İĞDELİ KÖYÜ BELGESELİ

MESUT ŞAHİN

I. BASKI

2025

Editör : Haydar Erdoğan

İÇİNDEKİLER / İNDEX

İÇİNDEKİLER……..……...……..3
Önsöz…….....……..…..……....21

1. BÖLÜM
İĞDELİ KÖYÜNÜN TARİHÇESİ……..…....23

Köyün Adı Nereden Geliyor……..….25
İĞDELİ KÖYÜNÜN MONOGRAFİK YAPISI……...26
İĞDELİ KÖYÜNÜ OLUŞTURAN ve YAŞAYAN SÜLALELER……..27
Köyümüzde İz Bırakan Bazı Kişiler……...……27
AŞİRET GÖÇÜ…….….31

2. BÖLÜM
İĞDELİ KÖYÜNÜN GENEL DURUMU

İdari Şekli:……..……33
Muhtarın Görevleri Nelerdir?:……..…34
Muhtarlık Seçimi Ne Zaman Yapılır?:……..…..34
Muhtar Azaları Nasıl Seçilir?:……..…34
Muhtarlık Seçimleri Kaç Yılda Bir Yapılır?:……..……34
Muhtarlık Başvurusu Nereye Yapılır? :……..…34
Kimler Muhtar Olabilir? Aranan Şartlar Nelerdir? :……...…35
Ulaşım ve Haberleşme Araçları :……35

Eğitim Durumu :…….……...……...37
Eğitimde Başarısızlığa Katkı ……..38
Hane Halkının Eğitim Durumu ve Okuma Alışkanlıkları :…….....39
Köyden Şehre Göçün Bazı Nedenleri :……...……...…..41

Coğrafi Konumu ve Yerleşme Şekli:…….……...……...…….42
Toprak Kayması (Heyelan):……...……..42
Köyün İklimi Toprak Yapısı ve Bitki Örtüsü:…….……..…43
İklim:……....43
Toprak Yapısı:……...…..43
Bitki Örtüsü:……..…..43
Meyve Kurutması:……..……44
Çalık Sökme……...…..……45
Köyümüzün Bağları……..….45

Yaban Hayatı:……..45
Doğamızda Bulunan Bazı Yaban Hayvan Türleri:……..…48
Avcılık Spor Değildir:…… ……....48

Köyümüz Doğasında Nesli Tükenen Hayvanlar:…..……49
Kuşlar:…… ……49
Nesli Tükenmek Üzere Olan Kemirgenler:……..…49
Sürüngenler:…… ……..…...49

Siyasi Eğilimler:…….……49
Sosyal İlişkiler:……..……...50
Akraba ve Aile:……...50
Aile İçi İlişkiler:……..……..…50
Eşler Arasında:……..…51
Baba-Erkek Çocuk:……..…51
Baba- Kız Çocuk:……..…52
Anne ve Çocuk :……..……52
Anne ve Kız Çocuğu :…… …… ……...…...……..52
Erkek Kardeşler :……..……53
Kız Kardeş- Erkek Kardeş ……..…53
Kız Kardeşler :……...…..54
Erkeğin Yaptığı İşler : ……..…55
Kadının Yaptığı İşler :……..…56
Çocukların Yaptığı İşler :……56

İnsanların Dış Görünüşü:…….……...56
Döğme (Dövme):……..……57
Kulak Deldirme :……...…… ….57
Saç :…… ……...……57
Sakal ve Bıyık :……...……58
Bıyık Şekilleri ……..……59
Misafirlik :……...…59
Komşu Köylerle İlişkiler : ……..…60

Nüfus Durumu:……...……62

Altyapı :……...…… ……....…..…63
Köylünün Kullandığı Kamu Malları ve Ortak Mallar:……..…..…63
Mezarlık :…… ……....…63
Morg :……...……...63
Seten Taşı :……..……..64
Sohu (Soku) Taşı :…… ……..64

Çeşmeler :……65
Mera :……65

Sosyal Hizmetler:……66
Çöp Toplama :……66
Cem Evi :……66
Dernekler :……68
Market :……68

3. BÖLÜM
GELENEKSEL HALK MİMARİSİ

Avgun (Avgın):……69
Yapı Gelenekleri:……69
Kerpiç Nasıl Yapılır:……70
Kerpiç Kurutma:……71
Kerpiç Duvarın Örülmesi:……71
Kerpiç Damın Örtülmesi:……71
Kerpiç Binanın Sıvanması……72
Kerpiç Binanın Boyanması (Badana Yapılması)……72
Kerpiç Binanın Özellikleri:……72
Geleneksel Halk Mimarisinde Cephe Düzeni:……73

Evin Bölümleri:……73
Oda:……73
Mabeyn (Antre):……73
Mutfak:……73
Cağlak:……73

Evin İç Mimarisi:……74
Taka :……74
Makat :……74
Sedir: ……74
Ocak: ……75
Yüklük: ……75

Diğer Bölümler:……76
Evlik (Kiler) :……76
Ambar :……76
Sandık ……76
Kuyuluk ……76

Yardımcı Yapılar:……...……...……76
Havlu (Avlu) Duvarı :……...…76
Ahır :……...……77
Köm :……....77
Samanlık :……...77
Tandır Damı :……..…77
Pinnik (Kümes) :……..77
Hela (Dışarı/Tuvalet) :……...……78
Güvercinlik :……...……78

Yapılarda Kapı Kilit'i ve Pencereler:…….……78
Kapı :…… ……..……78
Kapı Kiliti :……..…78
Pencereler :……..……78
Kedi Deliği (Penceresi) :……..……79

Evlerde Kullanılan Bazı Eşyalar:……..…..80
Yün Yorgan :……..……80
Döşşek (Döşek) :……..…80
Terek (Raf) :……80
Post :……....80
Çıralık :……..80
Hasır Yastık :……..……81
Çapıt (Çaput) Kilim :……..……81
Kilim: ……..……..81
Halı :……..……..81
Gırlent :……..……..81

Ev Görmeye Gitme :……..……..81

Amerikan Tarzı Ahşap Karkas Ev……....…….……..82

4. BÖLÜM
SOFRA ADABIMIZ ve YEMEKLERİMİZ……....…82

1. Beslenme Kültürü:…….……...……..82
Sofra Altlığı :…… …….……..…83
Sofra Adabı:…….……....83

Yemeklerimiz:…….……...……..……85
Kabak Çiçeği Dolması……..…...85
Pancar Aşı:…….…..85
Dığıl :…….…..…85
Kısır:…….…...85
Arpa Şehriyeli Pilav:……..…..85
Yaprak Sarması:……...……86
Bulgur Pilavı:……..…..…86
Sıkma Köfte:…….…..…86
Omaç :……..……86
Mantarlı Pilav …….……86
Haside (Aside) :…….…….…87
Haşıl :……..……...…87
Hedik :……..……87
Sulu Yeşil Fasulye :……87
Yeşil Fasulye Kavurması :……..…87
Yoğurtlu Mantı :…….…87
Mercimekli Un Aşı :……..…..87
Yaş Tarhana Yapımı :……...……..…..88
Yoğurt :……...……..…88
Torba Yoğurdu :…….……..…88
Deri Yoğurdu :……..……..…89
Çoban Yemeği :…….…….…..……89
Köremez :……..…….…..…89
Lepe :……..…..…...…89
Firik Ütme :…….……..……..89

Tere Yağı Çıkartma :…….....…89

Mutfak Araç ve Gereçleri:…….……..……..…..90
Yenilebilir Yabani Otlar :…….……..…….……91

5. BÖLÜM
TEMİZLİK KÜLTÜRÜ:……..……..…….....…93

Süpürge Yapma :……94
Bulaşık Yıkama :…… ……....94
Duş (Banyo):…… …….…94
Çamaşır Yıkama :……..…..96
Zihinsel Temizlik :…… ……....……99

6. BÖLÜM
NAZAR ve NAZARLIKLAR :……..…….....100

Nazar İnancı :…….……...100
Nazar Boncuğu :…….…...100
Nal :……...101
Hayvan Kafatası :……...…...…101
Delikli Taş :……...101
İğde Dalı :……..101
Üzerlik Otu:…… ……..……....101

Nazar Değdikten Sonra Neler Yapılmakta?:……..…….....101
Tuz Dolandırma :……...…102
Kurşun Dökme :……..……...102

7. BÖLÜM
BAZI İNANMALAR :…….……..……..102

8. BÖLÜM
ISINMA ve AYDINLATMA ARAÇLARI

Aydınlatma Araç ve Gereçleri:…….…….……....…106
Ateş :…….…… ……....106
Meşale :……..… …...106
Çıra (İdare) :……...106
Gaz Lambası :……..……...…...107
Löküs (Lüks) :…….……...108

Isınma Araç ve Gereçleri:…….....…108

Kerpiç Dökme (boh/Bok Dökme) :…….……....……109

9. BÖLÜM
HALK HEKİMLİĞİ :.....110

Hastalıklar ve Tedavisi:.......111
Baş Ağrısı :.....111
Kulak Ağrısı :.....111
Göz Hastalıkları :.....111
Boğaz Ağrısı :.....111
Karın Ağrısı :.....111
Diş Ağrısı :.....111
Dolama :.....112

Vücuttaki Ağrılar:.....112
Bel Ağrısı :.....112
İncinme ve Burkulma :.....112
Yanık :.....112
Çiban (Çıban) :.....112
Kesik :.....112
Arı Sokması:.....113
Akrep veya Yılan Sokması:.....113
Bitlenme:.....113
Sarılık:.....113
Soğuk Algınlığı:.....113
Kırık-Çıkık:.....113
Kabızlık:.....114
Altını Islatan Çocuk:.....114
Korku:.....114
Dabaz (Kurdeşen):.....114
Kekemelik :.....114
Kas Ezilmesi:.....114
Kısırlık :.....114
Kızamık :.....114
Konuşamayan Çocuk :.....115
Saçkıran :.....115
Mide Bulantısı :.....115
Nasır :.....115
Saç Dökülmesi :.....115
Siğil :.....115
Sütü Artırmak :.....115
Uyuz :.....115
Yürüyemeyen Çocuk :.....115

Kutnu Hastalığı :……....116

Halk Baytarlığı (Veterinerliği):…….…....116
Göze Boz İnmesi :…….….116
Yığıntı :…….……116
İshal :…….….…117
Tabak :…….....117
Koğuşlama :…….…..117
Uyuz :……..…...117
Kırık Tedavisi :……. 117
Göz Çapaklanması :……...117
İrin (Cerahat/Apse) :…….…117
Bitlenme :…….…….117
Buynuz (Boynuz) Kırığı :…….….…117
Delibaş Hastalığı :……118
Kel Hastalığı :……....118
Kene Yapışması :……...118
Yaraya Kurt Düşmesi :……..118
Kıran :……....118
Yumurtlamayan Tavuk :……....118
Siğil :…….…119
Sülük Yapışması :……..119
Tülüce (Tırnak Arası İltihap) :…….…..119
İdrar Yapamama :……..119
Sancı :……119
Solağan :……119
Detçe (Kaşıma) Hastalığı :……119
Uhra :…… …119

10. BÖLÜM
DOKUMA ve EL İŞLERİ:……..…..…..…120

Dokumalar :……...120
Dokumalarda Kullanılan Yünün Hazırlanması :……...120
Yün İpler :……121
Kendir İpler :……122
Çabıttan (Çabuttan) Yapılan İpler ……122

İğdeli'de Dokunan Dokuma Türleri :…….……...122
Kolan :……..……122
Çul :……...123
Çuval :……...123
Torba :……...123
Habe (Heybe) :…… ……123
Kilim :…… ……..125

Örmeler:……125
İşlemeler :……...…..125
Oya :…… …… ……125
İşlenti (Kanaviçe) :……126
Dantel :…… ……126
Etamin :…… ……126
Aşkın Sembolü Mendil :……...126

Giyim-Kuşam Kültürü :……...129
Erkek Giyim Kuşamı :…….....129
Kadın Giyim Kuşamı :……..131
Günümüzde Kadınların Giydikleri Kıyafetler :……131

Takılar :…… …….……132
Kadın Takıları :…… ….132
Erkek Takıları ……...132

11. BÖLÜM
İĞDELİ KÖYÜNDE UNUTULMUŞ MESLEKLER:…..132

Nalbantlık :……...……132
Öküz Nallama :…… …..…133
At Nallama :……..……133
Kürtün (Palan) Yapımı :……134
Taş Ustalığı :……..…134

12.BÖLÜM
EKONOMİK HAYAT

Tarım ve Hayvancılık:……..……135
Tarım:……...……....135
İlme :……135
Çit (Çift) Sürme :……..……136
Tohum Ekme :……...136
Çavdar Alma :……...…137
Ekin Biçme :……..……137
Sap Çekme :……..……140
Düven Sürme ve Harman Savurma :……141
Harmanda Yatma :……....142
Saman Çekme :……....…143
Harman Sonu :……..……144

Tarımda Teknoloji:……...…….....144
Traktör :……..…144
Traktörle Ekin Biçme :……..…….....……144
Patoz :……..……..……...144
Biçer Döver :……..……..….145

Tarım Aletleri:……..…145
Mesez :……...145
Kırbaç :……..145
Necek :……..…..145
Kağnı :……..…….146
Sürüt :……..……146
At Arabası :……....146
Hamut :……..……146
Terbiye:……..…….....146
Haral:……..…...147
Habe (Heybe):……..……..147
Çarık:……..…..147
Çarık (Ayakkabı):……..…...147
Dirgen :……..…147
Yaba:……..147
Yabantı:……..……....147
Anadut:……..……..147
Anadut:……...147
Saban:……....147

Pulluk:…….....147
Düven:……....147
Orak:……..147
Ellik:……..148
Tırpan:……...148
Tırmık (Dırmık):……...…148
Boyunduruk…….…..148
Sabındırık:……....148
Nal:……....149
Kürtün:…….…149
Zelve:……149
Çinik:……149
Urupla:……..149
Kalbur:…….…149
Ağazbağ:……..…149
Kırklık:……..149
Toht:……..……149
Musur:…….…..149
Haft:……..150
Tuz Taş:……150
Yalak:……....150
Binek Taşı:……....150
Pinnik – (Kümes):…….……150
Köm:……..150
Gejgere:……150
Pöslük:……...……150

Hayvancılık:…….……...…151
Büyükbaş Hayvancılık:……151
Çalgı Kesme :…….…....152
Eneme (Erkekliğini Giderme):……...……...152

Küçükbaş Hayvancılık:…….....…153
Ağıllar :……153
Mannasın Ağalı (Ağılı):……153

Çalmaçlar :……....153
Koyun Çalmacı(Büyük Tayfur Mevki):……153
Kuzu Çalmacı (Büyük Tayfur Mevki):……153
Kör Memedin Mehmet Daşyüre'in Kuzu Çalmacı. (Taş Kesme Mevki):……..……..……...153

Arkaçlar :…… …… ……..153

Abdullanın İni (Kaş Mevki) :……..……...……153
Küçük Uçuk (Kaş Mevki):……...……..…153
Büyük Uçuk (Kaş Mevki):……153
Kanlı Arkaç(Kırgı Mevki):……...…153
Ağıl:...……..153
Çoban Olmak/Çoban Tutmak :……...…154
Çoban Köpekleri :……..156
Kümes Hayvancılığı :…….……...….157
Gurk (Kuluçka) ……..…157

13. BÖLÜM
KIŞ HAZIRLIKLARI……...…..……158

Sebze Kurutma :……..……158
Reçel Marmelat Yapımı :……..…..…158
Turşu kurma ……..…..158
Un Yapma :……...…..…158
Bulgur Yapımı :……..159
Yarma Yapımı:……..……161
Salça Yapımı :……...…161
Et Kurutma :……...…162
Patates, Soğan ve Kuru Fasulye :……...…162
Bağ Bakımı :……..……162
Bağ Bozumu :……..……..…163
Üzüm Pekmezi Yapımı :……..……164
Armut Kurutma :……..……..…164
Armut Pekmezi Yapımı :……..……164
Şarap Yapımı :……..……..……165
Meyve Kurutma :……..……..……165
Kışlık Yufka Ekmek Yapımı :……..……..……165

Yakacak Hazırlıkları:……...……..167
Odun Temini :……...…167
Kerpiç Dökme :……..……167
Kerme Kesme :……..……..…168
Gıdak (Koyun-Keçi Dışkısı) :……...…168

14. BÖLÜM
KÖY SEYİRLİK OYUNLARI :……..……...…169

1. Saya Gezisi:…… ……..……..……169

15. BÖLÜM
ÇOCUK O YUNLARI :……..……..……...……170

Çelik- Çomak :……171
Saklambittik (Saklambaç Oyunu):……....171
Körebe :……171
Çanak – Çömlek Oyunu:……...172
Abban :……...……...172
İstop:……172
Topaç (Fırıldak):……...172
Çivi-Bıçak:……....173
Lades:……173
Mendil Kapmaca:……..173
Bilye (Misket):……....173
Üçtaş:……174
Beştaş:……...174
Seksek:……..174
Aşık:……..175
Aşık Kemiği:……175
Yağ Satarım Bal satarım:……...175
İp Atlama:……176
Yakar Top:……176
Birdirbir:……176
Kelime Oyunu:……..176
Kutu Kutu Pense:……...177
Körebe:……..177
Köşe Kapmaca…….……..177

Diğer Bazı Oyun ve Eğlenceler:……...……..177

Dilli Dibiş (Düdük) Yapmak:……..……...……177
Ala Bula Değnek:……..178
Kızak Kaymak:……..……178
Salıncak Kurma:……178
Kar Topu:……...178
Kardan Adam Yapmak:……....……..……..179
Su Tabancası ve Mantar Tabancası:……..……179

16. BÖLÜM
HALK BİLGİSİ:……..……...……...……180

Halk Takvimi/ Vakitler/ Halk Meteorolojisi/ Meteorolojik İnanmalar/ Yapılan İşler ..……...180
Ay Adları ……..…181
Koç Katımı :……...……181
Vakitler :……...……....182
Halk Meteorolojisi/ Meteorolojik İnanmalar :……..……182
İğdeli Köyünde Meteorolojik Sözlük :……..182
İğdeli Köyünde Meteorolojik Deyimler :……....……182
İğdeli Köyünde Mevsimlik Yapılan İşler :…….....182

17. BÖLÜM
YER ADLARI (MEVKİLER)……..……....…188

18. BÖLÜM
GEÇİŞ DÖNEMLERİ……..……190

Doğumla İlgili Adetler: ……..……..190
Doğum Öncesi……...190
Çocuğu Olmayanlar İçin Yapılan Uygulamalar:……..……191
Anne- Baba Olmak İçin Başvurulan Uygulamalar :…….....191
Hamilelik :……192
Aşyürüme (Aşerme):……..…192
Hamilelik Sakınmaları (Kaçınmaları) :…….....192
Çocuğun Cinsiyeti :……...193
Doğum Esnasındaki Uygulamalar :……...194

Doğum :……...……..194
Göbekle ilgili Uygulamalar :……..……195
Bebeği Yıkama ve Tuzlama :……195
Kapı Taşlama :……...195
Ad Verme :……..……196
Lohusalı :……...196
Lohus ve Çocukla İlgili İnanışlar :……196
Albastı İnancı :……..…..197

Diş Hediği :……....197
Sünnetle İlgili Adet ve Uygulamalar :……...198
Sünnet Düğünü :……198
Kirvelik :……....198
Kirve :……....198

Asker Uğurlama:…….....…199
Nasihatler :……..……...…200

Bayramlar:……..……....201
Şeker Bayramı (Ramazan Bayramı)…….……201
Kurban Bayramı:…….……...201

Milli Bayramlar:……..…….202
Milli Bayramlarda Yapılan Yarışlar:…….……202
Çuval Yarışması:…….……..202
Mendil Kapma Yarışı:……...……202
Yumurta Taşıma Yarışı:……202
Yoğurt İçinde Para Bulma Yarışı :……202

Evlenme Adetleri:……...……...……..203
Evlilik Öncesi :…….……204
Düğür (Dünür) Gitme :……...……..……204
Söz Kesme (Şerbet İçme) :…….……..205
Başlık Parası :…….…….…….206
Nişan :…….…….…….206
Nikah :…….……...207
Çehiz (Çeyiz) :……...208
Çeyiz Yazma ……..……..208
Halay ve Oyunlarımız :…….……...…..209
Halk Oyunları :……..……..…...210
Düğün Ekmeği :…….……..…….210
Okuntu Dağıtma :……..……..…..211

Düğün :……...……..212
Düğünün Başlaması (Danışık Toplantısı):…….…212
Düğün Kayesi (Kahyası) :…….……...….212
Bayraktar :…….…212
Bayrak Dikme :…….…212
Bayrak Suali (Sorusu) :……..…212
Kına Yakma :…….…213

Kına Türküsü:……...214
Gelin Çıkarma :……215
Gelin İnmesi :……216
Gerdek Gecesi :……216
Gerdek Çarşafı :……216

İç Güveyi Evliliği :……217

Ölüm Adet ve Uygulamaları:……217

Hakk'a Yürüme (Ölüm) :……217
Cenazenin Yıkanması :……219
Mezarın Kazınması :……219
Ölünün Kefenlenmesi :……220
Cenaze Namazı :……220
Cenazenin Taşınması ve Sırlanması (Defnedilmesi):……220
Yas Tutma :……221
Can Aşı (Ölü Yemeği/ Lokma) :……222
Mezar Ziyareti :……223
Ölümle İlgili İnanmalar :……224

İnancımızdan Bazıları:……224
Yaratılış :……224
Matem Orucu :……228
Aşure :……228
Aşure Gülbang'ı:……229
Cennet-Cehennem İnancı:……229
Hızır Orucu :……230
Hak Muhammed Ali :……231

19. BÖLÜM
HALK EDEBİYATI:……232

Hikayeler :……232
Milletin Efendisi Köylüler:……232
Ödünçlü Süt Alma (Ödünç Alıp Verme:……233
Yannıh (Yayık) Yayma:……234
Ekşili Mayalı Ekmek:……234
Kış Günlerinde Soba ve Yakacaklar:……234
Adaya Sürülen Atlar:……236
Göl ve Haft'ta Yıkanma:……236
Deynek (Değnek):……237

Amele (İmece):……237
Ev Önü Oturmaları:……...…237
Huyma Yapma:……238
Kıtlık:……238
Köy Meydanı:……...239
Sakız:……240
Kenger Sakızı:……...240
Kurt Kulağı Sakızı:……...241
Güreş:……241
Eşkıya:……...……241
Koca Keçi:……...……241
Burgulu Hendek……...….242
Ala Sakal:……242
Kuyuya Düşen Hösük:…….…….243
Kara Dursun'un Atları:……..243
Kıpırdama:……244
Sende Deve Varmış:……244
Bu Kadının Kocası Katil:……..245
Gözümde Ne Görüyorsun?:……..245
Ölmez Ölmez:……...246
Avrat Aramaya Giden Adam:……...246
Lambanın Işığı Gözümü Alıyor:……...…247
Elektrikle Tanışma:……...……247
Canımızı Kurtaralım:……248
Ağzında Bok mu Var?:……248
Kedi:……..248
Üzüm Elden Gidiyor……249
Baylar Bayanlar:……...…250
Kümese Giren Tilki:……250
Patates Hırsızlığı:……250
Aman Teneke de Kaynatalım:……...251
Çıtak Hatem:……..252
Elimin Garerini Bozamam:……....252
Doktor Bey Bir Duble:……..252
Malın Gibi Ye:……...253
Pırasa Tarlası:……253
Kurtlar Köye İndi:…….254
İğdeli'de Kış Geceleri:……..255
Okul ve Oyun:……...255
Aşiret Köylerinde Yaşamak (Çocuktuk):……..257
Navruz (Nevruz) Çiçeği ve Biz Çocuklar:……258

Pekmezli Kar Yeme:……..259
Garip:…….260
Eski Günler (Şiir):…….262
Halk Taşıtları:……....264
Kır Bekçisi:……....264
Çerçi ve Köylüler:…….267
Bohçacı Kadınlar:…….267
Karaözü Hayvan Pazarı:……268
Gurbet, Sıla ve Özlem:……..271
Celep (Tüccar):……..273
Sıhhiyeciler (Sağlık Memurları):……..274
Atların Hamını Almak:……..274

Anılar:……...…….....275

Anten Ayarlamak:…….275
Kızların Başına Taç Yapmak:……...…275
Kaset:……....276
Çevirmeli Telefonlar:……276
Mektup:……278
Köy Otobüsleri:……..278
Alakiliseli Abdallar (Deşiriciler):……...……...280

Masallar :……...……..……280

İt Yese Çatlardı:……...……..281
Padişahla Çiftçi:……282
Tilkiyle Tazı:…….284
Hırsız Var:……284
Tavşan ve Ayı:……...285
Tosbağa (Kaplumbağa):……285
Serçe Kuşuyla Göçmen Kuşları:……....286
Tavukla Sahibi:……286
Deyimler :…….287
Atasözleri :……..…….292
Bilmeceler :…… ……295
Dualar :…… ……296
Beddualar :…….....297
Yeminler :……...…..299
Öfke Dolu Sözler :……...….289
Köyümüz İnsanlarının Bazı Önemli Özellikleri :…….……300

Hitap ve Söyleniş Şekilleri :…….……..……301
Akrabalar Arası Hitap Şekli :……..……..…301
Hayvanlara Hitap ve Çağırma:……..301
Hakaret İçeren Kelimeler/ Sözler :……302
Bazı İsimlerin Söyleniş Şekli :…….….302
Islık Çalmak :……..…..303
Abartılı Sözler :…….…304
Övgü ve Benzetmeler :…….….305
Diğer Benzetmeler :…….....307
İğdeli Köyü ve Civar Köylerde Söylenen Türküler:…….308
Halk Hukuku (Halk Mahkemesi) :……317
Sözlük (Şive):……319
Kısaca Bazı Hatırlatmalar (Bunları Biliyormuydunuz)?:…….344
İğdeli Köyünden Görüntüler:……347

ÖNSÖZ

Ülkemiz hızlı bir sosyal değişim yaşıyor. Ülke genelinde köyler boşaldı ve boşalmaya devam ediyor. Artık bizim bildiğimiz ve yaşadığımız hatta özlem duyduğumuz, hayalini kurduğumuz köy yok! Bu kitapta yazdıklarım İğdeli köyünün hikayesi.

Ülke genelinde olduğu gibi iğdeli köyü, kendi içinde hızlı bir şekilde değişime, dönüşüme ve başkalaşıma uğrayarak farklılıklar oluşturmakta. Ben bu farklılıkları ve farklılık öncesi var olan şeyleri gençlere, çocuklara ve gelecek kuşaklara yaşadığımız, gördüğümüz, tanık olduğumuz her ne varsa imkan dahilinde yazılı ve görsel olarak bırakmayı düşündüm.

İğdeli köyü ile ilgili bu kitabı yazmak aklımın ucundan bile geçmiyordu. Sosyal medya da yazmış olduğum makaleler, paylaşmış olduğum resimler ve köyümüze ait paylaşımlar oldukça beğeni ile karşılandı. Çok değerli bilim insanı ve dost yürekli Jeoloji Yüksek Mühendisi İbrahim Gedik "Mesut bu yazmış olduğun hikayelerden bir kitap oluşturabilirsin." demişti. Bu değerli öneri beni kitap yazmaya odaklandırdı. Değerli bilim insanı İbrahim Gedik hocama çok teşekkür ediyorum.

Şunu da belirtmek isterim: Karpınar, Kaleköy, Burunören (1957 yılında Yelliboyun ve Körkuyu köyleri birleşerek Yerlikuyu adını aldı) ve Yerlikuyu adlı çevre köylerin kültürü ile iğdeli köyünün kültürü her yönden aynı. Kültürel çalışmamda iğdeli ve diğer komşu köylerimizde yaşayan insanların da zaman zaman bilgilerine başvurdum. Sağ olsunlar beni kırmadılar yardımcı oldular. Hepsine teşekkür ediyorum.

Kitapta mutlaka eksiğim ve hatalarım vardır. Bu kaynak ve bilgi eksikliğinden olabilir. Eksiğim ve hatam ile bu kitap ortaya çıkmıştır. Eksik ve hataya karşılık bu kitap bir ilk olma özelliğini taşımaktadır. İnanıyorum ki bundan sonra yazılanlar daha kusursuz olacaktır.

Köyümüzün kuruluş tarihi, nüfusu, hane sayısı ve nereden ne zaman geldikleri, köyümüzün adının kimler tarafından verildiği ve bu adın verilmesine neyin esin kaynağı olduğu konusu dahil herhangi bir fikir ileri sürmedim. Herhangi bir fikir ileri sürseydim çok sağlıksız olacaktı. Hem de ileri sürebileceğimiz düşünce çok çok eksik olacaktı. Çünkü rivayete dayalı bilgi eksik, kusurlu ve hatalı olabilir.

Elimizde hiçbir resmi belge yoktur. Belge varsa da bu kitabı yazıncaya kadar ulaşamadım. Şunu söylemeden geçemeyeceğim: Her sistem (yönetim) kendi tarihini yazar. Haliyle birçok yazarın ileri sürdüğü tarih ve düşünceleri kabul etmek hepimizi hataya sürükleyebilir.

İlk olma özelliği taşıyan bu kitabımı İğdeli köyü ve civar köylerimize armağan ediyorum.

Mesut Şahin

2025

1. BÖLÜM

İĞDELİ KÖYÜNÜN TARİHÇESİ

İğdeli, Karpınar (1957 yılında Yelliboyun ve Körkuyu köyleri birleşerek Yerlikuyu adını aldı), Yerlikuyu, Kale ve Burunören köyleri Türkmen/ Aşiret / Aşiret Köyleri / Yedibucak Avşarı adı ile anılır. Bu köyler daha çok Türkmen köyleri olarak anılırlar. Bu çevrenin en eski yerleşim yeri olan Karaözü halkı bu altı tane köy halkına "Türkmen" derler. Ayrıca diğer Sünni köyler yukarıda adı geçen köylere daha çok "Türkmen köyleri", "Aşiret köyleri" demekteler.

Rivayete göre yukarıda adı geçen köyler bulunduğu yerlere köy kurucuları çadır ile gelmiş buraları yurt edinmişler ve süreç içerisinde haneler çoğalmış birer köy olmuşlar. Belki de bu yedi köyü kuranlar aynı soydan veya aynı oymaktan gelmişlerdir, belki de hiçbir alakaları yoktur. Köylerin kuruluşları hakkında kayda değer bir belge olmadığı için rivayetler ön plana çıkmaktadır. Bu anlatılanlar belki de efsaneden başka bir şey değildi. Bu köylerin kurucuları Horasan'dan ve Suriye'nin Halep şehrinin Bucak altı (Deli bucak ta denmekte) denilen yerden gelmişler. Diğer bir rivayete göre Horasandan Aşiretler Türkmenistan üzerinden Anadolu'ya gelmiş ve bu günkü yaşamış olduğu bölgeye gelip yerleşmişler. Rivayete göre yöremize yedi çadır ile gelinmiş ancak altı çadır ile bu bölgeye yerleşmişler. Yedinci çadır ile gelen aşiret mensupları hakkında hiçbir bilgiye sahip olunamamış. Yani yedinci çadır ile gelen kişiler öldürüldü mü, başka yere mi gönderildi ya da kendi istekleri ile başka bir yere mi gittiler ya da başka bir yerlere iskan mı ettirildiler bilinmiyor.

Can alıcı bazı sorular:

1-Buralara yerleşen bu altı tane köyün kurucuları Yavuz Sultan Selimin zulmünden kaçıp buralara sığınmışlarsa buraya gelen ilk kişilerin; babası, annesi, kardeşi, amcası, dayısı, yeğeni ve eşinin kim olduğu bilinirdi. Kaçan kişi ve kişiler aile fertleri ile birlikte kaçarlardı. Birçok sülalenin yaşlıları ile görüştüm sadece sülale büyüğünün adından başka herhangi bir ad bilmiyorlar. Örnek: Lökçü sülalesinin başı Hamza ka. Hamza ka'nın babası, annesi, kardeşi, bacısı, eşi, amcası, yeğeni vs. Var mıydı ve varsa adları neden bilinmiyor.

2- Altı tane köyün kurucuları buralara kaçıp gelmişlerse bu toprakları ekip biçmek,

hasat etmek ve çadırları kurmak, hayvan otlatmak o kadar kolay olmasa gerek. Çünkü komşu köyler kendi yaylım alanında sürü, ekim alanında çiftçi, sulu arazilerde kendi yaşamlarını idame ettirmek için bir başkalarını istemezler. Dolayısı ile bütün komşu köylerle sınır kavgası, tartışmalar ve mahkemelik davalar olurdu. Bu tür vakalar olsaydı kuşaktan kuşağa aktarılarak bugüne taşınırdı.

3- Köyün adının İğde ağacından alındığı bazı kişilerce söylenmekte. Köyün en yaşlı olan kişileri o "İğde" ağacının yerini dahi bilmiyor. Köyün adını almış olduğu ileri sürülen iğde ağacının yerini bilmemek mümkün değil. Çünkü bu sıradan bir ağaç değil!

4. Bazı kişiler, köyümüz kurucularının "Buraları yurt edinmeden önce bazı yerlerde uzun yıllar kaldığı ve Kızılbaş diye istenmedikleri için buralara geldiklerini" söylemekteler. Uzun yıllar bir yerlerde yaşandığı zaman o yerde muhakkak kavga, niza olurdu. Ayrıca yaşlı, genç, çocuk vesaire ölenlerin mezarının olması gerekiyor. Öyle ölenler olsaydı mezar ziyareti yapılır ya da bu ölüm olayı da dilden dile aktarılarak bugüne kadar gelirdi. Bu köyler Anadolu'nun diğer birçok köylerinde olduğu gibi zorunlu iskana tabi tutulmuş olabilirler.

Bu kişiler buraya gelmeden önce nerelerde yaşamışlar, nasıl yaşamışlar, buralara niçin gelmişler/ getirilmişler? Belge olmadığı için bu sorulara yanıt vermek çok güç. Bu tür şeylere biliyormuş gibi yanıt vermek hem kendimizi hem de gelecek kuşağı yanıltır.

Anadolu da yaşayan Aleviler asırlar boyu kimliğini, adresini, adını saklamak zorunda kalmışlar. Nereden geldiklerini, nasıl geldiklerini, neden geldiklerini hep gizlemişlerdir. Bir dönemler Çukurova'ya çalışmaya giden köylüler köylerinin adını kendi adlarını saklamışlardır. Gerçek kimlikleri (Alevi) ortaya çıktığında iş vermeyeceklerini, ev kiralayamayacaklarını, kötü muamele göreceklerini, dışlanacaklarını bildikleri için çocuklarını "ağzınıza sahip çıkın Aleviyiz demeyin", "köyümüzün adını söylemeyin belki köyümüzü tanıyan, bilen birileri çıkabilir" "adınızı soran olursa Ömer, Osman, Bekir olarak söyleyin" gibi sözlerle tembihlerlerdi. Alevi olduklarını gizlemek için "Ramazanlıkta sahura kalkıyor oruç tutuyor bilsinler evin ışıklarını yakın" derlerdi. Görüldüğü gibi Alevi kimliğini, yaşadığı yeri, kendi adını gizleyerek yaşayan toplum, her gün şeyhülislamların fetvaları ile Alevilere düşmanlık besleyen kesimler kol gezerken Osmanlı döneminde Aleviler, nereden geldiklerini ve Alevi olduklarını yerleşim yerlerindeki komşu köylerden bile saklamak zorunda kalmışlardır.

Köyün Adı Nereden Geliyor?

Rivayete göre İğdeli köyü kurulmadan önce buraya çadır ile ilk gelen Kara Cuma adlı kişidir. Diğer sülalelerin gelmesiyle birlikte köy büyümüş ve süreç içerisinde nüfusu artmıştır. Burayı yurt edinen sülaleler hep beraber mi gelmiş yoksa peyderpey mi gelmiş bilinmiyor. Sülaleler hane halkının kalabalıklaşmasıyla oluşmuştur.

İğdeli adının nereden geldiği konusunda yeterli bilgiye sahip değiliz. Rivayete göre İğdeli köyünün bulunduğu yerde iğde ağacı varmış ve ismini bu iğde ağacından almış. Diğer bir söylenceye göre, daha önce yaşamış oldukları yer, yurt adı olabilirdi. Köyün yaşlı insanları bir araya geldiklerinde bu tür konuları dile getirir sonuçta ortak bir fikre varamazlardı.

İğdeli köyü kuruluşundan bu yana birçok kazaya bağlanmış. Sırasıyla bağlı olduğumuz kazalar; Sivas ili Şarkışla kazası, Sivas ili Aziziye (Pınarbaşı) kazası, Kayseri ili Bünyan (Bünyan-ı Hamid) kazası, 1953 yılında Sivas ili Gemerek kazası ve en son 28 Kasım 1966'da Kayseri ilinin Sarıoğlan ilçesine bağlandı. Hatta çok eskiden Yozgat İli Boğazlıyan kazasına bağlı olduğumuzda rivayetler arasındadır.

1956-57 yıllarında toprak kayması sebebiyle köy bugünkü yerleşim yerine devlet desteği ile nakledilmiş. Köyün eski yerleşim yeri halkın söylemiyle "Yukarı Köy" adını almış. Yukarı köyde bir adet çeşme, bir köy mezarlığı mevcut olup bir adet seten taşı ve bir adet tahrip olmuş taştan oyma üzüm ezme haftı (taştan tekne) kalıntısı var.

İĞDELİ KÖYÜNÜN MONOGRAFİK YAPISI:

Köyün adı	İğdeli
Bağlı olduğu İl	Kayseri
Bağlı olduğu İlçe	Sarıoğlan
Kökeni	Türkmen / Bucak Aşiret /Yedi Bucak Avşarları
Köyün kuruluş yılı	1765 – 67 (Tahminen)
Köyün Nüfusu	95 kişi (2022 yılı)
Konumu	2013 Yılından itibaren Mahalle /Muhtarlık
Kayseri'ye Uzaklığı	81 km
Sarıoğlan'a (İlçeye Uzaklığı)	21
İlkokul	Var /Taşımalı Eğitim yapılıyor
Elektrik	Var – 1972
Telefon / İnternet bağlantısı	Var
PTT	Yok
Posta Kodu	38820
Sağlık Ocağı	Yok
İbadethane	Cem Evi Var
Dernek	Feshedildi
Kanalizasyon	Yok
Asfalt	Var
Köy içi yol	Kilit Taş
Rakım	1300m

İĞDELİ KÖYÜNÜ OLUŞTURAN ve YAŞAYAN SÜLALELER

Sıra No:	Kabilenin Adı:	Kabileye mensup olan ailelerin soyadları
1	Lökçüler (Mannaslar)	Şahin – Bulut
2	Başıbüyükler	Demirel
3	Bektaşoğulları	Özkan – Yalçın
4	Dervişliler	Taşyürek – Ceylan – Tatar – Yıldız-Daşyürek
5	Haydar'lar	Duman
6	Karacuma'lar	Uğur – Demir
7	Aşçılar	Polat- Kaya
8	Mısıroğulları	Güneş – Demir
9	Mülhüm Uşağı	Ekici – Toksöz – Temel
10	Ucuf'lar	Alkan

İğdeli Köyünde İz Bırakan Bazı kişiler:

"Hikayeler vardır, kimi sıradan insan hayatı, kimi çokça sıra dışı. Sıradan olanlar, kendi hikayesinin içinde sıkışıp kalırlar. Oysa sıra dışı olanlar, hikayelerine sığmayanlardır. Dünyaya da sığmaz onlar. Atmosferin bir köşesinde ışık saçmaya devam ederler. Yıldız kaymasıdır bu. İnsanlar ölür, yıldızlar kayar."[1]

Bazı insanları diğer insanlardan ayıran özelliklerden birisi de insanların toplumların yaşamlarında iz bırakmalarıdır. Yani bu özellikte olan kişiler gelecek kuşaklara değerli eser bırakırlar, yaşadıkları dönemde ileriye taşır insanları bıraktığı eserler. Fikirleri ve yaşam tarzlarıyla kaynak olurlar…Gerekli hallerde örnek alınırlar onlarla yola çıkılır.

- Ahmet Uğur (Kipil Ahmet): Arıcılığı ile ünlü bir kişidir. Arı sepetini kendisi örerdi.

[1] Zehra Ünver, Şair.

Bir dönem muhtarlık yapmış.

- Ali Demir (Körgülü): Bilinçli çiftçilerimizdendi. Hayvanların cinsinden, bakımından çok iyi anlardı. Hayvanları besili olurdu. Özellikle at bakımında maharetliydi. Bir dönem yapmış olduğu muhtarlığı ile ünlüdür.

- Ali Osman Tatar (Paşa): Çobanlık ve çiftçilik mesleğini yürüten kişiydi.

- Ali Şahin (Mannas'ın Ali): Çok güzel türkü söylediği için düğünlerde, özel günlerde, misafirliklerde hep istenen insan olmuştur. Söz ve muhabbet ustası olmasının yanında düşündürücü, bilgilendirici nükteleri, esprisi ve hazır cevap ile sevilen bir kişilikti. Onun konuşmaları köyümüz ve çevre köylerde dilden dile aktarılır.

-Ali Yıldız (Çerkez): Nükteleri ve esprisi ile sevilen hazır cevap bir kişilik.

-Asaf Alkan: Yollarda gördüğü irili ufaklı taşları toplardı. Hiç yalan konuşmazdı. Yalancı kişileri hiç sevmezdi.

- Baki Toksöz (Bakı Ka): Köyün heyelan (Toprak kayması) nedeniyle şimdiki yerine nakli sırasında görevli köy Muhtarı.

- Bekir Alkan (Dede Bekir): Eski muhtarlarımızdan. Çiftçiydi.

- Ebubekir Ekici (Dığa Bekteş): Kaval çalardı. Ayrıca öğrencilerin saçını tıraş eden bir nevi berberdi.

- Etem Polat (Çıtak Hatem): Masa üstü Saat'i yanında taşımayı çok seven aynı zaman da bekçi görevi yapan sevimli bir insandı.

- Eyüp Duman (Topal Eyip): Uyanıklığı ve söz ustalığı ile tanınır.

- Hakkı Efeoğlu (Kör Hakkı): Köyümüzde uzun süre bakkal işletmişti.

- Halil Ceylan (Boz Ahmedin Halil): Kutnu ve benzeri hastalıkları tedavi ederdi.

- Halil Polat (Ağri Halil): Saf ve temiz kişiliği ile tanınır.

- Hanifi Polat (Ahçı Hasan'ın Hanifi): Eski ata dede hesabını (Takvimini) en iyi o bilirdi.

- Hasan Alkan (Çoban Hasan): Yedi yaşından ölene kadar aralıksız çobanlık mesleğini yürütmüştür. Gelmiş geçmiş en iyi çobanlık unvanı ile anılmaktadır.

- Hasan Alkan (Elleri Kınalı): Düğünlerde çok güzel halay çekmesi ve oyun oynaması ile tanınır.

- Hasan Güneş (Badal Hasan): Entelektüel taş ustasıydı. Köyümüz dahil çevre köylerde birçok evin ihtiyacı olan taş el değirmeni, haft (üzüm ezme taşı), soku, seten,

büyük değirmen taşları, konutlara taş direk yapmanın yanında, taş duvar ustalığı ve meyve ağaçlarına aşı yaparak ıslah yoluna gitmesi ile tanınan saf, temiz yürekli, çok güçlü kuvvetli iri yapılı bir insandı.

- Hasan Şahin (Kara İsmail'in Hasan): Cesaretli, çabuk sinirlenen kişiliğinin yanı sıra bilinçli bir çiftçiydi.

- Hüseyin Duman (Hümmetin Hüseyin): İyi çiftçilerimizden olup hayvan hastalığı ve tedavisinde başarılı bir insandı.

- Hüseyin Alkan (Halil'in Oğlu): Köyün tarihçesini iyi bilen kişiydi. "Gelin size tarihten bir yaprak açayım" sözü ile ünlüdür.

- Hüseyin Demir: Eski Muhtarlarımızdan olup en belirgin özelliği günlük alkol tüketen kişi olarak tanınmasıdır.

- Hüseyin Şahin (Deli Hüseyin): Cesur, kararlı ve adaletli kişiliğinin yanı sıra Muhtarlık görevini başarıyla yerine getirmesinden dolayı "Efsane Muhtar" olarak bilinir. Şehre ve komşu köylere giden toprak asfalt yollar Hüseyin Şahin'in muhtarlığı döneminde yapılmıştı.

- Hüseyin Tatar (Karabalak): Çalışkan, zeki ve uzak görüşlü bir kişiydi. Ayrıca arıcılıktan anlayan kişiydi.

- Hüseyin Yalçın (Hösük): Çok esprili hareketleri olan, köy de uzun yıllar bekçilik yapmış bir kişiydi.

- İsmail Güneş (İsmail Hoca): Köyümüzün ilk öğretmeni. Köy enstitüsü mezunu.

- İsmail Ceylan (Kürt Ali'nin İsmail): Küfürleriyle meşhur bir insan. Onu kızdıracak sözler söyleyip küfür ettirirlerdi. Espriden pek hazlanmazdı. Kısaca Küfrü ile tanınmış bir kişilik.

- Mehmet Daşyürek: Diş çeker, yara pansumanı yapar, iğne vururdu. Çok güzel kaval çalardı. Erikli mevkiden köye su onun muhtarlığı döneminde getirilmişti. Eriklinin suyu adlı çeşme onun zamanında yapılmıştır. Bir dönem çok iyi bir Muhtarlık yapmıştır.

- Mustafa Demirel (Mıhla Ali'nin Mustafa): Kırık, çıkık tedavisi yapardı. "Katiyen" Söylemi ile meşhurdur. Verdiği sözden asla dönmezdi.

- Osman Yalçın (Osman Pehlivan): Eskiden aşık oyununda en başarılı kişi. Anlatılana göre gençliğinde çok atletikmiş. Ayrıca düğünlerde güreş yapan pehlivandır.

- Selim Toksöz (Gücük Selim): Namazı ve niyazı ile bilinir. Kendi halinde bir insandı.

- Süleyman Temel (Gö Sülemen): Çit kurar, duvar örer; at, eşek; öküz nallar daha birçok işleri yapan becerikli bir kişilikti.

- Rıza Güneş (Çörçül): Uyanıklığı ve zekiliği ile bilinir. Bir dönem de muhtarlık yapmıştır.

- Veli Şahin: Hayvanların dilinden anlardı. Aynı zamanda örnek bir çiftçiydi. Çiftçilik konusunda danışılan bir kişiliğinin yanı sıra saf, temiz yürekli bir insandı.

- BektaşYıldız (Yusubun Oğlu): Kalemsiz, deftersiz Matematik problemini çözen bir kişiydi.

- Zülfükar Duman (Zılfağar): Sakinliği ve temiz yürekliliği ile sevilen, sayılan bir insandı.

- Melek Şahin: Birçok kadının doğumunu gerçekleştirmiştir. Eskiden düğün yemekleri yapardı. Çok güzel türkü ve mani okur.

- Dudu Demir (Hürü): Cenaze, düğün, aşure ve eğlence yemeklerini ve başarı ile yapan bir kişidir.

- Ağca Alkan: Dövme yapar, kurbacık keser, tedavi ederdi.

- Ayşe Tatar: Çok güzel peynir ve Aşure yapardı.

- Elif Şahin: El işi, örgü ve dokuma işlerinde çok başarılı örnek kişiydi.

- Elmas Duman: Bazı hastalıklardan anlardı. Kulak sancı ve ağrısını tedavi ederdi. (Çocuktum; Kulak ağrısından uyuyamıyordum. Elmas bibi (Hala) kurutulmuş Nar kabuğunu suda kaynattı daha sonra ılıtıp birkaç damla kulağıma damlattı ve kulağımın sancısı kesildi ve uyuya kalmıştım).

- Fadime Ekici: Eskiden köyde Ebelik yaparmış. Birçok kişinin doğumunu yaptırmış.

- Fatma Ceylan: Soba fırınında çok güzel çörek yapardı.

- Fatma Demir (Turhal'ın Kızı): Çok güzel türkü söyler mani okurdu. (Kitap'ta yazılı olan manilerin çoğunu ondan esinlenmiştim).

AŞİRET GÖÇÜ

Aşiret Köylerimizin Tarihi ve Nüfusu bilinmez, söylenmez, yok böyle bir belge! Bilenimiz yaşlılarımızdı. Onlar da baba ve dedelerinden duymuştu ama bilinen ne derece doğruydu? Belgesiz bilgi gelir geçer.
"Aşiret göçü" yerinden yurdundan olmak, karda, buzda, ayazda, yazda, aç-susuz, ayak yalın başı açık kalmaktır. Gözyaşı ile özlem dolu hayatı geride bırakmak bir yana dursun; ciğerpareleri, sevgilileri, bir de ne yaparız, nasıl yaşarız umutsuzluğu da sıkıntı olarak eklenince aşiret insanımızın üzerine...

"Aşiret göçü" adı büyük, derdi büyük, umudu sönük, çaresi çaresizlik, gündüzü gece, güneşi soğuk ve karanlık… Kolay mı bir göç yaşamak? Yaban ellerden yaya yapıldak göçüp gelmek.

"Aşiret göçü" insanların antik çağdan bu yana kafasını hep meşgul eden soru "varlık nedenimiz ve nasıl var olduğumuz sorusudur. Aslında bu durum, o sorunun da "göç" sorusunun da bir kısmını oluşturur. Sormak, sorgulamak, araştırmak, tehlikeli ve büyük bir sorundur. Onun içindir ki göçün nedeni bilinir ama bilinmez, söylenmez, korku galip, cesaret mağlup gelir. Bilmez; görünen insanın yürekte saklanan bir felsefesi, bir yolu vardır derinlerde.

"Aşiret göçü" kıl çadırlarda, atı, devesi, keçisi, koyunu, kuzusu bir de ana kuzusu ile bir arada çileli, şaşkın, korkulu, hayret ve heyecanlı yaşamdır.

"Aşiret göçünde" hasta olanlar nasıl esirgendi, nasıl bir çare arandı, eşlerine, kuzularına, bacı ve kardeşlerine, sevenlerine kim bilir? Ölenler, ağıtlar eşliğinde nerelere, hangi dağ başına gömüldü kim bilir. Ağıt dolu şiirler, türküler, destanlar bugüne kadar nasıl geldi sanırsınız?

"Aşiret göçünde" dağlar yücedir, heybetlidir, karlıdır, sislidir, dumanlıdır, aşılması zordur, çetindir, dağın arkası meraktır, heyecandır, beklentidir, garipler mezarıdır, yürek ağladığında batasıdır umudun kesildiği yerdir. Umut gerekir yaşam direnişi için, yaşamak için, hayata tutunmak için, var oluştur, ruhun ülkesidir yaşadığın yer ve yüreğin.

"Aşiret göçünün" de dağlar, koruyan, kollayan, saklayandır. Dağlar hep umutsuzluğun değil umudunda adıdır. Onun içindir ki dağlar, dumanlıdır ama göğsü çimenli,

laleli, sümbüllü, kırmızı, sarı güllüdür, gelin gibi bezenmiştir. Güneşin doğduğu ve battığı yerdir. Güneş doğar aydınlık olur umut yeşerir, güneş batar karanlık başlar umutsuzluk yeşerir.
“Aşiret göçü” geleneği, göreneği, töresi, yanık türküleri, destanları, masalları, hikâyeleri, deyişleri, demeleri, sevgiliye manileri, alnı ve bilekleri döğmeli kadınların kültürünü beraberinde getirmiştir.

“Aşiret göçünün” hiçbir zaman, tarihi ve nedenleri göç edenlerce bilinmez, bilinse de "yanıltılır" Onun için bilinmez yazılmaz, yazanlar yazmıştır. Belki de "yazgı" alın yazısı deyimi buradan geliyordur kim bilir? İnsan kendi tarihini kendisi yaratır ve sürdürür ancak sürdüremez, koruyamaz. Göç ettirmekte amaç: yok saymak, hiç etmektir. Varlığından bedel ödetilerek değişime, dönüşüme başkalaşmaya uğratmaktır.

“Aşiret göçünün” bugünü, karı, kışı, börtü böceği, çayırı, çimeni, kurdu kuşu, kumutoprağı, ağacı- fidanı, dağı ve bayırı, taşıyla aşı, yiyeceği ve içeceği, bağı, bahçesi, getirilen gelenek, görenek, adet ve töreleri şiirlerde, türkülerde, halay ve oyunlarda inancımızda yaşatmaya devam ediyoruz.

"Aşiret Göçünün” bugünü, Doğada, toplumda, yaşamda, bilinçte, değişmeyen, dönüşmeyen, başkalaşmayan hiçbir şey yoktur. Haliyle farklı kültür ve anlayışta kültürümüzle kaynaşmıştır.

“Aşiret Göçünün” bugünü, inancımız gereği bize atılan iftiralara, kinli bakan gözlere, asılsız sözlere rağmen yüreğinde kin, kibir, düşmanlık, beslememiştir.
“Aşiret Göçünün” bugünü din, dil, ırk, inanç ve kadın erkek ayrımı yapmayan, insanı, insanlığı, yaşamın merkezine koyandır. Her türlü hurafeye yer vermeyen, bilime, teknik ve teknolojiye güvenimiz sonsuzdur.

Okuma, yazma, araştırma, sorma, sorgulama bizlerin vazgeçilmezidir.

Selam olsun geçmişlerimize!

Mesut Şahin

2.BÖLÜM

İĞDELİ KÖYÜNÜN GENEL DURUMU

İdari Şekli:

Muhtar köy ve mahallenin yasalarla belirtilmiş işlerini yürütmek için o köy veya mahallede oturanların seçtikleri kimsedir. Türkiye'de muhtarların görev süresi 5 yıldır. Osmanlı devletinde muhtarlığı resmen II. Mahmud (1784-1839) kurmuştur. Muhtardan önce kethüda köylerde muhtarın işlerini yürütüyordu.

Cumhuriyet döneminde, 1924 tarih ve 442 sayılı Köy Kanunu ile muhtarların görevleri yeniden belirlendi. Buna göre muhtar İhtiyar Meclisi'nin başkanıdır.

Köyün işleri köy ihtiyar meclisi tarafından yürütülür. Köyün birçok sorunu gayri resmi olarak, mahkemeye gitmeden bu meclis ve köyün ileri gelenlerinin bulunduğu mecliste halledilirdi.

Şu an ki köy Muhtarı, (iki dönem üst üste seçilmiş) 2025 tarihi itibari ile Gazi Daşyürek.

Muhtarlık seçimleri köyümüzde muhtar adayları ve taraftarları arasında çok çekişmeli geçer. Seçim biter ortam eski haline döner. Köyde yaşayanlardan çok köyde yaşamayan bazı kişiler seçimlere çok müdahale ediyorlar. Köy de kalan halk köy de bütün aksaklıkları gideriyor. Kış aylarında şehir merkezinde yaşayan yaz dönemi köyüne gelen kişilerin güneş enerjisi patlıyor "köyde kalanlar" haber veriyor, dondan dolayı su boruları patlıyor "köyde kalanlar" haber veriyor, cenaze işlerine "köyde kalanlar" yardımcı oluyor, köy ve çevre köy halkından başka köye girip çıkan kişilerin bağ bahçelerde ağaç kesip çalma, ev soyma gibi olayları "köyde kalanlar" engelliyorlar, köye giren çıkan yabancı kişileri "köyde kalanlar" takip ediyor, evleri hırsızlardan "köyde kalanlar" koruyor. Yine de köyde kalan kişilerden çok şehirde kalan kişiler muhtar olmaya ya da birilerini muhtar adayı göstermeye çalışıyorlar. Herkes aday olabilir buna söz yok. Ancak kış aylarında şehirde kalan yaz aylarında herkes gibi köyde bulunan kişinin muhtar olması, muhtar adayı olması veya aday gösterilmesi pek hoş karşılanmıyor. Bu gibi durumlar muhtarlık seçimine gölge düşürüyor.

Muhtarın Görevleri Nelerdir?

• 5 yıllık görev süresi içerisinde 4 tane aza ile beraber muhtar belli başlı bazı görevleri yerine getirir.
• 4 aza'nın yanısıra 4'de yedek aza vardır. Asil azalar'dan ölen, görevinden istifa eden olursa (Muhtarın teklifi Kaymakam'ın onayı ile) asil aza görevine getirmek.
• Bireysel olarak köy ve mahalledeki sakinlerin kurallar dahilinde ilgili ikamet işlerini gerçekleştirmek.
• Yol ve çeşme gibi farklı ihtiyaçları ilgili kurumlara bildirmek.
• Merkez yönetim üzerinden bir temsilci olarak, kanun nezdinde gerekli hükümet uygulamaları ve yönetmelikleri köy halkına duyurmak.
• Seçim dönemleri içerisinde sandık seçim kurullarında bulunmak.
• Asker çağına gelmiş kişilerin çizelgelerini bildirmek.

• Seçim listelerini askıya asmak ve gerekli seçim kağıtlarını sunmak.
• Salgın hastalıklar ve benzeri durumlar karşısında zamanın da ilgili kurumlara bilgi vermek.
• Köyde İkamet eden ancak yardıma muhtaç olan kişiler için, devlet üzerinden onlara destek sağlamak.

Muhtarlık Seçimi Ne Zaman Yapılır?

Beş yıl da bir muhtarlık seçimi 31 Mart Pazar günü mahalli ve yerel seçimlerle birlikte yapılır.

Muhtar Azaları Nasıl Seçilir?

Muhtarlar yanlarında "Dört asil dört yedek azalar" adı verilen birkaç kişiyle birlikte "Muhtarlık İhtiyar Heyetini oluştururlar. Azalar halk tarafından seçilir ve muhtara yardımcı olurlar.

Muhtarlık Seçimleri Kaç Yılda Bir Yapılır?

Muhtarlık seçimleri, Ülke genelinde yerel seçimlerle birlikte yapılmaktadır. Her 5 yılda bir tekrarlanan bu seçimlerde köy veya mahalle sakinleri kendi muhtarlarını ve azalarını belirlerler.

Muhtarlık Başvurusu Nereye Yapılır? Muhtar adayı olmak için bir yere başvuru yapmaya gerek yok. Şartları taşıyan muhtar adayı, aday pusulasını bastırıp seçimlere katılır.

Kimler Muhtar Olabilir? Aranan Şartlar Nelerdir?

Muhtar olabilmek için öncelikle T.C. vatandaşı olunması gerekir. Aynı zamanda bireyin 25 yaşın üzerinde olması gerekmektedir. Diğer yandan muhtar olabilmek için en önemli şartlar içerisinde, ilgili köy veya mahallede en az altı ay süreli ikamet etmektir. Ayrıca yüz kızartıcı herhangi bir işe karışmamış ve adli sicil kaydı bulunmamış olması gerekir. Bu kriterleri taşıyan kişiler seçim zamanı adaylığını koyarak en fazla oyu almak suretiyle muhtar olabilir.

Köy veya mahallede muhtar olmak, halk ile devlet arasında bir köprü vazifesi görmektir.

Diğer yandan muhtarın akrabası, ahbabı, dostu, düşmanı, rakibi olmaz. Köyde kişi ve kişiler arasında oluşan sorunları veya oluşabilecek sorunları mahkemeye taşımadan yani kişilerin mahkemelik olmasını önleyici çözüm üretir. Muhtarın gözünde herkes eşittir. İnsanlara eşit davranmak, sorunları çözmek, ihtiyaç halinde yardımcı olması gerekir.

Ulaşım ve Haberleşme Araçları:

İğdeli Köyü'nün Sarıoğlan ilçe merkezine uzaklığı 21 km'dir. Köyde asfalt bulunmaktadır. Komşu tüm köy yolları ile il ve ilçe yolları yaz ve kış (çok kar yağmadığı sürece) her daim olarak ulaşıma açıktır.

Sarıoğlan kooperatifi 20 kişilik minibüsleri her gün bir kere sabah saat 07, bir kere de akşam saat 16-00 olmak üzere köyden Sarıoğlan ilçesi ve Kayseri il merkezi Doğu terminaline yolcu taşımaktadır.

İsmail Demir'in muhtarlığı döneminde köy içi (yollar ve ara sokaklar) kilit taşlar ile döşendi. Eskiden yağmur yağdığı zaman evimizden dışarı çıkamıyorduk yollar ve sokaklarımız tamamen çamur içinde kalıyordu.

Köyde eskiden büyüklerin ata veya at arabasına binip, il ilçe merkezlerine ve köylere gidilirdi.

Günümüzde köyde, at, eşek bulunmamaktadır. Köy de Oğuzcan Şahin, Mertcan Daşyürek adlı kişilerde birer tane eşek bulunmakta ancak onlarla davar sürüsüne azık taşınmaktadır. Hayvanla yük taşıma veya hayvan sırtında tarlaya gitme

yoktur. Köylü tarlasını icara vermekte. İğdeli köyünde ilk traktörü Halil Şahin aldı. Sonra Gazi Daşyürek daha sonra da Çağlar Duman aldı.

Köylü eskiden tarlaya öküz ya da at arabası ile gitmekteyken şimdi ise köyde sadece 2 kişide eşek iki kişide traktör bulunmaktadır. Hanelerin yaklaşık yarısından fazlasında araba bulunmaktadır. Köyde kış aylarında gidip yaz aylarında köye gelen kişilerin birçoğu araba sahibidir.

Yeni gençlik kesiminde araba kullanımı erkek çocukta da kız çocukta da çok yaygındır. Özellikle 10-15 yıldır erkek ve kızlarda da ehliyet alanların sayısı çok artmıştır.

Arabanın, köylünün hayatına önemli etkisi olmuş, eskiden Kayseri ilini hiç görmeyen çocuklar vardı. Günümüzde Türkiye'nin her yerini gezip görebiliyorlar.

Köydeki haberleşme imkanlarıyla ilgili, eskiden kimsede telefon olmadığını, bir tek muhtarın evinde telefon vardı. 1990'lı yıllardan sonra telefon evlere bağlandı. Ev telefonlarının ardından cep telefonları köylere girmiş oldu. Şimdi artık ev telefonundan ziyade cep telefonu daha kullanılmaktadır. Her hanede 2-3 adet cep telefonu bulunmaktadır. Hatta cep telefonunu her yaştan kişilerin ellerinde görmek mümkündür. Köylü ile çoban, köylü ile çiftçi arasındaki iletişim cep telefonu ile sağlanmaktadır.

Teknolojik haberleşme ağlarının olmadığı zamanlarda uzaktaki kişi ile iletişim mektup ile yapılıyordu.

Köyden köye haberler genellikle köye gelip giden kişiler ile gönderilirdi. Acil durumda köy bekçisi gönderilirdi.

EĞİTİM DURUMU:

Köyün önemli başarılarından birinin eğitim olduğu söylenebilir. Köyde üniversite eğitimi alan kişi sayısı çok yüksek. Kız ve erkek çocuklar ilköğretimden üniversiteye kadar eğitimini devam ettiriyorlar. Bunun sebebi; Alevilerin bilime güveni cehalete tepkisi ve kadın erkek ayrımının karşısında olmalarıdır.

Köyümüzde okul binası 1946 yılında yapılmış. Çevre köylerden İğdeli köyüne okumak için öğrenciler gelmiş. Köyün ilk öğretmeni Köy Enstitüsü mezunu İsmail Güneş, öğretmen olarak kendi köyünde bulunan İğdeli İlkokuluna tayin edilmiş. Bu okulda öğretmenlik yapmış.

[2]

Köyümüzde yüksek tahsilli kişilerin bu kadar fazla olmasının temelinde ebeveynlerin "okuyun! Okumayan adamdan sayılmaz", " okumayan çocuğun benim çocuğumun yanında yeri yok!", " okumayan karanlıkta kalır" gibi sözler çocukların okumasını teşvik ediyordu.

[2] İğdeli Köyü İlkokulu.

Büyükler çocukları gördüğünde hemen soru sorardı. Çocuk bilirse "Aferin", " Sen okursun" der tebrik ederdi. Sorulan soruya doğru cevap verememiş ise "dersine çalış", "okumaktan başka çaren yok!", "soruyu bir daha soracağım çalış öğren" derlerdi.

Köy de üniversiteyi kazanan öğrencinin babası ve anasına tebrik ziyareti yaparlardı. Çocuğa başarı dilekleri yanında ana ve baba da göz aydınlığı dileğinde bulunur tebrik edilirdi.

Anne ve babadan gizli olarak okul okuduğu için öğrenciye harçlık verirlerdi.

Eğitimde Başarısızlığa Katkı:

Eğitim sistemi; gereksiz ezberler, değnek (sopa), cetvel dayakları, tek ayak üzerinde çocuklara sınıfın önünde ceza vermeler, saç kontrolünde makasla saçımıza tren yolu yapmalar, el ve tırnak kontrolünde parmak ve el üzerine cetvel ile vurmalar, kırtasiye eksikliğinde tekme tokat sopa atmalar sadistçe kulak çekmeler. “Hayvan, geri zekalı, eşek…” gibi argo küfür etmeler…

Eğitimde başarısız olmanın birçok nedenlerinden birisi de öğrencinin dövülmesi ve öğretmenin öğrencileri acımasızca dövmesi ve korkutmasıdır.

İlkokuldayken hocanın bizim sınıftan bir öğrenciyi "dersi anlamıyor" diye kulağından tutup kafasını yazı tahtasına vura vura dövdüğünü gün gibi hatırlıyorum. Öğretmene "benim çocuğumu niçin dövüyorsun" diyecek bir veli yoktu. Çünkü "eti senin kemiği benim", "oğlunu seviyorsan hocaya verme, kızını seviyorsan kocaya verme" (bu söylem evlenen kız içinde geçerliydi) diye öğretmene teslim eden veliler çoğunluktaydı. Bu kozu ele geçiren gaddar hocalar öğrencileri dövmeye devam ediyordu. Anne baba için öğrencinin sopa yemesi sıradan bir olaydı. Öğrenci bütün dönem sopa yemeye kaldığı yerden devam ediyordu.

Milli eğitim müfredatının dışına çıkamamış çoğunluk öğretmenler; genellikle öğrencileri döverek, sınıfta arkadaşlarının gözü önünde ezerek eğitim vereceğini sanan cahil öğretmenlerden ve bu insanlık dışı davranışa sessiz kalan hatta destek olan velilerden oluşuyordu. Bilinçli, duyarlı eğitim ve öğrenci sever öğretmenlerde vardı. Onların hakkını teslim etmek gerekiyor.

Hane Halkının Eğitim Durumu ve Okuma Alışkanlıkları:

İğdeli köyünde ilkokulun yapılması eğitim-öğretime katılımı artırmıştır. Ayrıca okulu olmayan Yelliboyun ve Körkuyu adlı köylerdeki öğrenciler İğdeli ilkokulunda okumaya başlamışlar.

İğdeli köyünde ilkokul tahmini olarak 1944 yılında halkın çabası ile yaptırılmış. Günümüzde birçok okulda olmayan tiyatro salonu o tarihlerde İğdeli İlkokulunda varmış.

Köy enstitüsünü bitiren İsmail Güneş kendi köyüne öğretmen olarak atanıyor. Dolayısı ile köyümüze ilk yapılan okulunun ilk öğretmeni oluyor.

1956-57 yıllarında Eski yerleşim yerinde (Yukarı köyde) toprak kayması (heyelan) olunca 1000 Türk lirası devlet desteği ile köylüler bugünkü yaşamış olduğumuz yere nakledilmiş.

Yeni bir ilkokula ihtiyaç duyuluyor. 1961 yılında Okul inşaatına başlanıyor. Bu esnada öğrenciler Okul açılana kadar önce Selim Toksöz'ün evinde sonra Mehmet Daşyürek daha sonrada Şükrü Daşyürek'in evinde eğitime devam ediyorlar. 1962 yılının yarıyıl tatili sonrası yeni okulun eğitime ve öğretime açılmasıyla birlikte öğrenciler burada eğitime devam ediyorlar.

1990-1991 öğretim yılından itibaren fiilen "Taşımalı İlk öğretim uygulamasına" geçildi. Köyümüzdeki 5 derslik okul eğitime kapatıldı. Okulumuza ait 2 adet lojman ve okul kendi kaderine terk edilmiş durumda.

2024 yılından bugüne köyümüzde okula giden öğrenci yok. Uzaktan lise eğitimi alan öğrencilerimiz var. Karaözü kasabasında (Büyük şehir yasası gereği mahalle oldu) Ortaokul, lise okuyan İğdeli köyü ve çevre köylerin öğrencileri burada bulunan okullarda okuyorlardı. Öğrenci azlığı nedeniyle eğitime kapatılan bu okullar öğrencilerin uzaktan eğitime yönelmelerine sebep oldu. Uzaktan eğitim ile yüz yüze eğitim arasındaki ciddi farkı görmemek mümkün değil.

İğdeli köyünde eğitim seviyesi oldukça yüksektir. Kız-erkek ayrımı yapılmadığı için kız çocukları kesinlikle okutulur. Anne-babalar özellikle kız çocuklarının okuması için çok aşırı çaba gösterirler.

Eskiden öğrenci okula ilk kayıt olduğunda en yakın akraba ve komşularını ziyaret eder ellerini öperdi. Ziyaret esnasında büyükler öğrencilere "okuyun adam olun, "Atatürk'e teşekkür edin okullar açtığı ve eğitim verdiği için", "Cumhuriyete layık büyük adamlar olun" "Allah zihin açıklığı versin" gibi nasihatte bulunurlardı.

Verimsiz topraklarda karnı doymayan, aç yatıp gücün kalkan insanlar çocuklarının okuyup kurtulmasını istiyordu. Çünkü çocuklarına bırakacakları tek miras cahillik ve açlık olacaktı.

Öğrenci okutan veliler, çocuklarının dersine yardımcı olmak için kendileri de bir şeyler öğreniyorlardı. İğdeli köyü ve civar köylerde okuma oranı çok fazladır. Bunun sebebi velilerin kız- erkek çocuklarına "okumanız gerekir başka bir çareniz yok, "Okumazsanız cahil kalırsınız cahil insan hayvana benzer" gibi sözlerle çocuklarını okumaya teşvik ederlerdi. Ders çalışmayan haylaz çocuklar azarlanırdı. Ayrıca haylaz çocukların kendi çocukları ile arkadaş olması engellenirdi. Köylü ev de yol da tarla da nerede denk gelirse öğrencilere soru sorarlar doğru yanıt alamazsa azarlar alay ederlerdi. Bu durumda her öğrenci okuyordu.

İğdeli Köyü nüfusunun eğitim durumuna baktığımızda, %4'dünün okula hiç gitmediğini söyleyebiliriz. Buna rağmen okuma yazma bilmektedirler. Eğitimi hiç olmayan bu kişiler yetmiş yaş ve üzeri kişilerdir. Eğitimi hiç olmayanların cinsiyetlerine baktığımızda kadınların çoğunlukta olduğunu görmekteyiz. İğdeli Köyünde her hanede üniversite mezunu vardır. Üniversite okumamış hane bireyi yoktur.

1970'li yıllarda köyde kitap, gazete ve dergi okuma oranı çok fazlaydı. Şehirden gelen kişinin elinde gazete, dergi, kitap yoksa "eline gazete, dergi, kitap almadan geliyor" diye alay edilirdi. Köyde günlük gazete satışı olan bayii olmadığı için şehre ya da ilçeye giden kişilere gazete sipariş edilirdi.

Çocukluk yıllarımda Hz. Ali'yi anlatan Hayber kalesi, Karacaoğlan'a ait şiirler, Leyla ile Mecnun, Aslı ile Kerem, Ferhat ile Şirin'i anlatan kitaplar okunurdu. Okunan kitabın ana teması üzerine fikir beyan ederek tartışıyorlardı. Elli yıl öncesi okuma oranı %80'di. Okuma yazma bilmeyen kişiler elinde gazete olan birisini gördüklerinde "Gazete de ne yazıyor? oku da dinleyeyim" derdi.

Eğitim- öğretim insanın ufkunu açar ancak bu tek başına yeterli değil. Kültürsüz insan olmaz. Ya az kültürlü olur ya da çok kültürlü olur. Çok kültürlü olunursa toplum huzur içinde insan insana yaşar. İnsandaki huzur, doğa içindeki canlı- cansız bütün varlıklara pozitif olarak yansıyacaktır. Almış olduğumuz eğitim ve öğretimi bilimsel bilgilerle bütünleştirdiğimiz zaman kültürlü bireyler oluruz. Kültürlü bireyler olmak için sorma, sorgulama, araştırma, inceleme yolunu ilke edinmemiz gerekiyor. Bu yol bilimsel bir yoldur.

Köyden Şehre Göçün Bazı Nedenleri:

İnsanlar bilinci ile yaşayan sosyal varlıklardır. Doğal olarak davranış biçimlerini psikolojik, sosyolojik ve ekonomik olarak yorumlamak olasıdır. Köyden şehre göçü incelediğimiz zaman bu üç ana unsurun da etkili olduğunu görmekteyiz. Özellikle 1970'li ve 1980'li yıllarda özellikle televizyon ve radyonun şehri cazip hale getiren propagandaları insanların bakış açısını buna paralel olarak yaşam tercihlerini çok etkilemiştir. Yaşlı kesim köyde kalmayı tercih ederken gençlik kesiminin çoğunluğu anne ve babası gibi düşünmüyordu. Köyde sosyal, kültürel bir aktivite yoktu. Şehirde var olan bu aktivitenin farkına varan gençlik köydeki aktivite yetersizliğinden bunalmışlardı. Bu durum gençlerin psikolojisini altüst etmekteydi. Şehrin verdiği imkanlardan yararlanmayı ve aktif bir şekilde yaşamayı tercih etmekteydiler.

Özellikle köyümüz halkı çocuklarının eğitimini ön planda tutmakta. Özellikle eğitim yetersizliği köylüleri şehre doğru taşıyordu. Bu durum sosyolojik değişimi de beraberinde getirmişti. Şehirde yaşayan aileler yaz mevsiminde okullar tatil olunca köylerine dönüyorlardı. Yaz mevsimi süresince bağı, bahçesi ve tarlası ile ilgileniyorlardı. Okullar tekrar açılacağı zaman tekrar şehre dönüyorlardı.

Köylümüz eski yıllarda parasızlıktan ilçe ve şehir merkezlerine gitmekten çekinirlerdi. İşte bu durumu ekonomik yoksulluğun getirdiği psikolojik olgu olarak değerlendirmek mümkündür. Eski yıllara nazaran birçok ailenin gelir seviyesi iyi olmasa da yine de köyde ki elde etmiş olduğu kazançtan fazlaydı. Bu da insanların biraz daha rahat olmasını sağlıyordu. Bu ekonomik rahatlık (köye nazaran) aileleri sosyolojik değişikliğe taşımıştı.

Köyden şehre göçün nedenleri sadece bunlar değildi. Aşağıda kısaca açıklamış olduğum nedenler de var.

-Toprağın verimsiz olması.

-Köylünün ürettiği ürünün kendisine yetmemesi.

-Artan nüfus nedeniyle toprağın kimseye yetmemesi.

-Köylerde iş sahasının olmamasına bağlı olarak işsiz kalan kişilerin yeni bir iş arayışına girmesi.

-Teknolojik ürünlerden radyonun, daha sonra televizyonun köye ulaşması ve şehrin cazip yaşamını köy halkına reklam etmesi.

-Eğitimin ve öğretmenin yetersiz olması.

-Alt yapı yetersizliği.

-Sağlık hizmetinin yetersizliği.

-Köyden şehre ulaşmada yolların ve araçların olmaması.
-İğdeli köyünde yaşayan insan sayısı yıllara göre aşağıda verilmiştir.

Coğrafi Konumu ve Yerleşme Şekli :

Kayseri ili Sarıoğlan İlçesine bağlı bir köy olmakla birlikte, coğrafi konum itibariyle Kayseri iline 81 km Sarıoğlan ilçesine 21 km mesafede yer almaktadır. Yerlikuyu, Karpınar, Kadılı, Gaziler (kızılcin), Ebulhayır köyleri ile sınır komşusuyuz.

Dik eğimli, kıraç, susuz, verimsiz bir alana kurulmuş olan köyümüz toplu bir yerleşim özelliğine sahiptir.

Toprak Kayması (Heyelan) :

İğdeli köyünde meydana gelen toprak kayması olayı, insanların yaşamını olumsuz yönde etkilemiş, can ve mal kaybı olmamış ama oturdukları konutlar yaşam alanı olmaktan çıkmış.

O dönem muhtarı Baki Toksöz ve ihtiyar heyeti bu durumu Sivas ili Gemerek ilçesi kaymakamlığına (İğdeli köyü o tarihlerde Gemerek ilçesine bağlı) arz etmişler. Yetkililer gelerek yerinde tespitte bulunmuş ve bir an önce evlerin boşaltılması talimatını vermişler. Haliyle köyde oturanlar bu talimat doğrultusunda evlerini boşaltmak zorunda kalmışlardır.

Bir yerden bir başka yere göçmek ve yeniden konut inşa etmek maddi ve manevi yönden insanları çok yıpratır. Şimdiki gibi traktör, Greyder veya diğer iş makinaları yok. Köylü kağnısını koşuyor, çoluk çocuk, kadın- erkek taş çekiyorlar. Kerpiç döküyorlar, köyde çeşme yok! Mamadın Pınarından, Yukarı (eski köyden) köyden su taşıyorlar. Diğer yandan konut için temel eşiliyor, taş ile örülüyor. Çalışan ustalara yemek veriliyor, yatacak yorgan, döşek, yastık vesaire temin ediliyor. Bu sıkıntıdan çok asıl sıkıntıyı; tarlalarda ekinler, bağlarda üzümler ve meyvelerin hasadı oluşturuyor. Çoğunluk ev yapmaktan hasat yapmaya fırsat bulamıyorlar.

Bir de herkesin ekonomik durumu birbirinden farklı. Konut yapmak için para lazım. Çoğunluğu yoksul insanlardan oluşuyor. Yeni konut yapmak için devlet her hane başına geri ödemeli olmak şartıyla 1000 TL para veriyor. 1000 TL borcunu ödeyenlere "Tapu verileceği "söyleniyor. Çatı için Eskişehir'den kiremit, Koyulhisar'dan kereste getiriliyor.

Bütün bu sıkıntılara rağmen evlerin yanı sıra tandır damı, ahır, samanlık ve tuvalet gibi ek binalar da yapılıyor. Ancak maddi imkanı olmayanlar ya da ihmal edenler

tapularını günümüzde almaya başladılar.

Köy üç sokak üzerine planlanıyor. Alt ve üst sırada ve sokak uçlarında oturanlar kendi tarlasının yanına ev yaptırıyor. Hem devletin verdiği arsaya ev yaparken kendi tarlasını da değerlendiriyor. Orta kısımda kalanlar tarlası olmayan hanelerden oluşuyor.

Köyün İklimi Toprak Yapısı ve Bitki Örtüsü

İklim:

Karasal iklim hüküm sürmektedir. Yazları sıcak ve kurak kışları soğuk ve karlı geçmektedir. İlkbahar ve sonbahar aylarında yağış olur. En soğuk aylar ocak-şubat; en sıcak aylar temmuz-ağustos aylarıdır. Rüzgar en çok kuzey, kuzeydoğu, kuzeybatı, güney, güneybatı ve batı yönlerinden eser. Köyde, kuzey ve kuzeydoğudan esen rüzgara poyraz, kuzeybatıdan esen rüzgara karayel, güney ve güneybatıdan esen rüzgarlara aşağı yeli, kaba yel, lodos, batıdan esen rüzgara da keşişleme adı verilmektedir.

Toprak Yapısı:

Köyün toprak yapısı, kum, taş, kil ve kireç oranı yüksek olup verimlikleri diğer toprak türlerine göre düşüktür.

Bitki Örtüsü:

Karasal iklimin etkisi altında olmasından dolayı ilkbahar yağışlarıyla gelişen ve yazın kuraklığın etkisiyle sararan ot toplulukları oluşan bozkır bitki örtüsüdür. Özellikle bir dönemler sulak yer olan Dayfır mevkisinin (Tayfur) sulak kısımları bol yeşillikti.

Tayfur da kavak, söğüt, gilboru (gilaburu) kayısı, elma, armut, erik, ceviz, kuşburnu gibi meyve ağaçları ve çalılıklar bulunur. Mevkilerimiz bazı bitkilere sahiptir. Bu bitkiler halkımızca bilinmekte olup amaçlarına göre değerlendirilmektedir. Bunlar; Narpız (narpuz), Nane, Oğlak kulağı, Hardal, Karamıh (Karamuk), Livik, Çiğdem, Kenger, Madımak, Kangal, Yemlik, Teke sakalı, Danadili, Karakoyun memeği, Ebelik, Ebem gömeci (Ebegümeci), Çoban döşeği, Isırgan otu, Keven, Ayrık,

Kekik, Yavşanotu, Navruz (Nevruz), Tapan, Yerelması, Sarmaşık, Kuşkonmaz, Kuşburnu, Gelincik, Kurt kulağı, Üçgül, Anıh (yabani nane), Sormuk otu, Sıyırma, Katır tırnağı, Mantar...

Eskiden sakız, köylü tarafından imal edilirdi. Sakız özellikle sıcak havada ırgatın ağzının kuruduğu zamanlarda tükürük salgısı oluşturması ve ağız içi kuruluğunu gidermesi için çok gerekliydi.

Meyve Kurutması:

Eskiden kayısı, elma, armut, erik, dut ve iğde kurutulurdu.

Kayısı, ortadan ikiye ayrılarak tahta, çul ve bez gibi malzemelerin üzerine serilerek güneşte kurutulurdu. Kurutulan kayısı toplanarak bez torbalara konurdu. Bundan daha çok hoşaf yapılırdı.

Elma, yarım ay şeklinde ince ince doğranır ve kayısı da olduğu gibi güneşte kurutulur. Kurutulan elma bez torbaya konur. Bundan hoşaf yapılırdı. Elma, kayısı ve Armut gibi nazik olmadığı için bir kısmı kış günlerinde yenmek üzere saklanır.

Armut da elma da olduğu gibi işlemlerden geçirilerek bez torba içinde muhafaza edilirdi. İğdeli köyü ve çevre köylerde iki çeşit armut vardır. Biri yaz armudu diğeriyse güz armududur. Yaz armudu temmuz ayının ilk haftalarında yettiği (olgunlaştığı) için buna orak armudu da denir. Yaz armudu aşırı sıcağın etkisi ile kurutulurken güz armudu taze taze yenirdi.

Günümüzde armutlar armut alan kişilere toptan satılmaktadır. İğdeli köyü ve civar köylerdeki armutları genellikle Yerlikuyu köyünden Coşkun Yıldırım almaktadır.

Erik çekirdeği alınmadan bütün olarak güneşte kurutulur. Genellikle hoşafı yapılırdı.

Dut da kışın yemek için diğer meyveler gibi güneşte kurutulurdu.

İğdeli köyü ve civar köylerde üzümden pekmez ve şarap, pestil yapıldığı için kurutulmaz. Kışın yemek için salkımlar halinde evin tavanına asılır ya da çatı arasına serilirdi.

İğde en geç olgunlaşan meyvedir. İğde çekirdeği alınmadan diğer meyveler gibi güneşte kurutulur. Kışın çerez olarak tüketilirdi.

Çalık Sökme:

Bahar mevsiminin başlamasıyla birlikte çalık adlı kök yumrulu bitkiyi çocuklar söker yerlerdi. Uçları önceden mecek takılı deynekler ile çalığın bol olduğu yerlerde çalık söküp evdeki kardeşlerine de götürürlerdi. Çalığın kökü soyularak yenirdi.

Kaş, Seki ve Mannasın Ağalı denen Kırgı mevkisinde çift sürmeye gidenler, çobanlar ve hayvan yayan kişiler söktükleri çalıkları yedikleri gibi eve de getirirlerdi. Günümüz gençliği ve çocukları çalığı görseler dahi bilmezler.

Köyümüzün Bağları :

Köyümüzün bağları, değişik mevkilerde var. Bağların çoğunluğu Armut sağ'adadır. Armut sağa'nın köye bakan yamaçları üzerinde, bayır ve hafif meyilli yerlerdedir. Bu bağlarda, Çeşitli meyve ağaçları var. Meyve olarak en çok yetiştirilen Kayısı ve armuttur.

Armut sağa'nın öte yüz dediğimiz çukur tarla mevkinin yamaçlarında ve Göğ Kuyu (gök kuyu) mevki de çeşitli meyve ağaçları ile donatılmış bağlar var. Bunlar senelerce önceden dikilmiş bağlardır. Köyün Yerlikuyu köyüne bakan cephesinde Büyükdere mevkide bağlar var.

Köyümüzdeki üzüm bağlarında üzüm olgun bir vaziyette koparılır, pekmez kaynatılır. Köyde herkesin bağı olduğu için başkasının bağından üzüm ve kayısı yolunmazdı. Badem, armut, kayısı gibi meyveler, bağlarda yetişince yenilir veya tadılırdı. O yıl soğuk veya dolu vurur yetişmezse o sene bu meyveler tadılmadan geçirilirdi… Köyden şehre göç olunca bu bağlar kendi haline terk edildi. Bakımsızlıktan ağaçların çoğu kurudu. Üzüm bağları viran olup çalılık gibi oldu. Ahmet Şahin, Kamil Ekici, Turan Demir ve Zöhre Güneş tarafından bakımı yapılarak korunuyor. Turan Demir şu anda en iyi şekilde bağ bakımı yapmakta. Hatta onun bağını gören bazı kişiler kendi bağlarını canlandırma çabası içine girmiş durumdalar. Bu bağlar ve ağaçlar dededen- babadan kalan yadigardır.

Yaban Hayatı:

Eskiden köyde bütün ağaçlar, otlar, çalılar, Kayalar, evler ve çatılar kuşlara ev sahipliği yapıyordu. Sabahları kuş sesi ile uyanırdık.

Bülbüller çalı gülü ve kavak ağacına yuva yaparlarken çalı kuşu çalılara, serçeler

kiremit altlarına, baykuş virane olmuş evlere, karoğoş, kelkerkez, kuzgun sarp kayalıklara, ibibik ağaç ve taş oyuklarına, angıt (Angut) kaya yarığına, köro (puhu) Ağaç kovuklarına, kaya oyuklarına, karga Piç Armuta (ahlata), kınalı keklik, kervan kekliği, çil keklik, bıldırcın, bağartlak keven altına, kaya bülbülü kaya oyuğuna, cırık (tipili) sık otların içine, toy kuşu etrafı açık düz araziye, kırlangıçlar balkon tavanlarında, ev içine yuva yapıyordu. Kısaca kuşlar, kendilerine çeşitli yırtıcı canlılardan korunabileceği ve yiyeceğe kolay erişim sağlayabileceği alanlarda yuva yaparlardı.

Suyu kıt ve verimsiz bu topraklarda ağaç yetiştirmek öyle kolay bir şey değildi. Bağlarda, bahçelerde kayısı, elma, erik, dut, Armut, söğüt, Kavak, İğde ağaçları vardı. Her ağaç kuşlara, börtü böceklere, arılara ev sahipliği yapıyordu.

Her evin bahçesinde gül kesinlikle vardı. Gülden reçel ve gül suyu yapılırdı. Sabahları bülbül sesi ile uyandığımızda bülbülleri ağaçlarda, genellikle gül dalında görürdük. Halk iyi bir gözlemcidir aslında. Gül ile bülbülün sevdasını gözden kaçırmamış. Büyük şairlerden Şah Hatayi'nin şiirindeki dörtlük "bül ile gülün" sevdasını ne kadar güzel ifade ediyor.

Ezel bahar gelmeyince
Kırmızı gül bitmez imiş
Kırmızı gül bitmeyince
Garip bülbül ötmez imiş

Çatılara, duvar deliklerine, kiremit arasına yuva yapan serçe kuşu bütün evlerin nüfusuna kayıtlı birey gibi yaz-kış herkes ile birlikte yaşar giderdi. Neredeyse bütün kuşlar kış mevsimi gelmeden uzak diyarlara göçer İlkbahar aylarında tekrar dönerler. Serçe ise bulunduğu yerin yaz ve kış kahrını çekerdi.

Doğanın en tehlikeli varlığı insandır. Çocukluk dönemimizde kış aylarında kardan, soğuktan, açlıktan bunalan serçe kuşlarını aldatarak yakalardı annelerimiz. Ahır, samanlık, evlik (kiler) gibi yere bir avuç buğday koyup kapı arkasına saklanırlar. Serçeler korkak, ürkek bir şekilde yem yemeye başladıkları an kapı hızlıca kapatılırdı. Kaçıp kurtulma imkanı olmayan serçeler yakalanır kafası koparılırdı. Kafası koparılan serçeler temizlenir yemeklere katılarak yenirdi. Anneler böyle olsun istemezlerdi ama yoklukta, beslenme ihtiyacı vicdanın önüne geçiyordu.

Kuşları sapan lastiği ile vururduk. Her çocuğun elinde bir sapan bahçeleri kolaçan ederdik. Arkadaşım Yahya Yalçın ile kuş avına çıkardık. Kuşları vurur pişirir yerdik. Bazı zaman kuşa attığımız taş hedefi şaşırır pencere camı, çanak ve küplere isabet ederdi. Yaz aylarında köye gezmeye gelen Yahya arkadaşım kedilere ve kuşlara yem

veriyor. Yahya "eski zamanlarda kuşları öldürdüğümüzü düşündüğümde yüreğim sızlıyor" demekte.

Gül, bahçelere farklı bir güzellik katıyordu. Her evin bahçesinde bulunan güllere bülbüller konar güzel ötüşü ile insanları mest ederdi. Bülbüller ağaçlara yuva yapardı. Yuvadan yavrular düşer biz o yavruları doyurmaya, su verip yaşatmaya çalışıyorduk. Bülbüller özellikle sinek, böcek ve tırtıl ile besleniyordu. Zirai ilaçlar çıktıktan sonra börtü böcekler ortadan kalkınca bülbül nesli hızla azalmaya başladı. Son yıllarda birkaç bülbül gördük bir daha göremedik.

1984 yılında askerliğimi yapmış olduğum Denizli de kumru kuşunu ilk kez orada görmüştüm. 1990'lı yıllarda Kumru kuşu İğdeli köyü ve civar köylerde görünmeye başladı. Artık rahatlıkla kumru kuşunu izleyerek tanımaya çalışıyorum Kumruları. "çifte Kumrular gibi" sözü aklıma geliveriyor. Aşk denince Kumrular dile getirilir. Gerçekten de kumrular birbirlerinden ayrılmıyorlar. Birbirleri ile ilgileniyorlar.

Sultan Sekisi mevki de hindi iriliğinde Toy kuşu vardı. Köylüler Sultan sekisine nohut ekerlerdi. Toy kuşu nohut yemeği çok sevdiği için Sultan Sekisinden hiç ayrılmazdı. Katil avcılar Toy kuşlarının neslini tüketiyor.

Doğayı kirleten, dengesini bozan, yaşanmaz hale getiren hayvanlar değil insanlardır.

Bir zamanlar uzun kanatlı kirli beyaz renkte kuzgun, kelkerkez denen leş yiyici kuşlar vardı. Bu kuşların mekanı Kaş mevkiydi. Bu kuşlar su içmek için, iri kanatlarını çırparak yukarı köy de bulunan çeşmeye gelirlerdi. Biz çocuktuk saldıracağını düşünür korkardık. Bu kuşlar ölen hayvanların leşlerini yemek suretiyle doğada leş kokusunu ve kirliliği yok ediyorlardı. Köylü ölen hayvanlarını yerleşim yerinden uzak yerlere atıyorlardı. Bu leşleri kuşlar yiyerek ortadan kaldırırdı. Aynı zamanda bu yırtıcı kuşlar geleni (carbık) adlı ekin farelerini yerlerdi. Yırtıcı kuşlardan sadece "karoğoş" adlı birkaç tane kuş kaldı.

Hayvancılık bitince yiyecek bir şey bulamayan iri kuşların nesli tükendi. Ya da başka diyarlara gittiler.

Etobur yırtıcı hayvan olan Kurt ve tilki yuvasını toprak altına açtığı deliklere, sansar köylerde boşalan evlerin çatı aralarına yuvalanmakta.

Kurt; Elmalı, Kurudere (Seki mevki), Mannasın Ağalı, Tayfur, Su Çatı adlı mevkilere yuva yaparken tilki her yere yuva yapmaktadır. Tilki yuvasını, kurt yuvasından farklı olarak yapmaktadır. Tilki yuvasının giriş çıkış yerinden başka herhangi bir tehlike karşısında kaçabileceği ikinci bir tahliye kapısı vardır.

Köylünün temel gıdalarının başında yumurta önemli bir yer tutardı. Tavuklar pinnik'te (kümeste) barınırdı. Her evde köpek vardı. Köpek olmasına rağmen tilki bir yolunu bulur pinniğe girerek tavukları telef ederdi.

Doğamızda Bulunan Bazı Yaban Hayvan Türleri:

Yaban domuzu, kurt, çakal (birkaç kez görmüşlüğümüz var), ayı, tilki, sansar, tavşan, sincap, ada tavşanı, (carbık) karağoş (bir tür kartal çeşidi), şahin, akbaba, atmaca, toy, kervan kekliği, kınalı keklik, köro (puhu kuşu), kırlangıç, karga, saksağan, baykuş, ibibik, sığırcık, cırık (tipili), kaya bülbülü, bülbül, çalı kuşu, ağaçkakan, bağartlak ve angıt (angut) bunların başında gelir.

Avcılık Spor Değildir:

"İnsanların, bir aslanı öldürmek istemelerine spor bir aslanın insanları öldürmesine ise vahşet diyorlar." [3]

Köyümüzde avcı ve avcılık yapanlar yoktur. Alevi inancında avcılık yoktur (yasaktır). Av yapan kişi “can aldı”, “cana kıydı” diye Ceme alınmaz. Av yapan kişiye "Kan döken vicdansız", “Katil”, “Cani” denir. Her canlının yaşam hakkı vardır; kan dökmeye, can almaya gerek yoktur. Onlara ev sahipliği yapan doğa bize de ev sahipliği yapıyor.

Av yapmaya spor denmekte bu doğru değildir. Amaç spor yapmaksa dağı taşı gez; bitkileri, börtü böceği, kurdu, kuşu fotoğrafla, onları sev. Doğanın üç önemli canlı varlığıyız; insanlar, bitkiler ve hayvanlar. İnsanın canına kıyanlar diğer canlıların, diğer canlıların canına kıyanlar da insanların canına kıyar.

Doğa da var olan canlılar dengeyi kendileri sağlıyorlar. Doğal avcılık yapan canlılar; yaşlı, hasta ve sakat olan canlıları imha ediyorlar. Diğer yandan ölen hayvanların leşlerini de ortadan kaldırarak doğanın kirlenmesini engelliyorlar.
.

[3] Bernard Shaw

Köyümüz Doğasında Nesli Tükenen Hayvanlar:

Kuşlar: Köro (puhu kuşu), kuzgun, kelkerkez, toy, kervan kekliği, bağartlak.

Nesli Tükenmek Üzere Olan Kemirgenler:

Arap tavşanı ve geleni (carbık) nesli tükenmek üzere olan canlıları oluşturuyor.

Sürüngenler:

Köyümüz İğdeli ve yöresinde görülen yılanların birçoğu siyah, boz ve sarı siyah karışım dahil çeşitli renklerde olup boy uzunlukları değişkendir. Bazıları iki-üç metreye kadar uzayabiliyor. Köyümüzde tarla, bağ ve bahçelik yerlerde yaşar, kemirgen, kertenkele, küçük yılanlarla ve kuşlarla beslenirler.

İğdeli köyü ve yöre köylerde yılan vurması (sokması) sonucu ölen kişiler olmamıştır. "Yüzü soğuk" diye söylenen yılanlar zaten zehirsiz ve zararsızdır. İnsanlar her ne kadar ürküp korksa da bu yılanlar insanlardan kaçar. Görmüş ve bilmiş olduğumuz bu yılanlardan başka zehirli yılan türleri olabilir. Yine de dikkatli olmakta yarar var.

Siyasi Eğilimler:

Topluma yüklenen siyasi görüş ve inanç birbirinden ayrı düşünülemez. Her vatandaş gibi oy veren, vergi veren, askere giden ve devlete ve laik düzene sevgi ve bağlılık besleyen Alevi kesimi hep dışlanmış, hırpalanmış, bir yığın iftira ve suçlamalara maruz kalmış yine de "Gelin canlar bir olalım" demiş. Ancak kimse duymamış duyanlar da duymazlıktan gelmiştir.

Bir dönem Adnan Menderes'in DP'ne köylünün çok büyük bir bölümü oy vermiş. Ancak umduğunu bulamayan halk o yıllardan bu zamana kadar CHP dışında başka siyasi partilere oy vermemiştir. Sol siyasi küçük partilere üç-beş oy çıktığı da olmuştur. Köylümüz, özellikle sağ partilere oy vermemiştir. Son yıllarda belediye seçimlerinde köyümüze "Belki hizmet gelir" diye sağ parti adaylarına az da olsa oy verildi. Bu partilere oy veren seçmenler "Köye hizmet gelir diye oy verdik" diyorlar.

SOSYAL İLİŞKİLER

Akraba ve Aile:

İğdeli köyü ve civar köylerde erkek tarafına "Akraba", kadın tarafına "Hısım" denmektedir.

Eskiden köyde/ köylerde kavga edildiğinde, mahkemelik olunduğunda, haksız bir davranış gösterildiğinde, ağız dalaşı yapıldığında kim haklı, kim haksız ona bakılmazdı. Aileden birisi ya da akraba olan kişi hırsız da olsa, namussuz da olsa, üç kağıtçı da olsa, sahtekarda olsa, fitne-fesat da olsa, haksız da olsa o kişi her koşulda aile bireyi ve akraba olduğu için desteklenirdi. Bu destekleme rezaleti onunla yetmez haklı kişiye ve haklı kişinin çevresindeki kişilere de iyi göz ile bakılmazdı.

Bu tür ilişkilerde; haklı ile haksızı, doğru ile yanlışı, iyi ile kötüyü, çirkin ile güzelliği birbirinden ayıramayan insanlar kendini geliştirmemiş zır cahil insanlardır.

Baba tarafı ile anne tarafı arasında bir problem oluşsa ise her zaman erkek tarafı desteklenir.

Eskiden bazı aileler kızlarına mülk vermezmiş. "Erkek mülkün bekçisi, evin direği, soyun takipçisidir" diye. Günümüzde dahi baba mülkünün bölünmesine karşı çıkan bazı kadınlar, hakkı olan mülkünü kendi çocuğuna bile bırakmayı layık görmüyor. Bunu fırsat bilen erkek kardeş ise hiç itiraz etmiyor.

Halk bilinçleniyor, uygarlaşıyor, dolayısıyla yaramaz kişilerle ilişkilerine çok dikkat ediyor. Gerektiğinde bütün bağlarını koparıyor.

Aile İçi İlişkiler:

Öncelikle dedeye ve ebeye (neneye) saygıda kusur edilmez. Her konuda yardımcı olunur. Hasta ise tedavisi yaptırılır. Gerekli hallerde yenmez yedirilir, içmez içirilir, giyinmez giyindirilir.

Sonra ana ve babaya saygıda kusur edilmez. Ana-baba yaşlıysa yer içer keyfine bakar, rahatsız ise tedavi ettirilir. Yenmez yedirilir, içmez içirilir, giyinmez giyindirilir. İğdeli köyü ve çevre köylerde yaşlı kişiler bakım evleri gibi yerlere gönderilmez. Gönderen kişiler ayıplanır.

Eşler birbirini sever, değer verir. Çocuklar saygıda kusur etmez. Kardeşler birbirini kırıp üzmez. Büyüklere saygı küçüklere sevgi her ailede bu bir ilkedir. Aynı zamanda kolektif bir yaşam vardır.

Eşler Arasında:

Ailede kadın, ev işlerinde ve evin düzeninden, sorumludur. Erkekte zaman zaman bu sorumluluğun bir parçasıdır. Köyde kadın, erkek çoluk çocuk birlikte çalışır ekonomik kazancı birlikte edinirler. Para daha çok kadınlarda olur. Çocukların bakımı, mutfak giderleri ve diğer sair giderlerden kadın sorumludur. Tarla, bağ, bahçe, hayvan bakımında ve sağımında aile hep birliktedir. Hane yönetiminde kadın-erkek eşittir. Kocası ile aynı haklara sahiptir.

Giyim-kuşam da serbesttir. Makyaj yapabilir, istediği gibi giyinir takı takabilir, döğme yaptırabilir. Eskiden kadınların alnında, ellerinde, bileklerinde, çene ve dudaklarında döğme olurdu. Döğme erkeklerin genellikle bileklerinde ve ellerinin üzerinde bulunurdu.

"İyi bir karın mı olmasını istiyorsun? Öyleyse iyi bir koca ol!"[4]

Baba-Erkek Çocuk:

Erkek çocuk, babanın bağ, bahçe, tarla, hayvan bakımı gibi durumlarda yardımcısıdır. Kız erkek ayrımı olmadığı için baba vicdanında, kız-erkek arasında öncelik yoktur. Baba yerine göre oğlu ile arkadaş gibidir. Onunla dertleşir, sohbet eder, tavla, okey, satranç oynar. Neşeli bir ortamda babası ile alkol da alır.

Yetişkin çocuklar sigara içiyorsa gizli içerler. Bunu fark eden baba çocuğuna nasihat eder sigarayı bırakmasını ister. Çocuğu içmeye devam ediyorsa baba Çocuğuna "Sigara ile saygı olmaz gizli içmene gerek yok! Benim yanımda içebilirsin" diye teklif eder. Genelde çocuklar kabul etmezler.

Babanın en çok istediği çocuklarının okul okumasıdır. Köyümüzde her hanede çok kişi üniversite okumuştur. "Üniversite okumakla kültürlü olunmuyor ayrıca,

[4] Goethe.

kitap, gazete, dergi okumaları" istenir. Köy halkı makama, rütbeye göre değer biçmez. Değerliliği insanlıkta arar. Çocuklar babaya saygıda kusur etmez.

Baba-Kız Çocuk:

Köyümüzde baba ile kız arasındaki saygı ve sevgide kusur olmaz. Oğlu ile nasılsa kızı ile de öyledir. Kız çocuğun problemleri, öncelikle halledilmeye çalışılır. Kız çocuğun sorumluluğu anne- baba üzerindedir. Gerekli hallerde erkek kardeşi yardımcı olur. Kız çocuğu erkek çocukla eşit haklara sahiptir. Eş seçiminde, iş seçiminde, okul okumada, sanat edinmede, gerekli hallerde anne, baba, kardeş ve akrabalarıyla alkol almada serbesttir.

Makyaj yapabilir, takı takabilir, döğme yaptırabilir, giyim kuşama karışılmaz. Kızlar bu serbestliği kötüye kullanmaz. Anne ve baba kızlarının okuması için çok emek sarf ederler. Kız çocuklarımızın okuma oranı sanırım erkekleri geçmiş durumda. Bu bizleri mutlu ediyor. Cahil insanın topluma zararı olur. Kız çocukları müzik aletlerinden bağlama çalmayı (icra etmeyi) çok seviyorlar.

Anne ve Çocuk:

Anne- erkek çocuk ilişkisi, sevgi doludur. Erkek çocuk evlenene kadar bütün bakımı (yemeği, giysilerin temizliği vesaire) annenindir. Anne yoksa kız kardeşin sorumluluğundadır. Erkek çocuğun yetişmesinde, anne-babanın önemli rolü vardır. Babasına açmaktan çekindiği sıkıntılarını, annesiyle paylaşmakta ve yardım isteyebilmektedir. Anne gerek iş hayatında gerek askerlik ve evlilik gibi olaylarda çocuğu için babadan daha çok endişe duyar.

Erkek çocuğu yetişkin ise düğün, bayram ve cenazelere katılarak aileyi temsil eder. Böylesi katılımlarda oğul gurur kaynağıdır. Anne için, oğluyla olan ilişkisi, kocasıyla olan ilişkisinden daha önemlidir. Babanın, oğullarıyla arasında çıkabilecek sorunlarda anne daima arabulucu rolündedir. Anne-baba yaşlılığında kendisine bakması için çocuklarına güvenir. Kız çocuğu erkek çocuğundan daha vefalıdır bu bir gerçektir.

Anne ve Kız Çocuğu:

Kız çocuk, evde annenin en büyük yardımcısıdır. Anne kız çocuğunu becerikli ve maharetli olarak yetiştirmeye çalışır. Evlendiğinde kızına gelecek herhangi bir laftan

ve olumsuzluktan anne sorumludur. Ayrıca kızının hatalı hareketine, davranışına engel olmaya çalışır.

Anne kız çocuğu ile düğüne, cenazeye, bayram ve hasta ziyaretlerine, komşu ve akraba ziyaretlerine eve gelen misafirlere nasıl davranacağını iyi bilir. Gelen misafire ve gittiği yerlere iyi bir izlenim bırakır. İyi bir izlenim bırakmazsa bundan anne sorumludur. "Anaya bak kızını al, kenarına bak bezini al" deyimini yapıştırırlar.

Kız çocuğu kafasına göre gezmeye gidemez. Çünkü toplum baskısı vardır. "Çok gezen pabuç bok getirir" sözü dilden düşmez. Onun için gerekli hallerde gezmesinde sıkıntı olmaz.

Kız baba evinde öğrenir yemek yapmayı, çamaşır yıkamayı, ev temizlemeyi, örgü örmeyi, dikiş dikmeyi ve diğer el işleri vesaire. Kız beceriksiz ise kimse talipli olmaz evde kalır. Evde kalan kıza "kalık kız" adı verilir.

Kızının onurunu düşünen kadın komşu kızının onurunu da düşünür. Hacı Bektaşi Velinin şu sözüne dikkat edilir. "Nefsine ağır geleni başkasına tatbik eyleme"

Erkek Kardeşler:

Erkek kardeşler saygı ve sevgi içinde büyürler. Aralarındaki yaş farkı ne olursa olsun büyük olana abi, küçük olana kardeş denir. Abi, küçük kardeşi kollar korur ve iyi yönde eğitir. Abi küçük kardeşine karşı her zaman hoş görülü olur.

Küçük kardeş yeterince büyüdüğünde abisinin yaptığı işlere yardım eder. Bazı zamanlar getir-götür gibi küçük işleri de yapar.

Oyun oynamayı, oyunun kurallarını abisinden öğrenir. Oyun çocuk eğitiminde çok önemli bir yer tutar. İyi bir tutkun kardeş isteyen kişi öncelikle iyi kardeş olmalı. Çocuklar büyüklerin hal ve hareketini, toplum içindeki duruşunu ve bilinçli yanlarını takip eder. Abi yanlış yolda ise kardeşin o yanlış yolda yürümesi kaçınılmaz olabilir.

Kız kardeş - Erkek kardeş:

Çocuklar cinsiyetine göre oyun oynamaya zorlanır. Aynı zamanda kız kızlar ile erkek erkekler ile oynamalı mantığı çocukların kafasına yer edilir. Halbuki bu çok yanlıştır. Kızlara bebek, erkek çocuklara silah alan ailenin kültür düzeyi burada kendisini ele verir. Kızlar, çocukken bile her cinsten bebeklere annelik yapar.

Haremlik selamlık inancı içinde olan aileler kız çocuklarının başka bir erkek çocuklarla oynamasını istemezler, erkek kardeşleriyle oynarlar.

Erkek çocuklar Kız kardeşin hal ve hareketinden sorumludur. Ayrıca kız çocuğunun namusundan da sorumludur. Böylesi feodal kültür kız çocuğunun kendi kendine gelişimini engeller. Her kız/ kadın namusunu, onurunu, haysiyetini birileri için taşımaz! insan olduğu için taşır. Aynı şeyi bekarsa kardeşlerinden, evliyse eşinden ister.

Kız çocuklar erkek çocuklara karşı laf edemez(!) "o erkek, ne biçim konuşuyorsun kardeşinle!" diye çıkışır anne-babası.

İleri yaşlarda kız çocuğu kardeşinin, babasının, evlenince kocasının, kaynanasının, kayınbabasının görümce ve kayınlarının hizmetçisidir. O da yetmez torunlarının hizmetçisi olurlar. Görüldüğü gibi kız çocukları anneleri gibi hizmetçilikten kurtulamıyorlar.

" Erkek dişi sorulmaz, muhabbetin dilinde,
Hakk'ın yarattığı her şey yerli yerinde,
Bizim nazarımızda, kadın erkek farkı yok,
Noksanlık, eksiklik senin görüşlerinde. "[5]

Anadolu da kadınlar; Alevi inancında bulduğu huzuru diğer inançlarda bulamıyorlar. İğdeli köyü ve civar köylerde yaşayan çocuklarımız bu kültür ile büyüdüğü ve yaşama atıldığı için çok şanslılar.

Kız Kardeşler:

Kız kardeşler, yaş farkı ne olursa olsun küçükler büyük ablasına "abla" diye hitap eder. Abla küçük kardeşlerini sever, koruyup kollar. Kız kardeşler büyüyüp evlenene kadar sürekli evde ve bir arada oldukları için daha çocukluklarından itibaren birbirlerine çok yakın büyürler.

Ev işleri anneleri tarafından eşit paylaştırılmaya çalışılır. Yaş farkı çok ise büyük, küçüğe hem yol gösterici olmak hem de hatalarını düzeltmek çabasında olduğu gibi gerekli hallerde ondan gücü oranında yardım bekler. Küçükler bazı zaman çok

[5] Hacı Bektaşi Veli

şeyleri bilmezler. Böylesi durumlarda ablaları kendisinden öğrenilmesi gerektiğini kibarca izah eder. Bazı zamanlar küçük kardeş kendisinin doğru yolda yürüdüğünü, doğru işler yaptığını düşünerek ablası ile tartışır işi kavgaya kadar vardırır. Abla bunun bilincinde olduğu için kavga etmekten kaçınır. Çünkü; kavga, bilgisiz cahil insanların başvurduğu bir ruhsal durumdur.

Abla, annesinden öğrendiği bütün işleri yol ve yordamı kardeşine öğretir. Kız çocukları birbiriyle her zaman samimi olurlar.

Erkeğin Yaptığı İşler:

Evin geçimi, kadın ve erkeğin en önemli görevidir. Eve yiyecek, çocuklarına giyecek, eve araç, gereç, eşya alımı, kış hazırlıkları, konut bakım ve yapımı hep kadın ile erkeğin görevidir. Kısacası kadın ve erkek, ailenin dışarı ile ilişkili tüm ihtiyaçlarını karşılarken herhangi bir toplantıda, hukuki ve sosyal işte aileyi erkek temsil eder.

Köyde, erkekler ve kadınlar çiftçilik ve besicilik yapar. Dolayısı ile tarlaya gitmek, toprağı ekmek, bakımını yapmak, ürünü biçmek kadın ve erkeğin görevidir. Erkek çift sürer tohum eker, at araba veya kanı ile sap taşır, değirmene gider, hayvanı keser ve yüzer. Kadın, deste basar, tırmık çeker. Erkek yalnız ise, rahatsız ise kadın eşini yalnız bırakmaz bütün işlerde birlikte olur.

Bu işler için gerekli altyapıyı hazırlamak (saban, at arabası, kağnı, ahır, samanlık diğer araç ve gereçler temin etmek, ahır samanlık, ek bina yapmak vesaire) kadın ve erkeğin görevleri arasındadır. Hayvan bakımını, erkekler yapabildiği gibi bu konuda erkek, eşinden de yardım alabilir. Çocukların ihtiyaçlarını gidermek, onları okutmak, evlendirmek, askere göndermek, onların topluma yansıyan büyük sorunları ile ilgilenmek anne ve babanın görevleri arasındadır.

Eski perişan haller ve buna bağlı çiftçilik ve hayvancılık bitti. Köyler şehre göç verdi. Köyler boşaldı. Köyde kalanlar genellikle emekli kişilerden oluşuyor. Tarlalar icara verilmekte olup bağ bahçe gibi işlerle meşgul olunuyor. Köyde ikamet eden üç evde küçük ölçekli hayvancılık yapılıyor.

Kadının Yaptığı İşler:

Ev işleri, çocukların ve bahçenin bakımı kadının işidir. Ev işleri dendiği zaman, bu konudaki eylemleri; günlük, haftalık veya aylık ve mevsimlik olarak üç grupta toplayabiliriz. Evde, yemek yapmak, ekmek yapmak, günlük temizlik, sobayı yakmak, örgü örmek, dikiş yapmak, yama yapmak, dokuma ve el işleri yapmak, hayvanları sağmak, kış yiyeceklerini hazırlamak, çocukları yıkamak, çamaşır, çul ve yün yıkamak, bulaşık yıkamak, bulgur ve pekmez kaynatmak ve bu kadar iş güç arasında bir de kocasının keyfini yerine getirmek. Evde kaynana ve kayınbaba varsa onların bakımı.

Ayrıca düğün, bayram, hasta ziyareti, cenaze gibi etkinlikte yer almak ve komşuluk, akrabalık ilişkilerini geliştirmek vesaire. Görüldüğü gibi erkeğin işinden çok kadının işi var. Üreten kadın yöneten erkek.

Çocukların Yaptığı İşler:

Köyde, çocukların yeteneği ve gücüne göre iş verilir. Onların sadece oyunlarla ve okulları ile ilgilenmeleri istenir. Yaz döneminde dana, koç, eşek gibi hayvanların yanı sıra hasta, sakat ve kötürüm hayvanları aklı eren çocuklar yayar sulardı. Tarla bağ ve bahçede çalışan ırgatlara azığı genellikle çocuklar götürürdü. Daha büyük olan gençler öküz ve atları yayar sulardı.

İnsanların Dış Görünüşü:

Önce akıl ve gönül güzelliği. Bunun yanında az da olsa eşlerin birbirine yakışır olmasıdır.

Eskiden kadınların kilolu olması arzulanırdı. Sebebi ise güçlü kuvvetli olması, tuttuğunu koparması ve yaptığı işte dayanıklı olmasıydı.

Günümüzde kadınların yapabileceği ağır işler yok. Evi elektik süpürgesi ile süpürüyor, bulaşığı bulaşık makinesi yıkıyor, çamaşırı çamaşır makinesi yıkıyor. Ekmek fırından alınıyor, yemekler fırında pişiriliyor vesaire. Onun için kilolu, zayıf olması pek dikkate alınmıyor. Hafif makyaj yapması, sağlıklı olması, kültürlü olması, giyim- kuşamına dikkat etmesi, boyu ile vücut ağırlığı dikkate alınıyor hepsi bu!

Döğme (Dövme):

Eskiden kadınlar, iş yapmaktan, çocuğa bakmaktan kendisine bakma fırsatı bulamıyordu.

Kadınlar, en güzel giysilerini düğün ve bayramlarda giyiniyor, bileklerine bilezik, saçına toka, kulaklarına küpe takıyorlardı.

Çocukluk yıllarımda yaşlı kadınlar kendilerine ve genç kızlara dövme yaparlardı. Dövme şu şekilde yapılıyordu:

Dövme yapacak kişi, sac veya baca isini dövme yapılacak bölgeye kor; dövme yapılacak yeri iyice ovalayarak uyuşturur, iğneyi kan akmayacak şekilde deriye sürekli dokundurur; böylelikle is derinin altında kalır ve ora da bene benzer bir görüntü oluşur, o ben süreç içerisinde yeşilimsi bir renk alır. Ben'i erkekler daha çok bileğine ve elinin üstüne yaptırırken kadınlar; bileklerine, elinin üzerine, alnına, iki kaşı arasına, elmacık kemiği civarına yaptırırlardı.

Döğmeyi (dövmeyi), köyün yaşlı kadınlarından Ağca Alkan yaparken görmüştüm. Yaşlı kadınlar ve erkekler dövmenin anlamını bilmiyorlardı.

Kulak Deldirme:

Kız çocukları 5-6 yaşlarına girdiğinde işin ehli kişilere kulakları deldirilirdi.

Kulağı delmeden evvel kulak memesi iyice ovulur. Ovmaktaki amaç; kulak memesinde uyuşma yaratmak, kanın çok akmasını önlemek ve az acı hissetmesini sağlamaktı. Kulağın etli kısmı (meme), iyice ovulur. Bir müddet bekledikten sonra ucu ateşte kızartılıp soğutulmuş iğne ile kulak delinirdi. Delinen kulak memesinde az da olsa kan gelirdi. Delinen yere anne sütü sağılır ya da sütün kaymağı sürülürdü. Ardından ip takılır tamamen iyileştikten sonra deliğin kapanmaması için küpe takılırdı

Saç:

Anneler kızının saçlarını çoğu zaman belik olarak örerlerdi. Annem kız kardeşim Şendal ve Sultan'ın saçlarını bazan iki bazan dört belik halinde örerdi. Beliklerin ucuna da boncuk ya da kırmızı veya beyaz bez bağlardı.

Kadınlarda ve kızlarda uzun saç çok sevilirdi. "Falanın kızının güzel uzun saçı var ki; topuklarına değiyor", "Falanın karısının saçı topuğuna değiyor" derlerdi. Kadın ve kızların saçı kesik ise "gürük" gibi olmuş derlerdi. Gürük: Kulakları keçi ve koyunlara denir.

Kadın ve genç kızlar, saçını başını kapatmaz. İş yapacakları zaman tozdan, topraktan ve pislikten korunmak için başlarını kapatırlar.

Kaldır nikabını görem yüzünü
Aç başını yaradanı seversen
Siyah saçın mah yüzünün üstüne
Tel tel eyle yaradanı seversen[6]

Değerli sanatçı Musa Eroğlu bu dörtlüğün olduğu şiiri sazı ve sesi ile çok güzel icra etmektedir.

Eskiden erkek çocukların başlarının üstünde bir parça kekil (kakül) bırakılır ve kafanın yanlarındaki saçlar tıraş edilirdi. Yaşlılar bu tür saç kesimine tepki gösterirlerdi. Ve "sıpa tıraşı" olmuş derlerdi.

1970'li yıllarda genç erkekler saçını uzun süre tıraş ettirmez omuz üzerine kadar uzatır idi.

Sakal ve Bıyık:

Eskiden bu yana yaşlılar sakal bırakmazlar. O dönemlerde gençler de sakal bırakmazdı. Son yıllarda gençler sakal ve top sakal bırakırken yaşlılar yine sakal bırakmıyorlar. Yaşlılarımız, günlük tıraşını olur. Elini yüzü temiz tutarlar. Bazı gençler sakal bırakır. Ancak sakal bakım ve temizliğine dikkat ederler.

Sakalı çıkmayan kişiye "köse" adı verilir. 1970'li yıllarda köyümüz ve Civar köylerde bıyıksız insan yok gibiydi.

Eskiden "kadında saç; erkekte bıyık olur" denirdi. Bıyıksız erkek erkekten sayılmazdı. Verdiği sözden dönen ve adam gibi duruş sergilemeyen kişiye "kes bıyığını! erkeğim diye gezme" derlerdi. İğdeli köyü ve civar köylerde her bıyığın bir ismi vardı; pala bıyık, pos bıyık, badem bıyık, çengel bıyık, kaytan bıyık...

[6] Karacaoğlan

Bıyık şekilleri:

Burnun iki ucunu aşmayan şekilde kesilen bu bıyığa "badem bıyık" adı verilirdi. Diğer bir deyişle "Hitler" bıyığı" da denirdi.

Bıyığın dudakların sağından ve solundan çeneye doğru inmesine "Çengel bıyık" adı verilirdi. Bu bıyık türüne "ülkücü bıyığı" da denirdi.

Bıyığın üst dudağı görünmeyecek ve dudak yanlarından sarkmayacak şekilde kesilmesine "Sosyalist bıyığı" denirdi.

Gür, uzun ve ucu sivri, yanaklara doğru kıvrık olan bu bıyığa "palabıyık" adı verilirdi. Köyümüz de bu tür bıyık bırakanlar vardı.

İnce uzun, kulak hizalarına doğru uzatılan bıyık şekline "Kaytan bıyık" adı verilirdi.

Kalın ve dağınık olan bu bakımsız bıyık şekline "pos bıyık" adı verilirdi.

Yukarıda adı geçen bıyık çeşitlerinden "badem bıyık" adı verilen bıyık yaşlı kişiler tarafından bir dönem bırakılmıştı. Köyümüz ve çevre köylerde daha çok "dede ve Bektaşi" bıyığı ve "palabıyık" dediğimiz bıyık şekli bırakılırdı.

Bıyık ve sakal bırakmak ya da bırakmamakla erkeklik olmaz, güç, kudret olmaz, siyaset, din ve inanç olmaz. İnsan aklını ve fikrini beyninden alır. Kıldan tüyden almaz.

Misafirlik:

Köye dışarıdan gelen misafirler misafir odasında ağırlanır. Yemeği, çayı, kahvesi verilir. Mevsim kış ise oda da misafirin üşümemesi için soba yakılır. Kısaca misafirin rahat etmesi için gerekli olan her şey yapılır. Bütün bunlar sadece insana verilen değer içindir. Alevi inancında dünyanın bir ucundaki insan bile evrenin en değerli varlığıdır.

Eskiden; gazete, televizyon, telefon gibi haberleşme araçları yoktu. Sadece radyo vardı. Köylü dünya da olup bitenden habersizdi. Bırak dünyayı birkaç saatlik mesafede ki yerleşim yerlerinden bile haberdar değillerdi.

Köye uzak yerden misafir gelmiş ise köylü bu misafir ile tanışmaya yeni bilgiler ve haberler almaya gelirlerdi. İlk önce "adı ve nereli olduğu" sorulur idi. Misafirin adı ve konuşması hal ve hareketi o misafirin Alevi mi yoksa Sünni mi olduğu hakkında bilgi verirdi. Alevi ise görüşler ve inançlar rahatlıkla konuşulup ortaya

konurdu. Sünni ise misafirin huzurlu olması için bu tür konulara girilmezdi. "Dininden, dilinden, ırkından bize ne insan olsun yeter!" denirdi.

Bir defasında evimize misafir etmiş olduğumuz kişi Sünni idi. Babama kıbleyi sordu babam tarif etti. Ev de su olmadığı için ibrik ve leğen ile abdest aldı. Yanında taşıdığı seccadeyi yere serip namazını kıldı. Babam "Allah Kabul etsin" dedi. Misafir "Allah sizlerden razı olsun" dedi.

Misafir yorgundu babam "yemeğiniz hazır! Yol yorgunusun karnını doyur yat, dinlen " dedi. Misafir karnını doyurup yattı. Babamların abdest alıp namaz kılmadığını gören misafir kendi kendine "bunlar herhalde Alevi" der. Yıllar sonra o kişi evimize yine misafir oldu "Kardaş, beni misafir ettin Allah sizden razı bizi kandıranlardan razı olmasın" dedi. Babam "kimlerden niçin razı olmasın anlamadım!" dedi. Misafir" Aleviler mum söndürüyor diyorlardı. Beni evinize misafir ettiniz böyle bir şey (mum söndürme) görmedim. Aileniz, köylünüz edepli terbiyeli insanlar. Allah sizlerden razı olsun bizi kandıranlardan razı olmasın!" dedi. O kişi ailesi (eşi) ve çocukları ile ailece misafirimiz olmuştu. Babam ile yıllarca dostluk yaptı dost kaldılar.

Bu misafir bir başka Alevi köyünde bir eve misafir oluyor. O gün o köyde cem yapılmış. Misafir olduğu ev sahibine rica etmiş "beni de götürün" demiş. Tüm halk ile ceme girmiş. Cem de olanı biteni görmüş hayran kalmış. Babama "Ali ben ve benim gibileri nasıl kandırmışlar, üzerinize atılan iftiraların asılsız ve maksatlı olduğunu hem aileme hem de tüm köye anlattım" dedi.

Komşu Köylerle İlişkilerimiz:

İğdeli Köyü ile Karpınar, Yerlikkuyu, Karaözü, Burunören ve kale köyünün ilişkileri her zaman iyi olmuştur. İğdeli köyü, Yerlikuyu Köyü, Karpınar Köyünün bağ ve bahçeleri ile tarlaları sınırdır. Diğer yanda İğdeli köyünün arazileri Gaziler, Kadılı ve Ebulhayır köyleriyle de sınırdır.

Dayfır (Tayfur) mevkiden akan sular Ebulhayır arazisinin bir bölümüne kadar ulaşır. Kadılı köyünün Karagöl mevkideki su ve Dayfırdan akan sular yeni yapılan gölette birikmekte olup bu su ile Ebulhayır köyüne ait arazileri sulanmaktadır.

Gaziler, Kadılı, Ebulhayır köyleri Sünni köylerdir. Bu Sünni köylerle dostluğumuz devam etmektedir. Çocukluk ve gençlik yıllarımız bizi çevreleyen Alevi ve Sünni köylerde geçmiş bu köyleri kendi köyümüz gibi görmüşüzdür.

Gaziler, Ebulhayır ve Alamettin'de değirmen vardı. Değirmene at arabası, kağnı ya da eşeklerle un öğütmeye giderdik. Bu köylere eşekle gidildiğinde eşeklere çok

üzülürdüm. Onca yokuşu sırtında yük ile aşar giderdi.

Bazı zamanlar eşeklerle elma; üzüm ve armut satmaya götürürdük Gaziler, Taşlık ve Kavaklı köylerine varana kadar eşeklerin dizi titrerdi onca yokuş yolları aşmaktan. Bu köylerin meydanına yükü yıkar satış yapardık ya da nohut, fasulye ve patates ile değişime giderdik. Kavaklı, taşlık köyü insanları dirgen, anadut gibi bazı tarım aletleri yapar satardı. Dirgen, anadut ve diğer tarım aletleriyle üzüm, armut, elma takas ederdik. Bu köylerde baba dostları vardı sevgi ve ilgi ile karşılanırdık. Çoğu zaman evlere misafir edilirdik. Hiç kimse ile bir problemimiz olmazdı.

Bu köylerde yaşayan insanlar iyi insanlardı. Ama eğitim düzeyleri çok düşüktü. Kadınları, kızları çekingendi. Bu eğitimsizliğin ve dini inancın bir sonucuydu. İğdeli köyü ve diğer Alevi köylerde kız-erkek herkes okuyordu. Okumayan öğrenci, çocuğunu okutmayan anne-baba toplumca dışlanıyordu. Bu yüzden eğitim seviyesi çok yüksekti. Bu yüzden köyümüz insanları gayet sosyal, çocuklarıyla, kadınlarıyla rahat konuşabilirsin. Şimdi bu eğitim durumu diğer Sünni köylerde de başlamış durumda.

Çevre köylerde 1928 yılında Karaözü kasabasında (Büyük Şehir Yasasıyla mahalle oldu) sonra 1946 yılında maalesef tek okul bizim köydeydi. Karpınar, Yelliboyun, Körkuyu (1957'de Yelliboyun ve Körkuyu köyleri birleşerek Yerlkuyu adını aldı) Kale köy öğrencileri İğdeli ilkokulunda okumuşlar.

Yaz aylarında bazan çevre köylere top oynamaya gidilirdi. Gençler top oynar biz çocuklar zevkle onları izlerdik. O yıllarda her top oynayan kişi kendisini Metin Oktay yerine koyardı. Kim iyi top oynarsa "işte bizim köyün Metin Oktay'ı bu" derlerdi.

Eskiden çok büyük sıkıntılar yaşanmasa da 40-50 öncesine kadar çevre Sünni köylerle aramızda çok iyi iletişimin olmadığı söylenebilir. Son zamanlarda bu değişmeye, çevre köylerle komşuluk ilişkileri geliştirilmeye başlanmıştır. Yakın zamana kadar çevre Sünni köylerden İğdeli köyünden veya çevre Alevi köylerden bir kişi gördüğünde oranın insanı, bunlar Alevi diyerek sırtını dönerdi. Sünni bir kişi, Alevi köyünden geçmekten çekinirdi. Günümüzde bu sıkıntılar aşılmaya başlanmıştır. Önceden yörede yaşayan Sünniler Aleviler hakkında aşağılayıcı ve hor görücü ithamlarda bulunurken iki taraf için de günümüzde bu değişmeye başlamış, karşılıklı bakış açılarında yumuşamalar meydana gelmeye başlamıştır. Ancak iki taraf arasında kız alışverişi 3-5 kişiyi geçmez. Bu ayrımcılığı ortadan kaldırmak isteyen kesim dini inancın etkisinden kurtulamıyor.

Çevremizdeki Sünni köylerle bir sıkıntımız yok, geçimimiz iyi. Eskiden vardı, kırk-elli sene öncesi onlar bize Alevi diye pek yaklaşmazlardı. Ama şimdi büyük oranda öyle sıkıntılar yok. Birbirimizin sofrasına oturur, yemeğimizi yeriz. Cenazelere katılır, düğünlere iştirak ederiz. Tek aşamadığımız engel Sünni köylerle kız alışverişi hala yok.

Biz Aleviler "Yetmiş iki millete bir nazarla bak /Hak sevmiş yaratmış/ Söz etme gönül" şiarını benimsediğimiz için karşımızdaki kişi/kişilere kim olursa olsun, kötü bakmaz, iyi geçinmeye çalışır; ama bu çevredeki Sünni köylerin çoğunluğu hala Alevi'ye çok sıcak bakmazlar. Bu köylerin içerisinde de öyle insanlar vardır ki kardeş gibi değerlidir. Aleviler inancı gereği evrenseldir, sıcakkanlı insanlardır, misafirperverdir, herkesle barışıktır. Bizler insanları dininden, dilinden, ırkından, cinsiyetinden dolayı dışlamayız, ayrım yapmayız. Eskiden çevre Sünni köylerden geçerken ya da bir eve konuk olduğumuzda kadınlar bize sırtını döner, bizim olduğumuz yere gelmezdi. Çay ikram ettiklerinde kadınlar değil erkekler çay verirdi.

Nüfus Durumu:

Sayım Yılı	Nüfus Sayısı
1935	328
1965	521
1985	159
1990	129
1997	86
2013	172
2014	134
2015	105
2016	98
2017	86
2018	326
2019	138
2020	105
2021	98
2022	95

Alt Yapı

Köylünün Kullandığı Kamu Malları ve Ortak Mallar:

Elektrik	Var
Su Şebekesi	Var
Yol	Asfalt
PTT şubesi/acentesi:	Yok
Okul ve Lojman	Var. Öğrenci çok az olduğundan taşımalı eğitim uygulanmaktadır.
Telefon (Ev)	Var
Ev interneti:Seten Taşı	Var
Kanalizasyon	Yok
Sağlık evi-Sağlık ocağı:	Yok

Büyük şehir yasası çıkmadan önce köy tarlaları vardı. Büyük şehir yasasının çıkmasından sonra köy tarlaları Sarıoğlan belediyesine geçti.

Mezarlık:

Köyde iki tane mezarlık vardır. Biri köyün eski mezarlığı (Köyün eski yerleşim yerinde), diğeri köy çıkışı Yerlikuyu köyü istikametindedir. Yeni mezar bir tarafı beton duvar diğer üç tarafı tel örgü ile çevrili olup büyük sürgülü 1 adet kapı ve içme suyu şebekesine bağlı 2 adet çeşme bulunmaktadır.

Yeni mezarlıktaki mezar taşlarında çoğunlukla anlamlı sözler ve anlamlı türkü sözleri bulunmaktadır.

Eski köye ait (Yukarı Köy) köy mezarlığı tel örgü içinde olup içinde çam fidanları dikilmiştir.

Morg:

Hakk'a yürüyen canı sıcak yaz günlerinde 1 gün bile bekletsen cenaze kokabilir. Kısaca morg köyde bulunması gereken bir şeydir. Bunun bilincinde olan muhtar Baki Demir köy meydanına morg getirterek hizmete sunmuştu. Cem evinde morg olduğu için şu anda eski morg kullanılmamaktadır.

Seten Taşı :

Bulgur ve yarma yapmak için 1 adet seten taşı bulunmaktadır. Bu seten taşı artık kullanılmamaktadır

Sohu (Soku) Taşı:

Eskiden, ahşap tokmaklar ile bulgur ve yarma dövülen köyün üç yerinde üç adet soku taşı vardı. Bu soku taşlarından sadece iki tanesi iki komşunun bahçesi içerisinde yer almakta olup üçüncü soku taşına şu an ulaşamadım.

Çeşmeler:

Köyde birisi içilir olmak üzere iki adet çeşme vardı. Eriklinin Suyu adlı çeşme ve Tuzlu Pınar adlı çeşmeler artık kullanılmıyor. Ayrıca herkesin yararlandığı içme suyu şebekesine bağlı köy meydanında ve okul bahçesi içinde toplam 2 adet çeşme bulunmaktadır.

Mera:

Köyde mera bulunmaktadır.

SOSYAL HİZMETLER :

5 aile kömür, gıda ve muhtelif ihtiyaçlar olarak yararlanmaktadır.

Çöp Toplama:

Eskiden çöp tarla, bağ ve bahçelere taşınıyor gübre olarak toprağa karıştırılıyordu. Pet şişe, poşet vesaire atık olmazdı. Çünkü bu tür ürünler henüz icat olmamıştı. Şu an da Sarıoğlan Belediyesine ait çöp arabaları ile çöp toplanmakta olup sokaklar süpürülmüyor. Halk medeni olduğu için sokaklar kirletilmiyor. Haliyle süpürülmeye gerek kalmıyor. Eskiden muhtar Hüseyin Şahin zamanında köy halkı evinin önüne denk gelen yolları süpürüyordu.

Cem Evi:

İğdeli köyü ve civar köylerde yalnızca Cem Evi İğdeli köyünde var. Cem Evi'nin yapılması için bütün köylüler ve çevre köyler maddi ve manevi destekte bulundular.

(İğdeli Köyü Cem Evi – Fotoğraf: Haydar Erdoğan)[7]

[7] Kaynak: Haydar Erdoğan Fotoğraf arşivinden.

Cem Evi'nin yapımına Hüseyin Şahin ve Salman Ceylan önderlik etmişti. Cem Evi'nin adı: İğdeli Köyü Pir Sultan Abdal Kültür ve Cem Evi olarak faaliyete başladı. Yani 19.08.2013'de düzenlenen törenle hizmete açıldı. Almanya da BAK-DER Adlı derneğin başkanlığını yapan Atila Ceylan önderliğinde İğdeli köyündeki Cem Evinin yapımına yurtdışında toplanan bağışlarla destek sağlandı. Devletten hiçbir maddi destek alınmadığı söylendi.

İğdeli Köyü Pir Sultan Abdal Kültür ve Cem Evi Kayseri Hacı Bektaş vakfına bağlandı. Fesih edilmeden önce Cem Evi sadece cenaze kaldırma, lokma (Can aşı) verme, Aşure ve Cem yapma halinde faaliyet gösteriyordu ve diğer zamanlar hep kapalı durumdaydı. Şu an da Cem Evi sadece cenaze kaldırma, lokma (Can aşı) verme, Aşure ve Cem yapma halinde faaliyet gösteriyor.

[8]

Karpınar köyünde cem evi yok. 25-07-2019 yılında Karpınar-Der'in Başkanı Cevdet Kılıç'ın açılış konuşmasının ardından tahminen 60 yıldır cem yapılmayan

[8] Karpınar Köyü Derneğinin 2019 yılında Teke ören'de organize ettiği cem erkanı.

Karpınar köyü Teke ören mevki de coşkulu bir cem yapıldı. Semah ekibi ve Zakir: Cenan Akıcı'nın ve ceme önderlik eden dedenin konuşması ve dedelik ritüeli toplumda memnuniyet ve coşku ile karşılandı.

Dernekler:

İğdeli Köyü Kalkındırma Kültür ve Yardımlaşma Derneği yöneticileri kendi istekleri doğrultusunda derneği Fesih ettiler. Dernek pek uzun ömürlü olamadı.

Market:

Eskiden köyde toplam 2 tane bakkal bulunmaktaydı. Bu bakkalları Kömbe lakaplı Hüseyin Yalçın ve Kör Hakkı lakaplı Hakkı Efeoğlu işletmekteydi. Bu bakkallardan birisi köyün orta yerinde diğeri tahminen100 m ilerisinde bulunmaktaydı. Bu iki bakkal aynı şeyleri satmaktaydı.

Genelde herkes sevdiği yakın bulduğu kişiden alışveriş yapmakta idiler. Ekonomik durumu iyi olmayıp, borcunu ödemekte zorlananlardan, bakkal alacağını talep ettiğinde, bu kişiler bakkal değiştirmek durumunda kalırlardı. Köyde veresiye alışverişin çok olurdu. Bu durumdan bakkallar çok muzdarip olurlardı. Mali olarak da sıkıntı çektikleri için veresiye alışveriş etmek isteyen kişiye olumsuz cevap verdikleri de olurdu. Genelde kişisel yakınlığa göre bakkal tercihi yapmakta olan köylüler, alışveriş ettikleri bakkalı kolay kolay değiştirmeseler de ara sıra da diğer bakkaldan da alışveriş ederek bir denge sağlama ihtiyacı hissederlerdi.

Günümüz de Devrim Market adlı bir adet market var. Devrim Marketi Devrim Demir İşletmektedir. Eski bakkallara göre başta fırın ekmeği olmak üzere çok çeşitli ürünler bulundurmakta olup hijyenik bir yapıya sahiptir.

3. BÖLÜM
GELENEKSEL HALK MİMARİSİ

Avgun:

Yağmur, kar ve yeraltı sularının ev temeline vurması halinde ev duvarı çatlar hatta ev içine su birikir, bütün eşyalar kullanılmaz hal alır. Bunun için su çıkan yere avgun döşenir. Su çıkan yere (suyun kapasitesine göre) belli genişlikte ve derinlikte binaya zarar vermeyecek şekilde ark yapılarak meyil oluşturulur. Su bu meyilli avgın içinden akar gider. Kazılan arkın yan taraflarına ve üst kısmına taşlar konur. Arkın üstü yassı taşlar ile kapatılır.

Avgun da bir problem olduğu zaman o problemi gidermek için avgunun yerini unutmamak için işaret konurdu. Şu anda oturmuş olduğumuz evin altından ve yanlarından avgun geçmektedir ve avgunun yerini bilmekteyiz.

İklim yapısı, coğrafi özellik ve ekonomi insanları barınma alanında da arayış içerisine sokmuştur. Yukarıda bahsi edilen nedenlerden dolayı köyümüz insanlarının ilk yapı malzemesi kerpiç olmuştur.

Kerpiç; toprağın, su ve saman ile harmanlanıp karıştırılması ve kalıplara dökülmesi ile elde edilir. Kerpiç Kalıp Ölçüleri 10×30×30 cm ana, kuzu 10×30×10 cm'dir.

Yapı Gelenekleri:

İğdeli köyü ve civar köylerde yapı gelenekleri, ritüel ve uygulamalar vardır. Bu uygulamalar özellikle temel atılması ve çatının örtülmesi sırasında görülmektedir.

En yaygın geleneklerden birisi temel çukurunun kazılmasından sonra kaza olmasın ve nazar değmesin babında bir kurban kesilerek kanı temele akıtılır. Kurban, daha sonra parçalanarak eti pişirilerek usta ve inşaatta çalışanlara, ora da bulunanlara yedirilir.

Çatı kapatılırken bayrak asılır. Usta ve çalışanlara bahşiş (para), havlu, gömlek verilir. Usta ve ameleler alkol kullanıyorsa rakı, viski gibi içeceklerde hediye olarak verilir.

İğdeli köyü ve civar köylerde emeğe olan saygı sonsuzdur. Onun için çoğu zaman bahşiş ve hediyelerden başka içkili masa kurulur yer, içer, eğlenirler.

Kerpiç Nasıl Yapılır:

Toprak içinde var olan yabancı cisimler (cam, tel, diken…) ve iri taşlar alınır. Öncelikle toprak kürek yardımıyla bir araya toplanır. Toprağın tepesine bir çukur açılır ve bu çukura su doldurulur. Su toprağı emdikçe su ilave edilir. Tamamına su sirayet edene kadar bu böyle devam eder. Böyle olmasının nedeni; evlerde çeşme yoktu su ark (su yolu) ile gelir bir çukura dolardı. Çukura dolan su helkelerle tepeye açılan çukura boşaltılırdı. Bu esnada kerpiç dökülen alan temizlenir ve zemine ince saman serilirdi.

(Kerpiç Kalıbı)

Toprak suya doyduğu an üzerine saman atılır. Ayağa giyilen çizme ve ele alınan kürek ile karıştırılırdı. Kerpicin sağlam olması için su, toprak ve samanın birbirine iyice karışması çok önemlidir. Bu karışım bir-2 gün havanın yağışsız olma durumuna göre mayalanmaya bırakılırdı. Çamur (mayalanmışsa) kıvamına gelmişse kalıplara dökmek için artık hazır olur. Hazır olan çamur, bir kişi tarafından gejgereye kürek ile yüklenir.

İki kişi gejgereyi kalıpların olduğu yere taşır kalıp içine kürek ile doldurur. Kalıbı ve ölçüyü belirleyen kişi kerpiç yüzeyinin düzgün olması için mala ile kalıptaki fazla çamuru alır ve çamuru düzeltilir. Mala ile düzeltilmezse kerpiç pürüzlü ve biçimsiz olur. Saman serilen zemine kalıp dikkatlice çıkarılır. Kalıp her defasında su dolu çukura daldırılır. Kalıp suya daldırılmazsa çamur kalıba yapışır çıkan kerpiç pürüzlü ve biçimsiz olur.

Kerpiç Kurutma:

Kalıptan çıkan kerpiçler birkaç gün kurumaya bırakılır. Güneş gören yüzeyleri çabuk kurur. Kuruyan kerpiçler birbirine desteklenir ve kerpiçlerin kurumayan diğer yüzleri kuruyana kadar altüst edilir. Kuruyan kerpiçler düzenli bir şekilde üst üste sıralanır. Kerpiçleri hayvanların çiğnemesinden, yağmurun bozucu etkisinden korumak gerekiyor.

Kerpiç Duvarın Örülmesi:

Kış memleketi olduğu için örülecek dış duvar kalınlığı en az 50 cm olmak zorundadır. Ölçüler yöreden yöreye hatta köyden köye farklılık gösterebilir. İç duvar kalınlıkları en az 20- 25 cm genişliğinde olur ve ahşap hatıl ile güçlendirilir. Kapı ve pencereler duvar genişliğine ve güneş alma durumuna göre doğu ve güney yönüne yerleştirilir. Kuzey cepheye zorunluluk olmadığı sürece kapı ve pencere konmaz. Kışlar sert ve soğuk geçtiği için odalar genellikle küçük, tavanı engin yapılmaktaydı. Duvarlar, birbirinden ayrılmaması ve dayanıklı olması için bağlantılı (geçmeli) örülerek birleştirilir.

“Temel taşı temelde, köşe taşı köşede gerek” diye atasözü vardır. Temel taşı bina için çok önemlidir. Temel ve Su Basmanı Kerpiç duvarın kardan, yağmurdan etkilenmemesi için dayanıklı taşlarla ve çamur harç ile örülür en az 50 cm yükseltilirdi.

Kerpiç Damın Örtülmesi:

Boydan boya atılan hezen (kiriş) üzerine belli aralıklarla güdükler (düzgün, kalın, yuvarlak uzun ağaç) dizilir. Güdüklerin üzeri, bina etrafı serpenek (saçak) oluşturacak şekilde uzatılan ağaç dalları, karamuk çalısı, ağaç parçaları (mertek) ve ekin saplarıyla kapatılır. Serpenek koymanın nedeni; yağmurlardan evin dış cephe duvarlarının yaş almasını önlemek içindi. Kapatıldıktan sonra üzerine yaklaşık 15-20 cm'lik

kalınlıkta toprak tabakası serilir. Yaklaşık 15-20 cm kalınlığında serilen toprak üzeri yaklaşık 5-7 cm kalınlığında su, toprak ve saman karışımı "bişirik" adı verilen çamur (harç) ile sıvanır.

Dam da kiremit ya da sac kullanılmadığı için toprak damlarda akıntı (meyil) oluşturulur. En son aşamada damın her yerine geçirgenliği olmayan çorak toprak serilir ve loğ taşı ile sıkıştırılır. Çorak toprak Kızılırmak yakınında Karaözü kasabası (büyük şehir yasası gereği şimdi mahalle statüsünde) çöplüğüne yakın yerlerden eşeklerle getirilirdi

Kerpiç Binanın Sıvanması:

İyi ve sağlam bir bina için sıva çok önemlidir. Duvar, saman karıştırılıp mayalanmış yani dinlendirilmiş çamur (balçık) ile sıvanırdı. Sıva avuç içine alınan çamur ile yukarıdan aşağıya sıvanır ıslak bez ile düzeltilirdi. Şunu da belirtelim; sıva yapılacak çamur (harç) kerpiç dökümünde hazırlanan çamur ile aynı özelliği taşır.

Kerpiç Binanın Boyanması (Badana Yapılması):

Eskiden boya bilinmezdi. Yerlikuyu köyü Ağ tepe mevkiden getirilen sarımsı renkli toprakla evin dış cephesine sıva yapılırdı. Bu toprağın verdiği renk boya yapma yerine geçerdi. Evin iç cephesi tatlı kireç adı verilen taş kireç ile badana yapılırdı.

.

Kerpiç Binanın Özellikleri:

Kerpiç bina, yazın serin; kışın sıcak olur. Eski binanın yıkılması ya da tadilat yapılması betonarme binaların molozları gibi nakli bir sıkıntı ve çevre kirliliği oluşturmaz. Yıkılan binanın kerpiç ve toprağı bahçeye serilmekte sebze ekilmekte. Görüldüğü gibi kerpiç yeniden kullanılabilir, yeniden yararlanılabilir bir malzemedir. Ayrıca toprak her yerde olduğu için maliyetli değildir. İklime uygun sağlıklı ve ekonomik bir yaşam için köylü bu tür geleneksel konut yapmayı tercih etmiştir. Tercih edilen bu binalarda olumsuz olan yanlarda var. Kerpiç binalar kar ve yağmur sularından etkilenerek sıva da dökülme, kerpiç de çatlama, kırılma ve bozulma meydana gelir. Kerpiç duvarın dayanıklılığını artırmak için iki yıl da bir duvarların sıvanması gerekiyor. Sıvanmadığı ya da döküntüler tamir edilmediği zaman haşereler, küçük kemirgenler (fare) ve toprakta saklanan küçük böcekler evi istila eder.

Geleneksel Halk Mimarisinde Cephe Düzeni:

Geleneksel konutların cephe düzenini oluşturan ana unsurlar kapılar ve pencerelerdir. Aynı zamanda cephe düzeninde çatı çevresini oluşturan "Alın aynası" adı verilen tahtalardaki burgu ile açılan deliklerden oluşan süsler dikkat çekicidir. 1956-1957 yıllarında heyelan nedeniyle buraya yerleştirilen konut o dönem devletin projesine uygun yapılmıştır.

Doğru bir planlama olmadığı evlerin ön cephesinin yola çok yakın olması arka cephenin bahçeye bakışı dikkat çekicidir. Yani bina tahminen yola 5-7 metre uzaklıkta olması bina önündeki havlunun kullanım alanını daraltmaktadır.

EVİN BÖLÜMLERİ

Oda: İçinde oturulan, eşya saklanan, huzur duyulan en önemli yerlerden biridir.

Mabeyn (Antre): Evin giriş yerine "Mabeyn" adı verilir. Özellikle kış günleri ayakkabıların çıkarıldığı, misafire özel eşyaların konduğu ayrıca bulaşıkların yıkandığı, mutfak tereklerinin (Rafların) olduğu, elbiselerin asıldığı bir bölümdür.

Mutfak: Eskiden mutfak odası yoktu. Yemekler kış aylarında mabeyn de yaz aylarında tandır damında yapılırdı. Kış aylarında sofra oda içine yaz aylarında tandır damına ya da evliğe kurulur yemekler böylesi yerlerde yenirdi. Yemek pişirme eşyaları ve diğer mutfak eşyaları buralarda olurdu.

Cağlak: Evin uygun bir yerinde bulunan 100x100 cm civarında, yassı, enli, ince bir taş üzerinde çimilen (yıkanılan) yer ilkel banyo.

Evin İç Mimarisi :

Taka:

Oda içerisinde duvara gömülü ortalama 50×50, 50×40 cm çapında ahşap dolap. Misafirler için, şeker, kolonya, lokum, bisküvi, kahve ve kıymetli evrak, tapu, senet takı ve para konan kilitli dölüm. Bazı yerlerde taka'nın kapağı yoktur. Buranın anahtarı evin büyüklerinde olur, küçükler dokunamaz.

Makat: Ortalama1.80x 50 cm yüksekliği 40 cm ebadında olan, üzerinde oturulan, yatılan, sırt ve kolların dayanabileceği yerleri olan, altına eşya konabilen seyyar ahşap eşya. Çok amaçlı kullanılan makat ev önüne, tahtalıya (balkona), bahçeye, tandır damına, evliğe taşınarak üzerinde oturulur yatılır taşınabilir bir eşyadır.

Sedir: Ortalama 1.80x50-60 ebadında 35- 40 cm yükseklikte taş ve kerpiçten yapılan içine toprak doldurularak üzeri çamur ile sıvanan oturma, yatma yeri. Sedir oda içinde olduğu gibi oturmak ve yatmak için tandır damında, ev önünde olurdu.

Üzerine değirmenden gelen çuvallar konur, at ve eşeğe binilir komşularla kısa ziyaretlerde sohbet edilirdi.

Ocak: Mabeyn odasının giriş kapısının karşısında bacası duvara sonradan örülmüş içinde yemek yapılan, su ısıtılan, ateş yakılarak odayı ısıtan bölüm.

9

Yüklük: Duvarın içinde yatak yorgan konan ahşaptan yer. Yüklük yoksa düzgün uzun ağaçlar duvardan duvara uzatılır altına taş konur 20-30 cm yükselti sağlanarak üzerine döşşek (döşek), yorgan, yastık, palaz, halı, kilim, savan gibi eşyalar konulurdu.

[9] Kaynak: Halil Ceylan'ın evi.

Diğer Bölümler :

Evlik (kiler): İnsanların ve hayvanların yiyeceğinin bulunduğu serin yer. Serin olduğu için aynı zamanda buraya poyrazlıkta denirdi.

Ambar: Evlik (kiler) içinde yer alan tahtadan yapılmış, un ve tahılların saklandığı ahşap eşya. Ambarın ön kısmında (tabana yakın yerinde) sürgü kapaklı bir deliği olur. Kapak yukarı çekilir, un veya tahıl alınır tekrar kapak aşağı sürülür. Ahşap ambar yaptıramayan kişiler unu ve tahılları haral (büyük çuval) içine doldururdu.

Sandık: Kızın, baba evinden gelin gelirken getirdiği kapaklı, anahtarlı çehiz (çeyiz) sandığı. Bu sandıkta kadının kendine özgü takı, giysi, el işleri, örgü, giysi vesaire bulunur. Geline ait olan bu sandığın anahtarı gelinde olurdu. Kimse bu sandığa dokunamazdı. Dokunması ayıp sayılırdı.

Kuyuluk: Evlikte içi dolu peynir çanaklarının baş aşağı gömüldüğü yer. Peynir çanaklarının gömüldüğü bu yer kum ve çakıl karışımı ile doldurulmuştur. Fare ve diğer haşaratlar, kum ve çakılın olduğu yere giremez dolayısıyla peynire zarar veremez.

Yardımcı Yapılar :

Havlu (Avlu) Duvarı: Evi ve ek yapıları içine alan çevresi çamur kerpiç duvarlarla çevrili bölüm. Köyde havlu duvarları 1970'li yıllarda örüldü, çit olarak duvar üzerine karamuk çalısı dizilirdi. Havlu (avlu) özellikle bahar ve yaz aylarında çok kullanışlı alandır. Havlunun duvarı kerpiç ve taş ile örülüdür. Evlerin avlusunda tandır damı, ahır, samanlık, pinnik (kümes) ve ağaçlar bulunur. Yaz günlerinde yaylımdan gelen hayvanlar burada bulunan tuz taşlarına konan tuzları yalayarak tuz ihtiyacını karşılarlar ve burada duvar gölgesinde yatarak dinlenirler. Yaz dönemi gündelik bağ, bahçe ve tarla işlerine giden hane halkı tarım aletlerini bu havlu içinde bulundurur.

Birçok köylerde konutları çevreleyen havlu duvarları yüksektir. İğdeli köyü ve yakın köylerde havlu duvarı yüksek değildir. Havlu duvarının yüksekliği çok gereksiz bulunur. Günümüzde kerpiç ile örülen duvarların yerini perde beton ve taş duvarlar aldı.

Ahır: Büyükbaş ve küçükbaş hayvanların barındıkları kapalı yer.

Köm: Ahır köşesinde kış aylarında, ilkbaharda süt emen kuzu ve oğlakların konulduğu bölme. ‘’Koçluk kuzu köm de belli olur’’ öz deyişi İğdeli köyü ve civar köylerde söylenmektedir.

Samanlık: Pencere ve tepesindeki bacadan dökülen samanın, kesin (kuru ot), depolandığı yer. Kağnı, at arabası ile getirilen samanın samanlığa atılması kolay olsun diye pencere yola sıfır yapılır saman buradan atılır pencere tekrar ya kapatılır ya da örülürdü. Artan saman çoksa uygun bir yere toplanır üzeri kalın bir tabaka toprakla kapatılır buna” loda” adı verilirdi.

Tandır Damı: Yufka ekmek yapılan, çamaşır suyu, bulgur ve pekmez kaynatılan bacası, tandır ve yanında ocağı olan bölüm.

Pinnik (Kümes): Tavuk, culuk (hindi), kaz ve ördek gibi kanatlıların konduğu barınak.

Hela (Dışarı/Tuvalet): Köyde kanalizasyon olmadığı için evin dışında yer almaktadır. Günümüzde hela evlerin dışında yer almaktadır.

Güvercinlik: Eskiden çok evlerde çatı içinde bir bölüme güvercinlerin barınması, çoğalması için güvercinlik yapılırdı. Güvercinlere köylünün büyük bir sevgisi vardı. Ancak işini gücünü ve eğitimini ihmal ederek güvercinlere zaman ayıran kişiler kınanırdı.

Yapılarda Kapı Kilit'i ve Pencereler:

Kapı: Köy odalarında, samanlık, ahır, tandır damı ve evlikteki (kilerdeki) doğramalar ahşaptandır.

Kapı Kilidi: Kapı arkasında duvarın içerisinden, ağacın gireceği kalınlıkta oluk bırakılır. Kapı açıkken ağaç, duvara açılmış oluk içerisine sürülür, kapı kapalıyken ise ağaç kapının arkasına sürülerek kapıya destek verilir. Bu sistem ev odalarında olduğu gibi ahır, samanlık, tandır damı ve evlik (kiler) kapılarında olurdu.

Geçmişte evin odalarının kapıları sürgü ile içeriden kilitlenirdi. Kapının dışındaki zincire "zerze", zincirin takıldığı yere ise "askı" denirdi. Kapı zerzeye takılan kilit

"anahtar" ile kilitlenirdi. Kapı anahtarına "frek" adı verilirdi.

[10] *(İsmail Yalçına ait kerpiç ev)*

Pencereler:

Ev pencereleri, alışılagelmiş şekilde yapılmaktaydı. Bütün pencereler adeta birbirinin benzeridir. Yani çokta estetik değildi. Pencere ebatları da aynı denebilir.

Pervaz ile doğrudan duvara tutturularak yapılan ahşap pencereler ise iki kanatlıdır ve pencere kanatları içeri açılmaktaydı. Ahşap pencere yapımında kullanılan ağaç ise çam ağacından olurdu.

Eskiden hava koşullarından dolayı pencereler küçük ve camlıydı. Cam büyük oranda kırılmışsa; yeni cam takılana kadar pencereye şeffaf naylon çekilirdi. Çam çatlamışsa bir düğme dış kısma bir düğme de iç kısma gelecek şekilde deliklerinden geçirilen ip ile cama iliklenirdi.

[10] İsmail Yalçın'a ait kerpiç ev.

Kedi Deliği (Penceresi):

Kedi pencereleri genelde ahır, samanlık ve evlik (kiler) odasının duvarında yer alan pencerelerdir. Kedi deliği (penceresi), yapı içerisinde farelerin yuvalanmasını engellemek amacı ile yapılmıştır.

Diğer yandan yapı içerisinde hava silkilasyonunu sağlayan bir de hava alma penceresi vardır. Bu pencereler ortalama 35×60 cm ölçüsündedir. Bu pencereler pencere çapına göre ince çıta veya ağaç dalı ile aralıklı bir şekilde perdelenmiştir.

Evlerde Kullanılan Bazı Eşyalar:

Tabana, dokuma çadır, palaz serilir üzerine de kilim serilir (kadının arzusuna göre) onun üzerine de minder, koyun keçi-postu atılır. Minder, içlerine yün, çabıt (çaput) gibi bir şeyler konulan değişik ölçülerde olan sergilerdendir.

Yün Yorgan:
Ortalama 160 ×180 cm ebadında, içlerine yün konularak sırımak (köpümek) suretiyle yapılan yatma eşyasıdır.

Döşşek (Döşek):

Ortalama 160x 180 cm ebadında olup içine yün konularak yapılır. Uzun kış gecelerinde yün döşekte, yün yorgan ile yatmanın zevki bir başka olur.

Terek (Raf): E
vin duvarına monta edilen bölmeli, içine kap kacak konulan ahşap eşya.

Post:

Küçükbaş hayvan derisinden yapılan, hafif tüylü olan ve üzerinde oturulan eşya. Kesilen hayvanın derisi tuz ve kül ile sıvanır köşelerinden gergiye alınarak kurutulur.

Çıralık: Odanın uygun bir yerine duvara tutturulmuş, üzerine idare (çıra), gaz lambası, löküs (lüks), fener gibi aydınlatma araçlarının konduğu ahşap eşya.

Hasır Yastık:

40x60-, 50x70 cm ebadında olur. İçine kamış konularak yapılır. Hasır yastık, dikdörtgen şeklinde olup halı, kilim ve bez ile kaplanır. Sedir üzerinde duvara yaslanır. Otururken sırta gelir. Rahatlık verdiği için "sırt yastığı" da denir.

Çapıt (çaput) kilim:

Parça çaputlardan, kullanılmayan kumaşlardan tezgahlarda dokunarak yapılan bir sergidir.

Kilim: Tezgahlarda dokunan, çeşitli desenleri olan bir sergidir.

Halı: Çeşitli desenlerde yünden dokunan bir sergi.
Somya:

Gırlent: İçine çapıt (çaput) veya pamuk doldurularak yapılan yastık.

Ev Görmeye Gitme:

Yeni ev yapılıp sahibi içine taşınınca dost, komşu ve akrabalar tarafından hayırlı olsun'a gidilir. Köyümüzde buna "ev görme" denir. Yakınlık ve samimiyet derecesine göre kilim, halı, küçük ev aletleri gibi eşyalar götürürler. "Hayırlı uğurlu olsun.

Güle güle oturun” denir. Bu ziyaretten memnun olan ev sahibi çay, kahve ikram eder ve mutluluğunu “daha iyisi sizlerin olsun” “Allah herkese bir yuva nasip etsin” gibi sözlerle dile getirir.

Amerikan Tarzı Ahşap Karkas Ev:

Köyümüze betonarme, prefabrik, konteynerden farklı konutlar inşaa edilmekte. Köyümüz halkından Halime'nin Gözel'in torunu Bülent Kaya ve Karpınar köyünden Höpücüğün Kadir’in oğlu Özcan Tekmen'nin (2025 yılında) ustalığını kendilerinin yaptıkları Amerikan tarzı ahşap karkas ev İğdeli köyüne konut yapımında farklı bir boyut getirdi.

4. BÖLÜM
SOFRA ADABIMIZ ve YEMEKLERİMİZ

Beslenme Kültürü:

İğdeli köyü ve civar köylerde günlük yaşamda beslenme, günün belirli saatleri arasında öğünler aracılığıyla gerçekleşiyor.

İğdeli Köyü'nde beslenme yaz ve kış ayları içerisindeki öğün sayısına, gıda türlerinin üretimine ve tüketimine ve yeme kültürüne göre şekilleniyordu.

Köyde mevsime dayalı iş yapma, buna paralel olarak beslenme de büyük bir düzenlilik olmaktadır. Düzenli bir çalışma ile düzenli bir şekilde beslenme birlikte yürümektedir. Yaz aylarında zaman çok değerli olduğu için, dinlenme, yemek yeme ve çalışma muntazam bir titizlikte düzene sokulmaktaydı. Bu yüzden kahvaltı, öğle, akşam yemekleri zamanında gerçekleştiriliyordu. Yaz dönemi çalışma hayatının zor ve emek isteyen bir mevsim olmasından dolayı da diğer mevsimlere göre daha fazla yemek yeme gereksinimi duyuluyordu.

Kış ayları tembellik aylarıdır. Kış aylarında çok aktif bir çalışma hayatı yoktur. Bu durum bazı zamanlar düzensiz beslenmeye sebep olmaktaydı. Çalışan insan çok çabuk acıkır ve güçten düşmemek için beslenmeye önem verirdi. "Can boğazdan gelir" sözü her daim dilden dile dolaşırdı.

Sofra Altlığı:

Eskiden, yere sofra bezi serilir üzerine ağaçtan yapılmış ayaklı ekmek tahtası kurulurdu. Ekmek tahtası, aynı zamanda üzerinde hamur işlerinin yapıldığı, yufka ekmek açıldığı, üzerine ekmek istif edildiği, sebze kıyıldığı (doğrandığı), erişte kesildiği, et doğrandığı… bir mutfak aracı. Daha sonra devreye bakır ya da alüminyum siniler girdi. Sinilerin altlarına özel yapılmış üç ayaklı sac ayağı ya da eski elek ve halbur (kalbur) kasnağı konularak sofra altlığı olarak kullanılmaya başlandı.

Sofra Adabı:

Sofraya oturan kişiler bağdaş kurar bu sofra bezini dizlerinin üstüne çeker, yemek yeme esnasında dökülen ve saçılan yemekler bunun üzerinde toplanırdır. Eskiden metal kaşıklar yokken tahta kaşıklarımız vardı. Yemek yerken döküp saçmak, konuşmak, öksürme ve aksırma esnasında ağızı kapamamak çok ayıptı! Yemek yenilip sofradan kalkarken yemeği hazırlayıp getiren kişiye "eline sağlık, Allah bereket versin, Hızır uğrasın" deyip öyle kalkılırdı.

Temizlik bütün insanlığın ortak mirasıdır. Dünyanın neresinde olursa olsun temizlik olmazsa olmazlardandır. Onun için sofraya oturulmadan önce eller mutlaka (bugün olduğu gibi) yıkanırdı. Şiddetli kış aylarında ev içinde su olmadığı için soba üzerinde ılıştırılmış su ve sabun ile eller oda içinde yıkanarak kurulanır ve öylece sofraya oturulurdu. Sofra kenarlarına oturulması için minderler, koyun, keçi postu konulurdu. Sofraya oturulduktan sonra yemeye büyüklerden varsa misafirlerden önce başlanılmazdı. "Su küçüğün sofra büyüğün" Büyükler sofra kurar, küçükler su taşırdı. Yemek esnasında ya da oturma esnasında su içilecekse yine önce misafire ya da evin büyüğüne teklif edilir onun müsaadesiyle içilirdi. Su veren çocuk, (ben çocukken bu adedi çok yaptım) sağ elini döşünün üstüne sol elini de sağ el üstüne koyar misafirin su içmesi beklerdi. Zorunlu olmadıkça sofrada konuşulmaz. Tek bir kapta yenen yemeği herkes kendi önünden yer. Birden fazla yemek varsa isteyen istediği yemekten yer. Sofra adabı gereği ekmeğin ve yemeğin kendi tarafından yenmesidir. Çok eskiden bazı haneler kalabalık olduğu için erkekler ayrı, kadın ve çocuklar ayrı bir sofrada yemek yerdi. Yemek yendikten sonra sofra bekletilmez, kız ve erkek çocuklar anneye varsa evin gelinine yardım ederek kaldırılırdı.

Eve gelen birisi hane halkını sofra başında bulursa onlara “boğazınız olsun” der. Sofradaki aile büyüğü “buyur birlikte yiyelim” der ve sofraya davet eder. Gelen kişinin karnı toksa “siz buyurun yiyin, benim karnım tok, sizin boğazınız olsun” derken, ısrarla ona “yetim malı değil, haksız kazanç değil, alın terimiz, emeğimiz, helal

ekmeğimiz gel hele!" diye ısrar ederlerdi. Bu yoğun istek üzerine oturup birkaç lokma atıştırmak adaptandır. Tüm ısrarlara rağmen sofraya oturmayana kırılma darılma olmaz.

Köyümüzde haremlik- selamlık olmadığı için misafir geldiğinde ayrı sofra kurulmaz, herkes tek bir sofrada yemek yer. Aile de herkes aynı vakitte yemeğini yer. İşi icabı (tarla, bağ- bahçe, hayvan besleme) öğüne yetişemeyenler onun için ayrılmış yemekten yer. Hanelerimizde kurulan normal sofralara ilaveten köyümüzde iş esnasında kurulan "tarla, bağ-bahçe sofrası" azık eş deyişle (ırgat) sofrası da vardır.

Bütün toplumlarda olduğu gibi köyümüzde bu şekilde sofra adabı ve kültürü görgü kurallarının önemli bir bölümünü oluşturur. Annelerimizin maharetli ellerinden çıkan özgün yemeklerden bazıları aşağıda sunulmuştur.

YEMEKLERİMİZ

Kabak Çiçeği Dolması:

Sularımız kıt olduğu için bahçe kenarlarına yemek için ekilir. Kabak çiçeği bahçelerden toplanır, seçilir temizlenir, bir kaba alınır. İçine önceden doğranmış soğan, bulgur ve toz biber ilave edilerek çiçeğin içi doldurulur ve ağzı kapatılır. Dağılmayacak şekilde kazanın içine yerleştirilir üzerine su ilave edilir ve kazan ateşe konur. Arzu edilirse sarımsaklı yoğurt ilave edilerek servis edilir. Yemek yufka ekmekle ya da fırın ekmeğiyle yenir.

Pancar Aşı:

Pancar yıkanır, ince ince kıyılır. Sulu şekilde hazırlanmış bulgurun içine ilave edilerek iyice pişirilir. Yağsız yendiği de olur. Arzu edilirse üzerine sarımsaklı yoğurt ilave edilir.

Dığıl:

Düğür ıslatılır. Yarım saat kadar beklemeye alınır. Sonra hamur gibi yoğurulur. Az bir un ve yumurta ilave edilerek tekrar yoğurulur. Fındık iriliğinde tane haline getirilir. Önceden haşlanmış olan mercimek ve nohut tekrar kaynatılır kaynatılan mercimek ve nohuda ufak Fındık haline getirilmiş topaklar ilave edilir. Piştikten sonra üzerine yağda hazırlanmış salçalı sos dökülür ve sıcak sıcak servis edilir. Tercih edenler kuru kayısı da ilave edebilir.

Kısır:

Düğür (ince bulgur) sıcak su ile ıslatılır şişinceye kadar bekletilir. Ayrı bir tavada soğan, salça ve tuz kavrulur, patates haşlanır ve ezilir bunlara düğür ilave edilir. Marul, maydanoz, yeşil soğan doğranır. Hepsi karıştırılarak yoğrulur. Ayran ve turşu veya çay ile beraber yenir.

Arpa Şehriyeli Pilav:

Bir tencerede yağ eritilir, şehriye ilave edilerek pembeleşinceye kadar kavrulur. Kırmızı biber eklenip karıştırılır ve bulgur katılarak iki dakika daha kavrulur ve tuz

konur. İlk etapta orta, sonra kısık ateşte suyunu çekene dek pişirilir. Tencerenin kapağı kapatılarak bir süre dinlenmeye bırakılır.

Yaprak Sarması:

İnce kıyılmış kuru soğan yağda kavrulur. Pirinç, salça, tuz ve baharat eklenir biraz daha kavrulur. Taze yapraklar sararana değin kaynar suda haşlanır. Yapraklar tek tek açılarak ortasına hazırlanan karışım yerleştirilerek rulo şeklinde sarılır. Tencereye sıralar halinde dizilir, üzerine düz bir tabak kapatılır. Sarmaların üzerini geçmeyecek kadar su eklenir. Kapağı kapalı vaziyette kısık ateşte suyunu çekene kadar pişirilir.

Bulgur Pilavı:

Yağ da kuru soğan kavrulur. Bulgur ilave edilir ve karıştırılır. Kaynar su dökülür, tuz serpilir ve kapağı kapalı halde bir taşım kaynadıktan sonra, kısık ısıda iyice suyunu çekene kadar pişirilir.

Sıkma Köfte:

Düğür üzerine yeteri kadar kaynar su dökülür on beş dakika kadar bekletilir. Beklerken üzeri örtülür. Bunlar pişerken üzerine doğranmış ve kavrulmuş soğan dökülerek karıştırılır. Tuz, toz biberi atılır. Bu malzeme ıslanmış düğürün üzerine ilave edilir ve iyice yoğrulur. Sıkılarak köfte haline getirilir. Köfteler ayranla veya çay ile yenir.

Omaç:

Yağ da yumurtanın içine ufalanmış yufka ekmek ilave edilerek karıştırılır. Arzu eden kişi isterse yufka ekmeğe dürerek yiyebilir. Daha çok çobana, ırgata azık olarak konur.

Mantarlı Pilav:

Arazimizde mantar çeşitleri çok olmamakla birlikte bulunur. Mantar daha çok Göbelekli Mevkide, Kösteğin ini civarında ve Abdulla'nın ini civarında bulunur. Mantar ilkbaharda genellikle bu mevkilerden toplanır. Toplanan mantarlar temizce yıkanır. Kuşbaşı iriliğinde doğranarak yemeklik hale getirilir. Pişmekte olan bulgur üzerine ilave edilerek karıştırılır. Yağı tuzu tamamlanarak yenir.

Haside (Aside):

Suyla pekmez yarı yarıya karıştırılır. Ocağa konur. Üzerine yeteri kadar un ilave edilerek oklava ile iyice karıştırılır. Karışım kaynayınca koyulaşır. Ateşten indirilir ve üzerine tereyağı dökülerek kaşıklanır.

Haşıl:

Kaynatılmış suya un ilave edilerek yapılır. Kazana kıvamınca un koyulurken diğer eldeki oklava ile koyuluncaya kadar karıştırılıp kaynatılır ve kaplara alınır. İsteğe göre üzerine tereyağı ya da pekmez dökülerek yenir.

Hedik:

Buğday yıkanır. Yıkanan buğday kazana konur. Üzerine su ilave edilerek ocağa yerleştirilir. Piştikten sonra ocaktan indirilir suyu süzülür ve isteğe bağlı olarak çedene ilave edilerek yenir.

Sulu Yeşil Fasulye:

Yeşil fasulye ayıklanır, yıkanır, bol suda pişirilmeye alınır. Az pişince içine bulgur ilave edilir. Yağı tuzu atılır ve yenilir.

Yeşil Fasulye Kavurması:

Yeşil fasulye yıkanır doğranır bol su da kaynatılır. Ocaktan alınan yeşil fasulye soğuk sudan geçirilir. Soğan doğranır yağda kavrulur üzerine yeşil fasulye ilave edilerek tuzu biberi katılır. İsteğe göre yumurta ilave edilerek kavrulur

Yoğurtlu Mantı :

Mantı yapılacak hamur kalınca açılır. Küçük kareler halinde kesilir. Kaynamış suya alınarak on beş dakika kadar pişirilir. Sonra soğuk su da süzülür tuz ilave edilir. Üzerine sarımsaklı yoğurt dökülerek yenir.

Mercimekli Un Aşı:

Yeşil mercimek suda kaynatılır ve erişte eklenir. Tencere içerisinde ince kıyılmış kuru soğan yağ da kavrulur. Sonra nane, tuz, toz biber eklenerek servis edilir.

Yaş Tarhana Yapımı:

Tarhana Anadolu'da değişik şekillerde yapılır. İğdeli ve civar köylerde yoğurt torbada süzülür, bir kazanda yarma, fasulye, nohut iyice pişirilir. Pişirildikten sonra büyükçe bir kap içine alınır soğumaya bırakılır. Yoğurt oldukça az bir su ile özenir ve soğuyan yarma, fasulye, nohut ilave edilir ve iyice karıştırılır, tuz ilave edilerek küplere doldurulur. Tarhananın lezzeti ekşiliğinden gelir. Ekşimesi için kış mevsimine kadar bekletilir. Yufka ekmek ve peynirle yemesi çok güzel olur.

Yoğurt:

Süt ineklerden veya davardan (koyun ve keçinin ortak adı) sağılır ve kaynatılacağı kazana temizce süzülür. Bu süzme işinde ince bir bez olan tülbent kullanılır. Bez süzek (süzgeç), süt kaynatılan kazanla beraber güzelce yıkanır, aksi halde yoğurt yenmez süt içilmez. Diğer yandan hastalığa davetiye çıkarılmış olur. Sütten yoğurt yapılacaksa süt kaynatılır ve taşmaması için çok dikkat edilir. Kaynamış süt kaba aktarılarak yoğurt çalınır (mayalanır).

Kaynatılmış olan süt dökülüp saçılmayacak bir yere bırakılır. Çalan kişi parmağını süte dokundurup hafif yakacak derecede ise yoğurdu çalar. Süt sadece keçi sütü ise parmağı yakacak kadar sıcak olması lazım.

Yoğurt süt ile özenir inceltilir. Bunun adına "Süt yoldaşı" Damızlık denir. Ve karıştırılarak sütün içine dökülür, çömçe (kepçe) ya da büyük tahta kaşık ile karıştırılır. Kabın ağzı kapatılır. Sütün sıcaklığını muhafaza etmesi için bezlerle sarılır, ortalama beş-altı saat sonra kontrol edilir, yoğurt tutmuş ise üstü açılır. Serince bir yere soğumaya bırakılır, üzeri vaktinde açılmazsa yoğurt eşkir (ekşir).

Torba Yoğurdu:

Çiftçi ve ırgatların bağ bahçe ve tarla da yemeleri için yoğurt akşamdan torbaya konur suyunun sızması için yüksek serin bir yere asılırdı. Suyu sızdırılmış bu yoğurda "torba yoğurdu" denirdi. Torba yoğurdu hemen bozulup ekşimezdi.

Torbanın temiz olmasına çok dikkat edilirdi. Torbanın içine ortalama bir kilo ağırlığında yoğurt konurdu. Daha katı bir yoğurt elde etmek isteyen; yoğurt dolu torbayı suyunu emmesi için toprağa gömerlerdi.

Deri Yoğurdu:

Eskiden deri taşı vardı. Bu taşın etrafında suyun akıp gitmesini sağlayan küçük su yolu olurdu. İçi yoğurt dolu deri bu taşın üzerine yerleştirilirdi. Deriden akan sular bu taşın üzerindeki oyuktan bir kap içine akardı.

Deri çok gözenekli olduğu için ara sıra derinin üstünde biriken tortu veya yağ tabakası, bir bıçak veya kaşık yardımı ile sıyrılır ya da soğuk su ile yıkanırdı. Aksi halde insan sağlığını tehdit edebilecek bakteriler üretebilirdi. Derinin konduğu yer ise serin olan evlik (kiler odası) tir.

Çoban Yemeği

Köremez: Çiğ süte süzme yoğurt ilave edilir. Yoğurt ile süt fazla karıştırılmadan yapılan bir çeşit yiyecek. "Çoban'ın gönlü olursa tekeden Köremez çıkarır" denir.

Lepe: Çoban yemeği olarak da bilinir. Belli bir miktarda keçi sütüne bir miktar bulgur bir tutam tuz atılır koyulaşıncaya kadar karıştırılarak pişirilir. Arzu eden soğuk ve sıcak olarak yiyebilir.

Firik Ütme: Kır bekçisi ve özellikle çobanlar köylüden çok kendileri firik üterek yerlerdi. Firik buğday başklarının olgunlaşmamış ekin başağından yapılıp yenir. Ekin (buğday) başağı ateşte ala tavlı olarak pişirilir. Firik yapmak için kuru ot ve çalı çırpı ufakları yeterlidir. Ateşin üzerine buğday başakları atılır ve ateşlenir. Ateşin durumuna göre başaklar yanacak gibi olursa üzerine toprak atılır ya da ateşten uzaklaştırılarak tekrar pişirilir. Başak da kavrulan buğday taneleri avuç içinde ovalanar ve üfürükle kül ve kabukları ayrılarak yenir.

Tere Yağı Çıkarma:

Alt kısmı biraz geniş ağız kısmına doğru daralan, üç yerinden çember ile sarılmış silindirik bir eşya olan yannıh yağ elde etmeye yarar.

Yağlı yoğurt yannığa (yayığa) doldurulur. Yoğurdun miktarına göre su eklenir. Yayığa yağ erimesin diye soğuk su eklenir. Su soğuk olduğu sürece tereyağı elde

etmek çok kolay olurdu. Onun için yannığa konacak su kap içinde evin dışında bir yere konarak sabaha kadar soğuması sağlanırdı.

Yoğurt ve su konulan yannığın içine uzun saplı uç kısmı ince çember şeklinde kesilmiş olan tahtaya tutturulmuş düvecekle kadınlar ayranı yukarı aşağı vurarak tereyağı çıkarırlardı.

Yannıh da tereyağı elde edildikten sonra bir leğene, kazana ya da kovaya aktarılırdı. Yağ, aktarılan ayranın üzerine çıkardı. Sonra yağ tahta bir kaşıkla toplanırdı. Toplanan yağ ise bir kap içerisinde bolca temiz suyla defalarca yıkanırdı. Yağda ayran kalıntısı kalırsa, bu ileride kötü kokuya ve bozulmaya sebep olurdu. İyice yıkanan tereyağı taze olarak tüketildiği gibi, kışın yağ ihtiyacını gidermek için kaya tuzu ile tuzlanarak yağ çanaklarına basılırdı. Yağın bozulmaması ve böcek, fare gibi haşerelerin zarar vermemesi için evin en serin ve korunaklı yerlerinde muhafaza edilirdi.

Mutfak Araç ve Gereçleri:

Mutfak önlüğü/Ağaçtan yapılmış su fıçısı
Bakır sahan (tabak)/ Çömçe (Kepçe)/ Kova/
Evrağaç /Ekmek tahtası (Yufka ekmek açma tahtası) /
Oklava/ Köz küreği/ Bez 90olçak/ Büyük bağ kazanı
Tencere/ Güğüm/ Yannıh (yayık)/ Dibek (ahşaptan sarımsak döveceği
İlistir (kevgir) / Külek/ İlağan (leğen) / Sepet
Maşrapa/Bakır tabak/ Sele/Sini/ Tepsi/ Cingil/ Tel dolap
Bakraç/Helke/Soku/Su Tası/Terek (Raf).
Teşt (Büyük bakır leğen)/ Kaşık (tahta)/Kaşık (metal
Çatal/ Çay kaşığı/ Çay bardağı/ Fincan/ Cezve/ Et doğrama tahtası/ Bıçak
El bezi (tencere tutmak için)/ Peşkir (peçete niyetine kullanılır)
Toprak su testisi/ dorak.

Küp, eskiden evlerde bulunan bir gereçti. Kullanım özelliklerine göre boy boy çanak küpler vardı. Avanos tarafından köylere küp, çanak, su testisi getirir satarlardı. Köylü ayağına kadar gelmiş bu fırsatı geri çevirmez hemen alırdı. Alışveriş paradan çok takas yolu ile yapılırdı. Takas şöyleydi: Küp ağzına tamamen doldurulan buğday miktarına 1 adet küp, çanağın ağzına kadar doldurulan buğday miktarına 1 adet çanak ve ağzına kadar doldurulan buğday karşılığı 1 adet testi idi.

Yenilebilir Yabani Otlar:

Ot yemekleri bahar mevsimi ile birlikte sofralarda yerini almaya başlar.

İğdeli köyü ve civar köylerde eskiden beri yaşayan insanların karın doyurma (beslenme) maksatlı olarak tüketimini yapmış olduğu otlar; tat ve koku bakımından

birbirinden çok farklıdır. Bu otlar günümüzde de hala karın doyurma maddesi olarak kullanılmaktadır. Genellikle tüketilen bu otların adı aşağıda verilmiştir;

• Oğlak kulağı: Genellikle Kaş mevkide olur.
• Cacık (Yemlik): Bütün tarlalarda bulunur.
• Narpız: Başta Tayfur olmak üzere bütün su gözlerinde ve su akan yerlerde bulunur.
• Kekik: Bütün mevkilerimizde bulunur. Genellikle kıraç yerlerde yetişir.
• Gözenek: Seki de bulunur.
• Tapan: Bütün tarlalarda bulunur.
• Çalık: Çoğunlukla Seki ve Kaş bölgesinde bulunur.
• Madımak: Bütün mevkilerde bulunur.
• Kara koyun Memeği: Bütün tarlalarda bulunur.
• Livik: Seki de bol miktarda bulunur.
• Sirken: Genellikle köy içinde ve bahçelerde bulunur.
• Göğcoğoz: Her yerde bulunur. Özellikle koyun ve keçinin dışkısının çok olduğu yerlerde bulunur.
• Hardal: Bütün tarlalarda bulunur.
• Mantar: Çok ender bulunur. Mantar zehirleyici olduğu için bilen kişiler tarafından toplanır. Sultan sekisi Göbelekli mevki de çok olur.
• Kaza ayağı: Her yer de yetişmez. Ağa'nın pınarı'nda bulunur.
• Kangal: Bütün mevkilerimiz de bulunur. Göbek kısmı odunsu özellik almadan önce yenir.
• Şeker dikeni: Her yerde bulunur.
• Teke Sakalı: Bütün tarlalarda bulunur.
• Ebem gömeci (Ebe Gümeci): Bütün mevkilerde bulunur.
• Ebelik: Özellikle köy içinde çok bul
• Çıtlık: Bütün mevkilerde bulunur

5. BÖLÜM
TEMİZLİK KÜLTÜRÜ

Sağlıklı yaşamak için temizliği ön planda tutmak gerekir. Tüm toplumların temizliğe verdiği önem gözden kaçırılmamalıdır. Sağlıklı yaşam için öncelikle beden temizliği bütün işlerin başında gelir. Temizlik; bütün pisliklerden arınmadır. Ruhsal arınma bedensel arınma, zihinsel arınma sağlıklı olmanın, sağlıklı düşünmenin, sağlıklı yaşamanın temel koşuludur. Bulunduğumuz ortam, yaşadığımız alan temizliğe elverişli hale getirilmelidir. Eski zamanlarda çeşmelerden taşıma su ile beden ve eşya temizliği yapan annelerimizi unutmamak gerekir. Evimizin bir köşesinde "cağlak" denen bir yıkanma yeri vardı. Burası ilkel bir duş (banyo) yeriydi bedensel temizlikler burada yapılırdı.

Tuvaletler evin dışında ve özensiz (hala öyle) şekilde yapıldığı için sağlığımızı olumsuz yönde etkilemektedir. Çocukluk yıllarımızda bağırsak solucanı hastalığı çok fazlaydı çünkü; sağlıksız beslenme ve hijyenik olmayan ortamlarda yaşamış olmamızdandı.

Kanalizasyonun olmayışı başlı başına mikrop üreten ortama kapı açmaktaydı. Tuvaletlerde su olmadığı için dışkı üstüne kül atılırdı. Güz mevsiminde tuvaletler temizlenir atıklar tarla ve bağlara taşınırdı. Şimdi ise dışkılar Fosseptiklerde birikiyor ve vidanjörlerle boşaltılıyor. Tuvalete konan sinek ve haşereler; sebzeye, meyveye konuyor oradan da taşıdıkları dışkıları ağzımıza, yüzümüze bulaştırıyorlar. Kanalizasyon olsa tuvaletler ev içinde olur ve haşerelerden kurtulmuş oluruz. İnsanlığın feza çağında " köyümüz dahil" hala köylerimizin birçoğunda kanalizasyon yok!

Geçmiş yıllarda vücut, giyim ve eşya temizliğinin yerli yerince yapılamamasının nedenlerinden biri de sabun ve deterjan gibi temizlik malzemelerinin köyler de az olmasıydı ya da olmamasıydı. Okullarda "temizlik ve muayene" adı altında ellerimiz, tırnaklarımız ve saçlarımız kontrol edilirdi. Sabunun olmadığı, ev ve tuvalet içinde suyun olmadığı zamanlarda "temizlik ve muayene" hiçbir anlam ifade etmiyordu aslında.

Kız çocuklarının birçoğunun saçına bit düşer gaz yağı ile tedavi yoluna gidilirdi. Bedensel temizliğin önemi kıyafetimizle (çamaşır) yakından alakalıdır.

Süpürge Yapma:

El süpürgesi ve elektrikli süpürgelerden önce, köylümüz kendi süpürgesini kendisi yapardı. Çıtlık ve süpürgelik otlar yazın toplanarak ip ile bağlanır, sapları ve ucundaki fazlalıklar kesilir yüksek bir yere sıra sıra dizilirdi.

Eskiden evlerde oda zemini topraktı. Bu süpürge ile evin toprak olan yerleri sergen dediğimiz hasır, kilim, halı üstleri ve elbiz (örümcek ağı) dahil bu yapma süpürge ile süpürülüp temizlenirdi. Temizlik öncesi süpürge ıslatılırdı. Islatılmayan süpürge kırılır kullanım dışı olurdu.

Bulaşık Yıkama:

Bulaşık deterjanı ile tanışma fırsatı bulamayan o dönem kadınları bulaşıklı kapları, kül ve ince kum ile yıkardı. Küle batırılan ıslak bir bez ile çatal, kaşık, bardak, tencere, tas, tavadaki kir ve yağ artıkları ovularak temizlenir ve bol su ile durulanırdı. Durulanan kaplar kalaylanmış gibi ışıldardı.

Eskiden, kadınlar bağ, bahçe, tarla işlerinin yanı sıra bir de koyun keçi, inek sağardı. Bir de yemek ve bulaşık işleri çıkınca kadının oturma ve dinlenmeye zamanı bile olmazdı. Günümüz de kadınlar birçok işlerden kurtulmuş durumda. Bulaşık makinesi ile bulaşıkları, çamaşır makinesi ile çamaşırları, elektrikli süpürge ile yerleri süpürünce eski dönem kadınları ile günümüz kadınları arasındaki büyük farkı görmemek mümkün değil.

Duş (banyo):

Yeriydi bedensel temizlikler burada yapılırdı. Köylerde ev içinde su olmadığı için mekan ve insan temizliği için tuvaletler mekanların dışında müstakil bir yapı olarak yer alırdı. (Köyümüz ve bazı çevre köylerde "Kanalizasyon" olmadığı için tuvaletler hala ev dışında yer almakta).

Tuvaletler evin dışında ve özensiz (hala öyle) şekilde yapıldığı için sağlığımızı olumsuz yönde etkilemektedir. Çocukluk yıllarımızda bağırsak solucanı hastalığı çok fazlaydı çünkü; sağlıksız beslenme ve hijyenik olmayan ortamlarda yaşamış olmamızdandı. Kanalizasyonun olmayışı başlı başına mikrop üreten bir ortama kapı açmaktaydı. Tuvaletlerde su olmadığı için dışkı üstüne kül atılırdı. Güz mevsiminde tuvaletler temizlenir tarla ve bağlara taşınırdı. Şimdi ise dışkılar Fosseptiklerde birikiyor ve vidanjörlerle boşaltılıyor. Tuvalete konan sinek ve haşereler; sebzeye, meyveye konuyor oradan da taşıdıkları dışkıları ağzımıza, yüzümüze bulaştırıyorlar. Kanalizasyon olsa tuvaletler ev içinde olur ve haşerelerden kurtulmuş oluruz. İnsanlığın feza çağında " köyümüz dahil" hala köylerimizin bir çoğun da kanalizasyon yok!

Geçmiş yıllarda vücut, giyim ve eşya temizliğinin yerli yerince

yapılamamasının nedenlerinden biri de sabun ve deterjan gibi temizlik malzemelerinin köyler de az olmasıydı ya da olmamasıydı. Okullarda "temizlik ve muayene" adı altında ellerimiz, tırnaklarımız ve saçlarımız kontrol edilirdi. Sabunun olmadığı ya da yeterli gelmediği, sabunu bulmanın zor olduğu, evlerde ve tuvaletlerde suyun olmadığı zamanlarda "temizlik ve muayene" hiçbir anlam ifade etmiyordu aslında. Kız çocuklarının birçoğunun saçına bit düşer gaz yağı ile tedavi yoluna gidilirdi. Bedensel temizliğin önemi kıyafetimizle (çamaşır) yakından alakalıdır.

Çamaşır Yıkama:

Annelerimiz tarafından temizlemek için çeşme başında yıkanan çamaşırlar, yine çeşme kenarlarındaki çamaşır taşının üzerine tokaçla vurularak arındırılırdı. Çamaşır az ise leğen de yıkanırdı.

Çamaşırları kirden arındırmak için deterjan yoktu kullanılmış kırıntı sabun kullanılırdı. Sabun geçmiş yıllar da her alanda kullanılan temizlik malzemesiydi.

Çamaşır yıkanmadan önce ev önüne yakılan ateşin üzerine kazan yerleştirilirdi. Kazanın altına tezek, kerme, kerpiç, bağ çubuğu (asma çubuğu), calba, keven vesaire yakılarak su ısıtılırdı. Bir müddet sonra kazanın her yanı is olurdu. Kazanın islenmemesi için kazanın dış yüzeylerine çamur sürerlerdi. Yine de altı ve yüzeylerinin bir kısmı is tutardı. İslenen kazanın dış yüzeyleri ve tabanı hafif ıslatılmış ince kum, bez yardımı ile ovularak temizlenirdi. Kum ile daha birçok pas, kir ve lekeler de çıkartılırdı.

Köylüler aslında çok iyi bir çevre dostuydu. Çerçöp; kağıt çamaşır günü, su ısıtmalarda ateşe atılıp yakılırdı. Okula temiz gitmek eğitime ve kuruma saygı olarak bilinirdi. Gündelik yaşamın giysileri ile özel günlerde giyilecek olan giysiler ayrı ayrıydı. Özel günler; düğün, nişan, bayram, mezar ziyareti, cenaze... Gibi etkinliklerde bedenimiz, kıyafetimiz, evlerin içi ve çevresi ile yollar temizlenirdi. Bu temizliğe verilen önem devam etmektedir.

İnsanlar bir arada yaşamaya başladıklarında ise suyun ortak kullanıldığı yerler oluşturmuşlardır. Çünkü suyun yaşamsal bir önemi vardır. Bu yaşamsal önemin en başında su tüketimi ve temizlik gelir. Temizlik yoksa ölümcül hastalıklar toplumdan topluma sirayet ede. Bedenimizi kirden pislikten, korumak kullanmış olduğumuz tüm eşyaları, yediğimiz- içtiğimiz gıda maddelerini ve giyim kuşam eşyalarını temiz tutmalıyız. Köyümüz ve yöremizde sular çok kıttı ve iyice azalmaya devam ediyor. Evlerde su yokken halkın ortak malı olan çeşmeler, su gözeleri ortak kullanılıyordu. Geçmiş dönemlerde köyde iki adet çeşme vardı. Çeşmelerden biri içilebilir özellikteydi. Bu çeşmeye "Eriklinin suyu" diğerine "Tuzlu pınar" denirdi. Tuzlu pınarın suyu içilmezdi. Eski zamanlarda kadınlar, çamaşır yıkayacağı zaman, çamaşırları ve çamaşırı yıkamakta kullandıkları eşya ve temizlik malzemelerini de çeşmeye götürürlerdi. Çamaşır yıkama da kullanılan malzemeler; leğen, helke, kova, tokaç, olarak sıralanırken çamaşırın kirini giderip temizlemede kullanılan kil, çuvan otu ve soda da götürülürdü.

Çamaşır yıkama (yuma) günü genellikle; çocuklar pazartesi okula gidecekleri için pazar günü (çimdirilirdi) yıkanırdı. Çamaşır yıkamak isteyenler sabah erkenden gelip çeşmede yer tutar (su kıt olduğu için nöbetleşe iş yapılırdı) ve işleri bitene kadar çeşmenin suyunu kullanırlardı.

Çok eskiden çamaşır yıkamada çuvan (çöven) otunun kullanıldığı söylenmektedir. Daha sonra kil, kül, sabun, soda çamaşırları yıkama ve kaynatmada deterjan kullanılan malzemeler olmuştur. "Beyaz çamaşırlar kil ile koyu renkli çamaşırlar çuvan

otuyla yıkanır, tokaçlarla vurularak kiri çıkarılırdı. Daha sonra bol su da durulanırdı. Durulanan çamaşır "çamaşır taşı" üzerine konur fazla su bu taş üzerine sızardı. Bütün çamaşırlar bu şekilde yıkanıp, durulanıp, suyu sızdırıldıktan sonra sıra bilek gücü ile sıkmaya gelirdi. Çamaşırı sıkmak güçlü kadınlara bırakılıyordu. Sıkılan çamaşırlar büyük leğenlere konurdu.

Çamaşırlar, su kıtlığına ve teknoloji ve temizlik malzemesinin yokluğuna rağmen oluktan akan su ile çamaşırlar tertemiz yıkanırdı. Çamaşır yıkamak için kullanılan sabun kıymetliydi ve idareli kullanılır, mümkün olduğunca az tüketilirdi. Evlere götürülen çamaşırlar güneşli ortamda kurutulurdu)

Bahar ve yaz aylarında çamaşır yıkama bittikten sonra çocukların banyolarına sıra gelirdi. Çocuklar evin önünde veya bahçe içinde de yıkanırdı. Büyükler "Cağlak" denen yerde banyo yapardı.

Banyo yapacak kadınlar ve kızlar kil ve tarakla cağlağa yıkanmak için otururlardı. Saçlarını kil ile yıkarlardı. Kil ile yıkanan saç; şampuanla yıkanmış gibi parlak yumuşak olur ayrıca kolay taranırdı. Sabun çok kıymetliydi "Hacı şakir",” Komili" marka sabun genelde kil olmadığında banyo yapmada kullanılırdı.

Çeşme de sadece çamaşır değil halı, kilim, yolluk, çul, palaz, çadır; buğday, yün yıkanırdı. Çamaşır yıkamaya gelenler çamaşırlarla birlikte yanlarında evden yiyecek, içecek getirir ve burada hep birlikte bir sofraya oturup karınlarını doyururlardı. Buralar aynı zamanda sosyal alanlardı; gündelik konular konuşulur, zaman zaman türküler ve maniler söylenir, başlarından geçen ilginç olayları dile getirirlerdi. İnsanlar burada dertleşir, ölenin kalanın, düğünün düzgünün haberinin alındığı, yaşamsal aktivitenin olduğu alışılagelmiş yaşamın kamusal alanı olmuştur.

Suyun evlerde olmadığı, sakalarla ile eve su taşındığı dönemlerde, bu suyun genellikle bulaşık yıkama, içme ve yemek yapma suyu olarak kullanıldığı dönemleri Erikli'nin suyu ismiyle anılan yerdir. Çocukluk yıllarımızda evimizde su yoktu. Bu nedenle su ihtiyacımızı Erikli'nin suyu denilen yerden karşılardık. Buranın iki haft'ı ve bu haft'a akan bir oluğu vardı.Bu çeşmeden evimizin hem içme hem de kullanma suyu ihtiyacını karşılardık. Hem de köyün bir kısmı bu suyu hayvan ve bahçe sulamada kullanıyorlardı.

Çamaşır yalnızca bahar ve yaz aylarında yıkanmazdı haliyle. Kadınlar için Kış aylarında bu daha da zahmetli olurdu. Karda kış'da buz gibi soğuk suda yıkamaya çalıştıkları çamaşırları, dışarıda kurutma imkanı olmadığından ıslak halde eve taşınırdı.

Çok soğuk günlerde, kar yağdığında ve her taraf buz tutup tipi estiğinde çeşmeye çamaşır yıkamaya gidemezlerdi. Çeşmelerde genel durum bu şekilde iken içme suyu temininde de zorluk ve sıkıntılar yaşanmış biri halkın desteği ile devletçe, diğeri ise tamamen halkın çabası ile getirilen çeşmeler de sular çok kıt ve yetersizdi.

Zihinsel Temizlik:

Köyümüzde yaşlı insanlar, insan ayrımına şiddetle karşı çıkarlardı. "Yetmiş iki millete bir nazarla (gözle) bak/ hak sevmiş yaratmış söz etme gönül..." derlerdi. Bu söz ne kadar insani bir söylemdir. Ve devamında " hiçbir millet diğerinden üstün ya da aşağı değildir, üstünlük insan olmakta var", "Benim kabem insandır" yani "şu insan, bu insan; o milletin insanı, bu milletin insanı ya da şu inançtan ya da bu inançtan diye insan ayrımı yapmıyorlardı "Benim kabem insandır" diyorlardı. İnsanı yaşamın merkezine taşıyorlardı. Evet, bu görüş ve hoş görü insan sevgisi, barış içinde bir arada yaşama ve insanın insana olan verdiği değeri simgelemekteydi. "Onun için hoş görülü olun!", "ayrım yapmayın", "sevin sevilin" "sevgi bizim yolumuz" şiarlarıydı. Bu şiar güncelliğini koruyarak devam ediyor.

Düğünlerde, bayramlarda, önemli günlerde ve misafirliklerde vb. Kadın erkek hep birlikte olurlardı. Fikir beyanında kadın erkek ayrımı olmaz herkes söz sahibiydi/ sahibidir. Köy halkına "Evin resi erkektir" sözü çok çirkin gelirdi. Karı-koca kararları birlikte alır ve uygularlardı. Çocuklar yetişkin ise kız-erkek onlarında bilgisine baş vurulurdu. Ortak karar alınır birlikte hareket edilirdi. Bugün de geçerli bir uygulamadır.

Bilinçli insan sözden çok belgeye ve kanıtlı bilgilere önem verir. Sözel olan her söylem ya artar ya da eksilir anlatılırken. "Herhangi bir konu hakkında kesin bir sonuca varmadan peşin hükümlü olmayın", "Gördüğünüz yanıltabilir; duyduğunuz yanıltabilir emin olmak için mümkünü varsa yüzleşin, yüzleşme imkanınız yoksa kanıtlayın. Kanıt da yoksa mesmiye (ciddiye almayın) önemsemeyin gitsin" derlerdi. Köyümüz ve yöre köylerindeki insanların %80'ni okur yazar değildi ama adam gibi adamlardı. Asılsız haberlere, asılsız sözlere, asılsız suçlamalara hat da övgülere bile inanmazlardı.

Yokluk ve yoksulluk içinde yaşayan bu insanlar çok temiz ve düzenli giyinirlerdi. Temiz giyinmeyen ve temiz olmayan insan uyarılır ve temiz olması ve temiz

giyinmesi önerilirdi. Devlet kurumlarına gidecekleri günden önce; saç sakal tıraşı olurlar, banyo yaparlar, kırışık olmayan en temiz elbiselerini giyerler şapkasını (kasketini) başına korlar, akşamdan temizlenmiş ayakkabılarını ayağına giyer öyle giderlerdi. Çocuktum babama ve büyüklere sorardım" düğüne, bayrama gider gibi giyiniyor, tıraş ve banyo yapıyor öyle gidiyorsunuz?" aldığım yanıt "orası Cumhuriyet devletinin dairesi her dairede Atatürk resmi var Atamıza saygısızlık olur" yanıtını almıştım.

Bu öneriler; zihinsel, ruhsal ve bedensel temizlik için söylenen sözlerdi. Günümüz de ise bu uygulamalar biçimsel bir değişime uğramış olsa da özde aynen uygulanmaktadır.

6. BÖLÜM
NAZAR VE NAZARLIKLAR

Nazar İnancı:

Nazar değme (göz değme) inancı, bir kişinin bakışıyla başka kişiye veya diğer canlı ve cansız varlıklara zarar verebileceğine dair bir inançtır. Halk nazara karşı koruyucu birçok uygulamalar geliştirmiş.

Nazar Boncuğu:

İğdeli köyünde, kötü niyetli bakışlardan korunmak için yaygın olarak kullanılan mavi renkli nazar boncuğu çocukların kundağına, omuzuna, yastığına; büyüklerin ise gerdanına, bileklerine veya kıyafetlerinin görünen yerlerine, binaların dış cephesine, taşıtlara, hayvanların boyunlarına, boynuzlarına, atların yele veya kuyruklarına bağlanırdı.

Geleneksel kültürün etkisi altında kalan insanlarda yaygın olarak nazar değme inancı vardır. Nazar değme olgusunun gerçek olmadığını ancak psikolojik bir inanç olduğunu bilmemiz gerekiyor.

Nazar değme (göz değme) inancı, bir kişinin gözüyle (bakışıyla) başka bir kişiye, diğer canlı ve cansız varlıklara zarar verme gücüne sahip olduğuna dair inanç

varlığını devam ettiriyor. Böylesi inancı taşıyan toplumlar nazara karşı birçok önlemler almış.

Nal:

Nazarlık olarak hayvanlar içinde at nalı tercih edilir. At nalı nazardan sakınılan canlı ve cansız nesne için kullanılır.

Hayvan Kafatası:

Bağ-bahçe, ev gibi varlıkları korumak için bina duvarına, ağaç dalına köpek, eşek, inek, koyun gibi hayvanların kuru kafatası asılır.

Delikli Taş:

Ortası delik bir taş görünür bir yere asıldığında bu taş sayesinde insan, hayvan ve ev kem gözlerden korunmuş olur.

İğde Dalı:

İğde dalı ve mavi boncuklu iğde dalının nazardan koruyacağı inancı vardır. İğde ağacının dalından bir parça kesilir ve çentik açılır çentikler delinerek içinden ip geçirilir ve arasına mavi boncuk dizilerek çocukların, gelinlerin, kızların bileğine takılır, boynuna asılır, yakasına tutturulur. Boncuklu iğde ayrıca hayvanların boynuz ve boyunlarına takılır. Bazı zamanda küçük iğde dalı evlerin iç cephe-dış cephe duvarına tutturulur.

Üzerlik Otu:

Üzerlik otu ipe dizilere evin görünür yerine ve evin giriş yerinin tavanına asılır. Bazı evlerde abajur olarak kullanılmakta.

Nazar Değdikten Sonra Neler Yapılmakta?

İğdeli köyünde sağlıklı görünen bir kişinin durup dururken aniden hastalanması,

halsizlik, isteksizlik, uykusuzluk, iştahtan kesilme, bedensel ağrılar, vücut kırgınlığı, bunalma, ruhsal sıkıntı gibi şikayetleri ileri sürmesi; evli çiftler arasında sık sık kavgaların yaşanması, kıskançlık, cinsel isteksizlik; her hangi bir kazaya uğramak, her hangi bir eşyanın kırılması- bozulması, kayıp olması; insan ve hayvanların aniden ölümü, ekilen ürünlerin zarar görmesi, ekilen ürünlerin az vermesi, hayvanların ve insanların huysuzluk yapması, hayvansal gıdalardan olan yumurta, et ve süt verimin düşüklüğü vb. bir çok olayların sebebi genellikle nazara bağlanmaktadır.

Tuz Dolandırma:

Nazara uğrayanın iyileşmesi için hastanın başı üzerinde avuç içine alınan tuz baş üzerinde dolandırılır "Gözü değenin gözleri çıksın", "gözü değenin gözü kör olsun" gibi sözler edilir.

Kurşun Dökme:

Nazar değdiğine inanılan kişiye kurşun dökülür. Kurşun dökülecek kişinin üzerine örtü örtülür. İçinde su olan bir bakır kaba eritilmiş kurşun dökülür. Su içinde donan kurşun çıkarılır, çıkarılan kurşunun şeklinden nazarın kimden ve nasıl olduğu hakkında yorumlar yapılır. Nazar ettiğine inanılan kişi; genellikle daha çok sevilmeyen, düşmanlık eden kişiye benzetilir.

7. BÖLÜM
BAZI İNANMALAR:

- Türbelerden medet ummak. Taşlara dua edip dilek tutmak.
- Yeni doğan çocuğun okuyup tahsilli olması için göbek bağını keserek okul bahçesine gömmek.
- Konuşmayan çocukların konuşabilmesi için adak adamak.
- Küçük çocukların üzerinden atlanıldığında boylarının kısa kalacağına inanmak.
- Çocukları olması için keramet ehli (ermiş) kişilere veya hocaya gitmek.
- Yeni doğan çocuğun kırkı çıkmadan evden çıkarılmaması gerektiğine inanmak.
- Boyu ölçülen çocuğun kısa kalacağına inanmak.

- Gelinin kucağına erkek çocuk verilince çocuğunun erkek olacağına inan mak.
- Loğusa kadının al karısından (al basmasından) zarar görmemesi inancıyla yastığının altına bıçak,
  makas gibi kesici ve delici eşyalar koymak.
- Loğusa kadını kırkı çıkana kadar yalnız bırakmamak.
- Baykuş ötmesi halinde o evden cenaze çıkacağına inanmak.
- Köpeğin ulumasının uğursuzluk getireceğine inanmak.
- Kara kedinin uğursuz olduğuna inanmak.
- Horozun vakitsiz ötmesinin uğursuzluk getireceğine inanmak.
- Karganın ötüşünün müjdeli haber getirdiğine inanmak.
- İki bayram arasında nikah yapmanın hayırsızlığa yorumlanması.
- Gece vakti tırnak kesmenin günah olduğuna inanmak.
- Kişinin üstünde dikiş dikmek, kötüye yorumlamak.
- Gece vaktinde sakız çiğnemeyi ölü eti çiğnemek gibi kabul etmek.
- Elden ele bıçak vermenin uğursuzluğuna inanmak.
- Kulak çınlamasına "hakkımda dedikodu yapılıyor" diye inanma.
- Mezar eşilirken elden ele kürek vermenin yeni cenazelerin olacağı inancı vardır.
- Avuç içi kaşındığında para geleceğine inanmak.
- Cam ve ayna gibi eşyanın aniden düşüp kırılması halinde, darlığın gide ceğine inanmak.
- Nazara karşı kurşun döktürmek.
- Nazara karşı kapı girişlerine at nalı takmak.
- Nazara karşı bağ, bahçe ve evlerin dış cephesine hayvan kafatası asmak.
- Dileğin kabulü için ağaçlara, çalılara bez-çaput bağlamak, türbelere adak da bulunmak,
  kurban kesmek, türbe ziyaretlerinden çare ummak.
- Yola çıkan yolcuların arkasından su dökmek.
- Kahve falına bakmak, falcılara, büyücülere gitmek.
- Göz dalınca yolculuğa çıkılacağına inanmak.
- Göz seğirmesini kötülüğe yorumlamak.
- Hapşıran kişiye "çok yaşa" dendiğinde ömrü uzatacağına inanmak.
- Gökten yıldız kayması birisinin öleceğine inanmak.
- Gökkuşağı ölen kişinin mezarının üstünde düşerse o kişinin günahsız ol duğuna inanılır.
- Mezar nakledilirse ölen kişinin rahatsız edileceğine inanılır.
- Gök gürlediği mart ayında dama kaşık atılır. Kaşık ağzı yukarı düşer ise o

yıl kişinin kısmetinin
çok olacağına inanılır.
- Kurbağa ile oynayanın elinde siğil çıkacağına inanılır.
- Yılan yakılırsa yağmur yağacağına inanılır.
- Akşamın kızıllığı sabaha kış olur, sabahın kızıllığı akşama hoş olur.
- Bulutlar siyahımsı koyuluk oluşturunca yağmur yağacağına inanılır.
- Güneş doğduktan sonra uyuyan kişinin kısmetinin kapanacağına inanılır.
-Kuşlar zurba (grup), halinde toplaşıp uçuşurlarsa yağmur yağacağına ina nılır.
- Kurbağalar sesini yükseltirse yağmur yağacağına inanılır.
- Cenazenin üstüne yağmur yağarsa kişinin günahsız olduğuna inanılır.
– Cenazenin üzerine yağmur yağarsa gökyüzünün bile üzüntüden ağladığı na inanılır.
- Eline veya üzerine uğurböceği konan kişinin o an tuttuğu dileğin kabul olacağına inanılır.
- Karınca yuvasını bozmak uğursuzluk getirir.
- Evlerde karıncanın olması bereketin oluşuna işarettir.
- Kestenkellenin (kertenkelenin) H.Z Ali'ye ağzı ile su taşıdığına inanılır.
- Yılanın bazı evleri kötülüklerden koruduğuna inanılır.
- Kedi öldüren kişinin günahının çok olacağına inanılır.
- Kurt uluyunca ayaz olacağına, kar yağacağına inanılır.
- Sığır “Azrail”, koyun “Meleke”, keçi “Cin” olarak adlandırılır.
- Karga öterse o civarda başka bir varlığın daha olabileceğine inanılır.
- Güvercini evde beslemek bereketsizlik getirir.
- Güvercinin "bokuma basan onmasın, etimi yiyen doymasın" dediğine inanılır.
- Horozun vakitsiz ötmesi uğursuzluk sayılır.
- Sağılan hayvanların ilk sütü akan suya dökülürse sütünün bol olacağına inanılır.
- "Damarı göl olsun" dendiğinde hayvanın sütünün bol olacağına inanılır.
- Nazar değmemesi için "Maşallah" denmesi gerektiğine inanılır.
- Hayvanları nazardan koruyacağı inancıyla hayvanlara nazar boncuğu ta kılır.
- Hayvanları nazardan koruyacağı inancı ile ahırların kapısına at nalı, nazar boncuğu, iğde dalı
veya üzerlik asılırdı.
- Kaynatılmış katır tırnağının suyunu içen kadının hiçbir zaman çocuğu olamayacağı inancı vardır.

- Kavak ağacı yaprağını tepeden aşağı dökerse kışın uzun ve sert geçeceği ne inanır.
- Gece vakti evin süpürülmesinin uğursuzluk getireceğine inanılır.
- Adaş birilerinin arasında dilek tutan kişinin dileği yerine gelirmiş.
- Ölen kişinin arkasından kötü söz eden kişinin büyük günah işeyeceği inancı vardır.
- Göğüs üzerinde kollarını bağlayan kişinin kısmetinin kapanacağına inanı lır.
- Yanık ekmek yiyen kişinin para bulacağına inanılır.
- Yufka ekmek yapılırken ilk yufka ekmeği yiyen kişinin nişanlısının öle ceği inancı vardır.
- Evde ıslık çalınmaz, ıslık çalan kişinin şeytanı çağırdığına inanılır.
- Boş beşiğin sallanması kötülüğe yorumlanır.
- Sabah güneşe yönünü dönüp bakanın kısmeti bol olur.
- Güneşe karşı çöğdürenin (işeyenin) büyük günah işleyeceğine inanılır.
- Hızır'ın kılıktan kılığa girip gezdiğine inanılır. Bu nedenle kapıya gelen kişiler asla boş geri çev
  rilmez.
- Ateşe su dökmek uğursuzluk getirir.
- Ateşe ve akan suya kötü söz söylenmez. Ateşe tükürmenin veya suya işemenin günah olduğuna
  inanılır.
- Ekmek kırıntılarını yere atmak, çiğnemek evin bereketini götürür.
- Rüyasında ağlayanın sevineceğine inanılır.
- Rüyada at görmek, murat görmektir.
- Rüyada ayakkabı görmek darlığa işarettir.
- Rüyada yılan görmek; düşman görmeye işarettir.
- Rüyada havlayan köpek görmek düşmana işaret olarak yorumlanır.
- Rüyasında ağlayan güler.

8. BÖLÜM

ISINMA ve AYDINLATMA ARAÇLARI

Aydınlatma Araç ve Gereçleri:

İnsanlar yaşamını kolaylaştırmak için aydınlatma araçlarına ihtiyaç duymuşlardır. İnsanlar ateşi bulduktan sonra şartlara göre ateş yakarak ışık ihtiyaçlarını bununla karşılaşmışlar. İnsanlar teknolojinin yardımı ile süreç içerisinde yeni aydınlatma araçlarına yönelmişlerdir. Şunu hiçbir zaman unutmamak gerekiyor; icatlar ihtiyaçlardan doğar. Aydınlatma araçları da ihtiyaçlar doğrultusunda gelişim göstermiştir. Köyümüze elektrik 1978'li yıllarda gelmişti. Eski aydınlatma araçlarının yerini elektrik almıştı.

Ateş:

Tarihte bilinen ilk aydınlatma aracı güneş, ay ve yıldızlardır. Daha sonra ne zaman bulunduğu bilinmeyen (tarih olarak) ateştir. Tek bilinen şey ilkel insanların ağacı ağaca sürterek ateşin bulunduğudur. İnsanlar çağlar boyu ateş ile hem ısınma hem de aydınlanma ihtiyaçlarını karşılamışlardır.

Meşale:

Bir ağaç dalının ucuna sarılan hayvan derisinin ateşe verilmesiyle meşale bulunmuştur. Meşalenin önemi ilk taşınabilir ateş olmasıdır. İnsanlar, karanlık mağaralara girerken, gece yolculuklarına çıkarken ellerinde taşıdıkları meşale sayesinde yırtıcı hayvanlardan da kendilerini korumuşlar. Ayrıca hayvan derisinin yanıcı özelliği sayesinde daha kolay ateş yakar hale gelmişlerdir.

Çıra (İdare):

Işığı az yanma süresi meşaleye göre daha fazladır. Konik şekilde olan çıra içinde bulunan bezir yağının fitile ulaşması ile yakılır.

Çıra, gaz lambasının icadından sonra daha çok ahırlarda yakılır olmuştu. Mum Eskiden elektrikler kesildiğinde mum yakılır onun verdiği ışıkta yapılması gereken işler yapılır ya da elektrik gelene kadar mum ışığından istifade edilirdi. Günümüzde yaş günü kutlamalarında kullanılmakta.

Gaz Lambası:

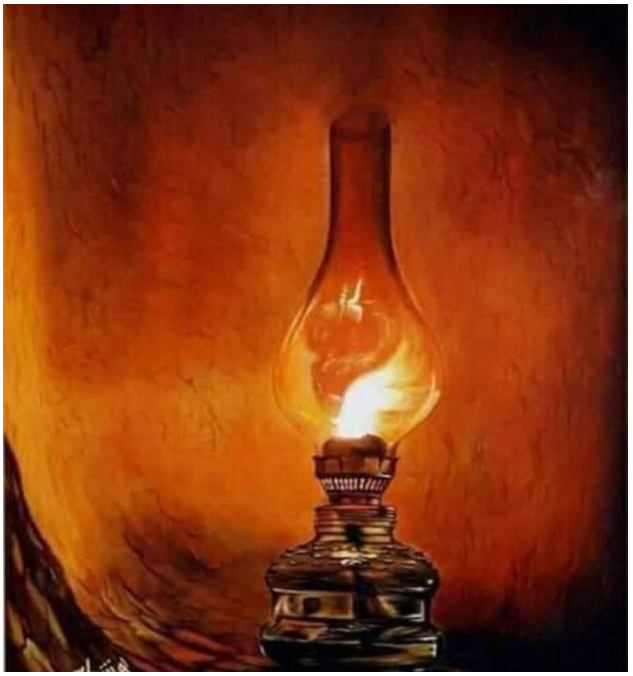

Gaz lambası kullanıldığı dönemde en gelişmiş aydınlatma aracıydı. Uzun süre yanması ve çıra gibi çabuk sönmediği için gaz lambası aydınlatma açısından çok kullanışlıydı. İnsanlar çok uzun süre aydınlatma için gaz lambası kullandılar. Eskiden herkesin kullandığı aydınlatma aracı 7 veya 14 numara gaz lambasıydı.

Löküs (Lüks):

[11]

Eskiden herkesin kullandığı aydınlatma araçlarından olan gaz lambası yerini lüks halk dili ile "löküs'e" bıraktı. Hem ışık gücü fazla hem de adı üzerinde lüks ve gösterişliydi. Özellikle evlere misafir geldiğinde, düğün ve sünnetlerde ayrıca harmanda kullanılıyordu. Daha sonra elektrik yaygınlaşınca gaz Ocağı gibi bu da tarihe karıştı.

Isınma Araç ve Gereçleri:

Isınma her toplumun kendilerine özgü, soğuklardan korunmak için kullandıkları çeşitli yöntemler vardır. Çok eskiden köylerde ocak, tandır daha sonra soba yakılır. Soba çeşitleri yaygınlık gösterdiği yıllarda incecik sacdan kuzine tipi soba kullanıldı. Bu kuzine sobalar da su ısıtıldığı gibi yemek yapıldı, çörek pişirildi.

Köylü, kömür ile 1970'li yılların sonuna doğru tanıştı. Kömür öncesinde kerme,

[11] Fotoğraf: Haydar Erdoğan, Burunören köyü.

kerpiç, tezek odun ve saman yakıyordu. İğdeli köyünde orman olmadığı için ısınmak için; kerpiç, kerme, tezek, saçkı, saman, gazel, odun, calba, keven, çalı, yabani ot kökleri ve bağ çubuğu kullanılırdı.

Kerpiç Dökme (Boh/ Bok Dökme):

Yöremizde harman kalkınca, bağlar bozulup un, bulgur, yarma vb. işler bitirildikten sonra uzun kış gecelerinin sert, ayaz günlerinde huzur içinde yaşamak için yakacak bir an önce temin edilmeliydi. Mayıs ayında kerpiç dökülür, haziran ayı başlarında ahır da biriken dışkı kesilerek kerme yapılırdı. En son güz ayında ise odun temin edilirdi.

Yoksulun yakacağı yakıt; kerme, tezek ve kerpiçti. Özellikle kerpiç dökmek için kış boyu ahırdan taşınan ahmun (hayvan dışkısı) pöstlükte biriktirilirdi.

Erkekler bu işe, kazma kürekle; kadınlar kasnaklarla koyulurdu. Karıştırılan ahmun el ile kasnağın içine çekilir ve ayak ile sıkıca çiğnenerek üstü düzlenir kalıp haline getirilirdi. Kadınların bir kısmı sadece dolan kasnakları boşaltmakla görevliydi.

Kerpicin yere yapışmasını önlemek için saman atılır. Daha sonra elde edilen kerpiç buraya taşınır ve kurumaya bırakılırdı.

Kerpiç döken kadınlar bir yandan dedikodu yaparken diğer yandan türkü ve maniler okuyarak imece usulü ile kerpiç dökerken erkeklerde, kazma ile pöslüğü deşer kürek ile aktarırlardı. Pöslük kuru ise kıvamında ıslatırlardı.

Bir yüzü kurumakta olan kerpiçlerin diğer yüzü çevrilerek tamamen kuruması sağlanırdı. Kuruyan kerpiçler uygun bir yere taşınıp kışın yakmak için depolanırdı.

Evin gelini, kızı yemek hazırlarlardı iş bitimine yakın. Menüde: Çorba, sütlü çorba, bulgur pilavı, hoşaf, kaynamış yumurta ve yeşillik (tere, maydanoz, soğan vesaire) bulunur hep birlikte yenilirdi.

Bazı aileler ise sığırların mera da yattığı yerlerden tezek toplarken bazıları da evlerine yakın yerde geçen hayvan dışkısını evin veya bahçenin duvarlarına çarparak hayvan dışkısının kurumasını bekler kuruyan tezekleri uygun bir yere taşıyarak kış hazırlıklarında yakacak ihtiyacına katkı sağlamış olurlardı. Ayrıca Hayvanların toplu halde sığır yatağına sürüldüğü zamanlara ise hayvanın dışkıladığını gören kadınlar koşarak hayvan dışkısını alır duvara yapıştırır kurumasını beklerlerdi.

40-50 yıl öncesi bu tür ısınma ihtiyacını karşılayan yakacak maddesini şimdiki çocuklar ve gençler bilmezler.

9.BÖLÜM

HALK HEKİMLİĞİ

Tıbbın gelişmediği dönemlerde insanlar hastalıktan, dertten kurtulmak ve önlem almak için hayvanlardan, bitkilerden, sulardan daha birçok canlı ve cansız nesnelerden yararlanma yoluna gitmiştir.

Hastalıktan anladığını ileri süren ve tedavi etme yoluna giden kişiler vardır. Hastalar bu kişilere müracaat ederlerdi.

Bilimsel olmayan hiçbir tedaviye güvenmemek gerekiyor. Günümüzde tedavi hastanelerde doktor gözetiminde yapılmaktadır. Bütün rahatsızlıklardan kurtulmamız için kesinlikle doktor gözetimi altında hastanelerde, sağlık ocaklarında tedavi olunmalı. Eczanelerden alınan ilaçlar kullanılmalı kocakarı ilaçlarına başvurulmamalı.

Eskiden bazı hastalıklara ve tedavi etme şekline kısaca göz atalım.

Hastalıklar ve Tedavisi:

Baş Ağrısı:

-Patates dilimlenir bir Tülbent ile başa sarılır.
-Avuç içine alınan tuz baş üzerinde gezdirilir.
-İki el arasına alınan bir tutam saç yukarı doğru çekilir.

Kulak Ağrısı:

Bir kap içine bir miktar su konur. Suyun içine birkaç parça kuru nar kabuğu konur ve kaynatılır. Kaynatılan bu suyun ılıması beklenir. Su ılıdıktan sonra kulağa bir-iki damla damlatılır. (Köyümüzde Elmas Duman, ben çocukken benim kulağıma ılıtılmış nar kabuğu suyunu damlatmış kulak ağrısından kurtulmuştum).

Göz Hastalıkları:

- Herhangi bir sebeple gözde kan toplandığında, demlenmiş çay içerisine batırılan pamuk göz üzerine konur.
- Çocuk emziren kadının sütü göze damlatılır.
-Gözde itdirseği, (arpacık) çıkan kişinin gözüne sarımsak sürülür.
-Çocuğun gözü çapaklıysa anne sütü damlatılır.

Boğaz Ağrısı:

• Boğazı ağrıyan kişinin boynuna yağlık içinde koyun yünü sarılır.
• Isıtılmış havlu boğaza sarılırsa ağrıyı gidereceğine inanılır.

Karın Ağrısı:

• Avuç içi ile sırt kısım ovulur gaz çıkarılır.
-Hastanın gaz çıkarması sağlanır.
-Çiğ yiyecek yiyenlerde karın ağrısı olacağı inancı vardır. “Çiğ yemedim ki karnım ağrısın”

Diş ağrısı:

• Susuz Rakı ağızda gargara yapılır.
• Sigara dumanı ağız içinde bekletilir.
• Ağrıyan dişin üzerine sarımsak konur.
-Kızgın tel ile diş dağlanır. (Köyde bazı yaşlı kişiler yapardı)

Dolama:

• Parmaklarda oluşan iltihaplı şişliklere pişmiş soğan sarılır.
-Tatlı hamur sarılır.

Vücuttaki Ağrılar:

• Sıvı yağ ile ovulur.
• Sırtı ağrıyan kişi ağzı aşağı yatırılır, çay bardaklarının içi ispirto yakılarak ısıtılır ve oturtulur. Buna "şişe vurma" (günümüzde buna hacamat denilmekte) denir.

Bel ağrısı:

-İçine kara sakız sıvanmış bez, bele sıkıca sarılır. Bu sargıya “Tile” adı verilir.
-Bel avuç içi ile iyice ovulur.
-Peşkir (havlu) ısıtılır bele konur.

İncinme ve Burkulma:

• İncinen yer zeytinyağı ile ovulur.
• İncinen yer sabunlu su ile ovulur.
• Burkulan yer sabunlu su ile ovulur.
• Burkulma sonucu şişen kan toplanan yer bıçak veya jilet ile kesilir pis kan çı-kartılır.

Yanık:

• Yanan yere zeytinyağı sürülür.
• Yoğurt kaymağı sürülür.
-Salça sürülür.

Çiban (Çıban):

• Çiban’ı mikroptan arındırmak ve iltihabı boşaltmak için üzerine pişirilmiş soğan sarılır.
• Çiban üzerine tatlı hamur sarılır.
-Çıban üzerine soğan zarı konur.

Kesik:

• Kesik yere işenir.
• Tütün ya da sigara külü basılır.
-Toprak basılır.

Arı Sokması:

• İğne çıkarılır yerine çamur sürülür.
• Yoğurt sürülür.
• Bıçak veya başka bir metal eşya, arının soktuğu yere bastırılır.

Akrep veya yılan sokması:

• Sokulan yer kanatılır ağızda yara olmayan kişi tarafından zehirli kan emilerek tükürülür.

Bitlenme:

• Bitlenen kişinin saçları gazyağı ile yıkanır tarak ile taranır.
• Bitlenen kişiye ait giysiler kaynatılır.

Sarılık:

• Genellikle bebelerde görülür. Bebeklerin (bebelerin) yüzüne sarı renkli yağlık örtülür.
• Kuru kayısı kişinin kendi idrarında ıslatılıp yedirilir.

Soğuk Algınlığı:

• Nane, bal karıştırılıp içilir.
-Terletilmesi sağlanır.

Kırık-Çıkık:

İğdeli köyünden Mıhla Ali'nin Mustafa lakaplı Mustafa Demirel adlı kişi kırık-çıkıkları tedavi ederdi.

• Kırılan yer (kol, bacak, parmak) yumurta akı, rendelenmiş sabun karışımı bez ile sarılır aynı ebatta ince tahta ile bağlanırdı.
-Kırılan bel veya kaburgaysa karasakız sürülmüş bez sarılır.

Kabızlık:

• Sıvı yağ içirilir.
• Yetişkinlerde kabızlık varsa sıvı yağ ya da kayısı hoşafı içirilir.

Altını Islatan Çocuk:

• Bel ıslak havlu ile ovulur.
-Bel eti, işaret ve başparmak arasına alınarak çekilir.

Korku:

-Korkan kişinin damağı işaret parmağı ile ağız tavanına itilir suratına bir şamar (tokat) atılır.

-Yüzü yere gelecek şekilde yatırılır sırt kısmı ayak ile çiğnenir.

-Korkan kişiye hemen su verilir.

Dabaz (Kurdeşen):

-Hastaya tatlı yiyecekler yedirilir.

-Kaşınan bölgeye tuzlu su sürülür.

-Kaşınan bölgeye elma sirkesi sürülür.

Kekemelik:

-Kekemelere seri konuşması için adak adanır veya kurban kesilir.

Kas Ezilmesi:

-Çiğ et sarılır.

-Sıvıyağ ile ovulur.

Kısırlık:

Erkek egemen sistemde çocuğu olmayan çiftlerde kusur her zaman kadında aranır. Bu nedenle tedaviler hep kadınlara yöneliktir.

• Kadın sıcak suya oturur.

• Tekkelere ve kaplıcalara gidilir.

-Kadın sıcak küle oturur.

• İğdeli köyü sınırları içerisinde yer alan Mamad'ın Pınarı, Üç Taşlar ziyaret edilir dilek dilenir, adak adanır.

-Çalıya bez bağlanır, dilek dilenir.

Kızamık:

• Bal ve yoğurt karıştırılarak cilde sürülür.

-Şekerli yiyecekler verilir.

-Şeker şerbeti içirilir.

Konuşamayan çocuk:

• Koyun, keçi adak adanır.

Saçkıran:

• Saç dökülen yer tıraş edilir. Ardından tuz karışımlı sarımsak sürülür.

Mide Bulantısı:

• Kaynatılmış su nane-limon karışımı içilir.

Nasır:

•Domates dilimlenir nasır üzerine konur.

-Nasırlı bölge sıcak su da biraz bekletildikten sonra jilet veya bıçak gibi aletlerle kesilir.

-Nasırın gözü ortaya çıkarıldıktan sonra kızgın tel ile dağlanır.

Saç Dökülmesi:

• Üzüm çubuğunun (asmasının) suyu ile saçlar yıkanır.

-Etin kıkırdak kısmı yenir.

Siğil:

• Söğüt yaprağı zeytin yağı ile macun haline getirilerek siğil üzerine konur.

-Siğil ip ile bağlanır. Bağlanan siğil birkaç gün sonra düşer.

Sütü artırmak:

• Düğür çorbası içilir.

-Pekmezli haside (aside) yenir.

Uyuz:

• Uyuz olan kişi tuzlu su ile yıkanır.

-Tatlı yiyecekler yedirilir ve içirilir.

-Pekmez şerbeti içilir.

Yürüyemeyen Çocuk:

• Adak adanır. (Konuşabilmem için uzun süre saçım kesilmemişti. Annem uzayan saçımı her gün örerdi. Konuşmaya başlayınca büyük bir teke kurban etmişler sonrada saçımı kesmişlerdi).

Kutnu Hastalığı:

Kişinin vücudunun muhtelif bir bölgesinde oluşan sulu minik sivilce gibi

oluşan kaşıntılı kabarcıklardır. Vücutta çıkan bir kabarcık herhangi bir şeyle kaşındığında ya da oynanmasından ötürü vücudun diğer bölgelerine de serpmektedir. Kabarcıkların içerisinde bulunan irinimsi suların dağılmasıyla vücut kutnu olarak adlandırılan kabarcıklarla dolmaktadır.

Oğlu Atila Ceylan babasının tedavi yöntemini şu şekilde anlatıyor: "İğdeli köyü Kaş mevkide kutnu otu olurdu. Bu otu babam toplar eve getirirdi. Kutnu adı verilen bez parçasını yakar kül eder kutnu otu ile karıştırır bir çaputla (bezle) kutnu olan kişinin yaralarına dokundururdu Babam yapmış olduğu bu tedavi karşılığında para ve benzeri şeyleri kabul etmezdi. Yine de Hakullah gibi çok cüzi bir miktarı zorla bırakırlardı".

Ben kutnu otunu bilmediğim için. Dolayısı ile Atila Ceylan'ın bilgisine başvurdum bana, "çok uzun yıllar oldu nasıl bir bitkidir hatırlamıyorum" dedi. Bir başka anlatımda "babam ev de yoktu, annem gelen hasta kişiye yufka ekmek içerisine koyduğu bir şeyi (ekmek içine konan şey omaç, peynir, tere yağ vesaire olabilir) dürüm yapıp verdi. İtikattan olsa gerek dürümü yiyen kişinin iyi olduğu haberini almıştık" dedi.

Halk Baytarlığı (Veterinerliği):

İnsan sağlığı kadar hayvan sağlığı da çok önemlidir. Veteriner muayene ücreti, ilaç fiyatları çok yüksek olduğu için üretici “dede ve babadan” kalma tedavi yöntemini tercih ediyor.

Göze Boz İnmesi: Hayvanın gözüne gri renkte boz indiğinde cam kırılır toz haline getirilir göze üflenir. Gece merada yatan koyun - keçi gibi hayvanın, Ülger değmesi sebebiyle gözüne boz indiğine inanılır. 22 Haziran ülger yıldızının doğduğu gün olarak kabul edilir.

Yığıntı: Çok saman ve yem yiyen hayvanın (özellikle ineklerin) karnı şişer ve sancılanır. Şişliğin inmesi için hayvana zeytinyağı içirilir. Bulunduğu yerden çıkarılarak gezdirilir veya koşturulur. Hayvanın boğazına hortum sokularak karın içindeki gazın çıkması sağlanır.

İshal: Tuz karışımlı kepek yedirilir, pekmez içirilir.

-Son zamanlarda kola içirilmekte.

-İshal hastalığına “Cırcır”, “Amel” de denir. Cırcır daha çok atların ishal

olmasında söylenir. Cırcırın tedavisi için atın yemi azaltılır samanı artırılır.

Tabak: Küçük ve büyükbaş hayvanların tırnak aralarında ve ağzında yaralar meydana gelir. Bu hastalığı tedavi etmek için ayak ve ağız çevreleri tuzlu su ile yıkanır. Ahır içi kireçlenir. Ayakları katran dolu kaba bastırılır.

Koğuşlama: Zehirli bitki ve (ekin zamanı) kelleden (başaktan) çok yemesi sebebiyle hastalanan koyun ve sığırın kulağı azıcık kesilerek kan akması sağlanır.

-Aç karına yabani kara yonca yediğinde kulağı kesilerek kan akması sağlanır.

Uyuz: Hayvanlar tuzlu su ile yıkanır. Uyuz geçtikten sonra önlem olarak DDT tozu atılır.

Kırık Tedavisi: Öncelikle pırçak (burçak) unu, yumurta akı ve kuru üzüm ezilerek macun haline getirilir ve bez içerisine sıvanır. Kırılan kemik uç uca getirilir bu bez ile sarılır. Kemiklerin düzgün kaynaması için 4 eşit parçalı tahta bez üzerine sıkıca bağlanır.

-Kırık bacağa kendi dışkısı sarılan kanatlılar, bir süre sonra iyileşmeye başlardı.

Göz çapaklanması: Göz sabunlu ılık su ile sabah-akşam yıkanır.

İrin (Cerahat /Apse): Şiş çok büyükse iğne veya sivri bir metal ucu ile o şişkin bölge patlatılır ve içindeki irin/ iltihap iyice boşaltılır. Boşaltılan yere katran sürülür aksi halde yaraya kurt düşer. Katran yoksa toprak konur ve hayvan ev de birkaç gün bakıma alınır.

Bitlenme: Bitlenen hayvanın vücudu gazyağı ile yıkanır, ince bir tarak ile taranır, Tekrar sabun ile yıkanır.

-Vücuduna Naftalin dökülür.

-Barınmış olduğu ahır veya ağıl kireç ile badana edilir.

Buynuz (Boynuz) Kırığı: Boynuzu kırılan hayvanın yarasına katran sürülür. Katran sürülmezse sinek pisler kısa sürede yaraya kurt düşer. Hayvanın çabuk iyileşmesi için hayvan sinek girmeyen yerde istirahate alınır.

-Son yıllarda boynuz kırığına gres yağı tedavi amaçlı kullanılmaktadır.

Delibaş Hastalığı: Bu hastalığın çaresi henüz yok. Özellikle koyunlarda görülen bu hastalık kulaktan kan alma gibi tedavi yoluna gidilse de pek fayda vermekte.

-İlkbaharda çiçek açan çakıldak otunun sebep olduğu söylenir.

Kel Hastalığı: Halk arasında "yanık yağ" adı verilen motor yağı dört gün boyunca kellik olan bölgeye sürülür.

-Sarımsak tuz ile karıştırılır kel olan bölgeye sürülür.

Kene Yapışması: Özellikle merada hayvanların gecelediği (yattığı) arkaç ve çalmaçlarda kene çok olur. Kene hayvanların kanı ile beslenir. Hayvanlarda bulunan keneler alındıktan sonra katran çalınması kurtlanmayı önler. Özellikle koyun ve kuzuların kuyruklarında yuvalanırlar. Kene bütün hayvanların kanını emer. Ahır, ağıl, çalmaç, arkaçlar kenelerin yuvalandığı yerlerdir. Buralar ilaçlanır ya da kireçlenir.

Yaraya Kurt Düşmesi: Yaralanma, kesilme, çizilme sonucunda yaraya kurt düşer. Kurt düşen hayvanın bakımı sabır ve özen ister. Yaraya kurt düşmeden önce önlem alınması; hayvanın sağlığına ve üreticinin ekonomisine katkı sağlar.

-Kurt düşen yara içindeki kurt temiz bir çöp ile ayıklanır yara yerine katran sürülür.

-Kurtlanmış yaraya elma kurdu ilacı dökülür.

Kıran: Halk arasında kıran adı verilen bu hastalık kanatlı hayvanlara bulaşan bir tür hastalıktır. Ayakları üzerinde duramaz, ibikleri siyahlaşır, tüylerinin karmaşıklığı ile dikkat çekicidir. 1970'li yıllarda İğdeli köyünde bu hastalık nedeniyle bütün tavuklar telef olmuştu. İçme sularına aspirin ve ispirto katılmış yine de tavuklar kurtarılamamıştı. Ölen kanatlılar derin bir çukura kireç dökmek suretiyle gömülmelidir.

Yumurtlamayan Tavuk:

Tavuklar dönemsel olarak yumurtadan kesilir ki bu normaldir. Ama uzun süre yumurtlamaması normal değildir.

-Tavuğun yumurtlaması için kepek su da ıslatılır, içine acı toz biber katılır tavuğa yedirilir.

-Buğday kaynatılır sıcak sıcak tavuğa yedirilir.

Siğil: At, eşek, katır ve ineklerde sık karşılaşılan bir hastalıktır. Siğil ip ile kökten sıkıca bağlanır. Bağlanan siğil birkaç gün sonra kendiliğinden düşer.

Halk arasında "kav" adı verilen yılan derisi yufka ekmeğin içine konularak hayvana yedirilir.

Sülük Yapışması: Su gözelerinde, çeşmelerde, sıkça bulunan sülük, su içen hayvanın dilinin altına yapışır ve sürekli olarak kanını emer. Hayvan zayıflar, halsizleşir. Kaygan bir vücuda sahip olduğu için sülüğü çıplak el ile tutup almak mümkün değildir. Sülük bir bez parçası ile alınır ve alınan yer tuz ile iyice ovulur.

Tülüce (Tırnak arası iltihap):

Koyun ve keçilerin tırnağı arasında kıl dibinde oluşan iltihaplı hastalık.

-Hayvanın tırnağı arasındaki kıl çekilir dibinde ki iltihap parmak uçlarıyla boşaltılır. İltihaptan oluşan yaraya katran sürülerek 1-2 gün ahırda dinlenmesi sağlanır.

İdrar Yapamama:

-İdrarını yapamayan at, eşek ve katırın cinsel organının içine acı toz biber konur.

- Sarımsak ezilir cinsel organına konur.

Sancı: At, eşek, katır sancılandığında hayvanlara burun yoluyla şarap ya da rakı içirilirdi.

Solağan: Terli atların üşümesi sonucu görülen bir hastalık. Saman sıcak su ile karıştırılır torbaya konur, atın kafasından bağlanır. Sıcak samanın içindeki buharı içine çeken at rahatlar düzelmeye başlar.

Detçe (Kaşıma) Hastalığı:

Hayvanlarda özellikle ineklerde görülen iltihaplı deri hastalığı. Hastalığa yakalanan hayvanların vücudunda iltihapla birlikte şişlik görülür.

-Komşumuz Hümmetin Hüseyin lakaplı Hüseyin Duman iltihaplı yerleri kızgın demirle dağlamak suretiyle hastalığı tedavi ederdi.

Uhra:

Sığırların sırt kısmında (deri içinde) küçük fındık büyüklüğünde şişme olur.

-Şişkin deri iki parmak ile sıkılarak içinden kurt çıkarılır. Kurt çıkan yer katranlanır. Bu şişlikler kış ya da ilkbahar mevsiminde görülür.

10. BÖLÜM
DOKUMA VE EL İŞLERİ

Türk Köylüsü
Topraktan öğrenip
Kitapsız bilendir.
Hoca Nasreddin gibi ağlayan
Bayburtlu Zihni gibi gülendir.
Ferhat'tır, Kerem'dir ve Keloğlandır..."[12]

Eskide, kadınlar, kızlar boş vakitlerini el işleri ve tezgah dokumacılığı ile değerlendiriyorlardı. Köyler göç verince tezgahlar bir köşeye atılıverdi. O marifetli ve becerikli kadınların çoğunluğu birer birer aramızdan ayrılırken hayat da olanlar ilaç zoru ile yaşamaya çalışıyorlar.

Dokumalar:

Dokuma göçebe ve köy kültüründe önemli bir yere sahiptir. Geçmişte konar göçer ve köyde yaşayan insanlar yaşadıkları alanları hem güzelleştirmek hem de dış etkenlerden eşyalarını, hayvanlarını ve kendilerini korunmak amacıyla dokumalar yapmışlardır. Geçim kaynaklarının hayvancılık olması dokumada kullanılan yüne ve kıla (keçi kılı) daha kolay ulaşabilmelerini sağlamıştır. Geçmişte dokumacılık çok da ticari olmasa da birkaç hanede geçim kaynağı amaçlı yapılıyordu. Günümüzde insanlar, sanayi ürünü dokumalara yöneldikleri için köyde hiç kimse dokuma yapmamaktadır.

Çocukluk yıllarımda neredeyse her ev de dokuma tezgahı vardı. Dokunan ürünler satılmaktan çok ev ihtiyacını karşılayabilecek düzeyde yapılırdı. Amcam İsmail Şahin'in kızları Mine, Safinaz ve Döne halı dokurlardı. Dokudukları ürünleri sattıklarını duyardık. Dokuma, İğdeli köyünde, dokuma tezgahında ya da ip ağacında dokunurdu.

Dokumalarda Kullanılan Yünün Hazırlanması:

İğdeli köyünde gündelik hayatın ayrılmaz bir parçası olarak kabul edilen dokuma ürünleri yün ipten, çaputtan, kendir liflerinden yapılırdı. Yün, ilkbaharda karların

[12] Nazım Hikmet Ran.

erimesiyle birlikte yaylıma çıkarılan koyunlardan elde edilmektedir. Havaların ısındığı haziran ayında koyunlar, Kızılırmak ta topluca yıkanırdı. Yıkanmadan önce koyunların varsa çakıldakları (koyunların kuyruklarına yapışıp kuruyan dışkıya verilen ad) alınırdı.

Yıkanan koyunlar bir gün sonra kırkılmaya başlanırdı. Kırkılan koyunların renkli yünleri (siyah, beyaz, kahve rengi) birbirinden ayrılırdı.

Yün İpler: Kırkılan yünler, köy çeşmesinde ahşap tokaçlarla dövülerek tekrar yıkanır kurutulurdu. Kurumuş yünlerin eğrilip iplik haline getirilebilmesi için yün tarağı adı verilen tarakla taranması gerekmektedir. Yün tarağı ahşaptandır.

13

Üstünde tarağa benzeyen metalden uzun sivri dişleri bulunmaktadır. Taramadaki amaç yünün içinde kalmış yabancı maddeleri ayıklamak ve yünü inceltmektir. İncel-tilen yün "terşi" adı verilen dokuma aleti bükülüp ip haline getirilir. İpin dokumada rahat kullanımı için yumak haline getirilmesi gerekiyor. Yumak haline getirilmeyen ip birbirine dolaşır çözülmesi zor olur. Bunun bilincinde olan insanlar kirmen adlı aracı icat etmişler. Kirmen ile yumak haline getiriliyordu.

[13] Fatma Ceylan'a ait, İğdeli köyü.

Kendir İpler:

1980'li yıllara kadar, köyde her ev kendir ekerdi. Kendirin tohumu (çedene) alınır kavurga içine katılır çerez niyetine tüketilirdi.

Kendirin sapı gölet içerisine yatırılır üzerine ağır taşlar konurdu. Su içerisinde uzun müddet duran gövde çürümeye başladığı an sudan çıkartılır kurumaya bırakılırdı. Kuruyan gövde yassı, geniş bir taş üzerinde tokaç ile dövülür kendirin içindeki lifleri çıkarılırdı. Bu lifler terşi ile bükülüp ip, kirmen ile yumak haline getirilirdi. Bu keten ipler ile heybe, çul, kolan, çuval, palaz vb. dokurlardı.

Çapıttan (Çaputtan) Yapılan İpler:

Çaputtan ipler, eskimiş, yırtılmış ya da kullanılmayan kumaşlardan yapılır. Çaput ince şerit halinde kesilerek dokuma tezgahlarında dokunurdu.

İğdeli'de Dokunan Dokuma Türleri:

Kolan:

Kıl, yün ve kenevirden dokuma yassı ve enli şerit.

Kolan ve kullanım alanları: Eskiden ağır iş yapan kişiler, kolanı beline kuşak niyetine sarardı. Çocuğun beşikten düşmemesi için çocuk üzerinden beşiğe bağlanırdı. Yük taşıyan eşeklerin sırtındaki kürtünün düşmemesi için eşeğin üstünden geçirilerek karın altına yakın bir yere bağlanırdı. Hayvanların başına takılan yular kolan parçalarının bileşiminden yapılmaktaydı.

Çul:

Yünden, kıldan, kumaş iplerinden ve kenevirden yapılan bir dokuma türüdür.

Kullanım alanları: Üzerine bulgur serme, eşya üzeri kapatma, üzerinde tahıl eleme, saman, ahmun (hayvan dışkısı) taşıma gibi daha birçok alanda kullanılan dokuma ürünüdür.

Çuval:

Yün, kıl, çul ve kenevirden yapılan bir tür dokuma ürünüdür.

Kullanım alanları: İçinde eşya taşıma, eşya saklama gibi durumlarda kullanılır.

Torba:

Yün, kıl ve ketenden yapılan bir tür dokuma.

Kullanım alanı: Eşya taşımak, içine bir şeyler koymaya yarayan bir tür dokuma eşyasıdır.

Habe (Heybe):

Yün, çul, kıl ve kenevirden dokunan iki gözlü bir dokuma türü.

Kullanım alanları: İçinde eşya taşımak, yiyecek veya giyim eşyalarını saklama ve taşımaya yarayan bir tür dokuma ürünü.

14

Kilim:

Tezgahlarda dokunan desenli bir dokuma türüdür.

Kullanım alanları: Oda zeminine, divan üzerine, duvarlara (dekor amaçlı) asılan bir tür dokuma sergi.

[14] Mesut Şahin, İğdeli köyü.

Örmeler:

Kadınlar dokuma ve örgü gibi el işlerini genellikle kış mevsiminde yaparlardı. Önce yünler birçok işlemlerden geçirilerek ip haline getirilirdi. Daha sonra bu ipler çeşitli renklerde boyanırdı. Bu işlemlere kısaca bir göz atalım:

Koyundan elde edilen yünler köy çeşmesinde yıkanıp tokaçlarla dövülüp temizlendikten sonra kurutulup yün taraklarında itina ile taranırdı. Tarama esnasında varsa yabancı cisimler yünden ayıklanırdı.

Kadınlar, kazak, çorap, kaşkol (atkı), patik, ellik (eldiven) iplerini zevkine ve model yapısına göre boyarlardı. Eskiden ipler kök(bitki) boyası ile boyanırmış. Benim çocukluğumda, su, toz boya ile kezzap birbirine karıştırılır ipler bu karışımın içine atılırdı. İp bu karışımın içinde boyanın rengini alırdı. Boyanan ipler tel, ip veya çalılara takılarak kurutulurdu. Bu aşamalardan sonra örme işlemine geçilirdi.

Örgü örmek, beceri gerektirir. Kızlar gelin olmadan önce örgü örmeyi, dokuma dokumayı, yama yapmayı dikiş dikmeyi ve diğer bazı işleri annelerinden, komşularından öğrenirlerdi. El becerisi olmayan kızı kimse oğluna almak istemezdi. Bunun bilincinde olan anneler "yarın el kapısına gideceksin bize söz söyletme, her işini öğren, kocana ve ailesine mahcup olma!" derlerdi

Kış mevsiminin soğuk ve uzun gecelerinde sobanın başında, gaz lambasının loş ışığında ellerine mil (şiş), tığ alır eşine, çocuklarına ve kendilerine giyecek eşyası örerlerdi. Günümüzde, köyler boşaldı. Tarım ve hayvancılık bitti. Kadınlar fabrikasyon ürünlere yöneldi.

İŞLEMELER

Oya:

Güzel olmak, bakımlı olmak insanları mutlu eder. Köyümüzde kadınların, genç kızların başları açıktır. Tarlada, bağda, bahçede çalışırken ve temizlik yaparken tozdan, topraktan etkilenmemek için başlarını etrafı oyalı dülbent (Tülbent) ile öttükleri olur.

Köyümüzde iğne ve tığ ile yapılan oya merakı ve becerisi anneden kıza geçen el sanatlarından birisidir. İğdeli köyünde kadın ve genç kızlar oyalarında gereç olarak pamuk ve naylon iplik kullanırlardı. Bunun en önemli nedeni, ipliklerin ucuz ve çeşitli renkte olmasıydı. Anadolu'nun diğer köylerinde olduğu gibi eskiden, köyden şehre ulaşım çok zor olurdu. Bu tür ihtiyaçlar genellikle köye eşeklerle gelen çerçilerden temin edilirdi. Özellikle, (Bulhayır) Ebulhayır köyünden çerçi Karamehmet gelirdi. Makaralar (bobin halinde) halinde naylon iplikler kullanılmaktaydı. Yapılan

işleme türlerine kısaca göz atalım:

Oyanın türüne göre kesme, yuvarlak ve inci görünümlü boncuklar işlenirdi. Bu oyalar kullanıldığı yere göre de çeşitlilik gösterir; gelinlerin çeyizi için işlenen dülbent (tülbent) oyaları, kundak oyaları, perde, nevresim kenarları, masa örtüsü, mendil, peşkir (havlu), el bezleri (tutacak) gibi etrafları işlemeli dekoratif oya çeşitleri yapılırdı.

İşlenti (kanaviçe):

Kanaviçe, genellikle pamuktan dokunmuş sık ve düz bez olan patiska kumaş üzerine tığ, mekik eşliğinde renkli iplerle yapılırdı. Gece gündüz fırsat buldukça elektriğin olmadığı ve olduğu (1978 sonrası) dönemlerde, gaz lambası, löküs (lüks) ışığında çok zahmetli yapılan işler elektriğin gelmesiyle biraz daha kolaylaşmıştı.

Dantel:

Beyaz dantel ipliği ve tığ kullanılarak elde çeşitli desenlerde örülürdü. Dantel; tamamı elde tığ ile örülmüş örtü demektir. Dantelden yatak takımları, çarşaf kılıf takımları, masa, sehpa, vitrin takımları, makat (sedir) takımları, elbise yakaları, perdeler, bohçalar örülür.Dantel örmede kullanılan malzemeler:

Dantel ipliği, tığ idi. Danteller, eşya ve ev de güzel bir görüntü oluştururdu.

Etamin:

Adını delikli olan etamin adlı bezden alır. Daha çok masa örtüsü, karyola örtüsü, yatak takımı ve perde, divan, makat, sedir takımı işlemede kullanılırdı. Etamin işlemek için etamin kumaşı, etamin iğnesi, renkli simli iplikler kullanılırdı. Etamin kumaşı delikli bir kumaştır. Kanaviçe işi işlenirdi.

Bu bilgileri kız kardeşlerimi izleyerek edinmiştim. Köylü olup köyde yaşayan herkes dikkat ettiği sürece yapılan bütün işlerin bilincinde olur.

Aşkın Sembolü Mendil:

Düşündüğümüz zaman diyoruz ki "Ufacık bir bez parçası da neymiş" Bilinmez ki o küçücük bez parçasına ne büyük aşklar ne büyük marifetler ne büyük sırlar, göz yaşları ve alın teri sığmıştır.

İnsan yaşamında mendil kadar çok işe yarayan belki hiçbir nesne yoktur. El yüz kurulamaktan tutun, aşıklar arasında gizli haberleşmeye, halaylardan tutun ağıtlara

kadar, çok yerde mendil kullanılır. Tarlada, bağ ve bahçe de köylüler güneşten korunmak için başlarına mendil bağlar akan terini silerdi.

Aşıkların birbirine sevgi dolu mendil hediye etmesi; sevgi, sadakat ve aşkı pekiştiriyordu. Bin bir emek ve duygularla mendile sevgilisinin adı veya baş harfleri işlenirdi.

Aşıklar birbirlerine mendil vermeyi adet edinmişlerdi. Değişmeden önce mendili erkekler, köyneğnin (atlet'inin) içinde; kadınlar ise göğüslerinde saklardı. Mendil gelişi güzel yıkanmaz idi mendilin kokusu gider, gül gibi solar diye.

Mendil, sadece burun ve göz yaşını silmek için kullanılmazdı. Küçük şeyleri taşımak veya paketlemek, icabında serip üzerinde yemek yemeye de yarardı. Ayrıca kırık ve yaralar mendil ile bağlanır. Ayrıca mendil halayın objesiydi.

Bazı çocuklar burnunu, ne bulursa onunla silerdi. Elbisenin koluyla (yeniyle) burun silerdi. Annelerin baskısıyla çocuklarda mendil taşıyordu. Diğer yandan mendil taşımak kibarlığın ve temizliğin alameti oluyordu. Mendili kullandıktan sonra katlayarak cebine koymak da ayrı bir medeniyetin işaretiydi.

Kimi mendille terini, kimi gözyaşını siler. Çalışanlar, gömlek yakası kirlenmesin diye mendili boyunlarına bağlardı.

Köyümüz de kullanılan mendiller genellikle keten veya pamuktandı. Güzel ve gösterişli olsun diye kenarları oyalı, ince işlemeli ve kırmızı renkli olurdu. Bu işlemeler renkli ipliklerden oluşan çiçek veya farklı motiflerindendi.

Mendil, eskiden çocukların ağzını, burnun silmek için kıyafetinin göğüs kısmına veya omuz başına çatal iğne (firkete) ile tutturulurdu.

Köyden şehre göçten sonra damatların takım elbiselerinin göğüs cebinde süs (aksesuar) olarak kullanılmaya başlandı.

Yöremiz düğünlerinde halay çekmek için mutlaka işlemeli gösterişli mendiller olurdu. Halayın başı olan kişi elinde mendili coşkuyla sallar. Hangi oyunun bitip, hangisinin başlayacağını salladığı mendil ile haber verir/verirdi.

Eskiden düğün davetiyesi olarak mintan (gömlek), peşkir (havlu) yanı sıra mendil de gönderilir ve adına da ‘okuntu’ denirdi.

Eskiden ahlak gereği nişanlılar dahil aşıkların rahat konuşma, buluşma ve görülmesi yasaktı. Hal böyle olunca mendil, her yerde ve her koşulda aşıkların haberleşme aracı olmuştur. Mendili sallamak, koklamak, aşıklar için hep bir anlam ifade ederdi. Mendil, aşkın ve aşıkların sevgi dolu yüreğindeki konuşamayan lisanıdır.

Kısaca söyleyecek olursak aşıklar arasında haberleşme aracıydı. Bu aşk çağrıştıran sevgi dolu mendiller kullanılmaz vücudun ya da evin en gizli yerinde muhafaza edilirdi. Askere giden genç sevgilisinden aldığı mendili koklayarak gün sayardı. Diğer yandan kız da askere giden sevgilisinin verdiği mendili koklayarak gün sayardı.

Bazı zaman toplum ve aile baskısı, kültür farkı, zengin fakir olma farklılığı aşıkları birbirinden ayırabiliyordu. Böyle bir durumda her iki tarafta ölene kadar bu mendili saklıyordu.

Mendil o kadar değerlidir ki aşk şiirlerinde mani ve türkülerde çok geçer:

"Mendili yudum arıttım
Gülün dalında kuruttum
Adın ne idi unuttum
Sorulmayı sorulmayı"
Karacaoğlan.

"Mendilim turalıdır
Sevdiğim buralıdır
Geçme kapım önünden
Yüreğim yaralıdır"
Anonim.

İstisnalar bir yana artık o eski aşklar biteli çok oldu. Erkekler aklınca kadınlara "Sana aşığım" teklifinde bulunacak "Uğruna ölürüm" diyecek. Kadın bu tür teklifi kabul etmiş gözükecek... Şartlar öyle bir değişti ki bütün davranışlar sahte oldu. Yazılı ve görsel medya da (ihanet) aldatma, içerikli filmler, dizilerin yanı sıra yazılı basında aşk, özünden saptırılmış olup aldatmayı kutsayan yazılarla dolup taşar olmuş. Aşkı beyninde değil bedende arayan serseri lümpen insanlar yığını her yerde çığ gibi çoğalıyor maalesef. Sizce de gerçek bu değil mi?

Her neyse… Konumuza dönelim. Eskiden mendil aşkı ve mutluluğu, saflığı, samimiyeti çağrıştıran insani bir anlam taşıyordu.

İşte gerçek hayatımızda yeri olan mendil, sevinçlerimize, coşkularımıza,

üzüntülerimize, özlemlerimize, hayallerimize, ağıtlarımıza, türkülerimize ve manilerimize ortak olan bir semboldü.

"Al mendil sende kalsın
Sakla koynunda kalsın
Ben murad alamadım
Mendilim murad alsın

Oy dağlar zalim dağlar
Kurbanın olam dağlar
Değmeyin yaralıyam
Yaredir sözüm dağlar

Perçemin yana yatır
Kipriğin bana batır
Yar benim alın yazım
Okunur satır satır"
Anonim.

Şimdiki aşklar kağıt mendil gibi tek kullanımlık oldu. Kullan ve at!

Giyim-Kuşam Kültürü:

Giyim, vücudu yaralayıcı, bereleyici nesnelerden, sıcak-soğuk ve yağışlı havadan, koruyan değerli bir eşyadır.

Erkek Giyim Kuşamı:

Çok eskiden herkesin ayağına giydiği ayakkabı çarıkmış.

İğdeli köyünde 1970'li yılların ortalarına kadar bazı kişiler ayaklarına ayakkabı olarak çarık giymekteydi. Çarık giyen bu kişilerden biri de Hümmet'in Hüseyin'di (Hüseyin Duman). Çarık camız (manda) gönünden (derisinden) yapılıyormuş.

Çarık, 1970'li yılların sonuna doğru yerini Arı lastiği/ Soğuk kuyu markalı lastik

ayakkabılara bırakmıştı. Köyden şehre göçler gerçekleşince şehre gidenler "İskarpin" adı verilen kundura giyinmeye başlamıştı. Köyde kalanlar şehre göçen insanlar gibi kundura giymek istiyordu ancak, köy içi aşırı çamur olduğu, hayvancılık ve tarım işi yapıldığı için kundura düğünlerde, bayramlarda, devlet dairelerine gidildiği zamanlarda boyanır, fırçalanır, kadife bez ile parlatılır öyle giyilirdi.

1970 yılında diğer bütün öğrenciler gibi ilkokula, ayağıma giymiş olduğum arı lastiği markalı ayakkabı ile gitmiştim. Okulda sadece öğretmenimiz İbrahim Özdemir kundura ayakkabı giyiniyordu.

Yetişkin erkekler başlarına şapka (kasket) takarlardı. Şapka takmaktaki maksat başı; soğuk, sıcak ve oluşabilecek toz, toprak gibi kirletici nesnelerden korumaktı. Yaz aylarının kavurucu sıcaklarında şapka içine gazete konurdu. Gazete teri emmekte olup şapkanın çabuk kirlenmesini önlüyordu. Şapka bazı zaman cep görevi yapıyordu. "Bir iğne bir süyüm iplik kırk ayıp örter" diyen köylü; giysinin yırtılan, sökülen yerini dikmek için şapkasının tereğine (siperliğine) iğne, iplik koyardı.

Şapka saygının ve sevginin nesnesiydi. Devlet kurumuna giden köylü başından çıkardığı şapkayı koltuğu altına alırdı. İstiklal marşı okunduğunda şapka baştan çıkarılır koltuk altına alınır. Atatürk büstünün yanından geçen babam Atatürk'e saygısından şapkasını başından çıkarmış, büstü geçtikten sonra şapkayı tekrar başına koymuştu.

Şapka erkekliğin sembolüydü bir zamanlar. " çıkar başından şapkanı erkeğim diye gezme!", " sözün geçmiyorsa karına, şapkayı karıyın başına koy!", "her erkek şapkasının altında bir heriftir" erkeği yücelten, kadını küçümseyen bu tür cinsiyetçi örnekleri çoğaltabiliriz. İğdeli ve civar köylerde kadına değer verilirdi ancak böylesi sözler sarf edilince hiç de hoş olmuyordu.

Saygı, sevgi içinde yaşamını idame ettiren köylü başına taktığı şapkasından dolayı alay konusu edilmiştir. "Hey şapkalı!", başında şapka varsa köylüdür bilgisizdir. Devlet kurumlarına giden köylünün "saf, bilgisiz" diye işi en sona bırakılırdı. Babam "şapka başa bela" derdi. Böyle demekle babam çok haklıydı. İğdeli köyü ve civar köylerde Osmanlı döneminde bile başlarına Fes takmamışlar. Şapka devrimi öncesinde yolculukta ve iş görme esnasında güneşten ve soğuktan korunmak için başlarına bez gibi bir şeyler örterlermiş. Bu örtü sarık gibi bir şey değil.

Erkekler iç çamaşırı olarak içlik (işlik), köynek (atlet) İçlik üzerine

pantul (pantolon), atlet üzerine mintan (gömlek), gömlek üzerine yelek veya kazak giydikten sonra üzerine ceket giyilerek giysi tamamlanırdı. Giyilen kazağa "V yaka" da denirdi. Şiddetli soğuk havalarda palto giyilirdi. Yaz dönemi ince çorap, soğuk havalarda yünden el örgüsü nakışsız çorap giyerlerdi. Bizim kuşak öncesi dönemlerde ip ağacı (tezgah) dokuması pantolon, gömlek vb. giyerlermiş.

Beline kuşak bağlarlardı. Kuşak, ağır işlerde, soğuk havalarda beli korumak amaçlı bağlanırdı.

Şapkadan başka başlarına, hoter (Fötr) giyenlerde vardı. Amcam İsmail Şahin, Alişan Özkan, Ali Osman Taşyürek sürekli olarak Fötr giyinmişlerdir.

Gençler ise daha çok kot pantolon, gömlek, tişört gibi kıyafetler tercih etmektedirler.

Kadın Giyim Kuşamı:

Kadınlarda erkekler gibi bedenini dış etkenlerden korumak amacıyla giyinirler.

Kadınlar, üç etek, kutnu ve fistan giymektedir. Kadınlar, iş yaparken genellikle tulum (şalvar) giyerlerdi. Köyümüz kadınları zamanlarının büyük bir bölümünü çalışarak geçirdikleri için günlük yaşam ve iş giysileri farklılıklar gösterirdi.

Kadınların giyimine kısaca göz atalım: Altta şalvar, üstüne üç etek giyerlerdi. Kadınlar ayrıca, kutnu ve Fistan da giyerlerdi.

Kadınlar başlarını örtüp örtmeme konusunda serbest. Başlarını örtmek isteyen olursa dülbent (tülbent), eşarp, yağlık ve keten ile örterlerdi.

Eskiden kadınlar ve genç kızlar, gerdanına boncuk takar, saçlarına ince örgüler (belik) örer uçlarına boncuklu toka takarlardı.

Günümüzde kadınlar aksesuar olarak saçlarına toka, bileklerine bilezik, parmaklarına yüzük gerdanına gerdanlık, kulaklarına küpe takarlar.

Günümüzde Kadınların Giydikleri Kıyafetler:

Kadın giyim ürünleri denildiğinde akla ilk gelen ürünler; elbise, bluz, gömlek, etek, pantolon, ceket, mont, tişört, eşofman, tayt, şort.

TAKILAR:

Kadın Takıları:

Zülüflük (Kara Satının kızının var idi), saç bağı, gerdanlık, küpe, bilezik, bileklik, yüzük, halhal (genç kızlar takıyor), zincir. Kadınlar ve genç kızlar bakımlı ve temiz olmayı, temiz giymeyi ve temiz huylu olmayı çok önemserler.

Hatay'ın Kırıkhan'dan köylere henüz kozmetik ve parfümeri icat edilmeden önce at üzerinde heybe içinde taşıdıkları kolonya ve esansları satmaya gelirlerdi. Erkek ve kadınlar o günün ağır iş koşullarında bile temiz ve bakımlı olmayı ihmal etmezlerdi.

"Güzel, ne güzel olmuşsun
Görülmeyi, görülmeyi
Siyah zülfün halkalanmış
Örülmeyi örülmeyi".
Karacaoğlan

Erkek Takıları: Saat, köstekli saat, kemer, yüzük.

11. BÖLÜM

İĞDELİ KÖYÜ'NDE UNUTULMUŞ MESLEKLER:

Nalbantlık:

Eskiden nalbantlık mesleğinin köylerimizde çok önemli bir yeri vardı. Çünkü köylerde ulaşım, tarım ve taşımacılık hayvanlarla yapıldığı için insanların geçim kaynağı olan hayvanlar vazgeçilmez önemli unsurlardan biri olmuşlardır. Köyümüz arazisi taşlı ve eğimli bir konuma sahip. Hal böyle olunca hayvanların sağlıklı olması ve yapacağı işlerde verimli olması için ayaklarına nal çakılması gerekiyordu.

Öküz Nallama:

Nallanacak olan hayvan, güçlü kuvvetli birkaç kişi tarafından urgan yardımı ile yumuşak biz zemine yaralanmadan yatırılırdı. Yatırılan hayvanın ayaklarından üçü bağlanır birisi boşta bırakılırdı. Hayvan dört ayağından bağlanırsa hayvan nefes alıp vermede zorlanır sonuç ölüm ile bitebilirdi. Ayakların bu şekilde bağlanmasına "küleme" adı verilir. Nallama esnasında hayvanın denetlenebilmesi için boynu yana eğilir ve bir ip bağlanırdı.

Nallama İşleminde önce eski nal sökülür ve hayvanın tırnağı özel bıçaklarla yontularak temizlenir. Daha sonra nal hayvanın ayağına göre kontrol edilir, gerekirse çekiç ile vurularak örs üzerinde düzeltilirdi. Düzeltilen nal hayvanın ayağı üzerine yerleştirildikten sonra çekiçle vurularak tırnağın şekline uydurulur ve tırnağa tam uygun hale gelmesi sağlanırdı. Yine de uymuyorsa bir başka uygun nal bulunurdu.

At Nallama:

Atın yere yatırılmasına gerek yoktur. Bazı atlar huysuz olurdu. Huysuz atın ağzı ve burnu kıskaç adı verilen iki parça ahşap arasına sıkıştırılır kıskaçların ucu bağlanırdı. Bazı zamanda atın kuyruğu arka ayaklardan birisine bağlanır diğer ayaklar öyle nallanırdı. Öküzü yatırma zorluğu varken atın da huysuzluğu vardır. Gerçek nalbant olmayan kişi atın hışmına uğrayabilir.

Nallama İşleminde önce eski nal sökülür ve hayvanın tırnağı özel bıçaklarla yontularak temizlenir. Daha sonra nal hayvanın ayağına göre kontrol edilir, gerekirse çekiçle örs üzerinde dövülerek düzeltilirdi. Düzeltilen nal hayvanın ayağı üzerine yerleştirildikten sonra çekiçle vurularak tırnağın şekline uydurulur ve tırnağa tam uygun hale gelmesi sağlanır. Gene de uymuyorsa bir başka uygun nal bulunurdu. Nal üzerinde bulunan deliklere mıh denilen özel çiviler çakılır. Bu esnada mıhların ucu tırnaktan dışarı çıkardı. Dışarı çıkan uçlar, belli ölçüde kerpetenle kesilerek atılır. Tırnakta kalan uçlar çekiçle dövülerek kıvrılır tırnak içine çakılırdı. Böylece mıhların nal üzerinden çıkmasının ve gevşemesinin önüne geçilmiş olurdu. Daha sonra tırnak, törpü ile törpülenerek düzeltilirdi.

Köyümüz arazisine uygun iki farklı at nalı vardı. Birisi alafranga diğeri ise düz kapak nal idi. Alafranga nalın arka kısmında iki adet 1-2cm bir çıkıntı (krampon altı gibi) demirler vardı. Bu çıkıntı demirler hayvanın yokuş aşağı ve yokuş yukarı gitmesinde hayvana kolaylık sağlıyordu. Diğer ise düz kapak naldı. Bu nal hayvanın tırnağı arasına taş sıkışmasına engel oluyordu. Köyümüzde çoğunlukla alafranga nal tercih edilirdi. Katır ve eşşeği (eşeği) nallamak atı nallamak ile aynı teknikteydi.

Köyümüzde İsmail Şahin, Kara Dursun lakaplı Dursun Polat, Göğ Sülemen

lakaplı Süleyman Temel at, öküz ve eşekleri nallayan kişilerdi. Bu kişilerden başka komşu Yelikuyu köyünden Mama lakaplı Mehmet Doğan, Kale köyden Nalbant Üsü lakaplı Hüseyin Dinçer, Karpınar köyünden Kır Cuma lakaplı Ali Toksöz'de nalbantlık yaparlardı.

Bu kişiler içinde komşu Kale köyü halkından Hüseyin Dinçer Nalbantlığı meslek edinmişti. Çok eskiden Gemerek kazası Eğerci kasabasında yaşayan Ermeni nalbantlar at, öküz, katır, eşek, manda nallarmış. İğdeli köyü ve civar köylere bu nalbantlar gelirmiş.

Kürtün (palan) Yapımı:

Binek ve yük hayvanı olan eşeğin rahatı düşünülerek yapılan oturağa İğdeli köyünde "Kürtün" denilmektedir. Kürtün, eşeğe yüklenen yükün taşınmasını kolaylaştırmaktadır. Kürtün yapımında su yakınlarında bulunan sert ve uzun çayırlar kullanılmaktadır. Bu çayıra "goğalak" adı verilmektedir.

Kürtün yapımında bıçak, çuvaldız, kıyık (büyük iğne), ahşap saplı biz, (ucu sivri metal bir araç), kuskun (deri, meşin, kolan dokuma) ayrıca; çul, halı, kilim, ipten örgü çuval gibi kürtünün yüzeyini kaplayan dokumalardan yapılırdı.

Eşeğin sırt ölçüsüne göre kesilip dikilen dokuma yere serilerek Goğalak otunun sıkıca basa basa doldurulmasıyla kürtün yapılmaya başlanır. Doldurulan çulun ağız kısmı dikilmeden önce ağız kısmına yakın yere boydan boya koğalag otu ile bir set 2-3 cm yükselti yapılır. Eşeğe binen kişinin ya da eşyanın öne ve arkaya kaymasını engelleyen 2-3 cm kadar ufak bir yükselti yapılırdı. Bütün işlemler bittikten sonra (arka kısmına) kuyruk altına gelecek şekilde kolan, meşin veya deriden bir kuskun dikilirdi. Eşeği olan herkes kürtün yapabiliyordu. Köy de en güzel kürtün yapan kişi Dursun Yalçındı.

Taş Ustalığı:

"Çaresiz kaldığım zamanlarda gider,
bir taş ustası bulur, onu seyrederim.
Adam belki yüz kere vurur taşa;
ama değil kırmak,
küçücük bir çatlak bile oluşturamaz onda.
Sonra birden,
yüz birinci vuruşta taş ikiye ayrılıverir.
İşte o zaman anlarım ki taşı ikiye bölen
o son vuruş değil,

ondan öncekilerdir..."[15]

İğdeli'de tek taş ustası Badal Hasan lakaplı Hasan Güneş idi. Sevilen, sayılan dürüst bir insandı. Köyümüz ve çevre köylerde yapmış olduğu sohu (Soku) taşları, seten taşları, üzüm ezme haftları (tekneleri), loğ taşları, el değirmeni taşları hala varlığını koruyor. Ayrıca Taştan direkler yapmış. Çevre köylerde ve çevre ilçelerde bulunan değirmenlere değirmen taşları yapmış. Köyümüzde okul yapımında kayaları dinamit ile parçalamış köşe taşları yontmuş. Günümüzde taş ustalığı yapan yoktur.

12. BÖLÜM

EKONOMİK HAYAT

Tarım ve Hayvancılık:

Eskiden, tarım ve hayvancılığa dayalı ekonomi vardı. Köyde buğday, şifan (yulaf), pırçak (burçak), fiğ, çavdar, nohut, mercimek, melemir ve arpa ekilirdi. Günümüzde köy halkı tarlalarını icara veriyor. Bünyan, Ağırnas, Özvatan'dan gelen çiftçiler icar karşılığı tarlaları ekiyor. Bunlardan başka köyümüz halkından Gazi Daşyürek icar karşılığı tarlaları ekiyor.

TARIM

Tarım makineleri köylerimize gelmeden önce, tarım faaliyetleri karasaban, at, at arabası, kağnı ve öküzler kullanılarak yapılırdı. Traktörlerin 1980'li yıllarda köyümüze gelmeye başlamasıyla birlikte, hayvan gücüyle yapılan ilkel çiftçilik yerini modern tarım makinelerine bıraktı.

İlme:

Tarlalarımız genelde taşlı olduğu için iri taşlar sabanın, pulluğun bıçağına (demirine) takıldığı için hemen sökülür. Yüzeyde ki taşlarla birlikte sökülemeyen köklü bir taşın üzerine biriktirilir.

[15] Jacop Riis.

Çit (çift) sürme esnasında erkekler büyük taşları kadınlar ise önlerine kuşandıkları önlük içine biriktirdiği taşları tarla içindeki ilme veya keli iki tarla arasında ki sınır) üzerine bırakırlardı. Çit (çift) sürme öncesinde taşlar tarladan temizlendiğinde ekin biçerken tırpanın taşa değmesi de önlenmiş oluyordu.

Bu taşlar ihtiyaç halinde ilmeden alınarak başka bir amaç için kullanılırdı. Ya da tarla içinde öylece kalırdı. Seki adlı mevkimizde her tarla içinde ilme vardır.

Çit (Çift) Sürme:

Bahar ayında herke bırakılacak tarlalar; güz döneminde hasat sonrası sürülecek tarlalar, tarlanın telbizli (tavlı) olduğu zamanlarda karasaban ile sürülür. Tarla sürme işlemi çit (çift) sürme olarak adlandırılır. Çift sürme günü, öküzü olanlar sabanı eşeğe yükler. Atı olanlar sabanı at arabasına yükler. Çift sürme öncesi, öküz veya atlar sulanır karnı doyurulur.

Tarla, tohum ekilip sürülmeden önce evlek alınır. Evlek dönümün dörtte biri ölçüsündedir. Bu esnada öküzler evlek alınana kadar yayılırken, atların başına torba takılır. Tarla, ayak ucu ile cızı çekilerek evleklere bölünür. Bölünen evleklere tohum saçılır ve sırasıyla sürülmeye başlanır. Herk yapılacaksa zaten tohum ekilmez. Öküzler ya da atlar acemi ise, önüne düşecek kişi cızı boyu gidip gelir. Çift süren kişi bir elinde sabanı tutar, diğer elinde öküzler için mesez (bazı yörelerde övendire adı verilir); atlar için kırbaç tutar. Hayvanların kontrolünü sağlamak için mesez ya da kırbaç bulundurmak şarttır.

Tarla sürülürken bir gidiş, bir de dönüş çızısı vardır. Cızı, sabanın toprağı bir seferde açtığı çukur yoldur. Mesez veya kırbacın arka kısmında sabana biriken toprak veya kesekleri kazımak için küçük bir kazıyıcı bulunur. Buna "Necek" denir. Necek ile çit demirine biriken nesneler kazınmazsa, çit demiri batmaz ve tarla güzel bir şekilde sürülemez. Toprak aktarmak hayvanlar için büyük bir yorgunluk kaynağıdır, bu nedenle hayvanları dinlendirmek önemlidir. Hayvanlar dinlendirilirken, çit süren kişi de dinlenmiş olur. Kış gelmeden ve yağışlar başlamadan önce tarlalar birer birer sürülüp bitirilir.

Tohum Ekme:

Köyümüzde tarlaya ekilen ürünler genelde buğday, çavdar, arpa, yulaf, nohut, mercimek, fiğ ve pırçaktır (Burçaktır), fiğ, mercimek, nohut ve yulaf şubat ve mart

aylarında ekilirken, arpa ve nohut, mercimek fiğ şubat ve mart aylarında; buğday, arpa ve çavdarın kışlık dönem ekimi ise ekim ve kasım aylarında yapılırdı. Ekim yapılacak tarlalar önceden herk edilirdi. Tarlanın kar ve yağmur suyundan yararlanması için tarlanın eğimine göre çit sürülür. Günümüzde tarlalar here (nadasa) bırakılmadan ekilmektedir. Ekimi fiğ, nohut ve mercimek olan tarlaya, hasat sonrası buğday veya arpa ekilir.

Ekim zamanı, tohum tarlaya eşek veya at arabası ile taşınır. Bele bir önlük bağlanır içine tohum konur ve el ile tohum saçılır. At veya öküzlerin çektiği çit (karasaban) ile tohum toprağa karıştırılır. Tohum karıştırma işlemi bittikten sonra keseklerin ezilmesi, tohumun üstünün örtülmesi ve tarlanın düz olması için "T" şeklindeki ahşap tapan ile tapan çekilir.

Çavdar Alma:

Köyler henüz göç vermeden önce köyde bütün tarlalar ekilirdi. Hayvanların yiyeceği ve tarlaya ekilecek tohumluklar ayrıldıktan sonra sıra unluk, bulgurluk buğdaya gelirdi. İğdeli köyünde yaşayanlar hane ihtiyacını karşılamak için un ve bulgur yaparlardı. Un ve bulgur yapmak için buğday tanelerinin içinde çavdar tanelerinin olmamasına dikkat ederlerdi. Onun için tüm horanta tarlalara çavdar toplamaya giderdi. Çavdar keskin olduğu için başaklar bıçak ile kesilirdi.

Çavdar sürülen harmanın tabanı iyice süpürülürdü. Harman yeri geniş ise çavdar ayrı bir yerde düven ile sürülür sonra da savrulurdu.

Buğday düvenle sürülüp savrulduktan sonra kalburla, gözerle elenirdi. Elek altına geçen ot tohumu, çavdar birazda buğday ilave edilerek küçükbaş hayvanlara yem olarak verilirdi. Özellikle buğday ve çavdar karışımlı yem küçükbaş hayvanlar tarafından zevk ile tüketilirdi.

Ekin Biçme:

İğdeli köyünde tarım mevsimi, itibariyle bazı uzak köylere nazaran biraz daha geç başlar. Haziran ayının 21-22'sinde, yani gün dönümünden az önce veya az sonra, mevsim sıcaklıklarına bağlı olarak fiğler ve yulaflar sararmaya başlar. Haziran sonu ve temmuz ayının ilk haftasından itibaren, aşırı sıcakların etkisiyle arpalar, buğdaylar, çavdarlar, mercimekler ve nohutlar sararmaya başlar.

Eskiden, ekinler ve ot orakla biçilirdi. Orakla biçmeye kavrama adı verilirdi. Kavrama için genelde komşular birbirlerine yardımcı olurlardı. Tırpanın henüz Anadolu'ya gelmediği eski zamanlarda, ekin ve ot orakla biçilirdi. Zamanla orağın yerini tırpan aldı. Tırpanla biçilen ürünler dirgenle toplanarak desteler yapılır ve tırmık çekilir. Tanesi (kozası) çabuk açılan ve dokunulduğu an dökülen Fiğin sararan yerlerinden biçilmeye başlanırdı. Mümkün oldukça biçmeye, düşen çiğ kalkmadan gidilirdi. Çiğ zamanı taneler düşmesin diye kuruyan yerlerden biçilmeye başlanır.

Sabah kahvaltısı öncesinde biçilecek yer belirlenir ve bu yere "çıkım" adı verilir. Biçen kişiler sıra halinde peş peşe dizilir; en baştaki kişiye "elci", sonundaki kişiye ise "kuyrukçu" denir. Ekin biçen ekibin başına çok deneyimli bir kişi geçer ki ardından gelenlere önderlik edebilsin.

Ekin biçilecek vakit önceden bütün hazırlıklar yapılır. Hatta evde iş bölümü yapılır. Genellikle çocuklar su taşır ve azık getirir; büyükler deste basar ve tırmık çeker. Akşamdan ırgatlar ayarlanır ve erkenden tarlaya varılır. Kimisi akşamdan, kimisi de tarlaya varır varmaz tırpanını tarlada çekiçler. Tırpancılar da örs, çekiç ve masat taşı vardır.

Tırpancılar tırpanın ağzı keskinliğini kaybetmesin diye arka cebine koydukları masat taşı ile tırpanlarını masatlar. Bu arada espriler dilden dile dolaşır. Köyümüz ve yöre köylerde, insanların sesi çok yanık ve güzeldir. Türküler, deyişler kadınlı erkekli okunur; haremlik-selamlık yoktur, Kadın insandır insanlardan kaçmaz. İnsan, insan olmayanın kötülük etmesinden kaçar, uzaklaşır, saklanır.

Çocuklar evden ya da en yakın çeşme veya gözelerden çam bardaklarla su taşırlar. Su içenler su veren kişiye “geçmişlerinin canına değsin","geçmişlerinin ağzında bulunsun" derler. Su veren de “helal olsun”, "yarasın" der keyifle.

Öğle vakti çalışan ırgata köyden yemekler yapılıp getirilir. Kimse kimsenin azığında ne olduğunu düşünmez; herkesin durumu aşağı yukarı aynıdır. Azıkta ne varsa hep birlikte zevk ile yenir. Yemek yendikten sonra tütün sarar tiryakiler. Çalışan ırgatın dinlenmesi ve rahat olması istenir. Özellikle yaşlı insanların yorulup yıpranması hiç istenmez.

Akşam olduğunda, varsa at arabası tüm ırgatlar arabaya biner; araba yoksa, eşek varsa en yaşlı olan eşeğe biner tırpanları kucağına alır, diğerleri yürüyerek köyün yolunu tutar. Köye dönerken, su varsa testide ekin destesinin altına konur sabah gelindiğinde buz gibi su içilebilsin. Tarla tırmığı tarlada bırakılır. Köyümüzde ve yöre köylerde hırsızlık olmaz.

Bizim gibi ülkelere teknoloji çok geç gelmektedir. Tırpan o dönemin en gelişmiş tarım araçlarından biri. Bizim gibi ülkelerde orakla biçme işi yapılırken, bazı ülkelerde tırpan kullanılıyordu. Orakla biçildiği dönemlerde tarla, yine Elcibaşı’nın uygun gördüğü yerden başlanıp çıkım çıkılarak biçilirdi. Tırpanla biçilmeye başlandığı dönemlerde, ekin ve arpanın zayıf yerleri bağcak ile, ekin sık ve çok boylu ise soğa (bağcaksız biçme tekniği) tekniği ile biçilirdi.

Irgatlar ekin biçmeye sabah erken saatlerde gider. İğdeli köyü insanı çok çalışkandır. Akşamdan hazırlamış olduğu tırpan, tırmık, anadut, dirgen, örs, çekiç, masat taşı, bağcak ipi, çam bardaklar ve su tası gibi eşyaları sabah erkenden tarlaya götürürler.

Tarlaya varan Tırpancı, ottan bağcak yapmak için çıtlık ya da çörtük otu toplar ve kendir (kınnap) ip ile bağlar. Toplanan otun dalları dışarı kökleri içeri gelecek şekilde bağlanır ve sol ayak girecek şekilde yapılır. Tırpan çekiçlemek ustalık ister; tırpanın

ağzı örs üzerine konur ve çekiç ile hafifçe inceltilir. Aksi halde ekini biçmek zor olur. Ayrıca ekin biçerken tırpanın iyi olması gerekir. Kötü eşya çalışan kişiyi yorar.

Tırpan sapının orta yerinde el ile tutulan bir elcek vardır. Sağ el ile oradan tutulur, sol el ile tırpanın sapı tutu

lur ve bağcak sol ayağa takılarak biçmeye başlanır.

Sap Çekme:

Başıboş hayvanlar; koyun, kuzu, sığır sürüsü ekinlere zarar verebiliyordu. Onun için ekin biçme ve taşıma işlerine önce uzak tarlalardan başlanırdı.

Kağnı veya arabaya sap yüklemek beceri gerektirir. Herkes sap yükleyemez. İğdeli köyünde sap yüklemeye "sap vurma" denir. Sap taşırken iki kişi olması işleri hem kolaylaştırır hem de işlerin süratle görülmesini sağlar. Birisi aşağıdan anadutla sap verirken, diğeri yukarıdan ayakları ile çiğneyerek sıkıştırıp dökülmesini ve daha çok yüklenmesini sağlar. At arabası veya kağnı yüklenince, sap kaymasın diye urganlar sıkıca bağlanır ve harmana doğru yola çıkılır. Artık sap kağnısı yolda gıcılayarak veya at arabası tekeri tıkırdayarak yol almaktadır. Bizim yöremiz yolları genelde çok bayırdır. Sap taşıyanların en büyük isteği araba veya kağnıyı devirmeden harmana ulaştırmaktır.

Dayfır (Tayfur) ve seki yolunun eğimli yerlerinden geçerken, yukarı gelen tarafın kağnı köpüne bir iki kişi oturur. Yani kağnı devrilmesin diye ağırlık yapar. At arabası olanlarsa dikeçlerden asılır var gücüyle. Yük çok ağırsa, kağnının arkasına sürüt, at arabasının tekerine çarık atılır. Bu yöntem hem yavaş gitmesini hem de hayvanların üzerine aşırı yük binmesini engeller.

Dayfır ve seki yolları eskiden, dar olduğu için, birbirini karşılayan at arabası ya da kağnı yan yana geçmekte zorlanıyordu.

Eskiden, harman zamanı yağmur yağdığı olurdu. Yağmurun yağması işleri aksatmakta, bu nedenle tarlalardaki ürünlerin bir an önce harmana taşınması gerekirdi. Sıra ile işler birbirini beklemekteydi. İlk biçilenler ortadan kalkmalı ki sıra diğer işlere gelsin. Hayvanlar için kes (kurutulmuş yeşil ot, çayır, varsa yonca) da bir an önce harmanda ezilip samanlığa taşınmalıydı. Sırada biçilecek ekinler vardı.

Günümüzde tarlalar icara veriliyor ve teknolojik tarım araçları ile birkaç günde bütün işlemler kolay bir şekilde sonuçlanıyor.

Düven Sürme ve Harman Savurma:

Harmana çekilen saplar, anadut ve dirgen ile daire şeklinde yerlere serilir. Serilen saplar üst üste atıldıkça kalın bir döşek halini alır. Saplardan oluşan bu döşeğin üzerine düven çıkarılır. Düvene atlar veya öküzler koşulur. Sapın çabuk erimesi için düven üzerindeki kişinin yanına bir çocuk, çocuk yoksa ağır bir taş konulabilir.

Çocukluk yıllarımızda, şehirden gelen çocuklar düvene binmek için harmana gelirlerdi. Şehirde görmediği düvene binebilmek için bizimle arkadaşlık kurarlardı. Döşeğin üzerinde artık at ya da öküzler daire şeklinde dönmeye başlar. Atlar harmanda dönerken dışkısını bıraktığında hemen sapa ve samana karışır, kaybolurdu. Öküzler de durum farklıydı. At dışkısı gibi karışıp kaybolmadığı için öküzlerin pisliğini almak için bokluk denen bir kap bulunur. Öküz, Kuyruğunu kaldırdığında düven süren kişi hemen anlar ve boklukla öküzün yaptığı dışkıyı alır, uygun bir yere kuruması için bırakılır. Kuruyan tezek ya eve götürülür ya da orada gerekli hallerde yakılır.

Düven süren kişinin elinde öküz için mesez; at için kırbaç bulunurdu. Bu araçlar hayvanları disipline etmek ve yönlendirmek için kullanılırdı. Bu şekilde döşek epeyce bir süre sürüldükten sonra, döşeği aktarma işlemi yapılır. Gerekli hallerde eriyen döşeğin üzerine sap ilave edilir. Aktarma yapılırken hayvanlar istirahat ettirilir. Yaz sıcakları, harmanın tozu, sineklerin vızıltısı insanı canından bezdirirdi. Hayvanlar da aşırı sıcaklardan ve işin verdiği stresten bunalırdı. Düven süren kişinin gözü hep gölgede olurdu. Çoğu zaman düven üzerinde uyuklardı. Öğle sıcağı bastırdığında hayvanlar sulanmaya, düven süren kişi ise canını gölgeye atmayı beklerdi.

Aktarma işlemi sapın erime durumuna göre yaba ya da dirgen ile yapılırdı. Aktarma yapılırken hayvanlar suya götürülür. Aktarma yapan kişi veya kişiler hemen gölgeye yönelir, acıkmışlarsa yemek yerler, tiryaki ise birer cuvara (sigara) yakarlardı. Aktarmadan sonra tekrar hayvanların koşulu olduğu düven ile döşek sürülmeye başlanırdı. Serilen sap iyice eriyinceye, yani savrulacak konuma gelene kadar sürekli aktarılır ve sürülürdü. İyice ezilmiş olan döşeğe "malama" denir. Döşeğin orta yerine tepe şeklinde toplanır, buna da "tığ" denir. Toplanan tığın etrafına gerekli hallerde yeni bir döşek serilir. Aynı yöntemle oda sürülür. Uygulama harman da sap bitene kadar devam eder. Kimi kişiler yeni döşek de sap sürerken, kimisi sürülmüş malamayı toplar, yel estikçe savururdu. "Aş zamanı iş zamanı" sözü işler bitene kadar herkesin dilinde şarkı gibi dolaşırdı.

Malama toplanıp tığ yapıldıktan sonra sıra tığı savurmaya gelir. Samanı deneden ayırmak için savurmak, savurmak için, rüzgar gerekir. Savurma işlemi yaba dediğimiz ahşap araçla yapılırdı. Rüzgarın esintisine göre, rüzgara karşı yabayla tığdaki deneli saman havaya atılır, dene ağır olduğu için dene bir yana, saman bir yana düşer. Çok aşırı rüzgarda harman savrulmaz, savrulursa saman çok uzaklara uçup gider. Orta şiddetli rüzgarda tığ savrulursa saman ve dene birbirinden ayrılmış olur. Savurma işlemi bitince dene içinde kalan iri saman, taş ve toprak kalbur ve gözerlerle elenir. Bu elentiden artan kaba saman ve deneli başaklara "hızmık" denir. Hızmık, tavuk ve eşeklere yem olarak verilir. Tığın savrulması ile denenin tamamen samandan ayrılmış haline ise "cec" denir.

Harmanda Yatma:

Bizim köy ve yöre köylerde hırsızlık olmaz asla! Gece harmanda yatmamız, hırsızlık için değil, elde ettiğimiz onurlu kazancımız olan ürünümüzün başıboş hayvanların hışmına uğramaması içindi. Evden yastık, yorgan getirilir, uykumuz geldiğinde içine girilip yatılırdı. Sabahta evden harmanda yatana yemek getirilir ve işlere kaldığı yerden devam edilirdi. Çocukluk yıllarımda ben de çok yattım harmanda. Harmanda yatmanın apayrı bir zevki vardır.

Eskiden harman savurmak bazen gece yarılarını bulurdu. Ya tığ büyüktür ya da yel esmiyordur. Gece löküs (lüks) ışığında harman savururken veya otururken kelebeklerin ve sineklerin löküsün etrafında uçuşurken "tık" diye löküsün camına çarpmaları, uzak tepelerden davar sürüsünün zil sesleri, köpek havlamaları hala kulaklarımda çınlar durur. Çocuktum, löküs ışığı gölgemizi büyütür, çocuk olmaktan çıkar kocaman birer adam olurduk. Löküs ışığında el, ayak, kulak ve burnumuzla oynar, bir nevi gölge oyunu oynardık. Gece sırt üstü yatar, ayın bulutların arasından kaydığını hayretle izlerdik.

Evet, "tanrılar bulutların arasından yeryüzünü izliyor olmalıydı. Çünkü tanrı her yerde ise niçin bulutların üstünde ya da altında olmasın? Tanrı her şeyi görür, duyar, işitir, düşünür dendiğine göre belki de bizi izliyor, hakkımızda birtakım düşüncelere dalıyordur" diye düşünürdüm. Bir an hayır diyordum! "Öyle olsa gece bizi uyutmayan sinekleri kovalayabilir, yeli estirebilir biz de vakitlice tığı savurup, sineksiz bir

gecede huzurlu uyuyabiliriz" diye düşünürdüm.

Annemizin emeğini hiçbir güç, hiçbir kudret ödeyemez. Bir eli harmanda, bir eli hayvanları sağmakta, bir eli ekmek ve yemek yapmakta, bir eli deste basmak ve tırmık çekmekte, bir eli de çocukların sorunlarıyla ilgilenmekte, o da yetmezmiş gibi bir de koca keyfi...

Harman savrulur, ceç ortaya çıkar çıkmaz annemiz, elinde kalbur ile başlar ceç elemeye. Daha sonra çıkan ürün çuvallanır ve köyün yolu tutulurdu.

Bizim için harman demek, yediden yetmişe bir ailenin hayata tutunmak için doğayla savaşımı demekti. Harman demek, küçük yaştaki bir çocuğun alacakaranlıkta uykulu gözlerle harman beklemesi demekti. Harman demek, yiyecek-içecek, eğitim, üstbaş hatta evlenecek olanlara düğün düzgün parası demekti. 1980'li yıllara kadar ilkel üretim araçlarıyla hayata tutunma savaşı veriliyordu. Hangi gelişmiş ülke insanlarının böyle 1980'li yıllarda ilkel üretim aracı ve çileli hayatı olabilirdi ki? İnsanca yaşamak herkesin hakkıydı.

Saman Çekme:

Tığ savrulunca çıkan ürünler evlere taşınınca sıra gelir samanlıklara saman çekmeye (taşımaya). Kağnılara ve at arabalarına dikeçler (belli kalınlıkta ve ortalama 1-1,5 m uzunluğunda ağaç dalları) bağlanır ve üç tarafı çul ile sarılır, arka kısma parça çul bağlanır, buradan saman boşaltılabilsin. Öküzler kağnıya atlar, arabaya koşularak, harman yerinde bulunan saman yığınına yanaştırılır. Bir kişi büyük yabantı (büyük yaba) ile samanı atar, bir kişi de kağnıya ya da arabaya çıkarak elindeki küçük yaba ya da üç parmaklı dirgenle samanı çiğner ve öne doğru yaklaştırır. At arabası ya da kağnıya saman yüklenince eve doğru yola çıkılır. Saman köydeki samanlığın penceresinden içeri atılır. Saman çekenler at arabasını, kağnıyı boşaltıp yeniden harmana saman getirmeye döner. Evde olanlar samanlığa atılan samanı ağzına bağladıkları bir yağlık elinde yaba ile sağa sola taşırlar; buna "samanı yosma" denir. Ayrıca kışın hayvanların daha sağlıklı beslenmesi için ot, çayır ve yonca kurusu (kes) atılır. Samanlıkta kes saman ile karıştırılmaz.

Harman Sonu:

Bağ bozumu, buğday yıkama, un yapma; bulgur için buğday kaynatma, bir yandan da sergi serme gibi işler peş peşe gelirdi. Bu tür işler eğlence havası içerisinde sürüp giderdi. Kaynatılan bulgur, damların üstüne veya geniş bir alana serilir, geceleri de bu sergi yanında yatılırdı. Kurumuş olan bulgurun içindeki yabancı nesneler, komşuların, akrabaların (taş, çöp, ot tohumu vb.) yardımı ile ayıklanır, yarma olacak olanlar sohu (soku da) da dövülür, geri kalan değirmene bulgur öğütmek için götürülürdü. Bütün işler bittikten sonra kıştan yaza kadar biriken külleler bağ ve bahçelere taşınırdı.

TARIMDA TEKNOLOJİ

Traktör:

1970'li yıllarda yöremiz de Karpınar köyünde çiftçi Tatarın Mustafa lakaplı Mustafa Şahin Karpınar köyünde traktör ile çift sürmeye, ekmeye, biçmeye ve ekip biçtiklerini taşımaya başlamıştı. Yöremizde tarımda traktör ve tarım makinelerinin kullanılmasına önderlik etmişti.

Günümüzde, iğdeli köyünde traktör ve ekipmanlarıyla çiftçilik yapan Gazi Daşyürek (muhtar) büyük çaplı çiftçilik yapmaktadır.

Traktörle Ekin Biçme:

Tırpanın yerini alan traktör arkası ekin biçme makinesi makinesi ekin biçme işlerinde emek ve zaman yönünden kolaylık sağlıyordu. Eskiden herkes elinde tırpanı ile ekinlerini kendileri biçerdi. İnsan gücü ile çalışılan yıllarda bu makine ile ekinlerin biçilmesi bayram havasında geçiyordu. Herkes ekinini biçtirmek için sıraya geçiyordu. Yani bir gün bir ailenin bir başka gün diğer ailenin ekinleri biçiliyordu.

Patoz:

Önceleri harmanda öküz ve atlarla yapılan “Harman sürme” işi, tarımda makineleşme ile yavaş yavaş etkisini kaybetti. Reşberlerin (rençberlerin) imdadına yetişen

patozlar devreye giriyordu.

Patozun olduğu yere önceden taşınan desteler, dirgen ve anadut kullanılarak patoza atılıyor kısa sürede eleklerden geçerek daneye dönüşüyordu. İmece usulü birkaç kişinin aynı anda çalışmasıyla yapılabilen bu işlem reşberlerin harman savurmadan harmandan kalkma süresini tamamen kısaltmış oluyordu.

Biçerdöver:

Biçerdöver ekini biçer, haznesine aldığı sapı döver, tanesi alınmış sapı tarlaya bırakır, ekin tanelerini de deposunda biriktirir.

Eskiden sarı sıcak altında tırpan ile ekin biçmek hiçte kolay değildi. "Karpınar köyünde ekinleri biçer-döver hem biçiyor hem de döverek taneleri başaktan ayırıyormuş" dediler. Merak içinde görmeye gidenler olmuştu.

Biçerdöver yöremize getiren ilk kişi Tatar'ın Mustafa lakaplı Mustafa Şahin'di. O tarihlerde traktörü ve ekipmanı ile büyük çaplı çiftçilik yapıyordu. Mustafa Şahin ekinleri biçtirmek için getirmiş olduğu biçerdöveri sahibinden satın almış yöre köyler de çok kişinin ekinini biçmişti.

TARIM ALETLERİ
(Takım ve Edevatlar)

Mesez:

Mesez, uzun saplı ve ucunda küçük çivisi (nodul) bulunan; öküzü yönlendirmeye yarayan tarım aleti.

Kırbaç:

Kırbaç at, katır gibi hayvanları yürütmek için uzun bir değneğin ucuna ince deriden bağlanmış alet.

Necek: Necek, kara saban, pulluk demirinde biriken çamuru temizlemeye yarayan, mesez ve kırbacın alt ucunda bulunan yassı demir parçası.

Kağnı:

iki tekerlekli, tekerlekleri tek veya iki parça oluşan, mazıyla birlikte dönen öküz veya camız arabası.

Sürüt:

Sürüt, kağnının (öküz arabası) yokuş aşağı giderken kağnının hızını düşürmek için kağnı arkasına bağlanmış yerde sürüklenen ağırlık.

At Arabası: At arabası, çeşitli yükleri taşımak için kullanılan dört tekerlekli, at ve katır koşulmuş alet.

Hamut: Arabaya koşulmuş atların boyunlarına geçirilen meşin ve keçe ile sarılmış ağaçtan çember.

Terbiye (Dizgin):

Terbiye, binicinin ata hakimiyet sağlaması, atı yönlendirmesi ve hareket ettirmesi için kullanılan bir araçtır. Atın ağız kısmına takılan ve dizginin takılabilmesi için gerekli olan ‘gem’ adlı parçaya yerleştirilen terbiye, atın baş kısmına denk gelmektedir.

Haral:

Haral, kıldan, ketenden yapılmış büyük çuval.

Habe (Heybe):

At ve eşeklerle eşya taşımaya yarayan, her iki tarafı eşit ölçüde olan iki gözlü torba.

Çarık:

At arabasının yokuş aşağı giderken tekerleğini frenlemek için teker altına sürülen demir alet.

Çarık (Ayakkabı): Çarık, sığır derisi ile yapılan bir tür ayakkabı.

Dirgen:

Uzun saplı ve iki parmaklı (çatallı) bir tarım aleti.

Yaba:

Harman savurmak, harman aktarmak, saman atmak gibi işlerde kullanılan tarım alet.

Yabantı:

Saman yüklemede kullanılan, yabadan büyüklük olan ahşam ve metal tarım aleti.

Anadut:

Ekin ve ot demetlerini taşımaya, arabaya yüklemeye, harmanı aktarmaya yarayan uzun saplı parmakları eşit uzunlukta olan ahşap bir tarım aleti.

Saban:

Çift süren hayvanların koşulduğu ağaçtan toprak aktarma aleti.

Pulluk:

Tarla, bağ, bahçe işlerinde kullanılan en yaygın tarım aletidir.

Düven:

Harmanda ekin sapı ve tanelerini ayırmak için kullanılan, önüne koşulan hayvanlarla çekilen, alt yüzü keskin çakmak taşları çakılı bulunan, iki parçalı kızak biçiminde bir alet.

Orak: Yarım çember şeklinde yassı, ensiz ucu sivri, ağaçtan sap takılan tarım aletidir.

Ellik:

Ekin biçerken sol elin parmaklarına geçirilen, diken gibi yara açıcı şeylerden korunmak amacıyla yapılan ahşap bir alettir.

Tırpan:

Uzun sapın ucuna tutturulan, ot, ekin vb. biçmeye yarayan, hafifçe kıvrık, uzun çelik bıçaktır**.**

Tırmık:

Tırmık, genelde iki metre uzunluğunda, el bileği kalınlığında sapı, orta kısmında el ile tutma kulpu olan düzgün bir ağacın, beş cm enindeki kenarının üç beş cm aralıklarla delinmesi ve delinen kısımlara on beş yirmi cm uzunluğunda, parmak kalınlığındaki çubukların takılmasıyla yapılır. Ekinler biçildikten sonra ve harman sonrası kalan sapları toplamaya yarar.

Boyunduruk: Kağnıya veya düvene koşulan hayvanların birlikte yürümesini sağlamak için boyunlarına geçirilen tahta bir araçtır.

Sabındırık: Kağnı mazının yanmasını önlemek için mazıya sürülen bezir yağı, yoğurt ve sabun suyunun konduğu boynuzdan kap.

Nal: At, eşek, öküz vb. yük hayvanlarının tırnaklarına çakılan metal.

Kürtün: Eşeklerin sırtına vurulan palan.

Zelve: Bir çift öküz veya camızın (manda) boyunduruktan çıkmaması için iki yanından boyunduruğa geçirilen çubuk**.**

Çinik: Sekiz kilogram ağırlığa eşit metal tarım ölçü aleti.

Urup: Çiniğin dörtte biri ölçüsünde tarım aleti.

Kalbur: Tahıl elemek için kullanılan büyük delikli veya seyrek telli elek bir araçtır.

Ağazbağ: Çuval ağzını bağlamaya yarayan özel örülmüş ip.

Kırklık: Kırklık, koyun ve keçi gibi küçükbaş hayvanların tüylerini kesmeye yarayan metalden yapılmış ağzı keskin büyük makas.

Toht: Köpeklerin boynuna takılan dikenli metal araç.

Musur: Hayvanların yem yediği tekne. Musur taş, kerpiçle örüldüğü gibi ahşap ile yapılırdı.

Haft:

Hayvanların su içtiği baton veya metalden yapılmış su kabı.

Tuz Taş:

Hayvanların tuz yaladığı (yediği) taş.

Yalak:

Köpek, tavuk gibi kanatlıların su içtiği su içtiği kap.

Binek Taşı:

At, katır ve eşeğe binmek üzere evlerin önünde bulunan biraz yüksekçe bir taş.

Pinnik (kümes):

Tavuk, kaz, hindi, ördek gibi kanatlı hayvanların barındı yer.

Köm:

Yeni doğmuş koyun, keçi yavrularının içine konduğu ahır içinde özel bir bölme.

Gejgere:

Hayvan dışkısı ve bazı eşyaları taşımada kullanılan dört kollu ahşap sedyedir.

Pöslük:

At, eşek, sığır, koyun ve keçi gibi hayvan dışkılarının biriktirildiği yer.

HAYVANCILIK

Büyükbas Hayvancılık:

Henüz köyler göç vermediği zamanlarda her ev de At, öküz, eşek, inek gibi büyükbaş hayvan bulunmaktaydı. Köylü her sabah köyün üst kısmında "Davar yatağı" adı verilen yerde toplanan hayvanları sığır çobanı dağda akşama kadar güderlerdi. Özellikle otun bol olduğu yerlere; dayfıra, (Tayfura) Kaş'ın altına, Erikliye Seki'ye, Kırözü'ne ve Çukur tarlaya ve ayrıca köy civarına götürülür, otlatılır ve sulanırdı. Akşam güneş aşıp gölge köyü basınca hayvanlar Davar yatağına getirilir oradan her hayvan kendi evini bilir oraya giderdi. Kadınlar hayvanlarını sağar oradan ahıra bağlar gün boyu yayıldıkları için gece hiçbir yiyecek ve saman verilmezdi. Bu iş bütün yaz boyu böyle devam ederdi.

Kış aylarında havalar soğuk olduğu için hayvanlar yayılmaya (otlamaya) götürülmez yalnızca su içmeleri için kısa süreli damdan dışarıya çıkarılır, evlerde su olmadığı için köy çeşmesinden sulanırdı. Kış boyu hayvanlar ahırda kalır yemeleri için bolca saman ve kuru ot ve tahıl verilirdi. Hatta kış boyu bir samanlık dolusu samanı bitirirlerdi. Hayvanların samanı musur denen bölmeler içinden yerlerdi. Erkekler her gün sabah-akşam iki kez samanlıktan samanları kendir çuvallarla sırtlarında hayvanlara taşırlardı. Yine her gün ahır, hayvan dışkısından demir küreklerle temizlenir, karamuk çalısından yapılmış süpürge ile süpürülürdü. Ahır zemininden çıkan ahmun (dışkı) dört kollu ahşap gejgere ile "pöslük" adı verilen yere boşaltılırdı. Pöslük ahırdan uzak yer de olurdu. Hayvan ahmunları daha sonra kış aylarında yakmak için ilkbahar da kasnaklarla şekil verilerek kerpiç yapılırdı. Ahmun'dan başka kül, çöp ve tuvalet atıkları at arabası veya kağnı ile tarlalara, bağlara çekilerek gübre olarak kullanılırdı.

Kış aylarına yakın guzlayan (doğum yapan) hayvanın yavruları (buzağı) ahır içinde annesine yakın bir yere bağlanarak dört ay büyütülürdü. Buzağılar sabah ve akşam günde iki kere annelerini emerler kalan süt sağılarak eve alınırdı. İnekler "Karasığır" dedikleri küçük cüsseli yerli ineklerdi. İneklerden çok az miktarda süt çıkar, pişirilir mayalanarak yoğurt, Yannıkta (yayıkta) yayılarak ayran yapılır ve tereyağı çıkarılırdı. İhtiyaç sahipleri hayvanlarını sıkı pazarlıkla satarlar kazanç elde ederlerdi. At ve öküzler koşu hayvanı olarak kullanılır, her evde ireşberlik (rençberlik) yapmak için mutlaka koşu hayvanı bulunurdu. At, öküz ve eşek diğer büyükbaş hayvanlarla aynı ahırda yer alırlardı. Köylü için koşum ve yük hayvanları çok büyük bir öneme sahipti. O zamanlar da at ve öküz traktör kadar kıymetliydi.

At ve öküzleri gençler, dana, koç ve kötürüm hayvanları çocuklar yayardı. Kadınlar ve genç kızlar danalara kelilerden (tarla sınırlarından), tarlalardan, yol kenarlarından ot toplar danalara, hasta ve yaylıma çıkamayacak durumdaki kötürüm hayvanlara yedirirlerdi.

Günümüzde küçük ölçekli Büyükbaş hayvancılık ile uğraşan Gazi Daşyürek, Ünal Alkan ve Çağlar Duman adlı şahıslardan başka bir-iki ineği olan iki hane daha var. At, Öküz gibi koşum hayvanları 1980'lerin sonuna doğru çiftçilik bittiği için artık varlıklarını devam ettiremiyorlar. Yük hayvanı olan eşek, köy de sadece iki ev de var.

Çalgı Kesme:

Her mevsimde kullanılan çalgı genelde karamuk çalısından yapılır. Karamuk çalısı köyümüze ait her mevkide bulunur. Ama daha çok Kaş mevkinin eteklerinde bulunmaktadır. Karamuk çalısının meyvesi küçük olup tatlı ve ekşidir. Meyvesi zevkle tüketilirken çatallı, ince ve taze şıvgınlarından (dallarından) çalgı (süpürge) yapılır.

Harman ve ahır süpürme de evin önlerini süpürme de kullanmak için karamuk çalısı toplanır, sap kısmı dikenlerinden ayrılır ve demet haline getirilerek sap kısmı iki yerinden ip ile bağlanır. Karumuk çalısı çok sık ve dikenli olduğu için onu kesmek ustalık ister.

Çalgı (süpürge) calba otundan ve yılgından da yapılır. Calba otuna bazı bölgelerde "Sığır kuyruğu" adı verilmektedir. Calba'dan yapılan çalgı karamuk çalısı kadar dayanıklı ve kullanışlı değildi.

Yılgın ağacı çorak ve tuzlu yerlerde ve yarı kurak topraklarda yetişir. Eskiden bu ağacın ince dallarından arı sepeti ve keklik kafesi yaparlardı. Ayrıca çalgı yapılırdı. Yılgın çalgısı karamuk çalısı kadar pek kullanışlı olmadığı için çok ender kullanılırdı.

Yılgın ağacı Kızılırmak nehrinin kenarında oldukça fazlaydı. Oradan getirmiş olduğumuz yılgınları süpürge yapar ahır süpürürdük. Temizlik için çalgı en güzel bir araçların başında gelirdi.

Eneme (Erkekliğini Giderme):

Eskiden çiftçiler, çifte ve kağnıya öküz koşarlardı. Öküz güçlü olduğu için toprağı sürme de yük taşıma da öküz gücünden yararlanılırdı. Bu tür güçten yararlanmak

için güçlü erkek tosunun erkekliği enenerek (kısırlaştırılarak) öküz olması sağlanırdı.

Eneme işi her kişinin yapacağı bir iş değildi. Yöntemini bilen bükme işini öğrenen kişiler tarafından yapılırdı.

Küçükbaş Hayvancılık:

Ağıllar:

1.Mannas'ın (Ağal) Ağılı.

Çalmaçlar:

1. Davar Çalmacı. Büyük Tayfur mevki.
2. Kuzu Çalmacı. Büyük Tayfur mevki.

Arkaçlar:

1. Abdullanın İni. Kaş mevki
2. Küçük Uçuk. Kaş mevki.
3. Büyük Uçuk. Kaş mevki.
4. Kanlı Arkaç. Kırgımevki

Ağıl: Koyun, keçi gibi küçükbaş hayvanların barındığı duvarları ve kapısı olan üstü kapalı yapı.

Çalmaç: Yığma taşlarla örülmüş geniş alan.

Arkaç: Dağ, tepe yamaçlarında küçükbaş hayvanların gecelediği hafif meyilli rüzgar almayan (Dulda) kuytu yer.

Çoban Olmak/ Çoban Tutmak:

Hayvanların evcilleştirilmesi ile başlayan çobanlık, bütün toplumların ilk mesleklerinden biri haline gelmiştir. Bütün insanların atası neredeyse hep çobanlık yapmıştır. Eskiden çobanlık babadan oğula geçen bir meslek ve uzmanlık dalı olmuştu. Çocuklar çobanlığı, küçük yaşlardan itibaren bizzat yaşayarak öğreniyorlardı.

İğdeli köyü ve civar köylerde çocuklar 7-8 yaşlarında dana, kuzu, koç ve kötürüm hayvanları gütmeye başlarlar. Bu yaşlarda büyükleriyle sık sık bilgi alışverişinde bulunurlar. Hayvanların nasıl yayılacağını (güdüleceğini) ne zaman sulanacağını, hasta hayvana nasıl muamele yapılacağını öğrenirler.

Kişi çoban olmak isterse, kendine güvendiği ve karşısındaki kişilerin güvenini kazandığı günden itibaren artık çoban olarak kabul edilir. Köyümüz ve civar köylerin kabul gördüğü Çoban Hasan lakaplı Hasan Alkan çobanlık mesleğinin erbabıydı.

İğdeli de sığır yayan kişiye (güdene), "sığır çobanı"; koyun yayan kişiye, "davar çobanı"; kuzu yayan kişiye, "kuzu çobanı" denir. Çobanın yardımcısına ise "çeltek" denmektedir. Çobanlar ilk bahar gelmeden önce tutulur. Köyde sözü geçen hayvan sahipleri bir araya gelir çobanı tutarlar.

Çobanın giysisine "aba", "keçe" denir. Çobanın eşeği, bıçağı, el lambası (feneri) ipi, keçesi, abası, su kabı ve değneği sürekli yanında olur. Çobanın ekmeğini içerisine koyduğu eşyaya "bohça" denir. Bohça bezdendir.

Çobanın sadık dostu köpeği sürekli yanında olup sürüyü takip eder. Yırtıcı hayvanlara ve hırsızlığa karşı sürüyü köpek korur. Çobanın giysi ve yiyeceklerini mal sahipleri karşılar.

Çobanın yiyeceği, abası, keçesi, ayakkabısı, tütünü, habesi (heybesi), sürü sahipleri tarafından karşılanır. Hane hayvan sayısına göre çobanın yemeğini verir ve sürünün bulunduğu (davar yatağına) yere götürür. Çoban arazide acıktığı zaman herhangi bir koyunun, keçinin sütünü sağıp yiyebilir. Çoban yemeğini, (kuzu ve davar çobanı) öğle vaktinde hayvan sahiplerinin evinde yer. Köpeğini o evde yallar (doyurur) ve kendi azığını alarak akşam serinliğinde hayvanlarla araziye döner.

Hak da (ücrette) davar çobanı parayla, kuzu çobanı kuzuyla, sığır çobanı arpa ve buğday ile anlaşılır. Bu anlaşmaya "söz kesimi" adı verilir. Çoban, ücretini ihtiyaç halinde az da olsa alır ve koç katımına kadar çobanlığa devam eder sözleşme bittiği gün kalan ücretini alır.

İğdeli de çobanlık davar sürüsü için nisanda, kuzu ve sığır mayısta başlayarak, 01

kasıma kadar devam eder. İğdeli de sığır sürüsü sabah gider, akşam gelir. Davar (koyun-keçi) ve kuzu sürüsü, ikindi vakti çıkar ikinci gün kuzu 09'da davar sürüsü saat 10'da gelir. Koyun ve kuzular kendiliğinden evin yolunu tutarlar. Çoban, sürü "pernek başı" adı verilen kişi tarafından denetlenir. Çoban ve sürü ile hakkında yakınma ve öneri pernek başına iletilir o da çoban ile görüşür. Hayvan sahipleri çobandan memnun kalmazsa çoban değiştirilir.

Yağmur yağsın ot bol olsun diye çoban ilk gün değneğini suya sokar. Sürü, nisan ayının son gününe kadar akşam vakitlerinde köye getirilir. Çünkü hava genellikle yağışlı, toprak çamurlu olur. Bir mayıs da sürü geceleri arazide kalır.

Gece hayvanlar kaçmasın diye çoban; kendisine alıştırdığı koyunun, boynuna bir, bir buçuk metre uzunluktaki ipin ucunu bağlar. Diğer ucunu kendi koluna bağlar. Bu ipe "bağcak" adı verilir. Gece hayvanlar acıkıp yayılmak için kalktıklarında, bağlı olan koyun da onlarla gitmek ister. Hareket eden koyun çobanı uyandırır.

Çoban ay ışığında hayvanları gece yaymaya götürür. Bu yayma şekline "örüm" denmektedir.

Sağım yapılması için davar sürüsü köye getirilir. Hayvanlar tuz yalayıp su içtikten sonra dinlenmeye geçer. Kadınlar elinde helke, kova ile rahatsız etmeden hayvanları sağmaya başlarlar. Sütle dışkı (*gıdak*) karışmasın diye sağım yaptıkları helke ve kovanın ağzını dülbent (*tülbent*) ile kapatırlar.

Koyun veya keçilerden dağda ölen olursa, içi boşaltılır sahibine haber verilir. Yaz günü sıcak olduğu için hayvanın iç organı boşaltılır ağaç veya bir kaya gölgesine bırakılır üstü örtülür. Hayvan sahibi gelir alır götürür. Çobanlar, bazı zaman hayvan sahiplerine kızar, kızgınlıkla koyununu, keçisini ya da kuzusunu keser yer. Artan eti evine götürür. Hayvanı kesilen kişi ile sorun yaşamak istemeyen çoban, deriyi çalıya, taşa sürter, ayaklarını oraya buraya atarak kurt yemiş havası verir. Buna "kurt yeniği" adı verilir. Hayvan sahibi deriyi gördüğünde ya ikna olur ya da ikna olmuş havası verir. Bazı zamanlar çobanın attığı değnek ve taş hayvanın ölümüne sebep olabilir. "Çobanın bir eli taş bir eli değnek" sözü bunun için söylenir.

Hayvan sahipleri hayvanlarını tanımak için hayvanların kulağına kendi işaretini koyar. Buna "en" adı verilir. En, kulağın bir yerlerine bıçak ile yapılan kesik veya açılan çentiktir. İyi bir çoban hayvanın kulağındaki enden kime ait olduğunu bilir.

Mart-nisan aylarında koyun, keçi arazide (dağ da) kuzladığı zaman (doğum yaptığı zaman) çoban eşek üzerindeki hurç (büyük heybe) içine kuzu-oğlakları koyar köye dönünce hayvan sahiplerine teslim eder. Hayvan sahipleri yumurta, tütün, para gibi şeylerle çobanı ödüllendirir.

Hayvanların arazide gece yattığı yere "arkaç" adı verilir. Arkaç hayvanlar için çok önemlidir. Hayvanların yattığı yer hafif bayır olursa hayvan döşünü bayıra yaslar o şekilde uyur dinlenir. Hayvanın bu şekilde yatmasına "döşleme" adı verilir. Arazide yatan hayvanın güvenliği için çalmaç çok iyidir. Etrafı taş yığma duvarlar ile çevrili içinde çobanlık (ilkel ev) ve kapısı olan yere "Çalmaç) adı verilir. Köyümüzde çok eskiden çalmaç sadece "taş kesme" adı verilen mevkide vardı, bu çalmaçta kuzu yatardı.

Hayvanlar yazı da (arazide) kaybolduğu zaman kurt ağzı bağlanırdı. Takı'nın Ali lakaplı Ali Alkan, ayet okur bıçağın ağzını kapatır iple bağlardı. Hayvan bulununca bıçağın ağzı açılırdı.

Çobanlar bazı zaman kalkıp giden sürüden haberi olmadan uyumaya devam ederdi. Sürü bağ, bahçe, ekin gibi yerlere zarar veriyordu çoğu kez. Mülk sahipleri köy muhtarına müracaat ederek zararın çobana yükletilmesi istenirdi. Muhtar çobanı ve mülk sahibini çağırır, her iki tarafı dinler ona göre karar verirdi. Çobana açtığı (ziyandan) zarardan dolayı para cezası verilirdi. Bu cezaya "ziyan parası" adı verilirdi. Çoban ile mülk sahibi uzlaştırılır ya da en az bir maddi ceza ile sulh edilirdi. Çobanın haberi olmadan sürünün gitmesine "davar kaçtı" denirdi.

Günümüzde Çoban mesleği ve eski hayvancılık bitmiş durumda. Sürekli olarak yaz ve kış sezonunda köyde kalan 5 hane kendi ihtiyaçlarını karşılamak amacı ile inek, koyun-keçi ve kümes hayvanları besliyor.

Yaz aylarında büyükbaş hayvanlar komşu Yerlikuyu köyüne ait sığır sürüsüne katılmakta. Büyükbaş hayvan besleyen Mertcan Daşyürek, Ünal Alkan; Küçükbaş (keçi-koyun) hayvan besleyen kişi ise yalnızca Oğuzcan Şahin'dir. Kendisine ait küçükbaş hayvanları Oğuzcan Şahin adlı şahıs kendisi yaymaktadır (otlatmaktadır).

Çoban Köpekleri:

Çoban köpekleri, sürünün "korunmasında" kullanılan köpeklerdir. Bu yönleriyle diğer köpek cinslerin den ayrılırlar. Çoban köpekleri çevik hayvanlardır; kısa süreli olarak çok süratli koşabilir. Her türlü araziye uyumlu olup kaslı ve güçlüdür. Çoban köpekleri sahibinin el işareti ve ıslıkla verdiği komutları anlayarak hemen harekete geçerler. Çoban köpekleri kendinden çok büyük olan büyükbaş hayvanları sürü içine sokmazlar. Onların topuklarını ısırmak suretiyle yıldırmak suretiyle uzaklaştırırlar. Bu tür köpekler yavruyken eğitildikleri için çobanın ya da sahibinin ne yapmak ve ne demek istediğini iyi bilirler.

Koyunlar ekin biçildikten sonra yerde kalan başakları çok yediğinde sindiremez

ölümcül hastalığa tutulurlar. Böylesi durumda çoban koyunun kulağından az bir şey keserek kanamasını sağlar. Kan akmasına rağmen kurtulma şansı yoksa çoban koyunu keser iç organlarını boşaltır ve sıcakta kokmasın diye hayvanın üzerini örter veya gölge bir yere koyar hayvanın sahibine haber salar. Bu hastalığa İğdeli köyü ve civar köylerde "Koğuşlama" adı verilir.

İyi cins bir köpek, çobanın yazıda (dağda), kesip bırakıp gittiği hayvanı yemez sahibi gelene kadar kesilmiş hayvanı korur.

Yerlikuyu köyünde Mama lakaplı Mehmet Doğan'ın "Bozo" adlı köpeği tam bir çoban köpeği özelliği taşıyordu. İri yapılı, cesur, eğitimli duruma göre saldırgan bir köpek'ti.

KÜMES HAYVANCILIĞI :

Gurk (Kuluçka):

Tavuklar ahır, ya da bazen samanlıkta gürk'e (kuluçkaya) yatırılırdı. 21 gün yumurtalarının üstünde yatan tavuk yumurtalardan civciv çıkarırdı. Bazı zamanlar yumurtaların birkaçı cılk (bozuk) olurdu. Cılk yumurtadan civciv çıkmazdı.

Tavuk ve yumurta beslenmemizde ayrı bir öneme sahipti.

Cins civcivler elde etmek için iyi yumurtlayan tavukların taze yumurtaları tercih edilirdi. Her tavuk gurk olmaz civciv çıkarmazdı.

Gülbahar Temel köyde, tavuk besleyip yumurta satan tek kişidir. Köyde kalan yaşlı kesim ise emekli maaşı ile geçimini sağlıyor.

13.BÖLÜM

KIŞ HAZIRLIKLARI

Sebze Kurutma

Köy arazisi Sultan seki mevkiden toplanan livik, her yerde mevcut olan madımak, ısırgan otu gibi bitkiler toplanır kurutulurdu. Bulgur ile pişirilir, çörek yapılır, yumurta ile kavrulurdu. Kurutulmuş olan bu yabani bitkilerin yemeği çok lezzetli olur. Bahçelerimizde kıt su ile fasulyeler yetişirdi. Fasulyeler doğranarak kurutulurdu. Biber, domates, nane, su kenarlarında toplanan narpız da kurutulan sebzelerden bazılarıydı. Köyümüz sebze ve meyve yetiştirmede çok şanslı değildi. Sulu arazilerimiz yok. Köy içerisinde iki tane çeşme vardı. Çeşmelerin ayağında su biriken küçük göl vardı. Bu gölde biriken su ile köylüler sıra halinde sularlardı sebzelerini.

Reçel Marmelat Yapımı:

Eskiden, bahçelerin kenarlarında çalı gülü olurdu. Çalı gülü çabuk çoğalan bir özelliğe sahip. Köylü, çalı gülünden reçel, gül suyu yapardı. Gül fazla su istemeyen bitkilerdendir. Gül sabah erkenden toplanır, ayıklanır bazı işlemlerden geçerek reçel yapılır kış günlerinde tüketilirdi. Su dolu şişe içerisine doldurulan gül yaprakları güneşte günlerce bekletilerek gül suyu elde edilirdi. Gül suyu içilir, tıraş sonrası kolonya yerine kullanılırdı.

Turşu Kurma:

Yoksul mutfağının vaz geçilmezi turşular bol miktarda yapılırdı. Domates, biber, hıyar, kelek gibi sebzelerden kurulan turşulara sarımsak, sirke ilave edilir, büyük küplere doldurulur kış aylarında tüketmek için evlikte yerini alırdı.

Un Yapımı:

Verimli topraklarımız olmadığı için alınan ürünler hane halkına ve hayvanların beslenmesine ve tohumluk ayırmaya ancak yetiyordu. Harmandan kalkınca tohumluk, unluk, bulgurluk buğday, halbur (kalbur) ve gözer ile elenip istenmeyen ot tohumlarından, çavdar dan ve yabancı maddelerden ayrıştırılırdı. Un, bulgur, yarmalık olarak ayrılan tahıllar önce elenir, sonra yıkanır ve sergide kurutulurdu. Köyümüzün

suyu kıt olduğu için komşu Yerlikuyu köyünün çeşmesinde bin bir zahmetle yıkanıp getirilerek kuruması için sergiye serilir. Sergiye çul, kilim palaz, çadır serilir. Tavuk, kuş ve gece başıboş hayvanlar sergiyi talan etmesin diye gece gündüz beklenirdi.

Güneşin yakıcı sıcağı altında sergiye serilen buğdayın tamamen kuruması için günde birkaç defa karıştırılırdı. Kuruduğunu anlamak için bir tane buğday çiğnenerek test edilirdi. İyice kuruduğuna emin olunca ev halkının desteği ile döküp saçmadan toplanırdı. Bu esnada bütün aile fertleri gücü ve yeteneğine göre görev almıştır. Bulgurluk, unluk ve yarmalık olarak ayrılanlar çuvallara doldurulur. Un için ayrılan buğday değirmene götürülerek öğüttürülür.

Değirmenden getirilen un, havlu (avlu) içinde birkaç saat serin bir yerde muhafaza edilmeden içeri alınmazdı. İçeri alınan un acır.

Un evliğe (kilere) taşınmadan önce çuvalların konacağı engin bir seki yapılırdı. Bu seki yerden 25-30 cm yükseklikte olurdu. Bu sedir, unu ve diğer tahılları nemden ve fareden korumak içindi. Sedir yüksekliği kedinin rahat hareket edebileceği bir yükseklikte yapılırdı. Eskiden ip, kendir ve çuldan çuval ve haral olurdu. Un genellikle büyük harallara doldurulurdu.

Köyümüzde değirmen yoktu. Buğdayı öğütülmek üzere; komşu Kızılcin (Geziler), Alamadın (Alamettin), Bulhayır (Ebulhayır), Karaözü, Çukur (Özvatan), Küpeli ve en son değirmeni olan Yerlikuyu köyüne eşeklerle, at arabası ya da kağnılarla götürülürdü. Kış boyu yetecek kadar un öğütülür, öğütülen undan yufka ekmek, çörek, erişte vesaire yapılırdı.

Bulgur Yapımı:

İnsanların hayatta kalmak için belli başlı gıdaları alması gerekiyor yani beslenmesi gerekiyor. Anadolu insanının tüketmiş olduğu gıdaların başında özellikle bulgur gelmektedir. Bulgur tez acıktırmayan doyurucu bir özelliğe sahiptir.

Teknolojinin gelişmediği dönemlerde bulgur, taş el değirmeni ile çekiliyormuş. Taş el değirmeni ile iri kaya tuzunun inceltildiğini hatırlarım. Ancak bulgur çekildiğini hatırlamıyorum. Şimdi bulgurun yapımına kısaca bir göz atalım. Bulgur yapılacak buğday elenir, yıkanır büyük kazanlarda kaynatılıp pişirilir. Bu halde iken adına “Hedik” denir. Kolay gelsin diye gelenlere ve çocuklara biraz verilir. Tuzlanarak ya da çedene katarak yemesi çok zevkli olurdu. Eskiden bazı evlerde ekonomik nedenlerle büyük bakır kazan bulunmazdı. Bulgur kaynatılırken kazanı olmayanlar

nazının geçtiği kişilerden alırdı. Bulgur kaynatmak çok zevkli olurdu. Kaynamış olan buğday yere serilen örtülerin üzerine konan ekmek tahtasının üzerine boşaltılır ve örtünün her yanına eşit şekilde yayılır kurumaya bırakılırdı. Bazı evlerin büyük çadırı, palazı, çulu vesaire olmazdı. Olmayanlar olanlardan alır işini görürdü. Unluk buğday sergisinde olduğu gibi bulgur sergisi de aklı eren kişiler tarafından aynı amaçla beklenirdi.

Kuruduktan sonra buğday kabuğundan ayrılması için az ise "Soku" taşında ahşap tokmaklarla dövülür çok ise at, eşek veya öküz koşulmuş "Seten de" kabuğu başaktan ayrılırdı. Bu zorlu iş için önce buğday hafif ıslatılır ve en fazla dört kişi elinde tokmakla dövme başlar, genelde tokmağı genç kızlar, genç erkekler ve gelinler kullanırdı. Bu işlem öyle sanıldığı gibi kolay değildir. Acemi kişilerde yaralanmalara neden olabilir. Her zaman dövmekle olmaz. Sohunun (sokunun) kenarına taşan taneler el ile soku içine atılırken sohunun içindekiler ara sıra karıştırılırdı. Bu esnada

türkü söylenir, mani okunur, espriler de yapılırdı. Sohu döverken çay molası verilirdi. Kahvaltı yapmayanlar kahvaltı yapardı. İş çok uzamışsa öğün esnasında yemeklerde yiyilirdi (yenilirdi). Kızın sevdiği genç varsa veya gencin sevdiği kız varsa yardıma gitme ve yardım etme gibi fırsatı değerlendirerek göz göze gelir, beğenilerini o an dile getirebilirlerdi. Bu işlem bitene kadar yüzlerce defa tokmak iner kalkardı. Ve nihayet işlem eni sonu biterdi. Bütün çabalar sonucu iş bitince buğday çuvallara konur tekrar serilip kurutulurdu. Kurutulduktan sonra rüzgara yamaç savrulan buğday kepeğinden (kabuğundan) ayrılırdı.

Bulguru az yapan sohu taşında çok olan seten taşında bulgurluk yapar demiştik. Bu iş sohu taşında insan gücü ile yapılırken. diğer yanda teker şeklinde seten taşına bağlanan at, eşek veya öküz gücü ile yapılırdı. Hayvanlar acıktığı için bazen setenin içine ağzını daldırırdı. Bunu önlemek için hayvanların burnuna burunsalık takılırdı. Burunsalık takılan hayvan bulgurluğu yiyemezdi. Seten taşı büyük olup bir kanal (hazne)içinde hayvan yardımı ile daire çizerek dönülürdü. Bu dönme esnasında haznede ki buğday kırılmaya ve ezilmeye başlar. Sohu da olduğu gibi buğday kuruma durumuna göre ıslatılıp karıştırılırdı. Daha sonra sergi de kurutulur ve savrularak kepekten ayrılırdı. Bütün işlemlerden sonra bulgur değirmenine götürülür. Orada öğütüldükten sonra bulgur, onun küçüğü düğür elde edilirdi. Bulgur sergiye serilir kurutulurdu. Kuruduktan sonra savrulurdu. Savurma sonunda eleklerle elenir. İri olanı bulgur, küçük olanı düğür olur. Kepek ise hayvan yemine karıştırılırdı.

Yarma Yapımı:

Bulgur olacak buğday yıkanıp kurutulur. Yarmalık buğday kaynatılıp hedik haline getirilmez. Sohu veya seten ile yapılan işlemin aynısı yapılarak buğdayın kabuğu çıkarılır. Buna "Yarma "denir.

Salça Yapımı:

Eskiden yemeklerde (salça olmadığı) için toz biber kullanılırdı. Biber, Felahiye ilçesine ağlı Toraman köyünden eşeklerle gelen biber satıcılarından temin edilirdi. Toz biber parayla para yoksa buğday, arpa ile değiş tokuş yapılırdı. Salça, 1970'li yılların ortalarında köy bakkallarında satılmaya başlanmıştı. Son yıllarda isteyen kendi salçasını yapmakta.

Et Kurutma:

Köylü kötürüm, hasta, sakat olan hayvanını kesiyor etini kurutur ya da kavurma yapıyordu. Eti saklayabilecek buzdolabı, derin dondurucu gibi teknolojik eşya olmadığı için ilkel yöntemlere başvuruluyordu. Hayvanın iç organı, kafa ve ayaklar pişirilerek tüketilirdi. Kemikli kemiksiz olarak bütün et tuzlanır sonrasında çalı üzerine serilir, ipe dizilir vaziyette kurutulurdu. Kesilen hayvan koyun, koç ise annelerimiz hayvanın kuyruğunu ve iç yağını yemeklerde yağ olarak kullanıyordu. Yokluk vardı! canı istediğinde hayvanını kesemiyordu. Kurutulan et ve yağlar yemeklere neredeyse doymak için değil tadımlık olarak konulurdu.

Patates, Soğan ve Kuru Fasulye:

Samimi ilişki içinde olduğumuz Taşlık köyü sulu arazilere sahip olduğu için patates, soğan, kuru fasulye yetiştirirlerdi. Biz onlara üzüm, armut, elma verir; patates, soğan, kuru fasulye ile takas ederdik. Patates, soğan ve kuru fasulye de diğer gıdalar gibi; kış yiyeceği olarak evlikte (kilerde) yerini alırdı.

Bağ Bakımı:

İyi bir üzüm elde etmek için bağ bakımı çok önemlidir. Eskiden bütün bağlar bakımlı bağ sahipleri bilinçliydi. Bağ bakımını şöyle yaparlardı: Ekim ayında, bağ çubuklarının soğuktan etkilenip kışın donarak zarar görmemesi için dipleri boğazına kadar toprak doldurulurdu. Eskiden açılan çukurlara tuvalet dışkısı, hayvan gübresi, odun tezek külü doldurularak boğazına kadar kapatılırdı. Soba ve tandır külü kuruması ve çürümesi için ayrık otunun üzerine serpilirdi. Bir de san vurmasın diye Veli Şahin Veli dedemle koruklara soba külü atardık. O tarihlerde kömür yakılmadığı için sobalarda genellikle kerme, kerpiç, tezek ve odun külü olurdu.

Çubukların gözleri her yıl mart ayında bel yardımıyla çanak gibi açılırdı. Çünkü ilkbahar sıcakları toprağı ısıtmaya başlar. Üzüm kütüklerinin (çubuklarının) dipleri, havalandırılmış ve yağmur sularından yararlanması için hazırlanmış olurdu.

Onun peşinden nisan ayında, geçen yıldan kalan "Eski" adı verilen çubuklar budanır. Bu budama işi ile bağ gençleştirilmiş ve işe yaramayan, kuru kök ve üzüm vermeyecek olan çubuklar, kesilip temizlenmiş olur. Ayrıca kurumuş kökler kazma ile sökülür gerekli hallerde yerine genç bir çubuk dikilir. Çubuklar güçlü ise 3 göz zayıfsa 2 göz bırakarak bıdanır (budanır).

İlkbahar yağmurları doğayı uyandırdığı için dağ taş, dere tepe her yer ot olmaya başlar. Bu otlardan bağlar da nasibini alır. Daha sonra nisan ayı sonunda bağlar bellenir. Bağ bellemek çok önemlidir. Aksi halde ot yoğunluğundan dolayı bağa girmek ve kaliteli üzüm almak pek mümkün değildir.

Bazı bağlar bayır (rampa) yerlere yapıldığı için yağan yağmur sularından faydalanması için "baran" adı verilen şekilde bellenir.

Bağ Bozumu:

İğdeli köyünde her yıl bağ bozumu eylülde üzümlerin olgunlaşması ve olgunlaşan üzümlerin toplanması sırasında gerçekleşir.

Çocukluk yıllarımda Bağ bozumu için hazırlıklar akşamdan tamamlanırdı. Üzümler için kovalar, helkeler, kalburlar, bıçak, bağ budama bıçağı gibi keskin aletler hazırlanırdı. Bağ bozumu çocuklar için adeta bir eğlenceydi. Sabahı zor ederdik bağ bozumu için. Bağın bozulacağı vakit erkekler, çocuklar ve kadınlar kağnı veya at arabasına binerek bağa gidilirdi. Bağa varır varmaz önce üzümler toplanır, kağnı veya at arabasının içine üzüm koymak için yer yapılır buna "Çeten" adı verilir. Çeten çul, palaz gibi dokuma ürünlerin kağnı, ya da at arabasının zemin ve çevresini kavrayacak şekilde sarılması ile gerçekleşir kesilen üzümler buraya boşaltılırdı.

Önceden hazırlanan özel yemekler evden getirilir. Sofra kurulur yemek yenmesi için herkes sofraya çağrılırdı. (Önceden bağ bozumu esnasında koyun-kuzu keserler şenlik içinde yer içerlermiş), Herkes zevk içinde yemeği yer. Tütün içenler tütün sararlardı.

Köyümüz kadınlarının ve erkeklerin sesleri çok yanık olur. Türkü okur, mani söylerlerdi.

Manilerin, türkülerin söylenmesi sırasında üzüm toplamaya devam edilirdi. Üzümler keskin bıçaklarla kesilerek helkelere, kovalara, kalburlara doldurulurdu. Dolan kaplar kağnının veya at arabasının üzerindeki çetenlere doldurulurdu. Bütün gün, sabahtan akşama kadar bağda üzümler toplanır, türküler ve maniler söylenir, espriler yapılırdı. Bağda üzüm toplama işi bitince kağnı ya da at arabasına binilir ve eve doğru yola çıkılırdı.

Üzüm Pekmezi Yapımı:

Eve gelindiğinde pekmez yapılacak olan üzümler haft içine giren bir kişi teliz torbaya doldurulan üzümü Kaş veya Elmalı mevkiden getirilen pekmez toprağı (ağ toprakla) ile karıştırarak çiğnemeye başlar. Şırası çıkan üzümler, haft'a bağlı bir oluk altındaki helkeye dolar. Helkeden de bakır kazana boşaltılır. Ve bir süre kaynatılan şıra sabaha kadar içindeki pekmez toprağının dibe çökmesi için bekletilir. Üzüm suyu sabah erkenden ocak üzerine oturtulan bakır teşt'in içine boşaltılır ve altına yakılan ateşin üzerinde kaynatılır. Böylece pekmez yapılmış olur. Eğer kaynama süresi uzatılırsa "çalma pekmez" olur. Toprak katmadan kaynatılırsa şıra "**ekşi pekmez**" olur. Üzümlerin bir kısmı kışlık bir kısmı da şaraplık olarak ayrılır. Günümüzde bu eski uygulamalar yok denecek kadar azaldı. Bağlar bakımsız ve yetim kaldı.

Armut Kurutma:

İki tür armut ağacı var. Orak (yaz) armudu temmuz ayında olgunlaşır. Diğeri güz armudu. Güz armudu (has armut da denir) eylül ayı ortalarına doğru olgunlaşır. Orak armudu erken yetiştiği için günlük tüketilirken geri kalanı bıçakla dilimlenerek güneşte kurutulur. Kurutulan armut kış aylarında çerez olarak tüketildiği gibi hoşafı yapılır. Eylül ortalarına doğru yetişen güz armudu olgunlaşmaya başlar. Olgunlaşan bu armutlar yere dökülmeye başlar dökülür. Dökülen armudun bir kısmı yenir bir kısmı da daldan toplanarak evlere taşınır. Güz armudun dan pekmez yapılır. 2023 yılına kadar köyümüzde armut pekmezi hiç yapılmamıştı. Köyümüzde armut pekmezini ilk yapan kişi Seniha Demirel, eşi İsmail Demirel ve oğlu Yurdakul Demirel olmuştur.

Armut Pekmezi Yapımı:

Yere dökülen ve daldan toplanan olgun armutlar bir haft (içi oyuk taş tekne) içerisine tehlis çuval içinde alınır. Bir kişi armutları ayaklarıyla suyu çıkana kadar iyice çiğner. Çıkan su büyük kazanlara alınır. Daha sonra az miktarda su eklenir. Kazanın altına odun verilerek suyun iyice kaynaması sağlanır. Armudun pişme işlemi gerçekleştiğinde kazan ateş üzerinden alınır. Bu pekmezin kaynama işlemi üzüm pekmezine göre biraz daha uzun sürmektedir.

Şarap Yapımı:

Öncelikle şaraplık üzüm tatlı olmalı. Tatlı olmayan üzümün şarabı ekşimsi bir hal alır. Şarap yapmak için tatlı üzümlerden Karabekir, Kabeldaş, Gelin parmağı, Bulut üzümü tercih edilirdi. En iyi şarap Karabekir üzümünden yapılır. Üzüm ezil-meden önce yıkanır, ezilir, süzülür küpe doldurulur ağzı yağlık ile kapatılır hava alması sağlanırdı. Kapatılan şire (şıra) kendi halinde kaynamaya bırakılırdı. Kaynayan şarabın yüzünde Barlanma (tortu) olur. Kaynama bittikten sonra üzüm şiresi üzerindeki barlanmış tortu alındıktan sonra bir başka temiz küp içine süzülür ve ağzı sıkıca kapatılırdı. Kış soğuklarında şarabın üşümemesi için küp, saman içine gömülürdü. Üşümüş şarap bozulur ve içilmezdi. Şirenin (şıranın) şaraba dönüşmesi yılbaşını bulurdu. Yıl başında, eğlence, Muhabbet ve zevk içinde tüketilirdi.

Meyve Kurutma:

Kış günlerinde dut, armut, elma, kayısı kurusu çerez gibi tüketilirdi. Hoşafı yapılırdı. Kurutulmuş hurma (iğde), şemşamer (ayçiçeği), tatlı kayısı çekirdeği, badem, ceviz de çerez olarak tüketilirdi.

Kışlık Yufka Ekmek Yapımı:

Ekmek yapmak yorucu, zahmetli ve ustalık gerektirir. Belirtmek gerekir ki tek başına bir ev halkının yapabilmesi güçtür. Bu yüzden genelde komşu-akraba dayanışması, bu noktada önemli bir role bürünür. Çünkü çağırıldığınızda siz gidersiniz, siz çağırdığınızda da onlar size gelir. Kadınlar, önceden ekmeğe yardım edecek kişilere ulaşır, söz alırlar ve bir gün öncesinden itaa, ekmek tahtası, oklava, ekmek sacı ve evrağaç, saman ve Saçgı (iri saman), hazır edilir ve sabah erkenden geniş, bir leğen içinde, un su ve tuz karıştırılıp hamur haline getirilir. Bu süreçte "yoğurmak" denen şeyin ne kadar zahmetli ve yorucu olduğunu bilmek gerektirmektedir. Her kadın hamur yoğuramaz. Yoğuracak kadın genç, güçlü olmalıdır. Bu işi genellikle kızlar ve gelinler yapmakta.

Hamur yoğrulup üstü bez ile kapatıldıktan sonra kahvaltı hazırlanır. Kahvaltı yapılır, çaylar içilir yavaş yavaş dedikodu dolu sözcükler dudaklardan dökülmeye başlar. Bu esnada yoğrulmuş hamur dinlenmeye geçmiştir. Kahvaltı yapılmış çaylar içilmiş ve sofra toplanmışsa teştin üstündeki bez kaldırılır. Teşt içinden bir parça hamur alınarak ekmek tahtası üzerine konur. Bu hamur küçük ve düzgün yuvarlak (yumruk büyüklüğünde) parçalara bölünür buna "bezi" adı verilir.

Sonra bezi üzerine az bir un konulur ve oklava açılıp inceltilmeye başlanır. Açılan hamurlar, eviriciye pişirilmek üzere verilir. Evirici saçta yakmadan dikkatlice pişirmeye başlar.

Pişen yufkalar, üst üste istif edilir. Ekmek için yapılan hamurdan çörek ve katmer yapmak için bir miktar ayrılır.

Üst üste yığılan kuru yufkalar, kullanılacağı zaman tek tek ıslatılır ve ıslatılan yufkalar, yumuşar ve 10-15 dk sonra katlanır. Buna "çitleme" adı verilir.

Katmer ve çörek sonrası tandıra patates, soğan gömülür. Çaylar demlenir, maniler okunur, türküler söylenirdi. İğdeli köyü ve çevre köylerde yaşayan kadınların sesi çok yanıktır. İnsanın yüreğini dağlar. Kış ekmeği genellikle kasım ayında öndüçleşme (yardımlaşma) ile yapılırdı. İğdeli ve civar köylerde tüketilen ekmek, yufka ekmeğidir. Ekmek yapılır iken o esnada yukarıda adı geçen kadınlardan birileri varsa neşe içinde maniler okunur, türküler söylenirdi.

YAKACAK HAZIRLIKLARI:

Odun Temini:

Bozkır ikliminin hüküm sürdüğü, iğdeli köyünde, yaz ayları biter peşinden güz ayları gelir. Yani bir iş biter diğer işler başlar. Bir yandan kışlık ekmek yapılır; bir yandan ısınmak için bağdan, bahçeden odun, çalı, çırpı getirme telaşı başlar. Bağda bahçede kayısı, iğde, söğüt ve kavak gibi ağaçların kuru dalları kesilir. Eşeklere yükler eve getirirdik. Köyümüz, orman köyü olmadığı için arazide bulunan keven, calba, çalı, kırgı bademi (yabani badem) ve yabani ot köklerini eşek üzerine yükleyerek evlere taşırdık.

Kerpiç Dökme:

Mayıs ayında kışın ısınmak için kerpiç dökerlerdi. Buna "bok dökme" adı verilirdi. Köyde her hanenin hayvanı vardı. Kerpiç dökmek için hayvanların ahmunları (dışkılarını) pöslük'te (hayvan dışkılarının toplandığı yere) biriktirilirdi.

Kerpiç Kalıbı

Önceden kazma, bel, kürek ve kasnak hazır edilirdi. Kasnağa hayvan dışkısının yapışmasını önlemek için kasnağın daldırılacağı içi su dolu yalak hazırlanırdı. Kerpiç dökülecek olan hane halkı sabah erkenden kalkar çay ve kahvaltıyı hazırlar. Önceden haberli olan komşu ve akrabalar da bir araya gelirler. İlk önce sabah kahvaltısı edilir. Kahvaltı esnasında iş bölümü yapılır. Erkekler kazma, bel ile ahmunu gevşetirken diğerleri suya daldırılmış kasnaklara kürek ile ahmun doldururdu.

Kasnağı dolan kişi ahmunu ayakla çiğneyerek iyice sıkıştırır. Sıkıştırılan kasnakları taşıyan kişiler kerpiçleri uygun bir yere kalıbı bozulmayacak şekilde boşaltır, ellerinde kasnaklarla geri dönerlerdi. Bu işlem ahmun bitene kadar sürerdi. İş bitmesine az bir süre önce hazır edilen yemekler yenir sohbet edilirdi. Herkes evine dağılmadan önce "güle güle yakmak nasip olsun!" der.

Havanın sıcaklığı sebebiyle kerpiçler birkaç gün içinde kurumaya başlardı. Ev halkı kurumakta olan tezekleri çevrilerek tamamen kuruması sağlanırdı. Kuruyan kerpiçler uygun bir yere istiflenip kış için saklanırdı.

Bazı zaman, hayvanın dışkılamış olduğu ahmun duvara yapıştırılarak tezek yapılır kerpiçlerin içine dahil edilirdi.

Kerme Kesme:

Uzun kış gecelerinde sıcacık evde yaşamak için odun, kerpiç, tezek, kerme yakılmaktaydı. Ahırda hayvanların dışkıları süpürülür pöstlüğe atılırdı. Zeminde biriken ahmun zamanla kalınlaşıp kermeye dönüşürdü. Kerme bel ile kesilir uygun bir yere taşınır kuruması beklenirdi. Kuruyan yüzeyler alt üst edilerek diğer yüzeylerinde kuruması sağlanırdı. Bu uygulamalar; ahırı temizleme, hayvan sağlığı hem de kışın soba da yakılması açısından çok iyi oluyordu.

Gıdak (koyun-keçi dışkısı):

Havaların sıcak ve yağmursuz olduğu zamanlarda kerpiç, kerme, tezek yapılır. Bu işler bittikten sonra güz aylarında arkaçlardan (davar sürüsünün gecelediği yerlerden) kıdak süpürülürdü. Kim erken davranırsa o süpürür eve getirir saman ve gazel ile karıştırıp tandırda ve sobada yakar.

14. BÖLÜM

KÖY SEYİRLİK OYUNLARI

Saya Gezisi:

Seyirlik oyunlar insanlık tarihi ile birlikte varlığını devam ettirmiş günümüze kadar gelmiştir. Anadolu da uygulanan Saya gezisi geleneği paylaşma, dayanışma ve birlik olma gibi insansal. Yoksul olan aileleri ve çocukları mutlu etmek, dayanışma ve paylaşım içinde olmaktır.

Eli, yüzü siyaha boyanmış kafasında keçeden külahlı Arap'ı gördüğümüzde korkar kaçardık. Arap rolünü genellikle Kamil Ekici, üstlenirdi. Gelin rolünü üstlenen üç erkek (gençler), kadın elbisesi giyer başlarını yağlık ile örterlerdi. Erkekler gerçek bir kadın kılığına girerek, kadınlar gibi oynama başarısını gösterirlerdi. Gelinlerin kaçırılması, kaçması esnasında oluşan curcuna bir başka heyecanlı oluyordu. Saya gezisinin önemli aktörlerinden Karnapa, Gelinlerin kaçırılması esnasında yaygarayı basar ve ağlamaya başlar. Saya ekibi kapılara vardığında Arap ve tilki Karnapa'yı yere yatırır kayışla (palaskayla) döverlerdi. Bu esnada Gelinler yere çömelir Karnapa için ağlamaya başlarlar ve kulağına sessizce bir şeyler söyler iğne batırırlar. Canı yanan Karnapa ayağa kalkar etrafına küfür etmeye başlar. Karnapanın sırtı ve karnı çul, çaput ile doldurulduğu için dövülme esnasında canı yanmazdı.

Gün boyu süren bu etkinlikte eşek üzerindeki habe (heybe) köylünün verdiği un, bulgur, yağ, ekmek ile sofra kurulur hep birlikte yenilir içilirdi.

Köyümüz İğdeli'de sanırım 40 yıl sonra 20 Ocak 2019 yılında organize etmiş olduğumuz (ben organize etmiştim) saya gezisi İğdeli köyü ve Yerlikuyu köyünde (Yerlikuyu köyü ile İğdeli köyünün birbirine uzaklığı 800m. Aynı gün iki köyde Saya gezisi gerçekleşmiştik) ilgi ile karşılanmıştı. İğdeli köyü ve Yerlikuyu köyü halkının verdiği yiyecekler yemek yapılarak hep birlikte neşe içinde yenmişti. Bizlerin yapmış olduğu saya gezisi başta kostüm olmak üzere birçok eksikliği beraberinde getirmişti. Eski kuşak insanların Saya gösterisi yanında bizim gösterimiz oldukça amatördü. Bunun böyle olmasının nedeni, köylerde gençlerin olmayışı hanelerin boş olması, tecrübeli kişilerin olmamasıydı.

Saya gezisi seyirlik (gösteri) sanatlarından sadece bir tanesidir. Yöreden yöreye hatta köyden köye bile uygulama ve içerik farklılıkları var. Köyümüz yaşlıları saya gezisinin köken bilgisine sahip değiller. Sorduğumuzda "dededen atadan bu yana yapılıyordu, onlar yaptığı için bizlerde yapıyorduk" demekteler. Elbette her etkinlik bir amaç içerir. Önemli olan o amacı bilimsel bilgiler ışığında anlamaya çalışmaktır.

Ayrıca saya gezisi gibi seyirlik oyunları siyasete, ırka ve dine mal etmeden uygulamak yerinde olacaktır. Aksi halde seyirlik oyunların içeriği boşaltılır hiç haline gelir.

Bu tür gösteri etkinlikleri yazınsal değil sözel tarih ürünleridir. Toplumun kültürel dokusu ile oynamak sanırım doğru olmaz. Diyoruz ki; Sanat kendi haline bırakılmalı. Sanat yaratıcılıktır. Seyirlik (gösteri) oyunlar kültüreldir.

Seyirlik oyunlar insanlık tarihi ile birlikte vardır. Saya Gezisi geleneği özünde paylaşım ve eğlence oyunudur. Yoksul olan aileleri ve çocukları mutlu etmek, dayanışma, paylaşım ve eski yılı neşeli bir şekilde uğurlayıp yeni yıla güzel bir başlangıç yapmak amacı taşır.

Sanat kendi haline bırakılmalı. Sanat yaratıcılıktır. Seyirlik oyunlar kültüreldir.

15. BÖLÜM

ÇOCUK OYUNLARI:

Oyun oynamak, oyuncağı kendisi yapmak, oyuncağı kullanmak bir kere çocuğun kendisine olan güvenini, el becerisini ve zihinsel gelişimini artırır. Ayrıca çocukların oyun sırasında bütün vücudu çalışır.

Oyun oynayan çocuğun oyuncaklarını diğer çocuklarla paylaşması, birlikte oynaması sosyal yaşam becerilerini geliştirir. Çünkü insan sosyal bir varlıktır.

Oyun oynarken çocuk çevresini, arkadaşlarını daha iyi tanır ve anlar bu da ileriki yaşlarda insani ilişkileri geliştirir. Oyun sırasında diğer çocuklarla sürekli iletişim içinde bulunduğundan, dil becerisi de gelişir. Çocuklarda dilin zenginleşmesi çok önemlidir. Dil en güçlü bir iletişim aracıdır.

Oyunlar da kız- erkek çocukları ayrımı yapılmazsa cinsiyetçi yaklaşımları ya da erkek egemenliğinin ne kadar zararlı olduğunu öğrenerek kendisini geleceğe hazırlar.

Oyunlar sayesinde çocuklar hayatın birçok gerçeğini öğrenebilir. Oyun sayesinde paylaşmayı öğrenir. Başka insanları sevmeyi, kendisine hak olan iyi şeylerin karşısındaki kişiler içinde geçerli olduğunu öğrenir. Ayrıca paylaşmayı öğrendiğinde çıkarcı, yararcı, faydacı yani pragmatik düşüncelere sahip olmayacaktır. Arkadaşı

üzüldüğünde üzüntüyü, sevindiğinde sevinci, paylaştığında insan olmayı öğrenecektir.

Biz ebeveynlere çok görev düşüyor. Çocukların oyuncaklarına, oyunun içeriğine, arkadaşlarıyla ilişkilerine dikkat etmeliyiz.

Çelik (Çelik- Çomak):

Çelik, 15-20 cm uzunluğunda ince ağaç parçası. Değnek ise çeliğe vurmak için kullanılan ortalama 1m uzunluğunda sopa. Bu oyun evlerden uzak ya da geniş alanlarda oynanır.

Oyuncular iki gurup olurlar, grup sayısı önemli değildir.

Karşılıklı iki taş üzerine yerleştirilen çelik, değnekle kaldırılıp hava da vurularak uzağa gönderilir. Diğer guruptakiler çeliği havada yakalamak için çalı kullanırlar ve elindeki çalı ile çeliği karşılarlar. Eğer çelik bu çalıya takılır ya da dokunup yere düşerse çalıyı tutan gurup kazanır. Havada yakalayamazlarsa değnek, taşların yanına konur. Yerdeki değneği vurmak için çelik atılır. Çelik atanlar değneği vuramazlarsa çeliği atan grup, adımlarla değneğin olduğu yere kadar sayar. Adımları kadar puan alır ve çelik atma sırası o grupta devam eder. Oyun esnasında çocukların oyun alanında olması istenmezdi; çelik çocukların, yüzüne, gözüne, kafasına isabet edebilir.

Saklambittik (Saklambaç Oyunu):

Saklan bittik oynarken oyuncu sayısına bir sınırlama getirilmez. Oyunculardan biri ebe olarak seçilir. Ebe bir duvara, ağaca ya da başka bir nesneye alnını yaslar ve gözünü kolu ile kapatarak daha önce kararlaştırılan sayıya kadar sayar ve "Önüm arkam sağım solum söbe" der. Bu arada oyuncular saklanır. Ebe saklanan oyuncuları bulmak için arayış içine girer söbeleme yerinden uzaklaşır. Bu esnada oyunculardan birisi gelir yüksek sesle elini söbe yerine koyarak "söbe" derse ebe oyuna tekrar devam eder. Ebe oyuncudan önce elini söbe yerine koyar "söbe" derse yani "söbelerse" bu sefer oyuncu ebe olur.

Körebe:

Oyunculardan bir kişi ebe olur. Etrafını görmesini engelleyecek şekilde ebe olanın gözleri yağlık (eşarp) ya da mendil ile bağlanır. Diğer oyuncular, önce belirlenen bir dairenin içinden çıkmadan körebenin etrafında dolaşırlar ve körebeye dokunup kaçarlar. Körebe kendisine dokunanı yakalamaya çalışır. Eğer dokunan oyuncuyu körebe yakalarsa; bu sefer oyuncu körebe o olur.

Çanak-Çömlek:

Bu oyun iki grup halinde oynanır. Çanak çömlek parçaları üst üste dizilir. Çanak yoksa yassı taşlar dizilir. Her iki grup ellerindeki bir top ile üst üste dizilmiş olan bu çanak çömlek parçalarını vurmaya çalışır. Vurursa, vuran taraf: "Çanak çömlek patladı" diye sevinç içinde bağırır! Vuramaz ise, ebe değişikliği olur. Çanakları topla vurup yıkan grup, hemen koşup yıkılan çanak parçalarını üst üste koymaya çalışır. Ebe çanakları yıkan oyun topunu, en kısa mesafede yakalayıp, çanakları üst üste koymaya çalışanları vurması gereklidir. Birinci grup vurulmadan çanakları üst üste koymayı başarırsa, bir oyun kazanmış olur.

Abban:

Bu oyun taşlarla düz zemin üzerinde oynanır. Herkesin elinde yassı taş olur, taşı ilk atan en uzağa atmak ister. Çünkü oyundaki diğer oyuncular, ilk atılan taşı vurmak için çabalar. Bu şekilde sırayla kaç kişi varsa taşları atar. İlk atılan taş vurulana kadar oyun devam eder.

İstop:

Kız- erkek karışık oynan bir oyun olan istop oyununda; oyuncular geniş bir halka oluştururlar. Ebe seçerken "Ebe olmak isteyen var mı?" diye sorulur. Bu soruya evet diyen olursa o kişi ebe olur. Eğer gönüllü bir kişi yoksa kura ile ebe seçilir. Ebe olan oyuncu topu hızla dikey olarak havaya atar ve top yükselirken bir isim söyler. İsmi söylenen kişi topu tutmaya çalışır. Topu havada (yere düşmeden) tutabilirse aynı şekilde o da bir isim söyler. Tutamazsa bu kez bir renk söyler ve oyuncular oyun alanında bu rengi bulmaya (ve genellikle o renkteki nesneye temas etmeye) çalışırlar. Aynı esnada ebe elindeki topla diğer oyunculardan o rengi henüz bulamayanlardan birini vurmaya çalışır. Vurabilirse o kişi ebe olur ve oyun yeni ebeyle aynı şekilde devam eder. Eğer herkes rengi bulabildiyse eski ebe ebeliğe devam eder.

Topaç (Fırıldak):

Topacın metal ucu zemine dik gelecek biçimde yere fırlatılır ve ip yukarıya doğru çekilir. En çok topacı dönen oyuncu oyunu kazanır. Topacın diğer adına İğdeli köyü ve civar köylerde "fırıldak" denir. Tutarsız, ilkesiz, dönek verdiği sözde durmayan insana da "fırıldak" denir.

Çivi-Bıçak:

Özellikle zeminin çamurlu olduğu zamanlarda oynanır. Bıçak veya çivinin zemine rahatlıkla saplanması gerekiyor.

Oyunun kuralı: Bıçak veya çivinin çizilen çizginin (çizgide kural yoktur. Her şekilde çizgi çizilebilir) belirgin olması, diğer oyuncunun veya kendisinin çizmiş olduğu önceki çizgileri kesmiyor olmasıdır. Yani bıçak veya çivi çizilen çizgiye değmeyecek. Çizgiye değmesi ya da bıçak veya çivinin yere saplanmaması halinde Oyuncu oyunu kaybeder.

Lades:

Lades Anadolu'nun her yerinde oynanan bir dalgınlıktan yararlanma oyunudur. Lades tutuşacak olan iki kişiden biri, eline tavuğun göğsünden çıkan çatal şeklindeki köprücük (lades kemiği) kemiğini alır. Bir ucundan kendisi tutar, öbür ucunu karşısındaki tutar. Oyunun amacı karşıdaki kişiye bir şey vererek kandırmaktır. Eğer bir şey verilmek istenen kişi karşıdaki kişinin amacının aldatmak olduğunu anlarsa "aklımda" diyerek alabilir. Bu durumda kaybetmemiş olur. Eğer "aklımda" demezse diğer kişi “lades” der oyunu bitirir ve kazanmış olur.

Mendil Kapmaca:

Bu oyunda özellikle çok hızlı koşan oyuncular tercih edilir. Oyuncular sayıca eşit gruba ayrılır ve karşılıklı olarak sıra halinde dizilirler. İki sıranın ortasına gelen hakem iki grubun iki yarışmacısı hakemin tuttuğu mendilin yakınında saf tutar. Hakem mendili elinde tutarak 1,2,3 der yarış başlar. İki gruptan oyuncular mendili kapmaya çalışır. Mendili kapamayan oyuncu mendili kapan oyuncuyu kovalar. Mendili kapan oyuncu yakalanmadan kendi grubuna girerse kovalayan oyuncu oyundan çıkar. Eğer yakalanır ve mendili kaptırırsa oyundan kendisi çıkar. Oyun belirlenen tur sayısında biter ve oyuncu sayısı daha fazla olan grup oyunu kazanır.

Bilye (Misket):

Bilye oyunu, en çok sevilen eğlenceli oyunlardan birisidir. Kız kıza, erkek erkeğe oynandığı gibi genellikle kız- erkek birlikte oynayabilirler. Bu oyunda oyuncu kısıtlaması yoktur. Bilye ile birçok şekilde oynanabilir; bunlardan en çok oynananı yan yana bilye dizmedir. Yan yana dizilmiş bilyeleri bir adet bilye ile vurmaya çalışmaktır. Çoğunlukla bilyeleri çizgiden çıkaran oyuncu, çizgiden çıkmış olan bütün bilyeleri toplar oyunu kazanır.

Üç Taş:

Bu oyun iki kişiyle oynanır. Her bir oyuncunun üçer taşı vardır. En basit ve en eski zeka oyunlardan biridir. Oyuncular herhangi bir düz nesne üzerine dört bölmeli bir kare oluşturur. Oyuncu kesişme noktalarına yerleştirilen taşlarla yatay, dikey ya da çapraz yönde bir sıra oluşturur. Oyuncular taşlarını sırayla ve teker teker boş kesişme noktalarına yerleştirerek oyunu başlatır. Sonra her oyuncu sırayla bir taşını komşu bir boş noktaya geçirir ve üçlü bir sıra oluşturmaya çalışırlar. Taşlarıyla ilk sırayı oluşturan oyuncu kazanır.

Beştaş:

Bu oyun iki oyuncu tarafından düz bir zeminde oynanır. Beş tane yuvarlak taş bulunur. Sayışma ile önce başlayacak oyuncu belirlenir. Oyuncu beş taşı yukarı atar ve elinin üstü ile tutar. Elinin üstündeki taşları tekrar yukarı atar ve kalan taşları alır. Beş taş yere atılır oyuncu bir taşı seçer. Seçtiği taşı yukarı atarak öteki taşları teker teker toplar. Ancak öteki taşları yerden alırken yerlerinden oynatmaması gerekir. Eğer oynatırsa yanar, oyuna diğer oyuncu başlar. Oyuncu ikilere geçer. Yine taşları yere atar. Bir taşı havaya atıp ikişer ikişer toplar. Üçlerde ise oyuncu taşları yere atar ve üç taşı bir elde kalan bir taşı bir elde toplar. Oyunun en zor bölümü ise dörtlerdir. Bir taş ile dört taş birden alınır. Daha sonra "köprü kurma" bölümüne geçilir. Burada oyuncu taşları yere atar. İşaret parmağı ve orta parmağını birbirinin üstüne kıvırır. Başparmağını taşların önünde bir yerde açar. Bir taşı yukarı atıp bir taşı bu kaleden geçirmeye çalışır. Bu bölümü de geçerse yine dört taşı bir elde tutmaya çalışır. Oyun oyuncuların isteği ile sona erer.

Seksek:

Seksek, yere tebeşir ile birbirini izleyen kareler çizilmesi ve numaralandırılmasıyla oynanan bir tür çocuk oyunudur.

Oyuncular, önce 1'den 8'e kadar kareler halinde çizgi çizer (geçmişte kare sayısını artıranlarda olurdu). Çizili alanların içine sırayla yassı bir nesne (taş, kiremit) parçası atarlar. Eğer taş çizili alanların dışına düşer ya da çizgi üstüne denk gelirse, taş atma sırası rakip oyuncuya geçer. Atış başarılıysa oyuncu tek ayağı üzerinde sekerken, taşı öbür ayağıyla iterek bütün boşluklardan geçirmesi gerekir. Eğer öbür ayağı yere değer ya da boşlukların arasındaki çizgilere basarsa yanar ve o an oyun hakkını kaybeder. Oyun aslında 1'den 8'e doğru başlar başa varınca 8'den 1'e doğru başlangıç yerine geri döner. Her oyunda olduğu gibi bu oyunda da ustalık gerekiyor.

Aşık:

Eski dönemlerde genellikle orta yaş ve yaşlılar bu oyunu oynarlardı. Bu oyunu daha çok zevkine ve "aşık" ütmek (utmak) için oynarlardı.

Alevi inancında kumar oynamak yasaktır. Kumar oynayan kınanır ve toplum tarafından dışlanır. Bazı zaman aşık atarak kumar oynayanlar olmuş ama kınanıp, ayıplandıkları için kısa zamanda kumar oynamaktan vazgeçmişler. Aşık oyunu şu şekilde oynanır: Oyunda aşık kemikleri; bir dairenin ortasına sıra halinde dizilir. Dizme işlemi bittikten sonra oyuncular, ellerindeki aşıkları daire içinde bulunan diğer aşıklara vurarak daire dışına çıkarmaya çalışır. Dışarı çıkan aşık, atışı yapan oyuncunun olur. Bazıları Aşıkları boyar, bazıları da aşıklara kurşun döker.

Aşık Kemiği: Koç, koyun, keçi gibi küçük baş hayvanların arka ayaklarının diz kısmından çıkarılan dikdörtgen biçimli, dört farklı yüzü olan kemiktir. İğdelide aşık oyununu en iyi oynayan kişinin "Sarı Osman'ın Osman lakaplı Osman Yalçın" denmekte.

Yağ Satarım Bal Satarım:

Bazı oyunlarda olduğu gibi öncelikle ebe seçilir. Oyuncular cemal cemale (yüz yüze) birbirine dönük, halka oluşturacak biçimde yere otururlar. Ebe kimseye göstermeden mendili eline alır. Mendili arkasında saklayarak oturan grubun çevresinde dolaşmaya başlar. Bu sırada da oyuna adını veren şarkıyı söyler:

Yağ satarım, bal satarım/
Ustam ölmüş ben satarım
Ustamın kürkü sarıdır
Satsam 15 liradır
Zambak zumbak
Dön arkana iyi bak!

Oturanların etrafında (halkanın dışında) dolaşırken, mendili gizlice oyunculardan birinin arkasına (yere) bırakır. Ebe dolaşırken dönüp arkasına bakmaz. Arkasına mendil bırakılan oyuncu, bunun farkına vardığı anda mendili alarak ebeyi kovalamaya başlar. Ebe, yakalanmadan kalkan oyuncunun yerine otururşa, mendil kendisinde kalan oyuncu yeni ebe olur; yakalanırsa ebelik yapmaya devam eder.

İp Atlama:

Bu oyun en az üç kişiyle oynanır. Çocukların zevkle oynadığı bir oyundur. İki kişi ipi tutar ve çevirir. Bir kişi de ortaya geçer ve ip ayaklarına değmeden atlamaya çalışır. Oyunun hızı ipi çevirenlerin temposuna göre artar. İp atlama iyi bir jimnastik yapmadır.

Yakar Top:

Yakar top oyunu en az dört-altı kişiyle oynanır. Oyuncular iki eşit sayıda grup oluştururlar. Atış mesafesi için iki tarafa da çizgi çizilir ve bu çizgiyi geçmeden her iki taraftan topla çizginin içindeki oyunculara atış yapılır. Top kime değerse o oyunda çıkar. Havadan gelen topu yere düşürmeden tutan bir hak daha kazanmış olur.

Bu oyun grup oyunudur. Herkes eline ağıt kalem alır, kağıtlara İsim-Bitki-Şehir-Hayvan-Ünlü kişiler-Ülke- Artist başlıklarını yazarlar. Çocuklardan biri harflerden birisini önerir, diğerleri kabul ederse o harfle başlanır. Diğer bir kural verilen süre içinde cevap vermektir. Cevabı verilmeyen ve bilinemeyen soru için "0" verilir. Sıfır almamak için bütün oyuncular en kısa sürede yazmaya çalışırlardı. Doğru cevap verenler 10 puan soruya aynı cevap yazılırsa puan 5'e düşer. En çok puan toplayan oyunu kazanır. Aslında bu oyun, genel kültür artırıcı bir oyundur

Birdirbir:

Bu oyunda oyuncu sayısında sınırlama yok. Birdirbir zevkle oynanan bir oyundur. Oyunun başında bir ebe seçilir. Ebe öne eğilerek ellerini dizlerine dayar. Çok sık sıra oluştururlar. Oyuncular sırayla koşarak eğilmiş duran ebenin üzerinden ellerini sırtına bastırıp bacaklarını açarak ileriye atlarlar.

Kelime Oyunu:

Nasıl oynanır: Bu oyun çocukların kelime dağarcığını geliştirir. Çok çeşitli kelime oyunları vardır. Oyunculardan biri ortaya bir kelime atar ve sıradaki oyuncu o kelimenin son harfiyle başlayan bir kelime söylemek zorundadır. Bu oyunun insan adıyla oynanan sürümü de vardır. Kelime bulamayan oyuncu önce bir uyarı alır daha sonrada oyun dışı kalır.

Kutu Kutu Pense:

Oyuncular el ele tutuşarak daire olurlar ve melodisiyle
Kutu kutu pense
Elmamı yese
Arkadaşım …
Arkasını dönse" Tekerlemesini söylerler. Adı söylenen oyuncu arkasını döner. Sırayla herkes arkasını döndükten sonra aynı tekerlemeyle önlerine dönerler.

Körebe:

Körebe gözleri bağlı olan ebenin öteki oyunculardan birini yakalaması, bazen de yakaladıktan sonra kimliğini söyleyebilmesine dayanır. Yakalanan oyuncu yeni ebe olur.

Köşe Kapmaca:

Oyunda amaç köşeleri kapmaktır. Bir tane ebe vardır. Oyuncular köşeleri kapmaya çalışırken ebe köşeleri kapmaya çalışır. Dışta kalan ebe olur.

Diğer Bazı oyun ve Eğlenceler:

Dilli Dibiş (Düdük) Yapmak:

Taze sürgün bir söğüt dalı bıçak ile bir 15-20 cm uzunluğunda kesilir. Flüt de olduğu gibi üflenecek yer açılır. Dalın kabuğu birkaç santim uzunluğunda kesildikten sonra sağa sola döndürülerek gevşetilerek çıkarılır. Üfleme ucundan ses çıkması için bir kanal açılır ve çıkarılan kabuk aynı yere takılır. Sonra üflenir flüt gibi öttürülür.

Ala bula Değnek:

Değnek hayvan yayan kişinin en önemli aracıdır. Değnek sağlamsa ve boyu kişinin boyuna orantılı uzunluğa sahipse yokuş yukarı ve yokuş aşağı inişler de ve yorgunluk hallerinde durup dinlenmek için bu değneğe yaslanılır.

Değnek yapmak hem keyif verici hem de vakit geçirmek için güzel bir uğraştır. Değnek yapmanın da usul ve şekilleri vardır. Bunlardan biri de Ala bula değnektir. İlkbahar da bazı ağaçların kabukları kolay soyulur. Bu ağaçlardan söğüt veya kavak ağacının kabukları, ölçülü aralıklarla çizilir ve soyulur. Buna "Ala bula değnek" denir.

Kızak Kaymak:

Kışın kar yağdığında, altı kaygan ayakkabı ayağa takılır ya da teneke veya naylon leğen ile kızak kayılırdı. Köyde en iyi kızak kayan Ünal Demirel'di.

Eskiden Davar Yatağı (Davar Yatağının yerine Cem Evi yapıldı) dediğimiz yamaç yerden aşağı doğru kayardık.

Salıncak Kurma:

Salıncak uzun ve sağlam bir kendir urgan ile yapılırdı.
Birbirinden uzak iki ağacın yaklaşık 1.5-2 m yukarısından sarkık olarak kendir bağlanır. Kendir urgan arasına minder korduk. Arkadaşlardan birisi oturur diğer kişi onu sallardı.

Kar Topu:

Kar topu oynamak için oyuncular iki guruba ayrılır. Sonra oyuncular yerden kar alıp, avuç içinde yuvarlayarak sertleşmesini sağlarlar. Sonra karşı tarafın oyuncularına vurmak için atar. Oyundaki amaç, karşı tarafın oyuncularını yıldırmak ve oyun alanından uzaklaştırmaktır.

Kar topu oynarken yaşıt (akran) olanlar birlikte oynar. Yaşça büyük olanlar çocuklarla oynamazlar. Oyunun kuralında kar topu içine yabancı madde konmaz. Kar topu oyunu bazı zaman kavga ile biterdi. Çünkü kar topunun içine taş koyarak oyun bozanlık yapılıyordu.

Kardan Adam Yapmak:

Eskiden çok kar yağardı. Kar yağdığında birkaç arkadaş bir araya gelir ve yardımlaşarak kardan adam yapardık.

Arkadaşlardan biri avuç içine aldığı karı top gibi avucunda sıkıştırır. Sonra yerde yuvarlayarak kar topunun büyümesini sağlardı. Kar topu iyice büyüyünce onu kardan adamın gövdesi yapardı.

Gövde yapıldıktan sonra bir başka arkadaş da kardan adamın kafasını yapardı. Kardan adamın burnuna bir çöp, gözlerine birer tane kömür ya da tezek parçası, ağzına varsa kömür yoksa taş konurdu. Sonra iki tane kol yapılırdı.

Kar sulu ise kardan adam yapmak o kasar kolay olurdu. Ayrıca kardan adam ne kadar büyük yapılmışsa o kadar taktir edilirdi.

Su Tabancası ve Mantar Tabancası:

Eskiden teknolojinin olmadığı dönemlerde bakkal ve köye gelen çerçilerin satmış olduğu oyuncakların başında yer alan su tabancası ve mantar tabancasını elimizde taşımak ve onlarla oyun oynamak bütün çocukların hoşuna gidiyordu. Su ve mantar tabancası ile oynarken etrafımızdaki kişileri rahatsız ettiğinde azar işitir oradan uzaklaşır tekrar oyun oynamaya devam ederdik.

Su tabancası ile birbirimizi su sıkarak ıslatırdık. Çok ıslandığımız için hasta olacağımızı düşünen annelerimizden azar işitir sopa yerdik. Çocuklar için bütün oyunlar eğlenceli olurdu. Bazı zamanlar tehlikeli de olmaktaydı. Mantar tabancasını hebersiz olarak sıkmak korkuya, yakın mesafeden sıkmak göze zarar verebilirdi. Ama biz bunları düşünmez oyun oynamaya devam ederdik.

16. BÖLÜM

HALK BİLGİSİ

Halk Takvimi / Vakitler / Halk Meteorolojisi/Meteorolojik İnanmalar/ Yapılan İşler:

İğdelide sayılı günler genellikle ani hava değişiklikleri ile kendisini gösterir.

Eski takvime göre bir yıl iki bölüme ayrılır. Birinci bölüm “Kasım Günleri” 8 Kasım’da başlar, 5 Mayıs’ta sona erer. İkinci bölüm ise “Hızır Günleri” olarak adlandırılır 6 Mayıs’ta başlar, 7 Kasım’da sona erer. Baharın gelişi eski takvime göre gökten bir cemre düştüğüne inanılır. Cemre "kor", “ateş topu” anlamına gelen bir kelimedir. Şubat ayında cemrenin düşmesiyle hava sıcaklığının yavaş yavaş artmaya başladığına inanılır. Birinci cemrenin 20 Şubat günü havaya, ikinci cemrenin 26-27 Şubat günü suya ve üçüncü 4-5 Mart tarihinde toprağa düştüğü kabul edilir. İğdelide buna ilave olarak "çalıya” düştüğü ve çalıda kaldığı dile getirilirdi.

Cemre en son aşamada toprağa düştükten sonra artık kış mevsiminin sona erdiği ve baharın başladığı varsayılır. “Hanifi Ağa (Hanifi Polat) “Yassı bir taş altına böcek kordu. Böcek ölmezse yaz gelmiş, artık dağda kalan ölmez” derdi. “Dağ başı, Tandır başı”. Derlerdi. Yani her yer ısınmış canlıların yaşamını tehdit edebilecek bütün unsurlar ortadan kalkmış demekti.

İğdelide yaşlı kişiler “Artık kalıcı soğuklar olmaz, hatta toprak ısındığı için kar yağsa bile tutmaz” yani yağan kar erir demek isterlerdi.

Eski hesaba göre 13 Nisan 1 Nisan kabul edilir. Ayrıca Mart Dokuzu, Dokuzun dokuzu sayılı günlerden kabul edilir. 18 Nisan’a rastlayan sayılı güne “Abril Beş” denir. Halk arasında “Kork Aprilin beşinden, camızı ayırır eşinden” sözleri ile bu günlerin tehlikeli olduğunu ve dikkat edilmesi gerektiği belirtilir.

21-26 Nisan günlerinde havada olumsuz değişimler olur. Nihayet 6 Mayıs Hıdrellez (Hızır) gününe gelindiğinde artık tam olarak bahar gelmiş demektir. Yaşlılarımız bugün için "dağlar, taşlar canlıları korur, saklar, misafir eder" derlerdi.

Bilimin ve teknolojinin gelişmediği dönemlerde insanlar, doğada var olan değişim, dönüşüm ve başkalaşımı gözlemleyerek, inceleyerek, sorup, sorgulayarak anlamaya çalışmış ve yaşamı onun üzerine şekillendirmişler.

AYLARIN DÜNÜ ve BUGÜNÜ İLE SÖYLENİŞİ

AYLARIN GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİ	Türkçe Günlerin Osmanlıca Yazılışı :	ESKİ TÜRKÇE	ARAPÇA SÖYLENİŞİ	Arapça Yazılışı :
OCAK	اوجاق	Zemheri - Zahmeri	Muharrem	محرم
ŞUBAT	شباط	Gücük	Safer	صفر
MART	مارت	Mart	Rebi'ül evvel	ربيع الاول
NİSAN	نيسان	Abril - Abrul	Rebi'ül ahire	ربيع الآجره
MAYIS	مايس	Mayıs	Cumâdel-ûla	جمادى الاولى
HAZİRAN	خزيران	Haziran	Cumâdel-ahire	جمادى الآجره
TEMMUZ	تموز	Temmuz	Receb	رجب
AĞUSTOS	آغستس	Ağustos	Şa'bân	شعبان
EYLÜL	ايلول	İlk Güz	Ramazan	شوال
EKİM	أكيم	Orta Güz	Şevvâl	شوال
KASIM	قاسم	Son Güz	Zi'l-kade	ذى القعده
ARALIK	آرالق	Karakış - Karağaş	Zi'l-hicce	ذى الحجه

16

Koç Katımı:

Eskiden10 ile 20 Ekim arasında koç karı yağardı. Koç katımı bu günlerde yapılırdı. Koyun keçi yavrularının, kış aylarında soğuğa ve açlığa dayanamayacağı hesabıyla, hayvanların mart ortası ve nisan ayının başlarında kuzlaması (doğum yapması) hedeflenirdi.

Koç katımına 40 gün kala koçlar ve tekeler sürüden ayrılır evlerde beslenirdi. Çocuklar ayrılan teke ve koçları yaylıma götürürlerdi. İyi yayılan, sulanan teke ve koçlar, akşam eve döndüğünde önlerine arpa, yulaf, buğday, çavdar gibi yiyecekler konur bu arada tuz verilmesi ihmal edilmezdi.

Koçların birbirleri ile vuruşması, güneşli hava da yayılması ya da yatması, aç susuz bırakılması taş, çubuk ya da değnek ile vurulması aile büyükleri tarafından yasaklanırdı. Canlının canını acıtmak, eziyet etmek, aç ve susuz koymak özellikle Alevi inancında av yasaktır. Alevilikte av yapmak, korkutmak, ürkütmek yasaktır. En önemlisi av yapan kişi (cana kıydı diye) Ceme alınmaz.

[16] Kaynak: Haydar Erdoğan, Araştırmacı-Yazar, Burunören.

Koç katımının yapılacağı günü ip ile çeken çocukların gözüne uyku girmezdi. Koç katımı günü geldiğinde, Koçlar kınalanır, boyanır, boyunlarına elma, patates, soğan, peşkir asılırdı. İçinde çorap, peşkir (havlu), mintan (gömlek) bulunan habe (heybe) koçun sırtına yüklenirdi. Habe de ki hediyeler tamamen çobanındı.

Koç katılırken Pernek başının önderliğinde ortaklaşa koyun kesilir, koyunun eti kazanlarda pişirilirdi. Köyden sinilerle gelen çörek ve yemekler zevk içinde yenirdi. Arzu edilmesi halinde şarap, rakı da içilirdi. Çoban ve çelteği (yardımcı çoban) dahil herkes yemek yedikten sonra, hayırlı olsun derlerdi. Yemek sonrasında kırıntı et, ekmek ve yemekler köpeklere paylaştırılırdı.

Pernekbaşı genellikle Hümmetin Hüseyin (Hüseyin Duman), Aboğon Sülemen (Süleyman Alkan) ve Eyibin Ali (Ali Duman) adlı kişilerden oluşurdu.

Vakitler:

İğdelide gün içerisindeki bölümlere ilişkin kelimeler: Güneşin doğuşundan sonraki 1.5-2 saatlik zaman dilimine "kuşluk", güneş dik pozisyonda "öğle", saat iki -üç arası "ilkindi" (ikindi), gölge köyü kapladığı vakit "akşam", köyü karanlık basınca da "gece" vakti denilmektedir.

Bazı zamanlar "sığır gelim vakti" Sığır gelim vakti: Yaz dönemi saat 18:00-19:00'u işaret eder.

Konuşma dilinde zaman dilimleri vardır. Örneğin: "sabah ohtun"(sabah vakti); "akşam ohtun" (akşam vakti) gibi.

İğdeli köyünde geçen güne / "geçtiğimiz gün", bir gün öncesine "dün", bir gün sonrası "devlüsüğün" giden yıla "bıldır" denir.

Halk Meteorolojisi / Meteorolojik İnanmalar:

- İlk bahar ve sonbahar aylarında; hava bulutluysa yağmur yağacağı, bulutsuz ise yağmur yağmayacağı inancı vardır.
- Yaz aylarında yakıcı sıcak sonrası yağmur yağacağı inancı vardır.
- Son güz ayında sert soğuk havanın peşinden kar yağacağına inanılır.
- Kış mevsiminde Ay'ın parlak olması aşırı soğuk olacağına işarettir.
- Bulutsuz havanın yağışsız, bulutlu havanın yağışlı olacağına inanılır.

• Mart ayının 15'i yaz, 15'i kış derler.

• “Yaz yağmuru yalancı olur, aptal kızı dilenci olur" sözü yaz yağmurunun etkili olmayacağı anlamında söylenir.

• Koç karı, koyunların döllenme mevsiminde, sonbahar da yağan kar.

• Serçe kuşları zurba (grup) halinde toplanıp, zurba halinde uçuşuyorsa o gün içerisinde yağmur yağacağına inanılır.

İğdeli Köyünde Meteorolojik Sözlük:

• Kaba yel: Lodos için kullanılır.

• Sam yeli: “Batıdan esen, ekinleri vakitsiz sarartan yel” için kullanılmaktadır.

• Fırtına: Kuvvetli rüzgar, kuvvetli yağış ayrıca etkili eylem "fırtına gibi geldi geçti!"

• Tipi “kar fırtınası, kar yağarken bir yandan da yel esmesi yüzünden karın şuraya buraya savrulması olayı.

• Boran: Şiddetli fırtına, kar, kasırga.

• Boğunuk hava: Boğucu, bunaltıcı hava.

• Küfül küfül esen rüzgar: Hafif ve serin esen rüzgar.

• Camız havası: Ne sıcak ne de soğuk serin hava.

• Poyraz: Kuvvetli rüzgar.

• Sulu sepken: Yağmurla karışık yağan kar.

• Efil: Serin esen rüzgar.

İğdeli Köyünde Meteorolojik Deyimler:

Halk Meteorolojisi ile ilgili sözler gözlem, deney sonucunda tecrübe ile söylenmiştir. Aşağıdaki sözler bunun bir örneğidir:

- Kork! abrılın beşinden, öküzü ayırır eşinden.
- Akşamın kızıllığı sabaha hoş olur; sabahın kızıllığı sabaha kış olur. (Bu söz son güz ayları için geçerlidir).
- Lodosun ardı kış; şakanın ardı döğüş.
- Yazın ceketini alda, kışın ister al ister alma.

- Kışın taşa; yazın yaşa oturma.
- Zemheri ayının ayazından sakın! Döşünden girer sırtından çıkar.
- Mart kapıdan baktırır, kazma kürek yaktırır.
- Lodos kara kor gibi değer.
- Ağustos da tohum ekilmez; geveze zağarın (küçük kapı köpeği) kahrı çekilmez.
- Ağustos ayında yatanı, zemheri de bugalek (büvelek) tutar. (Yaz ayında tembellik eden kış aylarında aç kalır)
- Kavağın yaprağı tepeden dökülürse kış çok olur.
- Ya Herk et! ya terk et! (Herk edilmeyen tarlanın verimi olmaz)
- Tarla tavında tazı avında gerek.

- Güzün ekilen tohum dört olur; yazın ekilen tohum bir olur.
- "Yaz yağmuru yalancı olur, aptal kızı dilenci olur" yaz yağmurunun etkili bir şekilde yağmayacağı inancı vardır.

İğdeli Köyünde Mevsimlik Yapılan İşler:

İğdeli köyünde mart ayı içerisinde hava koşulları iyi olur ve güneş kendisini belli ederse bahçeye maydanoz, turp, ıspanak, soğan, sarımsak gibi bazı sebzeler ekilir.

Mart ayının ortalarına doğru bağların gözü (kök) çanak şeklinde açılır. Göz açmada maksat; yağmur sularının birikmesi, taban ve gövdesinden çıkan dalları (piçleri) almak ve bağ köklerinin havalanmasını sağlamak.

Ayrıca çocuklar Mannasın Ağalı, Dip Ali'nin Göleği, Erikli adlı mevkilerden Navruz (Nevruz) çiçeğini toplar köye getirir bir kısmını su dolu bir bardağın içine kor bir kısmını da yaşlı insanlara götürür karşılığında harçlık alırlardı.

Nisan ayı içerisinde hava koşulları iyi olur ve güneş kendisini belli ederse her yerde çiçekler açar ve tarlaya pek çok tahıl; bahçeye de pek çok sebzeler rahatça ekilirdi. Bu ayın ortasından itibaren ahırlar, ağıllar ve kümesler temizlenirdi. Bağlar bel ile bellenir bağ kütükleri (omçaları) toprak ile boğazına kadar doldurulur canlanan otlar topraktan koparılırdı. Kalabalık aileler kendi bağını bellerken kalabalık olmayan aileler ya yevmiyeci (para karşılığı gündelik işçi) tutarlar ya da öndüç ile birbirine yardım ederek bağlar bellenirdi.

Nisan ayının başı ile ekim ayının sonu arasında, her ailenin büyükbaş ve küçükbaş hayvanları köyün üst kısmında " davar yatağı " diye anılan yerde sabah erken saatte

toplanır. Sürü çobana teslim edilir. Para ile tutulan ve bu işi meslek edinen kişiye çoban denir. Çoban, davar yatağında toplanan hayvanları meraya yaymaya (otlatmaya) götürür.

Akşam kadar yayar (otlatır). Akşam vakti sürüyü davar yatağına geri getirir ve davar yatağına gelen her hayvan kendi ahırına yönelerek gider. Çoban mayıs ayına kadar sabah götürür akşam geri getirir hayvanları. Çoban koyunu ve keçisi olan evde hayvan sayısına göre sabahları azık alır, çoban köyümüz halkından olursa kendi evinde yatar. Başka bir yerden gelmiş ise yemek yediği evde yatar ve sabah giderken köpeklerini yallar, eşeğin üzerinde bulunan habenin (heybe'nin) gözüne azık ve su kor sürüyü yaymaya (otlatmaya) götürür.

Davar yatağında biriken dışkıyı (mayıs) bazı kadınlar, kış günlerinde yakmak için duvara yapıştırarak kurutur.

İğdeli köyü ve civar köylerde mayıs ayı içerisinde ağaçlar aşılanır; bu ayın sonunda ağaçlar meyve vermeye başlar. Kuzu ve oğlakları kuzu çobanı, yaymaya (otlatmaya) götürür.

Nisan ve mayıs aylarında yani baharda gerekli yağış gerçekleşmez ise kış ayından bahara kadar pöslükte biriktirilen hayvan dışkısı öndüçleşme (yardımlaşma) ile kerpiç yapılır. Buna boh (bok) dökme denir. Ayrıca duvar örmek için çamurdan kerpiç (yapılır) buna "kerpiç dökme" adı verilir.

Okullar 1 Mayıs günü kır gezisi düzenlerdi. Bu gezide su kenarı olan Karabalağın gölüne gidilir, öğrenciler, ortak kurdukları sofrada omaç, bulgur pilavı, ayran içer yemek yer oyun oynardı.

Mayıs ayının ilk haftasında bağlar budanır çubuklar eşek, at arabası ya da kağnı ile köye getirilirdi. Bağ; çubukların arı götü (çubuklardaki gözeneklerin belli olması) olması bağ budama zamanın geldiğine işaretti.

1990'ın başına kadar köydeki bağların %90'nı bakımlıydı. O güzelim bağlar kendi haline bırakılmış, bakımsız ilgisiz ve çalılık durumda.

Günümüzde bakımlı birkaç tane bağ var. Ahmet Şahin, Turan Demir, Kamil Ekici, Bekir Güneş, Ali Demir ve kadınlardan Zehra (Zöre) Güneş'e ait bağlardır. Bağ bakımı dikkat ve tecrübe ister kısaca ustalık gerektirir. Ahmet Şahin, Turan Demir, Bekir Güneş ve Zehra Güneş ustaca bağ bakımı yapmaktadırlar. Köyde bir ay gibi kısa süre kalmasına rağmen Hamdi Taşyürek bağ bakımını yaptırmakta. Birçok evlerin önünde ve bahçe içerisinde asmalar var. Ali Haydar Uğur, Şemsettin Temel, Ali Uğur, Uzeyir Toksöz, Murtaza Çınar, Hasan Temel adlı kişiler asmalarına en iyi şekilde bakan kişilerdir. Bağ bakımını yapan ya da bakımını yaptıran kişiler aynı duyarlılığı meyve ağaçlarına da göstermektedirler.

İğdeli Köyü'nde, 21 Haziran'a Gün Dönümü adı verilmektedir. Gün dönümünde koyun ve keçiler ırmağa (Kızılırmak köyümüze 5 km uzaklıktadır) götürülür. Yıkanarak kirinden arındırılır. Koyun yıkandıktan sonra mal sahipleri evlerinden getirmiş olduğu yemekleri hep birlikte neşe içinde yer çobana bahşiş verirlerdi. Dul ve yaşlı kadınlara ait koyun ve keçileri köylü yıkardı. Mal sahipleri köye çoban ise sürü ile meraya dönerdi.

Koyun yıkandıktan birkaç gün sonra herkes kendi koyun ve keçilerini kırkardı. Haziran ayında koyun ve keçiler merada arkaç (küçükbaş hayvanların geceledi̇ği yer) da yatardı. Sıcakta körneş tutan koyunlar (sıcaktan korunmak için başlarını birbirinin gölgesine sokar) sabah saat 09'da köye getirilirdi. Koyunlar kendi ahırını bilir ve doğruca evin yolunu tutardı. Kadınlar, gelinler koyun ve keçileri sağdıktan sonra akşam, saat: 16- 16.30'da davar yatağına tekrar sürülürdü. Eylül ayında iki gün ara ile köye yakın bir yerde koyunlar, keçiler sağılırdı. Buna "gün aşırma" adı verilirdi. Davar yatağına sürülen hayvanlar çoban tarafından yaylıma götürülür. Bu uygulama ekim ayının sonuna kadar böylece devam eder giderdi.

Temmuz sonu ağustos ayı başlarında da ekin biçilir, bir yandan da tarladan harmana taşınırdı. Bazı kişilerin harmandan kalkması öyle erken olmazdı. Ama nüfusu kalabalık aileler harmandan erken kalkarlardı. Bu olaya ise "harmandan kalktık" denirdi.

Eylül ayı ile birlikte başlayan yağmurlar toprağı kabartır ve tava getirir. Tava gelen topraklar sürülür ve güz ekimi için hazırlanırdı. Güz ekimi ekim ayı boyunca devam ederdi. At ve öküz ile yapılan ekim ve harman işi günlerce sürerdi. Günümüzde traktör, biçer döver sayesinde birkaç günde tarlalar ekilip, vakti gelince biçiliyor ve çok kısa sürede hasat elde ediliyor.

Bu arada Ahmunlar (gübreler), kül, tuvalet atıkları bağa, tarlaya taşınmak üzere hazırlıklara başlanırdı. Kasım ayında bağ kütüklerinin (omçaların) dipleri yalak şeklinde açılır; içine ahmun, kül ve tuvalet atıkları doldurulur ve kütük boğazına kadar toprakla örtülürdü. Kül genellikle ayrık otunun kurutulması için ayrıklı yerlere serpilirken ayrıca, bahar da san vurmaması için yaprak ve koruk (olgunlaşmamış üzüm) üzerine de kül serpilirdi.

İğdeli köyünde kışlar çok çetin geçerdi onun için kış gelmeden yakacak maddeleri önceden hazır edilmek zorundaydı. Önceden ısınmak için ocak başına oturan

insanların önü ısınır arkası donarmış. " arkam gavurga (kavurga) gavırıyor (kavuruyor), önüm harman savırıyor (savuruyor)" derlerdi.

Sobanın verdiği sıcak eşit şekilde oda içine dağıldığı ve bakımı ve kullanılışı kolay olduğu için ocak devri kapanmış soba devri başlamıştı. İğdelide değişmeyen şey ısınmak için yakılacak ısınma maddeleriydi. Kış gelmeden hazırlık başlardı. Meradan toplanan, kazma ile kesilen keven, calba, yabani ot kökleri ve çalı gibi yakacak maddeleri evlere taşınırdı. Ayrıca herkesin irili ufaklı üzüm bağları vardı. Yaşlanmış ve kurumuş asma kütükleri kesilirken budanan çubuklar aynı şekilde evlere taşınırdı. Taşınan bağ kütüğü ve budanan çubukların bir kısmı Pekmez kaynatmada kullanılırken bir kısmı ise kış aylarında sobada yakmak için ayrılırdı.

İğdeli köyü ve civar köyler ormanı olmayan köylerdendir. Kışın yakmak için ilk baharda yağmursuz havalarda ahırda kesilen kerme kurutulmak üzere uygun bir yere taşınır. Buna ilave olarak kış aylarında ahırdan pöslüğe (hayvan dışkısının biriktirildiği yere) taşınıp biriktirilen ahmun (havan dışkısı) komşular ve ev halkının dayanışması ile kasnaklar aracılığı ile şekillendirilerek kerpiç yapılırdı. Kerpiç yapımında komşular arası dayanışmaya "öndüçleşme" (yardımlaşma) adı verilirdi. Bahar ayında yapılan bu hazırlıklara, odun temin etmekte vardı.

İğdeli köyü ve civar köyler karasal iklimin etkisi altında olduğu için doğa yapısını ona göre şekillendirmiştir. Onun için odun elde etmek başlı başına sıkıntıydı. Sulak yerlerde ağaçları olanlar ağaçları kesmezdi. Çünkü ev yaparken lazım olur düşüncesi ile sadece dallarını keser ince dalları odun yapardı.

Ağacı olmayan haneler keven, calba, yabani ot kökü, yabani badem ve karamuk çalısından odun elde ederlerdi. Odun toplamaya gidenler eşek üzerine atılmış hurç (büyük heybe)'un içine kazma, urgan, içmek için su ve azık koyarlardı. Urgan yere "U" ve küçük "n" şeklinde yere serilir kırılan yanacak maddeler onun üzerine uygun bir şekilde yerleştirilirdi. Odun eşeğin taşıyabileceği ağırlığa geldiğinde urgan "u" ve "n" şekildeki kıvrımların aralardan geçirilerek sıkıca bağlanırdı. Bu odun demetine "sarma" adı verilirdi. Yardımlı kişilerden birisi eşeğin başını tutar diğer kişi eşeğin üzerine iterek yüklerdi. Yalnız olan kişi ise eşeğin başına ceketi atar sonra da sarmayı eşeğe yüklerdi. Bazı zamanda eşek sarmanın altından kaçarak sarmanın üzerine yüklenmesini istemezdi. İşte o zaman eşeğin sarmayı görmesini engellemek için ceket ile eşeğin başına örter öyle yüklerdi.

Kış günlerinde evin sıcak, karnın tok ise huzurlusun demektir. Onun için kışlık yiyecekler kar düşmeden yapılırdı. Mevsimine göre; sebze ve meyve kurutulur, turşu kurulur; tarhana, kış yoğurdu, peynir, çökelek; un, bulgur, yarma yapılırdı.

17. BÖLÜM

YER ADLARI (MEVKİLER)

-Köyün Önü
-Yukarı Köy (İğdeli köyünün eski yerleşim yeri)
-Aboğon Bel
-Gülüğün Çökeği
-Karamıklının Çökeği
-Tayfurun Yolu
-Karnin Boğazı
-Yel Atan
-Almalı
-Arabın Mezarı (Arap'ın Mezarı)
-Çalılı
-Dağ Tarla
-Balık Burnu
-Su Çatı
-Havuzun Konağı (Hafızın Konağı)
-Sızgı
-Göç Yolu
-Arkaç Kaya
-Büyükdayfır (Tayfur)
-Camız Pınarı
-Ortapınar
-Ağanın Pınarı
-Küçükdayfır (Küçüktayfur)
-Kör Fatma
-Apınar (Ağpınar)
-Cinganın Pınarı
-Göçyolu
-Gırözü (Kırözü)
-Gırözünün Boğazı (Kırözünün Boğazı)
-Kurudere
-Sultan Sekisi

-Göbelekli
-Eşşek Yolu (Eşek Yolu)
-Angut Yuva (Angıt Yuva)
-Anişin Başı (Ağnişin Başı)
-Oğlak Kulağı Bayırı
-Kötü Pınar
-Kadirin Kuyusu
-Büyük Uçuk
-Tatarın Pınarı
-Küçük Uçuk
-Garibin Mezarı
-Karabalağın Gölü
-Göğkuyu (Göğkuyuyu)
-Kırmızı Burun
-Karpınarın Yolu
-Celinin Armudu
-Çayır Tarla
-Depe Tarla (Tepetarla)
-Arzının Pınarı [(Arzunun Pınarı), Güvel Tarla]
-Aynaçoğlu
-Yalçının Dere
-Yalçının Başı
-Kırgı
-Mannasın Ağılı (Mannasın Ağalı)
-Güllü Bayır
-Kanlıarkaç
-Kırgının Yolu
-Ziyaret
-Kurt Deresi
-Boruklu
-Karaahmedin Pınarı (Karaahmet)
-Çukur Tarla
-İğdenin Bayırı
-Armut Sağ
-Mezarın Ardı

-Kağnı Yolu
-Hümmetin Bel'i (Himmet'in Bel)
-Mamadın Pınarı
-Kağnı Yolu
-Büyükdere
-Yelliboyun Yolu
-Dikilitaş
-Kösürekayası
-Erikli
-Taşkesme
-Atçının Danasını Kurt Yiyen Yer
-Kaş
-Araseki
-Abdulla'nın İni (Abdullah'ın İni)
-Küçük İn

18. BÖLÜM
GEÇİŞ DÖNEMLERİ

1. Doğumla İlgili Adetler:

Doğum Öncesi:

Çocuk doğmadan önce yerine getirilen birtakım uygulamalar vardır. Çocuğun ana rahminde varlığını hissettirmesiyle beraber başlayan süreç, hamilelik (gebelik) ve aşürüme (aşerme) gibi uygulamaları kapsar. Bu süreçte, çocuğun cinsiyeti ve hamile kadının sakınması gereken belli başlı hususlar vardır. Bu bahsi geçen uygulamaların dışında, çok istemelerine rağmen hamile kalamayan eşlerin başvurdukları yöntemler de vardır.

Çocuğu Olmayanlar İçin Yapılan Uygulamalar:

İğdeli köyü ve civar köylerde çocuğa verilen önem “çocuk evin direğidir”, “çocuk evin gülüdür”, “çocuk evin neşesidir” gibi söylemlerle çok yaygındır. Hal böyle olunca; çocuksuz evde eşler mutsuzdurlar. Mutlu bir yuva için çocuğun olması gerekiyor. Bu ise eşlerin cinsel birlikteliği ile olanaklıdır. Bilinçsiz aile ve toplumlarda çocuğun olması aynı zamanda, eşler için bir gurur kaynağıdır ve evliliğin yıkılmaması için bir teminattır. Aile ve toplum baskısı bir an önce çocuk sahibi olması için eşleri yanlışlar dahil çeşitli arayışlara yönlendirmekteydi. Her nereye başvurmuş olursa olsun bilimin çözemeyeceği sorunları hiçbir şey çözemez!

Çocuk sahibi olamayan erkek "dölsüz","erkeklikten yoksun", kadınlar içinse “kısır”, "ocak batıran","küdümsüz" gibi birçok söylemlerle suçlanmakta ve aşağılanmaktadır. Bu eşleri üzdüğü gibi her iki aile arasında da büyük kırgınlıklara, suçlamalara, bazen kavgalara kadar neden olmaktadır. Aşağılanan, horlanan, dışlanan kadınlar kadar şanssız değildik şimdi ki nesil kadınlar. Bir yanda bilim, diğer yanda bilinçli insanlar olması birçok sorunu çözmektedir. Erkek suçu kendinde aramıyordu. Hep suçlu kadınlardı!

Günümüzde çocuğu olmayan kadınlar ve erkekler çocuk sahibi olabilmek için modern tıp yöntemlerine başvurmaktadırlar. Ancak geçmiş dönemlerde eğitimden, bilgiden, bilimden bihaber bırakılan insanlar; muska, dua, ziyaret yerlerine gitme, canlı ve cansız nesnelerden medet umma gibi yarasız ve çoğu zaman zararlı yöntemlere başvuruyorlardı.

Anne-Baba Olmak İçin Başvurulan Uygulamalar:

- Kaynamış suya oturmak.
- Sıcak küle oturmak.
- Bel çekmek.
- Ayaklarından asmak.
- Karasakız tilesi (yakısı) sarmak.
- Sıcak tandıra oturmak.
- Yabani otların suyunu içmek.
- Ziyarete gitmek.
- Türbelere gitmek.
- Adak adamak.

• Dilek dilemek.
• Nazar boncuğu takmak.
• İğde dalı ile mavi boncuk takmak.
• Mezar ziyareti yapmak ve dilek dilemek.
• İmamlara muska yazdırmak.
• Keramet ehli kişilerden(!) yardım beklemek ve o zatları ziyaret etmek.

Hamilelik:

Geçmiş dönemlerde kadının hamile olup olmadığını öğrenmek için ehliyeti olmayan kocakarılara götürülüyordu. Onlar da el yöntemiyle muayene ederek hamile olup olmadığını söylüyorlardı. Yanılma payı %80-%90'dı. Bir de adet gününün geçmesiyle anlıyorlardı. İğdeli köyünde ebelik yapanlardan birisi de kendi annemdi. Annem anlatır, bizler dilerdik. Annem köyde birkaç kadının doğumunu yaptırmıştı.

Aşyürüme (Aşerme):

Doğum öncesi inançlardan birisi de aşermedir. Aşerme, gebeliğin belli bir döneminde gebe kadının canının bazı yiyecekleri çekmesi durumudur. Bazen kadınlar yiyecek şeylerden tiksinmektedir. Hamile kadının canı neden bir şeyler yemek ister ya da bir şeylerden tiksinir bu konuyu tıbba bırakmak yerinde olur.

Hamilelik Sakınmaları (Kaçınmaları):

Hamile kadının çocuğunu sağlıklı doğurması arzu edilir. Onun için dikkatli olması için bazı yasaklar getirilmiştir. Yani zarar verecek şeylerden kaçınması gerekiyor. Bunu şöyle sıralayabiliriz:

• Hamilelikte ağır işler yapmamalıdır.

• Hamile kadın ağır yük kaldırmamalıdır.

• Çömelerek iş yapmamalıdır.

• Çok yüksek yerlere uzanmamalıdır.

• Yüksek yerden atlamamalıdır.

• Kör, şaşı, çolak ve topal kişiye bakılmamalıdır. (Aksi halde doğan çocuğun öyle olacağı inancı vardır.)

•Doğacak çocuğun güzel olması için güzel şeylere bakılmalıdır.

• Çirkin şeylere bakılmamalıdır. (Aksi halde doğacak çocuk çirkin olur inancı

vardır.)

• Elma yerse doğacak çocuk gamzeli olur inancı vardır.

Çocuğun Cinsiyeti:

İğdeli köyü ve civar köylerde çocuğun cinsiyeti ciddi anlamda söz konusu değildir. Erkek çocuğu kız çocuğu diye bir tercih söz konusu değildir. "Tercih; doğacak çocuğun sağlıklı, eli yüzü düzgün akli dengesi yerinde olsun kız-erkek fark etmez" yönündedir. Alevi inancında erkek-kız ayrımı yapılmaz. Ayrım yapan kişiler kınanır ve ayıplanır. Çok eskiden tercih çok ciddi olmamak kaydıyla erkek çocuk isteniyordu. İnsanlar bilinçlenip medenileştiği zaman asla kız-erkek ayrımı yapmaz! Eskiden tarım ve hayvancılık ile geçimini sağlayan köylüler erkek çocuğunu yardım amaçlı istiyorlardı.

Hep kız çocuğu olan aileler "bir de erkek çocuğumuz olsa ne iyi olurdu"; ya da hep erkek çocuğu olan eşler "bir de kız çocuğumuz olsaydı çok iyi olurdu" diye söylenirlerdi.

Çevre köylerde olmayan yalnızca İğdeli köyünde olan kapı taşlama adedi vardır. Şöyle ki: Sürekli kız doğuran kadın bir de erkek çocuğu doğurursa o evin kapısı komşular tarafından "gözünüz aydın olsun" anlamında taşlanır. Çocuktum; annem komşumuz Emine Uğur'un doğumunu gerçekleştirmiş ve kız çocuklarından sonra oğlu olunca kapı taşlanmış. Emine Uğur'un eşi Abdullah Uğur göz aydınlığı olarak bisküvi, lokum, şeker gibi şeyler dağıtmıştı. Henüz doğmamış çocuğun erkek mi yoksa kız mı olacağını tahmin üzerinden yürütüyorlardı. Bu tahmin ne kadar doğrudur bilemiyorum. Ancak hamile kadının karnı yayvansa kız; sivri (dik çıkıntılı) ise erkek olacağı inancı vardır.

Bu konuyu biraz daha açacak olursak:

• Kadının karnı sivri ise erkek; karnı dağınık ve kalçası büyük olursa kızı olacağına inanılmaktadır.

• Kadın hamile kalınca çirkinleşirse, kız çocuk doğuracağı inancı vardır.

• Kadının canı ekşi yemek isteyince oğlu olacağına, çok tatlı yiyince kızı olacağına inanılmaktadır.

Doğum Esnasındaki Uygulamalar:

Bilimin, teknolojinin ve ehliyetli sağlıkçıların olmadığı ve her şeyin takdire bırakıldığı dönemlerde anne ve çocuk ölümleri çok oluyordu. Hastane, sağlık ocağı, sağlık evi olmadığı için korku yalnızca doğum yapan kadın için sınırlı değildi. Tüm aile ve yakınları korku dolu endişe ile doğum sonucunu bekliyorlardı. Sadece doğum değil isteyerek ve istemeyerek yapılan düşüklerde kötü sonuçlar doğurabiliyordu. Doğum yaptıran kocakarı (ebe) ve yardımcı kadınlar büyük bir mesuliyet üstleniyorlardı. Sonuç olumsuz olursa "Allah'ın takdiri" deyip geri çekiliyorlardı. Günümüzde doğum yaptıran sağlık personeli herhangi bir yanlış uygulamada Allah'ın takdirine bırakılmadan soruşturma açılabiliyor. Gerek koca karılar gerekse sağlık personeli, anne ve çocuğun sağlığını düşünüyordu. Tek fark, ne yaptığının bilincinde olmayan kocakarılar ve ne yaptığının bilincinde olan sağlık personeliydi. Cinsiyet ayrımı yapan insanlar, kız çocuklarını okutmazlar ama hastalarını da erkek doktora götürmezler. Ahlaktan bahsedenler, en güzel ahlakın cins ayrımı yapmayan ve her iki cinse fırsat eşitliği veren insanların ahlakı olduğunu unutur. Kadınlarını erkek doktora götürmeyen ve kız çocuklarını okutmayan, hatta kız çocuklarının ebe olmasını engelleyenlerin ahlakı olamaz!

Doğum:

Geçmiş dönemlerde köylerde doğum, o işin ehli(!) yaşlı kadınlar tarafından yaptırılırdı. Kocakarılar ve yardımcıları doğumu hasta kişinin evinde gerçekleştirirlerdi. Doğum yaptırılan yerin hijyenik olması pek mümkün değildi. Doğum esnasında hasta mikrop kaptığında ya zor iyileşiyor ya da ölüyordu. İğdeli köyünde yıllar önce doğum yaptıran yalnızca annem Melek Şahin değildi. Başka ebeler de vardı. Annem dahil bu ebelerin hangisi anne ve çocuğun sağlığına dikkat ediyorsa, o kişiye bol bol "dua" ediliyor, hediyeler veriliyordu. Bu hediyeler daha çok: peşkir (havlu), çorap, yağlık (dülbent), elbiselik kumaş, kına, sabun ve yiyecek-içeceklerden oluşuyordu. Bu hediyeler alınmadan önce sağlıklı doğum olması için ön hazırlıklar şarttı. Malzeme olarak: su, bez, sabun, çocuğun göbeğini kesmek için jilet ya da keskin kesici bir alet ve çocuğun yıkanacağı su gerekiyordu. En önemlisi ebelik yapan kocakarının ve yardımcı kadınların temiz olmasıydı. Eli yüzü temiz, üstü başı düzgün, tırnakları

kesilmiş, kısaca bakımlı ve temiz olmalılardı. Her an doğum başlayabilirdi. Onun için ebe sık sık hastayı kontrol ederdi. Günümüzde doğum yapacak kadın, uzman doktorların bulunduğu hastaneye götürülmektedir.

Göbekle İlgili Uygulamalar:

Birçok memeli canlıda olduğu gibi doğumdan sonra kadında eş düşmektedir. Bebek doğduğunda ilk iş göbeğini kesmektir. Göbek kesmek, dikkat ve bilgi ister: Göbeği keserken ebe parmağını koyar, dipten bağlar ve keser. Eskiden bebeğin kesilen göbeğini okul bahçesine **gömerlerdi.** "Okusun bilim insanı olsun", "okusun devlete, millete yararlı olsun", "okusun cahil kalmasın, ne zarar gelirse cahillikten gelir" denirdi. Ve "okusun ama her şeyi okusun, okumazsa yarı cahil kalır" diye ilave ederlerdi.

Bebeği Yıkama ve Tuzlama:

Göbek bağı kesilip bebe anneden ayrıldıktan sonra, temiz-ılık suyla yıkanarak vücuduna bulaşmış olan bazı şeylerden arındırıldıktan sonra bebek yıkanır. Bugünkü gibi bebenin altı bez ile sarılmaz, elenip ısıtılmış toprağa bez kundak içine belenirdi. Bebek belenmeden önce göbek bağı kesildikten sonra bebek tuzlanır. Tuzlama esnasında, bebeğin vücudunun her yerine çok olmamak kaydıyla tuz serpiştirilir. Serpiştirilen tuz, bebeğin vücudunda elle ovalanır. Bu tuzlama; bebeğin ileriki yıllarda teninin kokmasını engellemek içindir. Bu uygulamanın ne derece doğru olduğu bilinmemektedir. Bebek yıkanıp kundağa sarıldıktan sonra annesinin yanına yatırılır. Bu arada çocuk yıkanmış ancak anne henüz yıkanmamıştır. Çünkü doğum sonrası hemen yıkanmaz. Doğum esnasında anne çok yıpranmamışsa doğumdan birkaç saat sonra; eğer çok yıpranmışsa ertesi gün yıkanabilir.

Kapı Taşlama:

Kapı taşlama geleneği iğdeli köyü ve yakın köylerde vardı. İlk çocuğu olan ailenin kapısı taşlanırdı. Bu olaya ‘ev taşlama’ deniliyordu. Taşlayanlara lokum, püsküğüt (bisküvi) ve şeker dağıtılırdı. Bir de erkek değil de hepten kız çocuğu olmuş birisinin erkek çocuk sahibi olması halinde de kapı taşlanırdı. Abdullah Uğur'un birkaç kızdan sonra erkek çocuğu olmuştu, komşular kapı taşlayıp müjdelik istemişlerdi.

Ad Verme:

Alevi toplumunda çocuğa ad verme şöyledir: Çocuğa, ailenin halen yaşayan veya vefat etmiş bir büyüğünün adını koyarlardı.

Bilinçli anne-baba, barış içinde yaşamasını istedikleri için "Barış" adını- insan olmasını, mutlu olmasını, mutlu etmesini istedikleri için "Sevgi" adını- köleliği, tutsaklığı, hegomanya altında yaşamayı istemedikleri için çocuğuna "Özgür" adını vermektedirler.

Eskiden ad verileceği zaman ailenin en büyükleri çağırılırdı. Aile büyüğü dede, dede yoksa nine, nine yoksa baba ve anne çocuğu adını belirlerdi.

İsim koyan kişi ve ora da bulunan kişiler; Çocuğun adı ile yaşaması, dürüst, akıllı, ahlaklı, bilgili, sağlıklı, ailesine ve insanlığa yararlı olması yönünde dileklerde bulunur.

Lohusalık:

İğdeli köyü ve civar köylerde yeni doğum yapmış kadına "lohusa" adı verilir. Lohusalık, doğum sonrası en çok dikkat edilmesi gereken bir dönemdir. Çünkü doğum yapan kadın hem ruhsal hem de fiziksel olarak yıpranmış durumdadır. Onun içindir ki ona yardımcı olmak ve yalnız bırakmamak gerekiyor. Lohusa kadın özellikle aç kalmamalıdır. Anne aç kalırsa çocuk da aç kalır. Anne gıdasını alırsa sütü olur ve süt de çocuğu doyurur. Eskiden anneye süt artırıcı gıdalar verilirdi: düğür (ince bulgur), sütlü çorba, pekmez vb.

Lohusa ve Çocukla İlgili İnanışlar:

İğdeli köylerde doğumla ilgili yaygın birçok inanış vardır. Bunları şöyle sıralayabiliriz:

-Doğumdan sonra anneye soğuk su verilmez.

-Çocuğun üzerinden atlanması halinde çocuğun boyunun kısa kalacağına inanılır.

-Bir kadın doğum yapacağı zaman, bir olumsuzluk yaşanmaması için yanına hiç doğum yapmayan (kısır) kadın sokulmaz.

-Çocuğu ölen kadın, uğursuzluk getirir düşüncesiyle lohusanın yanına alınmaz.

-"Al basar" düşüncesiyle iki lohusa kadın birbiriyle görüşmez. Görüşmek zo-

runda kalırlarsa iğne değiştirirler. “Lohusa kadını al basar.” inancı yaygındır.

-Geceleri kadının yanında kocası ya da kardeşi bekler.

-Geceleri oda içerisi aydınlık olsun diye lamba yakılır.

-Kadının üzerine kocasının ceketi serilir.

-Yastık altında bıçak, makas bulundurulur. Al basması halinde bunlarla kendini ve çocuğunu koruma inancı vardır.

-Çocuk doğunca ayaklarından tutularak baş aşağı sallanır. Sonra annesinin yanına konur.

-Ağzına kim tükürürse sesinin onun sesi gibi güzel olacağına inanılır.

-Çocuğun ilk banyosundan sonra güzel kaşlı ve güzel gözlü olsun diye kaşına, gözüne sürme çekilir.

-Erkek çocuğu dayısına, kız çocuğu halasına benzer, inancı vardır.

Albastı İnancı:

Albastı inancı sadece İğdeli köyü ve civar köylerde değil, Anadolu'nun her yerinde varlığı kabul edilen bir inançtır. Doğumdan sonra lohusaya musallat olduğuna inanılan, alkarısı, karabasan, albastı adı verilen inanç bulunmaktaydı. İğdeli köyü ve civar köylerde inanca göre anneyle çocuğu rahatsız eden, hatta ölümlerine sebep olabilecek tehlikeli bir varlıktır.

Diş Hediği:

Anadolu'nun diğer yerlerinde olduğu gibi, İğdeli köyü ve civar köylerde geleneksel anlamda uygulanan bir adettir.

Çocuğun dişi çıktığında ev halkı içinde yetişkinlerden birisi hedik dolu kabı eline alır, köyde bulunan tüm evlere giderek tek tek dağıtırlardı. Günümüzde böyle bir uygulama yok!

Ayrıca dişin çıktığını ilk gören kişinin, aile büyüklerinden müjdelik istemesidir.

Sünnetle İlgili Adet ve Uygulamalar:

Sünnet Yaşı: Eskiden ekonomik nedenlerle sünnet olacak çocuğun yaşı aranmazdı. Çocuklar okul öncesi sünnet ettirilirdi. Bunun sebebi de eğitimin çok önemli olması ve eğitimin sekteye uğramaması gerektiğidir. Sünnet işlemi günümüzde hastanede doktorlar tarafından yapılmaktadır. Ancak geçmiş dönemlerde Sivas ili

Gemerek ilçesine bağlı Eskiyurt (Alakilise) köyünden un, bulgur, düğür vs. Deşirmek (toplamak) için köylere gelen Abdallar ellerindeki usturalarla sünnet işlemini yaparlardı.

Sünnet Düğünü:

Eskiden iki gün sünnet düğünü yapılmaktadır. Düğünlerde olduğu gibi, okuntu gönderme ve hediye getirme geleneği vardır. Davul-zurna eşliğinde halaylar çekilir, oyunlar oynanırdı.

Kirvelik:

Aleviliğin köklü geleneklerinden biri olan ve bugün de geçerliliğini koruyan bir kurum vardır o da kirvelik kurumudur. Kirveler birbirlerini her zaman sever, sayar ve saygı gösterirler. Birbirlerine sadık ve bağlı kalırlar.

Bu iki aile arasında, musahiplikte de olduğu gibi, kız alıp verilmesi yasaktır. Alevilikte var olan güçlü ahlak sistemi kirvelik olayına da yansımış olup bunu uygulamaya koymuştur.

Günümüzde ne kadar şartlar ve ortam değişmiş ise de eski kirvelik gelenekleri aynen devam etmektedir.

Kirve:

Kirve, çocuk sünnet edilirken onun masraflarını üzerine alan ve sünnetçi önünde tutan kimsedir. Kirve, çocuk üzerine babasından ve annesinden sonra, en büyük hak sahibi olan kimse sayılır. Kirve seçimi çok önemlidir. Kirve, eline, beline, diline sahip kişilerden seçilir. Bir kimse, bu nitelikleri taşıyan kişiye kirvelik teklif ederse çok geçerli bir maazereti yoksa o kişi kirveliği kabul eder. Ve bu kişiler, birbirilerini "kirve" diye çağırırlar.

Çocuğun babası ve annesi kirveyi ziyaret eder ve düğün günü kararlaştırılır. Köy içine ve civar köylere okuntu gönderilir. Okuntuyu alan insanlar düğüne katılırlar. Davul-zurna eşliğinde halaylar çekilir, oyunlar oynanır. Sünnet düğünü iki gün sürer. Düğünün ikinci günü kirve çocuğu tutarak sünnetçinin çocuğu sünnet etmesine yardım eder ve çocuk ettirildikten sonra hazırlanan yatağına götürülür. Kirve olan kişi, çocuğa verilmek üzere getirdiği hediyeleri verir. Ailenin yakın akrabaları, komşular

da hediye takarlar. Kirve ayrıldığı vakit, çocuğun babası kirvenin getirdiği hediyelerin iki katını vererek evine uğurlar.

Sünnetten önce hazırlanmış olan masa ve sandalye ortaya konur. Sünnet biter bitmez, önce kirvesi ve çocuğun yakınları başta olmak üzere, herkes gönlünden koptuğu kadar bir miktar para atar. Toplanan bu para, orada bulunan bir kişi tarafından okunur, diğer bir kişi tarafından da takı takan kişinin adını soyadını ve taktığı para miktarını yazarak kayıt altına alır.

Takı sonrası yemek verilir. Yemek sonrası birkaç saat daha halaylar çekilir, oyunlar oynanır.

Günümüzde sünnet düğünü genellikle düğün salonlarında birkaç saat içinde olup bitiyor. Okuntu yerine, kart ve sosyal medya aracılığıyla davet ediliyor insanlar. Abdallar değil doktorlar sünnet ediyorlar. Değişmeyen tek şey kirvelik ve takı olayıdır.

Asker Uğurlama:

İğdeli köyü ve civar köylerde asker uğurlama geleneği oldukça samimi geçmektedir. Askere gidecek olan gençler, birliğine ulaşmalarına birkaç gün kala; eş, dost, hısım, akraba ziyaretlerine giderlerdi, hala gitmektedirler. Kendilerini ziyarete gelen gençlere masa kurulur, içki ve yemek ikramı yapılır. Bol bol nasihat içeren askerlik anıları anlatılır. Diğer yandan gençler kendi aralarında baş başa buluşup eğlenirler. Bu ziyaretler ve eğlenceler birkaç gün boyunca neşe içinde devam eder. Askere gidecek olan gençlere; yavuklusu (sevgilisi) gizlice oyalı bir mendil verirdi. O da yavuklusuna tesbih verirdi.

Ayrıca ziyaret ettiği kişiler gence yardım olsun diye para (harçlık) verirlerdi. Askere gitmeye 1-2 gün kala topluca asker düğünü ya da eğlence yapılırdı. Düğün masraflarını halk kendi arasında gence takmış olduğu para ile karşılardı. Gencin avuç içine kına yakılır ve o gün davul-zurna eşliğinde kadın-erkek tüm köy halkı hep birlikte halay çeker, oyun oynarlardı.

Ertesi gün askere gidecek olan genç; evden çıkarken anasının, babasının, abi ve ablasının ellerini, küçüklerin yüzlerini öper, helallik (hakkınızı helal edin) ister. Evden çıkarken "tez git tez gel" anlamında gencin arkasından su dökülürdü.

Askere gidecek genç, ailesi tarafından hazırlanmış olan iç çamaşırı, tıraş makinesi, tıraş fırçası, jilet, küçük cep aynası, tırnak makası, iğne iplik gibi askerin ihtiyaç

duyabileceği malzemelerin bulunduğu çantasını eline aldıktan sonra orada bulunan herkes ile vedalaşırdı. Çocukları askere giden ailelere komşuları tarafından “Allah Kavuştursun” a gidilirdi.

Günümüzde askerlik eskisi kadar zor değil. Eskiden evlerde telefon yoktu. Köyde bir telefon vardı, o da muhtarın evinde ya da muhtarlık binasında olurdu. Ailesini veya eşini arayan asker bu telefon aracılığıyla görüşebilirdi. Bir de mektup ile haberleşme sağlanırdı. Günümüzde görüşmek istediği kişi ile cep telefonu üzerinden internet aracılığıyla görüntülü veya görüntüsüz görüşebilmektedirler. Genellikle evlilikler askerliğini yapmış kişilerle gerçekleştirilirdi. Askerliğini yapmayan gence istisnalar hariç kolay kolay kız verilmez, hatta nişan dahi yapılmazdı. Askerliğini yapmayan kişiye "askerliğini yapmayan kişi adamdan sayılmaz" denirdi.

Askere gitmeyen kişin lafı dinlenmez, çocuk olarak görülürdü. İğdeli köyünün ünlü bakkalı Hüseyin Yalçın (kömbe) "askere gitmeyeni ben adamdan saymam", "kişi kaç yaşında olursa olsun, askerliğini yapmayan herkes çocuktur" derdi.

Nasihatler:

• Cumhuriyetin kıymetini bilin. Cumhuriyete yararlı asker olun.
• Asker ocağı peygamber ocağıdır. Vatan size emanet. Emanete ihanet etmeyin.
• Sayılı günlerin ömrü az olur. Bir bakarsın ki; terhis günün çıkıp gelmiştir.
• Ast ve üstlerinize saygılı olun. Saygı duyduğunuz yalnızca askerlik makamıdır.
• Hiçbir millet diğer milletten üstün değildir, üstün olan insan olmaktır.
• Asker arkadaşlarını dininden, inancından, ırkından dolayı aşağılama, kötü davranma! Bilesin ki onlar da insandır.

• “Yetmiş iki millete bir nazarla (göz ile) bak; hak sevmiş yaratmış söz etme gönül” sözünü aklınızdan çıkarmayın

BAYRAMLAR

Şeker Bayramı (Ramazan Bayramı):

Önce evdeki tüm eşyalar ve ev temizlenirdi. Sıva istiyorsa ev sıvanırdı. Varsa çatlak, patlak, yarık yerler tamir edilirdi.

Arefe günü bayram sabahı köy odalarında yenirdi. Arefe günü aile ve akrabalar hep birlikte Mezarlığa gidilir, dua bilen kişi dua okur. Daha sonra isteyen diğer mezarları ziyaret eder mezar toprağını karıştırır. Mezarlığa gidenlere, yolda gördüğü kişilere ikram etmek için sini içinde şeker, lokum, bisküvi götürür.

Bayram sabahı herkes temizlenir, temiz elbiselerini giyer. Kıyafet olarak çocuklar ve büyükler bayramlıklarını giyer.

Bayram sabahı aile halkı birbirleri ile bayramlaşırlar. Bayramlaşmak için önce sülale büyüğünün evine gidilir. Sonra komşulara ziyaretler gerçekleşir.

Misafirlere çoluk çocuk, kadın erkek herkese lokum, şeker, bisküvi, tatlı, çay, kahve ikram edilir. Çocuklara ayrıca harçlık verilir.

Kurban Bayramı:

Kurban Bayramı için de 10-15 gün öncesinden de yine Şeker Bayramında olduğu gibi hazırlıklar yapılırdı. Maddi durumu iyi olanlar kurban keserdi. Kurban için kesilecek hayvan Bayram'a kadar iyi bir şekilde beslenirdi.

Kurban kesildikten sonra üçe ayrılır; üçte birisi mutlaka fakirlere dağıtılırdı. Bir kısmı akraba ve komşulara dağıtılır geri kalanı eve ayrılırdı. Eğer Kurban ortak kesilmişse mutlaka tartılarak paylaştırılırdı.

Kesilen kurbanın kanına büyükler parmaklarını batırarak çocukların alınlarına değdirip, "kaza bela gelmesin!" derlerdi. Kurban eti dağıtıldıktan sonra kalan etler kavurma yapılarak büyük bir kap içine dökülür, soğuyup donduktan sonra kavurmalar çanaklara konur buradan alınarak kullanılırdı. Kurbanın işi bittikten sonra temiz elbiseler giyilir "bayram gezmesine" çıkılırdı. Bayram ziyareti birinci ikinci gün yapıldığı gibi ikinci günde yapılırdı. Çocuklar kurban kesilirken oradan uzaklaştırılırdı.

Günümüzde de bayramlar eskisi kadar olmasa da heyecanlı geçmektedir. Yine

mezar ziyaretleri yapılmaktadır. Günümüzde ekonomik sıkıntılar nedeniyle kurban kesen hane sayısı yok denecek kadar azdır. Köyde düzenli olarak her yıl kurban kesen ailelerden Yadigar Güneş ve Turan Demir var.

Bayram ziyaretleri halen devam etmektedir. Ancak şimdilerde eskiye nazaran bazı adetler değişmiştir. Örneğin eskiden çocuklara bayram harçlığı her zaman verilirdi. Günümüzde harçlık veren hane sayısında büyük bir düşüş var. Ancak yine de eski adetlerin birçoğu devam etmektedir.

Milli Bayramlar:

Taşımalı eğitime geçilene kadar okul bahçesinde kutlanıyordu.

Bayram sabahı okulda toplanan öğrenciler okul bahçesinde sıralanır ve öğretmen önderliğinde şarkılar, marşlar söylenirdi.

Öncelikle okul müdürü konuşma yapardı. Önceden belirlenen öğrenciler ezberledikleri şiirleri okurlardı.

Daha sonra koşu yarışması, çuval yarışması ve tahta kaşıkta yumurta taşıma ve yoğurt içinde para bulma yarışmaları yapılır kazanan öğrencilere hediyeler verilir ve tören sona ererdi. Köylülerin oturması için okul sıraları okulun bahçesine çıkarılırdı.

Milli Bayramlarda Yapılan Yarışlar:

Çuval yarışması: Yarışacak öğrenciler çuvalın içine girer. Başlangıç çizgisi olarak belirlenen yerden varış noktası olarak belirlenen yere kadar çuvalın içinde ulaşmaya çalışılır. İlk ulaşan öğrenci yarışmayı kazanır.

Mendil Kapma Yarışı: Belirlenen bir öğrenci mendili tutar. İki veya daha fazla kişi mendili tutan öğrencinin elindeki mendili kapmak için koşarlar. Hangi öğrenci önce gelir mendili alırsa o kazanır.

Yumurta Taşıma Yarışması: Yarışmaya katılan öğrenciler tahta kaşıklara yumurta koyarlar. Yarışan öğrenciler bu kaşıkları ağızlarıyla tutarak yumurtayı düşürmeden varış noktasına kadar taşımaya çalışırlar. Yumurtayı düşürmeden hedefe ulaştıran öğrenci yarışı kazanır.

Yoğurt İçinde Para Bulma Yarışı: Yarışmaya katılan öğrenciler yoğurt dolu kabın içindeki parayı bulmak için yarışırlar. Yarışmacılar yoğurt içine ağzını batırarak parayı ararlar. Parayı kim bulursa yarışmayı kazanır.

Evlenme Adetleri:

Her anne-baba çocuklarının yuva kurup çoluk çocuğa karışmasını isterler. Kızını istemeye gelenler olduğu gibi kız istemeye de giderler.

Oğlunu evlendirmek isteyen anne-baba öncelikle oğlunun evlenmek isteyip istemediğini sorar. Eğer evlenmek istediğini söylerse artık kız bakma görevi anne-babaya düşer. Anne-baba düğünlerde, bayramlarda ve gezmelerde oğullarına yakışacak ve mutlu edebilecek kızı araştırmaya koyulurlar. Kız beğenildikten sonra oğlunun görüşüne başvurulur. Yani beğendikleri kızı oğlunun da isteyip istemediğini sorarlar. Kabul ederse kızı ve ailesini daha yakından tanımak için tekrardan oğlan tarafı kız evini ziyarete gider. Kız beğenilmişse kızın akrabalarından birine istemeye gelecekleri söylettirilir. Kız tarafı hemen kısa bir tarih (gün) vermez. Onlar da oğlan tarafını sorup soruşturmak ister. Eğer vermeye gönülleri yoksa kırmamak için uygun bir dille "kızımız evlenmek istemiyor", kızımız henüz küçük"," kızımız okumak istiyor" gibi bahaneler ileri sürülür. Eski zamanlarda baba kızına "... kişinin oğlu ile seni evlendireceğim haberin olsun!" dediği an kız babasına itiraz bile edemezdi. Oğlu da aynı durumdaydı "sana... kişinin kızını alacağım hiç itiraz istemiyorum!" dediği an itiraz hakkı yoktu.

Evlilik kadın-erkek birlikteliğinde ortak bir yaşamdır. Sabahattin Ali ne güzel ifade ediyor:

“Kadın bir erkeğe varmaz, kadın bir erkeğe verilmez ve bir erkek bir kızı almaz, (almak-vermek) bu tabirler kadını kıymetten düşüren, ona en hakir mahiyeti veren şeylerdir ve her şeyden evvel bu zihniyeti kadınlarımız kafalarından çıkarmalıdır; bilmelidirler ki iki cins birbiriyle hayatlarını birleştirirken yuvaya getirdikleri aynı kıymette şeylerdir ve koca mal sahibi değil, ortak, hayat ortağı demektir.

Bu hukuk müsavatı kadınlarımızın şuurunda yer ettikten sonra onların kuvvetli ve hakiki bir insan olmak için dimağı ve fikri sahada da yükselmek isteyecekleri de tabiidir.

Memleketimizin kadın ve erkeklerini, biri diğerini sürükleyen ve taşıyan değil, el ele ve aynı tempoda yürüyen iki mahluk olarak göreceğimiz günün uzak olmamasını dilerim.” [17]

Evlilik Öncesi:

İğdeli de kızlar 18 erkekler 18 – 20 yaşında evlenme çağına gelmiş olarak kabul edilirlerdi. İğdeli köyünde eskiden görücü usulü evlilikler yapılırdı. Günümüzde karşılıklı anlaşmaya bağlı evlilik yapılmaktadır. Kız kaçırma evlilikleri eskiden oluyordu. Beşik kertmesi evliliklere pek rastlanmaz.

Özellikle kız kaçırma çok nadirken, akraba evlilikleri İğdeli köyünde dikkati çekecek kadar çoktur (Köyler genellikle birbirleri ile uzaktan ve yakından akrabadırlar). Yakın zamana kadar bazı sülaleler içe kapalı bir yaşam sürerlerdi. O sülaleler çoğunlukla dışarıya kız vermez ve kız almazdı. Evlilikleri sülaleye mensup aileler arasında gerçekleşirdi. Bu sülaleye mensup kişiler genellikle Feodal toprak mülkiyetçiliğini savunan kafa yapısına sahiplerdi. Mülkün (ev, bağ-bahçe, tarla vb.) bir başka ailelere geçmemesi için sülale içi evliliği tercih etmekteydiler. Hatta daha ileri giderek kadınlar, baba mülkünü çocuklarına ve eşine layık görmez; mülkün erkek kardeşine, kardeşlerine kalmasını isterlerdi. Böylelikle baba mülkü el değiştirmemiş olacaktı. Kız ve erkeğin mutluluğu söz konusu değildi. Mutluluk mülkün bir başka kişilere geçmemesiydi.

Düğür (Dünür) Gitme:

Kız isteme görevi; yaşlı, ağzı iş yapan, yol yordam bilen tecrübeli kişiye verilir. Tecrübeli kişi “Allah'ın emri, Peygamber'in kavli ile kızınız ……. ‟ı oğlumuz …..‟ye istiyoruz der. Cevabı, kız tarafının en yaşlı kişisi verdiği gibi, kızın babası da vermektedir:

[17] Sabahattin Ali – 1932 / Konya Konuşmasından

Köy içinde yaşayan kişiler birbirlerini tanıdıkları için kız verme ilk dünür gitmede neticelenebilir. Buna rağmen kız babası usulen de olsa: "Düşünüp karar vermemiz için bize zaman verin, biz size haber göndeririz" der.

Cevap olumlu olursa aracı bir kişiyle erkek tarafı müsait bir zamanda tekrar davet edilmektedir. Olumsuz düşünülürse erkek tarafına "kızımız küçük, kızımız evlilik düşünmüyor" gibi nazikçe bahaneler ile haber gönderir. Bahanedeki amaç, kırıcı ve üzücü olmamaktır.

Söz Kesme (Şerbet İçme):

Söz kesme, erkek tarafı ile kız tarafının kendi aralarında karşılıklı vermiş oldukları sözü, komşu ve akrabalarına duyurmasıdır. Eskiden söz kesmeye şerbet içme de denirdi.

Şerbet içme ya da söz kesme kız tarafının oğlan tarafına olumlu yanıt vermesinden çok kısa bir süre (bir hafta, on gün) sonra yapılmaktadır. “Hayırlı işi çok uzatmak iyi değildir” sözü İğdeli köyünde hep söylenegelmiştir. Daha da önemlisi söz kestiklerini herkese duyurmaktır.

Evlilik ve evliliğe giden yolda ailenin itibarı yani anne -babanın ve diğer aile büyüklerinin yaşam biçimi, bakış açısı, toplum içinde duruşu ve geçmişi çok önemlidir.

Anne-babanın bugünü, geçmişi temizse kız tarafı kızını vermekte tereddüt etmez. İğdeli köyünde “anasına bak kızını al” sözü bu gibi durumlarda etkili olur. Sadece anne ile sınırlı değil! Babayı, dedeyi, nineyi kapsar. Kız tarafı olsun erkek tarafı olsun bu tür şeylere çok önem verirler. Hatta kız istemede aracı kişinin itibarı ve saygınlığı da çok önemlidir.

Bu mutlu güne, akrabalar ve komşuların yanı sıra köyün aklı başında insanları da davet edilmektedir. Kız evi misafirlere kahve ikram eder. Eskiden her ev de olmazdı ama böylesi günde kahve bulundurulurdu.

Söz kesimine giden erkek tarafı, gelin adayına ilk hediyelerini verir. Bu hediyeler, bir sini içinde kız tarafına götürülerek misafirlerin önünde sergilenir. Sini içinde küpe, yüzük, altın bilezik, tülbent, çamaşır, elbise ve ayakkabı olur. Ayrıca şerbetlik getirilir. Hediyeler, erkek evinden görümce, gelin ya da genç bir kız tarafından misafirlerin olduğu yere getirilir. Gelen akrabalar arasında, takı takmak isteyenler

olursa onlar da hediyelerini kıza verirler. Arkasından şerbet içilir. Günümüzde şerbet veya şerbet niyetine kola, fanta, meyve suyu gibi içecekler de ikram edilmekte.

Başlık Parası:

Söz kesiminde nişan günü ve başlık parası konuşulurdu. Eskiden çok fakir olan ailelere başlık parası adı altında para verilirdi. Kız babası bu almış olduğu parayı kızının çehizine (çeyizine) harcayacaktır. Geçmişten günümüze başlık parası kesinlikle yoktur.

Nişan:

Nişan evliliğe giden yolda önemli bir aşamadır. Bu dönem önemli ve özel bir evredir.

Söz kesiminden kısa bir süre sonra nişan yapılırdı. Günümüzde, düğün ve nişan gününün özelliği ve zamanı pek önemli değil. Eskiden köyler göç vermemişti düğünler hasat sonrasına denk getirilirdi. Köylü hasattan elde ettiği parayla düğün yapardı. 35-40 yıl önce yapılan nişanlar, düğün gibi görkemli olurdu, nişan iki gün sürerdi. Düğünler çok kalabalık olurdu. Köyler birbirine akrabadır, arkadaştır her şeyden önce candır. Komşu köylere de okuntu gönderilir/gönderilirdi. Komşu köylerden düğüne gelenler evlere misafir edilirdi.

Nişan ve düğün, şimdiki gibi salonlarda birkaç saat içinde yapılıp bitmezdi. Düğün kız evinde yapılırdı. Söz kesildikten sonra, ne zaman nişan yapılacağını kız ve erkek tarafının aileleri karar verirlerdi. Yukarı da belirtildiği gibi genellikle nişan masraf ve hazırlıkları hasat sonrası yapılırdı.

Gençlerin nişanını birbirlerine ait olduklarını parmaklarına takılan yüzükle taçlandırılırdı.

Nişan yüzüğü dışında, erkek evinden gelen kişiler maddi gücü oranında altın ve para takarlardı. Halen bu takı adedi devam etmektedir.

Geçmiş dönemlerdeki nişanlı gençlerle bugünkü gençliğin nişanlılığı aynı değil. Şöyle ki: Eskiden kız tarafının koyduğu yasak nedeniyle nişanlılar birbirleri ile görüşemiyor, konuşamıyorlardı. Oysa günümüzde nişanlı gençler fırsat buldukça buluşmakta, baş başa kalmakta ve birbirlerini daha yakından tanıma fırsatı bulmaktalar.

Yasak konan gençler: Düğün de (birlikte halay çekmek, oyun oynamak yasak olduğu için yalnızca birbirlerini izleyebiliyorlardı), çeşmede, tarlada, bayram da ya da gizli gizli buluşma ile görüşebiliyorlardı. Bazan baba ev de yokken anne konuşmalarına müsaade ediyordu.

Bazan bu yasaklar, bazı nişanlı gençleri çileden çıkarıyordu. "Konuşma, görüşme, çeşmeye gitme, tarlaya gitme, düğünde çok durma, eve gelmesin" gibi anlamsız konuşmalar nişanın bozulmasına kadar vardırılıyordu. Halk deyimi ile "dananın kuyruğu koptu kopacak" aşamasına gelince nişan bozulabiliyordu. Nişan bozulursa sonuç ne olur? İki tarafta taktığı takıları alır. Ama sıkıntı bundan sonra başlar. Yani uzun yıllar sürecek olan düşmanlık, birbirilerini istememezlik, kırgınlık, küslük vs. Bu davranışlar ailelerle sınırlı kalmaz, akraba ve hısımlar arasında da devam eder. Gelenekçi ahlakın topluma dayattığı büyük bir yaradır bu.

Nikah:

Aklım erdiği dönemlerden bu yana köyümüzde dini nikah ile evlilik yapılmamıştır. Köyümüz ve çevre Alevi köylerde Cumhuriyet öncesi ve sonrasında imam nikahı ile evlilik yapıldığını yaşlı insanlardan dahi duymadım.

Nikah, aile birliği ve mutluluğu ile ilişkilendirilir. Aynı zamanda evlilik öncesi kız babası ve annesi "kızımıza sahip çık! sahibi sensin" derlerdi. Gönülsüz evliliklerde "nikah ta keramet vardır" sözü ile kişileri istenmeyen gönülsüz evliliğe teşvik ediyorlar. Bu söylemler; kadını zavallı, çaresiz erkeği ise güçlü, kuvvetli üstün bir cins olarak niteler. Bu söylemler ailede birliği ve mutluluğu getirmediği gibi kerameti de gözükmektedir.

Osmanlı'da ve İslam hukukunda erkekler, cariyeler ile nikahsız olarak birlikte olabilirler ve onlardan çocukları olduğunda, çocuk gayrimeşru sayılmaz erkeğin resmi çocuğu olurdu. Erkeğin cariye ve eşlerinden olmayanlar da oğlu olabilirdi.

Halk kesiminde evlilik dışı olan çocuklara "piç" denirdi. Hala "piç" denilmektedir. Günümüzde zengin kişilerin evlilik dışı olan çocuklarına "yasak Yaşam: meyvesi" denilmektedir. Görüldüğü gibi Osmanlıda ve İslam hukukunda yöneticiler ve zenginler için nikah fazla bir önem arz etmezken fakir alt sınıf insanlardan doğan

çocuklar piç olmakta ve alt sınıfa ait çiftler, devlet yöneticileri ve dini otoriterler tarafında nikaha zorlanmaktadır.

Devlet resmi nikahını dindarlar ise imam nikahını zorunlu görürken halkın aç, perişan ve mutsuz yaşamına göz kapatıp kulak tıkıyorlar. Aldıkları maaşı yetmeyen çiftler sosyal dayanışma ve yardımlaşma vakfının vermiş olduğu yardımlardan yararlanmak için anlaşmalı bir şekilde eşlerinden ayrılıyorlar. Ya da ölen kişinin eşi bir başka maaşlı kişi ile nikahsız evlilik yaparak iki maaş ile hayatını idame ettirmeye çalışıyorlar. Diğer yandan anne veya babası ölen kişinin kızları eşlerinden ayrılarak anne veya babanın maaşını alarak nikahsız olarak evliliklerine devam ediyorlar.

Günümüzde tutucu Sünni aileden bayan ile yapılacak evliliklerde Sünni ailenin İmam nikahı istemesi halinde hoşgörü ve kırıcı olmamak adına İmam nikahı yapıldığı da duyumlarımız arasındadır.

Çehiz (Çeyiz):

Çehiz Anadolu'nun her yerinde olduğu gibi iğdeli köyünde de kız çocuklarının doğumundan itibaren hazırlık
yapma geleneği vardır. Çünkü her anne kızının çehizini (çeyizini) hazırlamak için bütün çabasını ortaya koyar. Bu çabaya baba da maddi imkanı ölçüsünde destek vermektedir. Çehiz varlıklı aileler kadar yoksul ailelerde maddi gücü oranında kızına çehiz vermek için çok büyük çaba sarf ederdi.

Köyümüzde kıza verilen çehizler de bulunan ürünler şunlardı: Örme patik, etrafı işlemeli mendil, havlu, mendil, yün çorap, ellik (eldiven), çamaşır, dülbent (tülbent), yastık, yastık örtüsü, yorgan, minder, döşek, kilim, duvar halısı; tencere, güğüm, çay takımı, sahan (tabak) takımı vesaire.

Çeyiz, düğünden yaklaşık birkaç gün önce kız evinde sergiye açılmaktadır. Okuntu dağıtılanlar tarafından, çeyize hediyeler getirilmektedir.

Çeyiz Yazma:

Düğünden bir aç gün öncesinde çeyizde var olan şeyler yazılır. Alınan malzemeler bir liste yapılarak kız evinden çıkarılır.

Çeyiz yazıldıktan sonra kardeş yolluğu verilir. Gelinin kapısı çalınır fakat açılmaz. Gelin sağdıcı bahşiş istemektedir. Bahşiş verilip girildikten sonra sandığın üzerinde bir kişi oturur. Bu gelinin ya küçük kardeşi ya da yakın akrabasıdır. O da bahşiş istemektedir.

Günümüzde bu gelenekler birçok değişime uğramıştır. Gelin ve damat adayları ev ihtiyaçlarını birlikte almaktadırlar. Geçmiş dönemlerde olduğu gibi günümüzde de çeyizler, olası bir ayrılık durumuna karşı kız evinden erkek evine gönderilmeden önce, aile büyüklerinin ve aklı eren kişilerin olduğu bir ortamda tek tek yazılmaktadır. Buna çeyiz yazma adı verilmektedir.

Halay ve Oyunlarımız:

Köyümüz ve civar köylerde haremlik-selamlık yoktur. Kadın-erkek hep birlikte türküler eşliğinde çekilen (oynanan) halaylar büyük halkalar oluşturur ve ahenk içinde oynanmaktadır. Düğüne giderken sini donatılır. Sininin ortasına rakı, viski, şarap gibi içki çeşitlerinden birisini koyarlar. Halay da içtikçe güzelleşir. Hiç kavga ve tartışma olmaz. Çekilen halaylarda; halay çekenlere sakiler içki dağıtır kavun, peynir, etten oluşan meze ikram edilir. Genel olarak bakıldığında yöremiz köylerinde yaşayan Aleviler edebiyat, bilim, kültür, sanat ve toplumsal olarak birçok değerin etkilerini her alanda muhafaza etmiştir. Bunlardan biri de düğün kültürümüzdür.

Özellikle halay çeşitleri ve müziği yöremiz kültüründe çok önemli bir yere sahip olup, davul ve zurna gibi müzik aleti ile söylenen türküler ve maniler yüksek sesle söylenirken bir taraftan da davul-zurna eşliğinde karşılıklı oyunların zevkle icra edildiği görülmektedir.

Düğünlerimizde ki yöresel ve geleneksel olarak "Ağırlama" diye adlandırılan halay bir başka güzellik taşır. Diğer halaylarımız da bir başka güzelliktedir.

Saatlerce birbirlerine bitişik halde devam eden halay çekme serüveni ve ruh hali düğünlere hep olumlu bir şekilde yansır. Kadınların zılgıt eşliğinde gelin indirmeleri bir başka heyecan vericidir.

HALK OYUNLARI

-Halay (beş çeşit)
-Ağırlama
-Kırıkhan
-Yanallah
-Yanlama
-Bico
-Hacim
-Fıstık
-Çökelek (Yöre: Sivas. Bu oyun Turap Demirel tarafından köyümüze kazandırılmıştır.)
-Üç on dört ve Mavilim... daha birçok oyunlar icra edilmektedir.

Düğün Ekmeği:

Köylerimizde düğünler çok kalabalık ve coşkulu geçer. Düğünler bu kadar kalabalık olunca yenecek ekmeğin hazırlığı birkaç gün önceden yapılır.

Köylü kadınlar, düğün evine "katkı olsun" diye derin bir tabak veya tas içinde un koyup götürürler. Un üzeri gül veya çiçek ile süslenir. Unu getiren kadınlar "Allah hayırlı, uğurlu eylesin", "Allah başa kadar götürsün der, düğün evine neşe içinde unları bırakırlar. Düğün evi de " darısı gençlerinize" der.

Düğün ekmeği yapılacağı zaman bir-iki gün önceden akraba ve komşulara duyurulur. Kararlaştırılan günde: Ekmek tahtası, evrağaç, oklava, un ve diğer gerekli malzemeler hazır edilir. Köy de kadınlar güneş doğmadan kalkarlar. Sabah hava yeni yeni ışımaya başladığında ekmek yapılacak eve kadınlar (gelin, kız, yaşlı) gelir ve işe başlarlar. Biri döküm alır biri hamur yoğurur, biri bezi alır.

Kadınların rahatlığı için zemine minderler konur. Başlarlar yufka (açmaya) ve muhabbete. Açılıp inceltilen yufkalar eviriciye uzatılır. Evirici, evrağac ile sacın üzerinde evire çevire yakmadan güzelce pişirir ve önceden hazırlanmış olan bir ekmek tahtasının üzerine üst üste istifler. Damat bu esnada içeri girerse; (girmesi adettendir.) Evirici evrağacı kaldırarak bahşiş ister. Damat'a bazlama veya yeni pişmiş

katmer (bir tür yağlı börek) ikram edilir. Damat ekmek tahtasının üzerine bahşişi bırakır. Damat tarafından birinci derecede yakınları evde ekmek yapılırken gelirse ekmeğin ortasından deler boynuna asarlar, karşılığında şeker bandırma, bisküvi, helva ... alırlar.

Kadınlarımızın sesi çok yanıktır. O yanık sesi ile türkü ve türkü formunda (İğdeli ve diğer civar köylerde türkü diye okunanlar genelde ağıttır) ağıtlar okurlar. Bunun yanı sıra maniler de okunur.

Okuntu Dağıtma:

İğdeli köyü ve civar köylerde düğüne çağrının diğer adı "okuntu"dur. Okuntu öncelikle komşu köylere sonra köy içine dağıtılır. Okuntu götüren kişi " ... Kişinin düğün var ... günü sizleri düğüne davet ediyor" der ve düğün tarihini söyler. Okuntuyu alan kişi "Allah mutlu, Allah bahtiyar etsin", " Allah başa kadar götürsün" der.

Günümüzde, çoğu zaman düğün daveti; davetiye kartı, telefon ve internet üzerinden yapılmaktadır. Eskiden, düğün başlamadan bir gün önce köy bekçisi "yarın ... kişinin oğlu ile ... kişinin kızının düğünü var herkes düğüne davetlidir, duyduk duymadık demeyin!" derdi. Günümüzde okuntu dağıtılmasına rağmen ayrıca hoparlör anonsu köy halkına duyurulmakta. Hoperlör muhtarlık binasına bağlı olduğu için anonsu köy muhtarı veya ihtiyar heyetinden bir kişi bildirmektedir. Civar köylerde aynı yöntemlerle haberdar ediliyor. Okuntu dağılmasına rağmen niçin anons ediliyor denecek olursa: O an köy de olmayanlar, **iş** yoğunluğu gibi hallerden dolayı duymamış olabilirler diye anons edilmektedir.

Eskiden okuntu olarak: Mintan (gömlek), peşkir (havlu), küçük duvar halısı, yağlık (dülbent), bir kat elbiselik dağıtılırdı. Halı, elbiselik birinci derecede akrabalara verilirdi. Okuntu, sadece köy içine davul zurna eşliğinde ev ev gezilerek verilirdi.

DÜĞÜN

Düğünün Başlaması (Danışık Toplantısı):

Tüm köylü davet edilir. Davete gelenlere çay ikram edilir. İştirak eden köylüler "hayırlı uğurlu olsun" der. Köylü bir süre sonra toplanır ve kaye'yi (kahya'yı) ve bayraktarı seçer. Önceden davulcu zurnacı getirilir. Kaye ve bayraktar seçildikten sonra davulcu ilk davula vurur ve bir kan akıtılır. O akşam halaylar çekilir eğlenilir.

Düğün Kayesi (Kahyası)

Bayraktar:

Davul-zurnacı ne yapmaları konusunda o yönlendirir ve misafirler geldiğinde karşılaması için uyarır ve düğünün genel seyrinin uygulayıcısıdır.

Bayraktar, bayrak taşıyan, bayrak çeken kişidir. Bayraktar gelin alayının önünde yürür. Becerikli, bilgili, görgülü, halk arasında saygınlığı olan kişiler arasından seçilir. Bu vasıfları taşımak hem bir Ariflik hem de onurdur.

Bayrak Dikme:

Bayrak düzgün bir ağaç dalının (sırığın) ucuna bağlanır ve dama (çatıya) dikilir. Sırığın uç kısmına elma, ayna, yağlık (dülbent), telek takılır.

Böylece düğün başlamış olur. Düğün bitiminin ertesi günü bayrak indirilir. Eskiden "düğün ne zaman" diye sormak yerine "bayrak ne zaman dikiliyor" denirdi.

Bayrak dikmeden önce yeni cenaze kalkmış yas evlerine mutlaka uğranılır düğün yapmak için müsaade istenir. Cenaze evi hiç zorluk çıkarmadan "ölüm de hak düğünde hak, düğününüzü yapın" der. İzin almadan düğün yapmak yaslı aileye hem ayıptır hem saygısızlıktır.

Bayrak Sualı (Sorusu):

Kız evi ve erkek evinin birer bayraktarı olur. Bayraktarı düğün kayesi (kahyası) seçer. Bayraktarlar, bilgili, görgülü ve bayrak sualine yanıt verebilecek nitelikte kişilerden seçilir. Çocukluk yıllarımda düğün kayeleri amcalar, bayraktarları ise

dayılar olurdu. Günümüzde kaye seçimi aynı iken bayraktar bilgili, yol yordam bilen, bayrağa sahip çıkabilecek kişilerde seçilir.

Kız evinin ve erkek evinin bayraktarları bayrak sualine yanıt verirler. Erkek evinin bayraktarı sorulan sorulara doğru yanıt verirse kız tarafı gelini almaya müsaade eder. (Bazı yörelerde ağır cezalar veridiği duyuyoruz.) Sorulan soruya doğru yanıt verilemesse maddi bir ceza kesilir. Bu ceza rakı, para... gibi sembolik cezalar olabilir. Bayraktarlar karşılaştıklarında soru (Sual) ve yanıtlar başlar!

Bayrak suallerinden bazıları şu şekildedir:

"Selamün aleyküm gelenler."
-Aleykümselam erenler.
"Yoldamısınız belde mi?".
-Ne yoldayız ne belde. Rasulüllahın izindeyiz.
"Selamün aleyküm hazırlar".
-Aleykümselam hızırlar.
"Hazırlar kim hızırlar kim?".
-Hazırlar siz ile biz. Hızırları ne siz bilirsiniz ne de biz.
."-Söyle bakalım bayraktar dünyadaki toprak ne kadardır?".
-Dünya bir avuç topraktır.
"Elif nedir, mim nedir, cim nedir, kef nedir?".
-Elif Allah, mim Muhammed, cim Cebrail, kef Kur'an'dır.
"-Yer demir gök bakır, namazı nerde kılarsın?".
-Cennette.
"Caminin kapısını ne açar?
- Vakit. Bu soru ve yanıtlar böylece uzar gider. Günümüzde bayrak sualini köyümüz öğretmenlerinden Osman Tatar çok iyi bilmektedir.

Kına Yakma:

Kız tarafının ve erkek tarafının kadınları hep birlikte geline kına yakarlar. Gelin kız kına yakılacak odaya getirilir ve bir sandalyenin etrafında dolaştırılır ve oturtulur. Baş öğücü kadın eline bir sahan (metal tabak) alarak ritim tutmaya çalışır ve diğerleri türkü ve maniler söylemeye başlar. Kına türküsü yöreye has bilinen manilerden oluşmaktadır.

Kına Türküsü:

Orta direk orta direk
Gümbür gümbür oynar yürek
Bu kıza bir ana gerek
Gız anam gınan gutlu olsun

Kız anası kız anası
Hani bunun öz anası
Şimdi gelir kınacılar
Okuyun gelsin öz anası

Taşlan beni taşlarınan
İnem gidem kuşlarınan
Kuşlar gider ben gidemem
Gözüm dolu yaşlarınan

Gıcılar kavak gıcılar
Kavak değil oduncular
İşte geldi kınacılar
Gız anam gınan gutlu olsun.

Büyük evin bir kızı
Yürekten çıkar mı sızı
Gelinin atı kapıda
Bekletmeyin gayrı kızı.

Büyük evin yolcusuyum
Yüreklerin acısıyım
Bana kimsesiz demeyin
Çifte gardaş bacısıyım

Bindirdiler erkek ata
Gönderdiler köyden öte
Al duvağı duta duta
Gız anam gınan gutlu olsun.

Gelin Çıkarma:

Gelin çıkarma geleneği de ilkellikten moderniteye doğru yol alarak değişime uğramıştır. Eskiden, damat evine at ile götürülen gelin şimdilerde otomobil (araba) ile götürülmektedir. Köy düğünlerinde değişmeyen şeylerin başında geline üç kez kırmızı kuşak bağlama, bayrak taşıma ve başına kırmızı tül atma kalmıştır.

Eskiden, baba evinden gelin şu şekilde çıkarılmaktaydı: Gelin baba evinden çıkarılırken ev halkından helallik alırdı, Yüzüne kırmızı duvak atılırdı. Gelini götürmek için düğün ahalisi, davul-zurna eşliğinde önceden damat tarafından süslenmiş bir at gelin evine getirilirdi. Gelin evden çıkınca, ata binmeden önce üç kez atın etrafında dolaştırılır. Gardaş kuşağı ata binmeden önce bağlanırdı.

Gelin İnmesi:

Damat tarafı davul-zurna eşliğinde gelin ve damat önünde oyunlar oynanarak neşe içinde damat evinin önüne varılır. Bura da kalabalığın üzerine para, şeker vb. şeyler saçılır.

Gerdek Gecesi:

Gerdek kelimesi Farsça bir kelimedir. Gelinle damadın düğün gecesi baş başa kaldıkları andır.

Geçmiş dönemlerde görülen kanlı çarşaf ve silah atılması uygulaması gibi ilkel davranış günümüzde uygulanmamaktadır. Silah atma ve kanlı çarşaf açma adetleri, erkek egemenliğinin bir göstergesinden başka bir şey değildir. Gerdek gecesi düğünün bittiği akşam, damadın sağdıç evinden çıkmasıyla başlayan süreçtir.

Eskiden damat sağdıcın evinde bedensel temizliğini (banyo) yapar. Damat ve sağdıç ile ora da bulunan kalabalık birlikte damadın evine gidilir. Damadın arkadaşları, damadın sırtına yumrukla vurarak kapıdan içeri iterler. Damat eve girince cebinden çıkardığı yüz görümlüğünü gelinin boynuna takar ve duvağını açar.

Gerdek Çarşafı:

Kanlı çarşaf, gururlu ve onurlu erkeğin (!) bekareti bozulmamış biriyle evlendiğinin belgesi anlamına geliyor. Bu belgenin şahidi de sağdıcı oluyordu. Sağdıçın gerdek sonrası silah sıkması gelinin bakire olduğunun ilanıydı. Kızının bakire çıkmasına anne- baba ve varsa erkek kardeşleri de seviniyordu.

Sevginin, saygının, aşkın insanca yaşamanın yerini kanlı çarşaf alıyordu. Tıp dünyası biyolojik olarak bekar olmasına rağmen kızın bekaretinin bozulmamasının ya da erkeğin cinsel görevi yerine getirememesinin normal olabileceğini bilimsel olarak kanıtladı. Bekareti bozulmayan kız "orospu"," fahişe"," ahlaksız" olarak aşağılandı ve suçlandı asırlar boyunca. Bunca suçlamaya maruz kalan aileler kan davası güttüler ve belki de binlerce kız intihar etti. Bilimin olmadığı yerde gelenek, görenek, örf ve adetler egemen sistemlerin ayakta kalmasına hep hizmet ettiler.

Çocuğu olmayanlar, düşük yapanlar, mutsuz olanlar, hasta olanlar soluğu dedede, imamda aldılar. Hal böyle olunca dini uygulamalar da insanlığın bir adım ileri gitmesine engel oldu. Birçok erkeğin her haltı yediği, yine de tertemiz olduğu cinsiyetçi

erkek egemenliği uygulaması olan "çarşaf gösterme" uygulaması şehir merkezlerinde eskisi kadar etkin değilse de kırsal bölgelerde etkinliğini göstermeye devam ediyor.

İç Güveyi Evliliği:

Erkek evlenmek istediğinde erkeğe, kızı beğenip beğenmediği sorulurken iç güvası (damat) edinme durumunda erkeği beğenip beğenmediği kıza sorulur. Kız erkeği beğenmiş ise kızın anne ve babasının da onayı alınmaktadır.

Bu seçime göre yapılan evlilikler, erkek çocuğunun olmadığı ailelerin kız çocuğunu dışarıya vermek istememesinden kaynaklanmaktadır. Aile buradaki tercihini kızına eş olacak erkeği (damadı) iç güvey olarak hanesine dahil eder. Erkek bu tür evliliği kabul ederse iç güvası (damat) olarak, kadının (gelinin) ailesiyle birlikte kız babasının evinde ikamet ederler.

İğdeli köyünde iç güveliği evliliğine rastlamadım ve duymadım. Komşu Burunören köyünde bu tür evlilik çok eski dönemlerde yaygındı.

Ölüm Adet ve Uygulamaları

"Yaşa bakmıyor ölüm.
Boya posa hiç bakmıyor.
Ama hiç adil değil.
Sıralamada sınıfta kalıyor."[18]

Hakk'a Yürüme (Ölüm):

Her canlının ölümü bir kez daha yerleşiyor zihnimize. Ve her canlının ölümlü olduğunu düşünüyor biraz daha fazla yaşamak için her konuda dikkatli olmayı öğreniyoruz. Her ölenle hayatın ve ölümün sebeplerini daha iyi anlamaya çalışırken bir yandan da kendimiz ölüme biraz daha yaklaşıyoruz.

Maalesef koca dünyaya sığmayan beden, yaşam fonksiyonu bittiğinde birkaç hacimlik tabuta sığmakta. "Dünya ya kazık çakmaya mı gelmedik! Birgün

[18] Zehra Ünver. Şair.

öleceğiz…" sözlerini, kim bilir kaç defa duymuşuzdur. Duyduk da anladık mı, hayata taşıdık mı bilinmez. Bir insan olarak yaşam fonksiyonu sona ermiş cana belki de dünyada söyleyemediklerimizi hellalik istendiğinde haykırıyoruz hep bir ağızdan: "İyi biliriz, haklarımız helal olsun."

Ölüye hakkını helal eden insan, yaşayan insana hakkını neden vermez? Ölünün arkasından gözyaşı dökenler, feryat edenler, yaşayanlara neden insanca davranmaz? Ölüyü omzunda taşıyanlar, sağlığında neden el uzatmaz? Mezara konma vakti geldiğinde derin bir çukura gömülen insanın ne güzelliği ne çirkinliği ne namuslu olması ne namussuzluğu ne alçaklığı ne de boyu posu, namertliği ve yiğitliği sorgulanıyor. Toprak hepsini kabul edip bağrına basıyor. Ayrıca gerçek yaşamda ayıp diye sakladığımız organları da toprak gizliyor...

Ölü, dediğimiz her şey bağrında bir enerji ile yaşar. O enerjinin birçok değişime, dönüşüme ve başkalaşmaya sürüklediği bedenlere ölü demek doğanın yapısına aykırıdır. Özünde hareket vardır. Hareket olan yerde durağanlık yoktur dolayısıyla ölümde yoktur. Yine de anlaşılır olsun diye "ölüm" kelimesini kullanmaya devam edeceğiz. Bizi var eden varlıktır. Varlık bizi varlığı ile bu şekilde insan haline getirmiştir.

İnsanın yaşlanarak ölmesi doğal ölümdür. Doğal olmayan ölüm ise genç birisinin erken yaşta ortaya çıkan bir nedenle kaza, yakılma, boğulma, işkence, intihar, savaş ve bulaşıcı hastalık… sonucu hayatını kaybetmesidir.

İğdeli köyü ve civar köylerde biri öldüğü zaman herkes cenaze evinde olur. Kişinin öldüğü haber verilirken "öldü" ya da "göçtü" denirdi. Ölümün ilk duyurulması ağıt ile başlar. Kadınlar ağıt yakar.

Bir araya gelen kişiler iş bölümü yaparlar. Tecrübeli kişiler ölünün yattığı odaya girer. Odanın camı (penceresi), kapısı açılır içerisi havalandırılır. Ölünün altına üstüne bakılır. Altına dışkı yapmışsa temizlenir, tıraş edilecek kıllar varsa tıraş edilir. Ölen kişinin ağzı açıksa çene altından geçirilen bir bez parçası başının üstüne düğümlenir buna "çene çatma" adı verilir. Cenaze geniş bir oda içinde bir yatağa yerleştirilir. Bu yatak geniş bir oda da olur ki herkes başına toplanabilsin. Bu esnada gözleri açıksa avuç içi ile kapatılır. Cenaze hiç incitilmez. Mezara sırlanıncaya kadar çok saygı duyulur**.**

Eskiden cenaze evinde aynanın üzeri örtülürdü. Sebebi ise "öylesi üzgün ve acıklı bir günde insan aynaya nasıl baksın. Acıklı ve üzgün insan kendisini ayna da görmek istemez. O yüzden aynanın yüzü örtülür.

Cenazenin Yıkanması:

Eskiden evlerde su yoktu. İhtiyaç halinde su çeşmelerden helke ve kovalarla taşınırdı. Ölüm olayı olduğunda çeşmeden getirilen su ocak üzerine yerleştirilmiş büyük kazanlara doldurulur ateş yakılarak cenaze suyu kaynatılırdı. Cenaze yıkanacak olan suyun çok temiz olması şarttır. Ayrıca sıcak suyu ılık hale getirmek için yine büyük bir kazana su taşınırdı. Bu görevi köyün gençleri, genç kızları ve kadınları üstlenirdi.

Cenaze evine, köy dışında yaşayan akrabaları ve komşu köylerde bulunan halk geldikten sonra cenaze yıkanır kurulanır. Cenaze yıkanırken çocuklar yaklaştırılmaz. Erkek cenazesini erkek yıkar. Kadın cenazesini ise kadın yıkardı. Cenazelerde kadın erkek herkes bir arada olur. Cenaze yıkanırken çocuklar ve karşı cinsten kişilerin cenazeyi görmemesi için cenaze ile halk arasına çuldan, palazdan bir perde çekilirdi. Ölen kişi kadınsa avuç içi, ayak altı ve saçına kına yakılırdı. Ölü evin avlusunda yıkanırdı. Buna "çimdirme, yuma" denirdi.

Bazı kişiler ölmeden önce "ben öldüğümde beni filanca yusun" diye vasiyet ederdi. Mümkün oldukça o vasiyet yerine getirilirdi. Ölü sabunlu su ile yıkanır, diğer kazandaki suyla da durulanırdı.

Cenaze yıkamak için sabun, bezden eldiven gibi malzemeler kullanılırdı. Cenaze yıkandıktan sonra ceset üzerine baş kısmından ayak ucuna kadar üç kez su dökülür. Yıkama işlemleri bittikten sonra kazanlar ağzı aşağı çevrilir üzerine de el büyüklüğünde bir yassı taş konurdu. Böyle yapmaktaki amaç "bu haneye bir daha ölüm gelmesin" anlamındaydı.

Mezarın kazınması:

Gençler kazma, bel ve küreklerle mezarı eşerlerdi. Mezarlar genellikle akrabaların olduğu yere eşilir. Köyümüz mezarlığı çok sert bir toprağa sahip. Kazma, kürek ve bel ile en az beş-altı genç kazıyabiliyordu. Günümüzde kepçe ile eşilmekte.

Gençlerin bir kısmı teneşir tahtasını ve salacağı ölen kişinin evinin önüne getirirlerdi.

Ölünün Kefenlenmesi:

Eskiden kadınların kendisine özel sandıkları olurdu. Yaşlı kadınlar, "ne zaman öleceğimizi nerden bilelim?", " aha öldün çocukların imkanı olamayabilir", "ayrıca şehre gidip gelmek öyle kolay mı?" derlerdi. Kendisine özel bu sandıkta birçok eşyası olduğu gibi eşi ve kendisi için önceden hazırlamış kefen ve sabun olurdu.

Cenaze yıkanıp kurulandıktan sonra kefenlenerek sırlanmaya (defin etmeye) hazır hale getirildi. Yapılan hizmetlerden dolayı hiçbir maddi beklenti içinde olunmazdı. "Bugün sana yarın bana" derler gönül rızalığı ile hizmet verilirdi. Sadece cenaze yuyan (yıkayan) kişiye (zorunlu olmamakla birlikte) gönlünden ne koparsa para verilirdi.

Cenaze Namazı:

Eskiden cenaze namazı ölüsü olan evin önünde kılınırdı. Eskiden tecrübeli kişiler önderliğinde cenaze namazı kılınırdı. Son yıllarda dede ve imamlar tarafından sırlanmak da. Cenazelerin sırlanması konusunda köyümüzde kayda değer bir problem olmamıştır. Dede ile imam arasında bir fark var o da Dedelerin duaları Türkçe olduğu için anlaşılmaktadır. İmamların duaları Arapça olduğu için anlaşılmamaktadır. Yine de arzu eden kişiler cenaze ritüellerini dede ya da imama yaptırmaktalar.

Cenazenin Taşınması ve Sırlanması (Defnedilmesi):

Eskiden cenazeler tabuta konmaz dört kollu ahşap salaca ile taşınırdı. Günümüzde cenazeler salaca üzerine konan tabutla taşınmaktadır. Cenaze toprağa konulurken tabuttan çıkarılmaktadır. Cenazenin üstüne genelde; erkek ise ceketi, kadın ise yağlığı konulmaktadır.

Kadınlar cenaze namazı kılmazlar. Ayrıca cenaze gelindiğinde, cenaze kaldırıldığı ve sırlandığı esnada bile kadınlar baş örtüsü takmazlar. Bazı çok yaşlı kadınlar ara sıra başlarını örtüyorlar. Hatta cem de bile baş örtüsü takmazlar. Eşi dahil kimse kadınlardan başlarını örtmesini isteyemez.

Namaz esnasında erkeklerden az bir mesafe ile uzakta dururlar. Kadınlar mezarlık içinde hatta mezar başında erkekler ile beraberdir. Kadınlar ağlayarak, saçlarını yolarak ve göğüslerini döverek ağıt yakarlar.

Cenaze sırlanır iken (defnedilirken) mezarın içine iki kişi iner. Elbirliği ile cenaze mezar içindeki kişilere verilir. Böylelikle ölü, mezara indirilir. Kefenin baş ve ayak ucundaki bağlar çözülüp alınır. Ölü mezar içine sırtüstü hafiften yan yatırılır ayağı doğuya bakar.

Cenazenin üzerine toprak düşmemesi için aynı uzunlukta olan tahtalar yan yana dizilir ve toprakla kapatılır. Bu tahtaya "Sapıtma tahtası" adı verilir. Mezar tamamen kapatılmadan önce bir baş bir de ayak ucuna birer tahta konur. Baş ucundaki tahtaya isim/ doğum ve ölüm tarihi yazılır.

Mezar, toprakla kapatıldıktan sonra üzeri balık sırtı şeklinde yapılır ve en son görev ise üzerine su dökmektir. Küreklerin arka yüzü ile mezarın üzerindeki toprak sıvazlanır. Su kapları ile mezar hafiften sulanır. Bu işlem yapıldıktan sonra, mezarlık çıkışında cenaze yakınlarına başsağlığı ve sabır dilenir.

Mezarda sabır dileğinde bulunan canlara aynı gün Cem evin de lokma (yemek) verilmektedir. Yemek (lokma) yiyen kişiler "Hak kabul eylesin, Ağzında bulunsun" derler. Böyle denmesinin nedeni; belki de ölülerin de yiyip içeceği düşünüldüğündendir.

Aynı gün ya da ikinci gün cenaze evine gelinerek tekrar başsağlığı dilenir.

Bir aile de "ölüm" en büyük acıdır. Günlerce yas tutulur. Bu yas kırk gün sürer. Bir hafta boyunca ölenin varsa Musahip kardeşi evi ziyaret eder. Bir ihtiyacı var mı diye bakar. Kırkıncı gün Can Aşı (lokma) verilir. Ölen kişinin hasretliği bir ömür boyu sürer.

Yas Tutma:

-Yas kırk gün sürerdi.

-Kadınlar kırk gün boyunca alınlarına kara yağlık bağlarlarken erkekler de kırk gün boyunca tıraş olmaz sakal bırakırdı.

-Kırkıncı gün, kırk yemeği (can aşı/ ölü yemeği de denirdi) verilirdi.

-Alevi geleneğinde hiçbir zaman mevlut okutulmaz.

-Ölenin yakınları, kırk gün boyunca evde radyo dinlemez, televizyon açmazlardı, düğünlere gitmezler, eğlencelere katılmaz, yüksek sesle konuşmaz ve gülmezlerdi.

-Köyde ve yakın köylerde cenaze varsa, düğün hazırlığı yapılmamışsa düğün kırk gün sonrasına ertelenirdi. Önceden hazırlık yapılmış okuntu dağıtılmışsa düğün

yapacak kişiler cenaze evine gelerek baş sağlığı diler;

-"Sizin acınız var bunu biliyor ve siz kadar bizlerde üzülüyoruz. Lakin önceden düğün hazırlığımız var. Müsaade ederseniz düğünümüzü yapmak istiyoruz" derler. Bu teklif karşısında Cenaze evi;

- "ölüm de hak, düğünde hak! Düğününüzü yapabilirsiniz" der. Her iki taraf insani bir duruş sergilemiş olur. Böylelikle davul-zurna çalınır düğün başlamış olur.

-Komşular dahil yas süresi boyunca yüksek sesle gülmezler. Gülen kişi olursa uyarılır.

-Mezarlığa hayvan konulmaz girişi engellenir.

- Mezarlıktan meyve, yenilebilir yabani bitki ve odun alınmaz. Alınması uygun görülmez.

- Mezara canlı çiçek dikilir.

-Ölüm olduğu gün, o evde yemek pişirilmez. Komşuları ve akrabaları tarafından yemek getirilir.

- Cenaze evinde kerpiç, kerme veya tezek ile kapı önüne ateş yakılır duman çıkarılması sağlanır. Bu dumanlı ateş üç gün devam eder.

-Mezar kazıldığı günün yedinci günü, mezar kazıyanlara "Kazma takırtısı" denen yemek verilir. Bundan başka Kırk gün sonra yemek verilir bir de öldüğü gün. Başka yemek verilmez.[19]

Can Aşı (Ölü Yemeği/ Lokma):

Ölüm olayı olduktan üç gün sonra mezar kazıyan kişilere "Kazma takırtısı" adı verilen yemek verilir. Kırk gün sonra "Kırk yemeği" adı verilen yemek verilir. Eskiden etli yahni, yanın da bulgur pilavı, hoşaf ve yufka ekmek olurdu. Arzu eden mantı da ilave ederdi

Günümüzde cenaze sırlandıktan (defin edildikten sonra) mezarlık girişinde cenaze yakınları ora da bulunur. Cenazeye katılmış olan kişiler Başsağlığında bulunur. Cenaze yakınları "okul da ya da Cem evin de yemeğimiz var" diyerek herkesi yemeğe davet ederler.

Halk okul ya da Cem Evin de verilen yemeğe gider. Yemek de kıymalı, salata, tatlı, ayran ya da meşrubat bulundurulur. Yemek yemeye hep birlikte başlanır hep

[19] Ahmet Şahin (emekli Polis Memuru), İğdeli.

birlikte yenilip kalkılır. Yemek sonrası cenaze yakınlarına “Hak kabul eylesin”, “ Ağzında bulunsun”, “Canına değsin” derler.

Bir iki gün sonra herkes cenaze evine tekrar gider bir kez daha başsağlığı dileğinde bulunur. Hasta yakınlarına moral verirler. Cenaze evine gidenler çay, şeker, meşrubat gibi şeyler götürürler. Ziyarete gelen kişilere çay servisi yapılır.

Bizim herhangi bir inançtan kişilerin inancına müdahalemiz olmaz. Komşu Sünni köylerde 52. gün yemeği veriliyor. Bizlerde 52. yemeği adeti yoktur.

Komşu Sünni köylerde ölen kişi olduğunda bizler o cenazede yer alıyoruz. Sünni köylerde yaşayan insanlarda bizim cenazemizde yer alıyorlar. Biz bu katılımdan karşılıklı olarak mutluluk duyuyoruz.

Mezar Ziyareti.

Köy mezarlığı Baki Demir'in muhtarlık yaptığı dönemde ihata duvarı ile tek yönlü çevrilmiş olup Burunören köyünden Haydar Erdoğan ve Erol özkan tarafından çam ağaçları dikilmişti. Daha sonra İsmail Demir'in muhtarlık yaptığı dönemde tel ile çevrilen köy mezarlığına orman bakanlığından alınan çam fidanları köyümüz insanlarının ortak çalışması ve daha sonra köy halkından Savaş Şahin tarafından 100'e yakın çam dikimi ve bakımı yapılarak daha çok ağaçlandırma yoluna gidilmiştir. Köyümüz insanları mezarlara çiçek ve mezar yanına ağaç dikerler.

Bütün masrafı Nejdet Ceylan'a ait olmak üzere mezarlık içine bir kamelya yaptırılmıştır.

İğdeli köyünde genellikle Arefe günü ailece veya topluca mezarlığa gidilir. Mezarlığa gidilirken lokum, bisküvi, tatlı vesaire bir tepsi içine konularak yol güzergahında bulunan evlere yolda rastlanan kişilere dağıtılır. Mezarı başında dua bilen kişi dua okur ve mezara su dökerek evlere dönülür.

İğdeli köyünde arefe günü sabahtan akşama kadar isteyen istediği saatte mezarlığı ziyaret etmektedir. Hatta bayramın birinci günü de ziyaret yapılmaktadır.

Ölüm İle İlgili İnanmalar:

"- Hastanın gözü şiş olursa öleceğine inanılır.
- Hastanın gözü küçülürse öleceğine inanılır.
- Hastanın boynu uzarsa öleceğine inanılır.
- Hasta evde çok gezerse öleceğine inanılır.
- Hasta yanına çok kişi çağırırsa, öleceğine inanılır.
- Hasta çok çeşit yemek ister yerse öleceğine inanılır.
- Hasta abuk subuk konuşursa, öleceğine inanılır.
- Cenaze olduğu evde yemek pişirilip yenmez.
- Cenazenin önünden geçmenin iyi olmadığına inanılır.
- Cenazeden gelen olursa, ayağa kalkmanın iyi olacağına inanılır."[20]

İNANCIMIZDAN BAZILARI

Yaratılış:

Daha Allah ile Cihan Yok İken

Daha Allah ile cihan yok iken
Biz onu var edip ilan eyledik
Hakk'a hiçbir layık mekân yok iken
Hanemize aldık mihman eyledik

Kendisinin ismi henüz yok idi
İsmi söyle dursun cismi yok idi
Hiçbir kıyafeti resmi yok idi
Sekil verip tıpkı insan eyledik

Allah ile burda birleştik
Nokta-i âmâya girdik birleştik

[20] Haydar Erdoğan, Orta Asya'dan Anadolu'ya Bir Göçün Tarihi - Oğuz Boyları / Bucak Avşarları kitabından.

Sirr-i Küntü kenzi orda söyleştik
İsmi şerifini Rahman eyledik

Aşikâr olunca zat ü sıfatı
Kün dedik var ettik bu semavatı
Birlikte yarattık hep kâinatı
Nam ü nisanını cihan eyledik

Yerleri gökleri yaptık yedi kat
Altı günde tamam oldu kâinat
Yarattık içinde bunca mahlûkat
Erzakını verdik ihsan eyledik

Asılsız fasılsız yaptık cenneti
Huri gılmanlara verdik ziyneti
Türlü vaidlerle her bir milleti
Sevindirip şad ü handan eyledik

Bir cehennem kazdık gayetle derin
Laf ateşi ile eyledik tezyin
Kildan gayet ince kılıçtan keskin
Üstüne bir köprü mizan eyledik

Gerçi Kün emriyle var oldu cihan
Ars-i Kürsü gezdik durduk bir zaman
Boş kalmasın diye bu kevnü mekân
Âdemin halkını ferman eyledik

İrfan olan bilir sırrı müphemi
İzhar etmek için ism-i azami
Çamurdan yoğurduk yaptık âdemi
Ruhumuzdan bir ruh revan eyledik

Âdem ile Havva birlik idiler
Ne güzel bir mekan bulduk dediler
Cennetin içinde buğday yediler
Sürdük bir tarafa puyan eyledik

Âdem ile Hava dan geldi çok insan
Nebiler Veliler oldu nümayan
Yüz bin kere doldu boşaldı cihan
Nuh Naciyullah'a tufan eyledik

Salih'e bir deve eyledik Ihsan
Kayanın içinden çıktı nagehan
Pek çokları buna etmedi iman
Anları hak ile yeksan eyledik

Bir zaman Eshabikefhi uyuttuk
Hazreti Musa'yı Tur'da okuttuk
Siti çulha yaptık bezler dokuttuk
İdris'e biçtirip kaftan eyledik

Süleyman'ı dehre sultan eyledik
Eyyub'a acıdık derman eyledik
Yakup'u ağlattık nalan eyledik
Musa'yı Şuayb'a çoban eyledik

Yusuf'u kuyuya attırmış idik
Mısır'da kul diye sattırmış idik
Zeliha'yi ona çattırmış idik
Zellesinden bendi zindan eyledik

Davut peygambere çattırdık udu
Kazadan kurtardık Lut ile Hud'u
Bak ne hale koyduk nar-i Nemrut'u
İbrahim'e bağ u bostan eyledik

İsmail'e bedel cennetten kurban
Gönderdik şad oldu Halilürrahman
Balığın karnini bir hayli zaman
Yunus peygambere mekân eyledik

Bir mescide soktuk Meryem Anayı
Pedersiz doğurttuk orda İsa'yı
Bir Ağaç içinde Zekeriyya'yi

Biçtirip kanına rizan eyledik

Beyti mukaddeste Kudüs şehrinde
Nehri Seria'da Erden nehrinde
Tathir etmek için günün birinde
Yahya'y'i 'Isa'y'i 'üryan eyledik

Böyle cilvelerle vakit geçirdik
Bu enbiya ile çok is bitirdik
Başka bir Nebiyyizisan getirdik
Anin her nutkunu Kur'an eyledik

Küffarı Kureysi ettik bahane
Mehmet Mustafa geldi cihane
Halkı davet etmek için imane
Murtaza'yi ona ihvan eyledik

Ana kıyas olmaz asla bir nebi
Nebiler sahidir Hakk'ın habibi
Biz ani Nebiyyi-ihsan eyledik
Hak Muhammed Ali ile birleşti

Hep beraber kabekavseyne gittik
O makamda pek çok muhabbet ettik
Leylerelesrayi seyran eyledik
Bu sözleri sanma he insan anlar

Kus dilidir bunu Süleyman anlar
Bu sirri müphemi arifan anlar
Çünkü cahillerden pinhan eyledik
Hak ile hak idik biz ezeliden

Ta ruz-i Elestte Kalubelide
Mekan-i Hüda'da bezm-i celide
Cemalini gördük iman eyledik
Vahdet âlemini bilmeyen insan

İnsan suretinde kaldı bir hayvan

Bizden ayrı değil Hazreti Süphan
Bunu Kur'an ile ayan eyledik
Sözlerimiz bizim pek muhakkaktır

Doğan ölen yapan bozan hep Haktır
Her nereye baksan Hakki mutlaktır
Ahval-i vahdeti beyan eyledik
Vahdet sarayına giren için

Hakki heykelyakın görenler için
Bu sırrı **HARABİ** bilenler için
Birlik meydanında cevlan eyledik.[21]

Matem Orucu:

Alevilerce Muharrem orucunun anlamı şudur: 10 Muharrem 10 Ekim 680 günü Emevi Halifesi Yezid'in emriyle Hz. Muhammed'in torunu ve Hz. Ali'nin oğlu İmam Hüseyin'in Kerbela'da katledilmesine dayanmaktadır. Bu katliam sırasında Hz. Hüseyin'in ailesi ve dostları 72 kişi de Yezid'in ordusunca acımasızca katledilmiştir. Bu katliam tarihte 'Kerbela Olayı' olarak geçmiştir.

Aleviler, bu acı olayı On iki İmamlar ve daha sonra katledilen Alevi ululları ile de bütünleştirerek 1.Muharrem'den başlamak üzere on iki gün oruç tutarlar. Buna 'Matem Orucu' da denilmektedir. Oruç süresince su içilmeden, sulu içeceklerle yetinmek, hayvan kesilmemesi, düğün, eğlence yapılmaması vb. gibi uygulamalar İmam Hüseyin'in matemini simgelerler.

Aşure:

12 gün boyunca tutulan matem orucun sonunda ev ev Aşure dağıtılır. Cem evinde köyümüz ve civar köylerde bulunan insanların katılımıyla topluca aşure yenir. Aşureye katılacak olan 12 yiyecekten pişirilen Aşure İmam Hüseyin'in oğlu İmam Zeynel Abidin'in Kerbela katliamından kurtulması ve Hz. Ali soyunun ondan sürmesinden duyulan mutluluğu ifade etmektedir.

[21] Edip Harabi.

Aşurenin topluma dağıtılması orucun bitiminde yani on ikinci günü akşamı veya on üçüncü gün yapılmaktadır.

Aşure Gülbang'ı:

Bismişah Allah Allah! Aşure lokmaları kabul ola. Aşureyi pişiren, payını hak bilen, cümle canların cedlerine rahmet, hanelerine dirlik, birlik, göz gönül zenginliği ve bereket yağa. Her lokma bin derde derman ola, bin belayı def eyleye. Üçler, Beşler, Yediler, Oniki İmamlar, Kırklar, kaynayan aşure kazanında canlarla birlik ola, dirlik getire.Mansur'un, Nesimi'nin, Hatai'nin, Pir Sultan'ın, yanan yakılan, diri diri üstü toprakla örtülen erenlerin, evliyaların, hak şehitlerinin canlarına değe. Lokma için gelen,nefesten nasip alan canlara Bozatlı Hızır yardım eyleye. Aydınlığın kaynağı olan delil, lokma sahibinin sofrasına nur ola, Dil bizden, nefes Pirden ola, gerçeğe hü mümine ya Ali!

Cennet ve Cehennem İnancı:

Eskiden Alevilikte ölmek, "Hakka yürümek" deyimi ile eş anlamlı söylenirdi. Alevilikte her şeyin değiştiği, dönüştüğü ve başkalaştığı bir devriye inancı vardır. Alevilikte cennet, cehennem inancı yoktur. Alevilikte sağlıklı, huzurlu ve insana insanca diğer canlılara canca davranarak yaşanırsa bu dünya cennet, aksi yönde yaşanırsa yine bu dünya cehennem demektir. Yani "cenneti de cehennemi de bir başka yerde aramaya gerek yok" denmekte. Pir Sultan ise bir deyişinde:

"Dünyanın üzerinde kurulu direk
Emek sayılmadan, sızlar bu yürek
Bu düzeni kim kurmuş bizler de bilek
Söyle canım söyle dinlesin canlar

Ocağa koymuşlar köşe taşını
Hak kollasın gerçeklerin işini
Bir gün ağrıdırlar senin başını
Söyle canım söyle dinlesin canlar

Adem eker yeryüzüne ekini
Ekin saklar yer altında kökünü
Ayıkla gör karasını akını
Söyle canım söyle dinlesin canlar
Pir Sultan Abdal'ım farz eylesinler
Yola gelmeyenden edilmez minnet
Cümlenin muradı dünyada cennet
Söyle canım söyle dinlesin canlar"[22]

Hızır Orucu:

Alevilikte ‘Kul daralmayınca hızır yetişmez” denilir. Yani Hızır’ın zor durumda olan kişilerin yardımına yetiştiğine inanılır. Pir Sultan Abdal'ın aşağıdaki deyişini büyük müzik insanı Yavuz Top çok güzel bir şekilde bağlaması ile çalıp söylemektedir.

"Bir yavru yolladım gurbet ellere,
Emaneti sana Boz Atlı Hızır.
Seni bekçi derler de nice ellere,
Emaneti sana Boz Atlı Hızır.

Ah nice günler gördüm aklı karalı,
Nice günler gördüm dertli çareli.
Bir yavru yolladım yürek yaralı,
Emaneti sana Boz Atlı Hızır.

Haktan bize bizden halka zulüm yok,
İmanım var vadesize ölüm yok.
Senden başka kanadım yok kolum yok,
Emaneti sana Boz Atlı Hızır.

Pir Sultan Abdal’ım böyle m' olacak?
Beklerim yollarda yavrum gelecek.
Analı babalı murad alacak,
Emaneti sana Boz Atlı Hızır."[23]

[22] Pir Sultan Abdal.
[23] Pir Sultan Abdal.

Pir Sultan Abdal

Hızır'ın yoksul, hasta, yetim ve çaresiz insanların bulunduğu yerleri üst üste üç gün boyunca aralıksız ziyaret ettiğine inanılır. Onun içindir ki Aleviler 3 gün Hızır Orucu tutarlar. Hızır orucu her yılın 13-14-15 Şubat tarihleri arasında tutulur. Çocukluk yıllarımda Hızır Orucunu bazı kişiler tutardı.

Hak Muhammed Ali:

Alevilerin deyimi ile Alevilikte "Yolun" inancı "Allah–Muhammed–Ali" inancıdır. Bu inanç uygulaması ulu ozanların söylemlerine ve yazılı kaynaklarının tümüne yansımıştır. Cemlerde okunan bütün dua, gülbank, duaz-ı imam, nefes ve övgüler tamamen bu temel üzerine bina edilmiştir.

Alevilerin dilinden düşmeyen üçlemeyi Pir Sultan Abdal bir dörtlüğünde şöyle dile getiriyor:

"Hak Muhammed Ali geldi dilime
Kalma günahlara mürvet ya Ali
Yine ihsan senden ola kuluna
Kalma günahlara mürvet ya Ali"

19. BÖLÜM

HALK EDEBİYATI

1.Hikayeler:

Milletin Efendisi Köylüler:

1970'li yıllarda köyde "Zengin denecek bir milyoner" falan yoktu. Herkesin maddi durumu aşağı yukarı aynıydı. Bazı ailelerin durumu biraz vahimdi o kadar. Genelde tarlaların verimi ve alanı aynıydı. Toprağı işleyecek koşum hayvanları ve etinden, sütünden, yumurtasından fayda gördüğü hayvanlar genelde herkeste olduğu için "Onda varda, bende yok" söz konusu olmazdı.

Eskiden savurganlık, israf da yok denecek kadar azdı. Hatırlarım; sökülüp tekrar yeniden örülen kazakları, ters yüz edilerek yapılan elbiseleri, ceketleri, eskiyen, delinen ayakkabıların atılmayıp tamir edildiğini, yırtılan çorapların ustaca yamandığını... Ayakkabı da pençe, elbisede yama ayıp değildi.

Anneler, mutfakta tutumlu olduğu kadar terziydi aynı zamanda. Eskiyen gömlek, pijama, hatta pantolon atılmaz tekrar değerlendirildi. Anneler sökük ve yırtık giysileri iğne iplikle dikerdi.

Bu insanların küçülen el sabunlarının biriktirilip eritilerek çamaşır kaynatmak için kullanıldığı, yemeklerin günlük olarak tüketildiği ve hiç çöpe dökülmediği, küçük parçalar haline gelen yufka ekmek kırıntılarını yumurtaya bulayıp omaç yapıp yediğini unutmak mümkün mü?

Günümüzdeki yenilen bazı gıdalar sofralarda yer almazdı. Ev horantası tarhanayı, düğür çorbasını kaşıklamayı, yufka ekmeğe peynir dürüp yemeyi çok severdi. Şehre gidildiğinde zeytin, Sanayağı (margarin) alındığında bunlar yenilince o aile kendini zengin sayardı.

Ayrıca çocukların, kurşun kalemini dibine kadar kullanıldığını, defter yapraklarının asla boşa harcandığını, tırnak makası olmadığı için tırnakların bıçak ve jiletle kesildiğini unutmamak gerek!

Bugün olduğu gibi çeşitli eşya üretimi yoktu. Evler tıka basa eşya ile dolmuyordu. İki sedir, bir ahşap makat, yer sergisi kilim, duvarda manzaralı küçük halı, sadece misafir geldiğinde kullanılan fincanlar, çay bardakları ve yemek tabaklarının olduğu küçük büfe, mutfakta tel dolabı, yatak yorgan yüklüğü yeterdi, artardı bile. Beyaz eşya zaten yoktu, sonradan alınan yaylı somyalar da öncelikle misafirlerin kullanımını beklerdi. Ev halkı yer yatağında yatarken karyola bilinmezdi. Sedir üzerine konan hasır yastıklara sırtımızı verip oturduğumuz yıllar da şehirde kullanılan koltukların varlığından haberimiz bile yoktu. Ben o "yokluk günlerini" görenlerdenim.

Bu ülkeyi yönetenler fedakar ve vefakar, cefakar ve üretken köylüleri huzura kavuşturmayı hiçbir zaman düşünmediler. Bir zamanlar "Milletin efendisi" olan köylünün çocukları ve torunları şimdilerde yaşadıkları şehrin fakiri oldular. Eskiden olduğu gibi günümüzde şekil değiştirerek yokluk, yoksulluk devam ediyor.

Öndüçlü Süt Alma (Ödünç Alıp Verme):

Köyümüzde hayvancılık çok gelişmemiş olmasına rağmen aile halkına yetecek kadar hayvanlar vardı.

Yaz aylarında koyunlar, keçiler sağılmaya başlar, az bir miktarı yavrularına bırakılırdı. Sürü geceleri arazide gecelerdi. Sabah saat 10'da çoban sürüyü davar yatağına getirir, koyunlar evi bilir ve kendiliğinden evin yolunu tutarlardı. Hayvanlar eve gelmeden önce tuz taşına tuz, kovalara su konurdu. Tuz ve su ihtiyacını karşılayan hayvanlar ikindiye kadar yatıp dinlenir. İkindi vakti koyun ve keçileri kadınlar ve kızlar sağardı.

Çocuklar, yaramaz koyun ve keçileri tutarlardı. Çocukların hiç sevmediği de kaçan koyunların ve keçilerin tutulup sağılmasıydı.

Koyunların sağılması bittikten sonra kadınların ellerinde helke ödünç süt alma-vermeye gelir sıra. Kadınların ölçü aleti olarak kullandıkları uzun ince bir çubuk vardı. Buna "kert" denirdi. Adil olmak için ölçü çubuğunu yanında götürürlerdi. Öndüçleşme'nin nedeni ise, tek tek kişilerin sütü ile günlük olarak ne yağ yapıla bilinir ne de peynir, yani herkes birbirinden öndüç olarak süt alır, verirdi. Her kadın daim olarak aynı süt kabını kullanmak zorunda olup helkisindeki sütünü beller, yani o çöpü helkenin tabanına dik gelecek şekilde daldırır sütün seviyesine bir kertik (çentik) yapar, böylece sütün ne kadar olduğu o kert den belli olur. Bu arada birkaç kadın

bu işlemi kendi arasında yapar, yani alır, verir, buna da "öndüçleşme" denir. Her kadın kendi kertinin sayısını iyi bilir, kimden almış, kime verecek hak geçmemeksizin koyun ve keçilerin sağım işi devam ettiği müddetçe bu işler de devam eder, herkes yağını, peynirini böylece yapardı.

Çoğu zamanlar "gı geçi (keçi) sütü sulu olur. Hem de tadı iyi olmaz. Keçi sütünü koyun sütüne karıştırma" derlerdi. Günümüzde bilim insanları keçi sütünün yararlarını saymakla bitiremiyorlar.

Gı: kadınların kendileri arasında bir hitap şekli.

Yannıh (Yayık) Yayma:

Eskiden Çayıralan'dan, Çayıralan'a bağlı Avşaralanı köyünden, Çukur kazasına (Özvatan) bağlı Kavaklı (Muhacir köyü) den yannıh getirirlerdi. Yoğurt özemeye ve tereyağı çıkarmaya yarayan yannıhın uzun saplı ve baş kısmı yuvarlak ve yassı bir tahtadan yapılan düveceği var idi. Yannığa konulan yoğurda kıvamınca su konur bu düvecek ile tereyağ çıkana kadar yoğurt yannıh içinde dövülürdü.

Ekşili (Mayalı) Ekmek:

Un, su, tuz ve maya (ekşi hamur mayası) karıştırılıp un yoğrulur. Bu yoğrulma sonucunda hamur meydana gelir. Yoğrulan hamurun üzeri örtülür. Mayalanması beklenir. Hamur kabarınca küçük parçalara ayrılarak beze yapılır ve itağa üzerine konur. Bu bezeler birer birer açılır sac üzerinde pişirilir. Ekşili ekmekte yufka ekmek gibi inceltilip pişirilir. Ekşili ekmek yufka ekmeğe göre küçük ve kalın olur.

Kış Günlerinde Soba ve Yakacaklar:

Bizim köyün arka kısmı Kaş'a çaprazında yer alan kısmı Kanlı Tepe adlı mevkiye bakar. Kış, başladığında kar erken bastırır bu mevkileri kar bürürdü. Önce bu yükseltilerin tepesi ağarır. Peşinden kar her yeri kaplardı. Yağan karın arkası kesilmez saatlerce yağdığı için karın yerden yüksekliği genellikle bir, bir buçuk metreyi aşardı.

Dağların kışını pek önemsemeyen köylüler "Her kış gelir geçer, Allah gönül kışı vermesin!" derdi. Ayrıca "Gönül huzurluysa, yiyeceğin, içeceğin ve yakacağın varsa kış kime neyler" derdi büyüklerimiz. Yaz boyu çalışan koşum ve yük hayvanları artık ahırlarda dinlenmenin tadını çıkarıyorlardı.

Ekmeğini dağdan taştan çıkaran ireşberler (rençberler) kış boyu sıcacık

odalarında dinlenmeye çekilmeden önce yaz döneminde temin ettikleri yakacak maddelerini soba ile yakarak karlı ve soğuk havaya meydan okuyorlardı.

Güz soğukları başlayınca evlere bahar temizliğinin peşinden sökülüp uygun yerde muhafaza edilen soba, muhafaza edildiği yerden çıkarılıp tekrar kurulurdu.

Şimdiki gibi kalın sac dan olmayan soba boruları ince dayanıksız tenekeden yapılırdı. Soba imalatı da aynı şekilde yapılıyordu. Kerme, kerpiç ve tezek gibi kalorisi yüksek yakacaklara dayanamayan soba bir süre sonra yanlarından delinmeye başlıyordu.

İnce sacdan imal edilen boruların ağız kısımları çoğu zaman eğilip bükülüyordu. Eğilip bükülen boruları diğer borulara eklemek çok zor oluyordu.

Şehre gitmek soba ve boru getirmek hiç de kolay değildi. Komşulardan artan kırık dökük soba, boru ve dirsekler alınıp kullanılıyordu.

Özellikle eski ve yıpranmış boruların eklendiği yerlerden çıkan duman evin içine dolardı. Bacalar bilinçli yapılmadığı ya da borunun duvarda açılan delikten dışarı çıkarılması rüzgar yönüne göre düzenlenmediği için "Rüzgar ters yönden esiyor sobanın dumanı onun için içeri doluyor" denirdi. Hal böyle olunca duman dışarıya çıkmıyordu. Böyle durumlarda kapı, pencere arkasına kadar açılır içeriye dolan duman süpürge yardımıyla dışarı kovulmaya çalışılırdı.

Böyle durumda kapılar, pencereler açılır dumanın oda içini terk etmesi beklenirdi. Buna pratik bir çözüm bulunmuştu. Nasıl mı? Şöyle: Bez ıslatılır içine bol miktarda tuz konur. Bu tuzlu bez borunun ek yerlerine bir güzel sarılır. Uzun süre dayanıklı olan tuzlu bez hükmünü kaybedince bir yenisi sarılırdı. Bazı zamanlar boruların ek yerinden zift akar yere ve eşya üzerine damlardı. Ziftin damladığı yere bir kap konur ya da helva kutusu gibi eşyalar tel ile damlayan yere bağlanırdı.

Oda içine kurulan soba sadece ısıtma aracı değildi. Soba ocak, fırın, su ısıtıcısı olarak ta kullanılıyordu. Isıtılan su ile yemek suyu, çay suyu ve bulaşık suyu olarak kullanımının yanı sıra el yüz yıkama suyu olaraktan da kullanılıyordu.

Henüz tüp gaz ve fırınlı ocakla ile tanışmadığımız yıllarda çörek börek vesaire kuzine sobanın fırınında pişirilirken yemekler soba üzerinde pişirilirdi. Yemeğin buharı ve kokusu oda içerisine hakim olurdu.

Her işin bir tekniği vardır. Sobayı yakmak ayrı bir teknik ister. Sulu arazimiz yok. Orman köyü değiliz. Kuş konmaz kervan geçmez bu diyarı yurt edinmişler ya da zorunlu iskana tabi tutmuşlar bilmiyoruz. Bu topraklarda yakacak maddelerinin en başında calba, çalı, bağ çubuğu, keven gelirdi. Soba bu yakacak maddeleri ile tutuşturulurdu (yakılırdı). Tutuşturulan sobanın yanları içindeki yakacak maddelerinin kalorisi ile nar gibi kızarırdı. Önce sobanın yanında oturmak isteyen çocuklar aşırı ısı nedeniyle sobadan uzaklaşırlardı.

Sobanın yanmasıyla birlikte bacadan koyu bir duman çıkar. "Ocağın tütsün" denirdi. Baca tütüyorsa kış zahmetsiz atlatılır demekti.

Adaya Sürülen Atlar:

Köylerde bir dönemler çifte koşulan, yük taşıyan atlar, bütün işlerin ve tarla ekiminin bittiği kış aylarının başlangıcında "bakımı zor" diye Kızılırmak'ın içinde oluşan adaya salınırdı.

Atlar bura da nemli toprakların üzerinde gezinerek kuru otları, yılkı ağaççıklarının yapraklarını yiyerek besleniyorlardı. Atlar kurtlara karşı kolektif direniş gösterdikleri için kurtların yırtıcılığı pek işe yaramıyordu. Kurtlardan daha vahşi olan kış günlerinin acımasız şiddetiydi. Üzerlerine yağan kar ve şitdetli soğuklar atları yayılmaya (otlamaya) yönlendiriyordu. Yayılmayan atların soğukla baş etmesi ve hayatta kalması mümkün değildi.

Yoksul ailelerin hayvanını beslemesi çok zordu. Yazın beslemek kolay, kışın zor oluyordu. Burada otlayıp ırmaktan su içen atlara bakmak için başka bir şey yapmak gerekmiyordu. Ancak, kış geldiğinde köylülerin yapacakları iş tükeniyor ve bakmakta zorluk yaşayacağını bilen aileler atları adaya salıyorlardı.

Adaya salınan atların, tüyleri parlak, hareketli ve kilolu oldukları gözlemleniyordu. Sahipleri bu atları bahar ayında geri getiriyor çifte koşuyordu. Bazı atlar çok şanslı değillerdi. Yaşlı ve hastalıklı olanlar orada ölüp kalıyordu.

Göl ve Haft'ta Yıkanma:

Dana, at, öküz, koç ve diğer kötürüm hayvanları genellikle 10 yaş ve üzeri çocuklar yayardı (otlatırdı). Eskiden su gözeleri çok fazlaydı. Hayvanlar bu gözelerden su içerdi. Ayrıca Karabalağın gölü (günümüzde bu gölde su olmadığı gibi arpa, buğday ekilmekte), dayfır mevkinin her yerinden sular coşkulu şekilde akardı. Özün üstü ve Su Çatı adı verilen bu yerlerde su şelale gibi akardı. Dayfırda Göğ Sülemenin

gölü, Sızgı denen mevkide göl vardı. Bu göl suların çokluğundan dolayı hemen dolardı. Çocuklar suya girmek için hep bu yerleri tercih ederlerdi. Ayarıca Yukarı köy dediğimiz eski yerleşim yerinde hala varlığını devam ettiren çeşmenin altında su dolan haft içerisinde yıkanırdı çocuklar.

Deynek (Değnek):

Deynek, köylerde yaşayan yaşlılar, köy bekçileri, kır bekçileri olmak çok üzere en çok çobanlar tarafından sıklıkla kullanılan bir araçtır. Deynek, çobanın koyun ve diğer hayvanlarını yönlendirmesi, onları koruması ve kendini savunması amacıyla kullanılır. Çoban deyneği, genellikle uzun, hafif ve dayanıklı olması gereken bir yapıya sahip olmalıdır. Bu özelliklere en uygun ağaçlar ise çoban değneği yapımında tercih edilir. Bizim köyümüz ve yakın köylerde orman olmadığı için genellikle ekşi elma ve öküz götü gibi ağaçların dalı tercih edilir. Diğer yandan yapılacak deynek'lik ağaç mümkün mertebe az budaklı olmalı, avuç içini kavramalı.

Çobanlar deyneğe çok önem verirler. Onun için deyneklik ağaç, yakılan bir ateşte yakmadan ağacın kabuk altı kızarana kadar ateşte çevrilir. Kabuk altı kızardığında ateşten çekilerek kabuğu soyulur. Kızartılan ağaç deynek daha sağlam, dayanıklı ve estetik yönden çok güzel olur.

Deynek kullanan çobanlar ağaç dalının yanında ince bir şıvgıdan (yaş ve genç ağaç dalından) çubuk yaparlar. Koyun, keçi ve kuzular bu çubuklar ile yönlendirilir.

Amele (İmece):

Teknolojinin olmadığı dönemlerde köyün ortak işleri Amele (İmece) denilen usülle yapılırdı. Yapılacak işin özelliğine göre amele çıkarılırdı. Yani imeceye aynı anda bütün köy halkı katılmazdı. Hangi hane insanının İmeceye katılacağı akşamdan köy bekçisi Çıtak Hatem Hatem Polat ya da Hösük Hasan Hüseyin Yalçın lakaplı bekçiler tarafından tellal ile duyurulurdu. İmece sırası Köy Muhtarı tarafından takip edilirdi. Arazi yolu ve köy yolu yapımı, su getirme, su gözü açma, çeşme arızası giderme, çeşme haftları yapımı ve bakımı vesaire.

Ev Önü Oturmaları:

Hava koşulları iyi olduğu ve işlerin yoğun olmadığı zamanlarda köyümüz halkı sabah, öğle ve akşam demez kapı önü veya yol üstü buluşmalarını devam ettirirdi.

Köylü evinin önündeki alanı kendilerine oturma alanı seçmişti. Bu oturma esnasında çaylar içilir, espriler yapılır, fıkra ve hikayeler anlatılır, ve sadece kadınların

değil erkeklerin de katıldığı uzun sohbetler edilirdi. Kapı önlerinde oturulurken köy içinde bir yabancı kişi veya seyyar satıcı görülürse aynı anda yapılan, alışkanlık haline gelmiş ortak bir davranış vardı: Başlarını aynı yöne döndürmek ve merak içinde bu da kim? Ne satıyor acaba?... Gibi soruları birbirlerine yönlendirirlerdi.

Diğer yanda sokak ve ev önünde oturulurken kim boşanmış, kim evlenmiş, kim dövüşmüş, kim ne almış ne satmış gibi benzeri konuların dedikodusunu yapmak bu buluşmanın olmazsa olmazlarındandı.

Bu tür dedikoduyu daha çok gelini, oğlu, kızı ile problemli olanlar, komşusu ve akrabası ile sorun yaşayanlar, eşi ile mutlu olmayanlar onları karalamak için bir yığın yalan uyduruyorlardı. Dedikoducular birbirlerinin ettiği sözleri bir başkasına taşıyorlardı. Sonuç olarak "Ben demedim o dedi!" gibi sözler çoğu zaman kavgaya, kırgınlığa yol açıyordu. O zamanlar dedikodu yapan aynı kişiler çok yaşlanmalarına rağmen bugün hala dedikodu yapmaya devam ediyorlar.

Huyma Yapma:

Huyma, bağ ve bostan da bizleri yağmur ve güneşten korunmak için yapılan bir adet odadan ibaretti. Üzüm bağının uygun yerine yapılan huyma'nın bacası ve ocağı olurdu. Bu huyma birçok bağ da vardı. Bura da pekmez kaynatılırdı.

Abim, kardeşim ve ben küçükken annem, Çukur Tarla adlı tarlamıza bostan ekmişti. Başı boş hayvanların ekili bitkilere zarar vermemesi ve bizim sıcaktan korunmamız için babam, küçük bir huyma yapmıştı. Bu huyma şöyle yapılmıştı. Uçları birbirine bağlanacak şekilde 1,5-2m boyunda belli aralıklarla birkaç ağaç tutturulmuştu. Tutturulan bu ağaçların üzeri çul, ot ve muşamba ile kapatılmıştı. Giriş yeri doğu yönüne bakmakta olup kapı konulmazdı.

Bu küçücük huyma yiyeceğimizi, içeceğimizi ve yatacağımız eşyaları içine almakta olup başımızı sokabileceğimiz ev görevi de yapmaktaydı.

Kıtlık:

Köyde yaşlılar kıtlığın tarihini tam olarak bilmedikleri için onlardan duymuş olduklarımı yüzeysel olarak buraya aktarıyorum. Çocuktum yaşlı kişiler anlatır bizler dinlerdik: "Çok büyük kuraklık oldu köyümüz ve çevre köylerde tarlalarda ekinler yetişmedi, bağlarda bahçelerde hiçbir şey olmadı, görülmemiş büyük bir kıtlık yaşandı. Ağzımıza atacak bir avuç ekmek ufağı bile olmadığı için insanlar çok zor günler yaşadı.

Atın bokundaki (dışkısındaki) arpa deneleri (taneleri)seçilip yendi. Evinde var olan bazı kişiler un, ekmek, bulgur her ne varsa sakladı vermedi. Az pişirilen yemekler evdeki çocuklar ve yaşlılar arasında kapışılırdı. Köyden köye yiyecek bulmak umudu ile aç susuz günlerce yürüdük. Açlıktan çarık ayakkabıyı yiyenleri biliyoruz. Uzak köylerdeki ağaların kapısına karın tokluğuna (ücretsiz) çoban durduk, azap (harmancı) durduk.

Köyün verimsiz toprağında yetişen ürünler ancak yetiyordu. Toprak verimli olsaydı buğdayımız ambarları, çuvalları, haralları doldurur kıtlıkta aç kalmazdık". Kıtlıkta yaşayanlar, yaşadıkları acı dolu günleri bu sözlerle anlatır anlatır bitiremezlerdi.

Emek ufağı yere düşmüşse, un çuvalları boşaltılırken un yere dökülmüş ise, harman yerinde başak taneleri süpürülüp alınmaz ise yapılan yemek beğenilmezse kıtlık günleri hemen gündeme getirilirdi:

- Bir çinik (sekiz kiloya eşit silindirik şekilde metal tarım aracı) una karşılık bir tarla verenler olmuş.

- Çocuklar ağaların yanına harmancı verilmiş.
- Eşi olmayan dul kadınlar çocuklarını açlıktan kurtarmak için varlıklı kişilerle evlenmek zorunda kalmış.
- Aç kalan köylü genç kızlarını zengin kişilerin oğullarına vermiş.

Yokluk ve kıtlık, bir de hastalıklarla, ince ağrılarla (verem-sıtma-kolera) birlikte bitmek bilmeyen, yaşlı, genç, çocuk, ölümleri. İnsanların arpa ekmeğine bile hasret kaldığı korkunç açlık yılları.

Amcam Ahmet Şahin anlatıyor "Mersin'den köye geldim evlikte (kilerde) iki üç çuval içinde buğday gördüm babama – baba bu buğdayı niye bekletiyorsun, ne yapacaksın sat gitsin! Babam "aha! kıtlık olsa köye gelseniz çoluk çocuk ne yiyeceksiniz?" dedi. Kıtlık günlerinde aç kalan, azap duran ve çoban duran dedem hala o günlerin sıkıntısını ve korkusunu üzerinden atamamıştı.

Köy Meydanı:

Köy Meydanı köyün can damarıydı. Köyü ilgilendiren pek çok etkinliğin yapıldığı alandır. Köy bekçisi Hösük, köy bekçisi Çıtak ve diğer bekçiler tellal çağırır tüm duyuruları meydana bakan evlerin birinin damına çıkıp bütün köye duyururdu. Meydanda bulunanlar duyardı. Duymayanlara da bekçi "Duyan duymayanlara haber versin" diye bilgi verirdi.

Öğrenciler okula, köylü şehre gitmek için meydana gelen köy otobüsüne binerdi. Düğünlerde düğüncüler bu meydanda karşılaşırlardı. Askerler, gurbetçiler de bu meydandan uğurlanırdı.

Kazaya gelen her kaymakam köyleri gezer köylünün dert ve şikayetini dinlerdi. Kaymakam köye geldiğinde kadın- erkek, çoluk çocuk kaymakamı bu meydanda karşılardı.

Morgun hemen alt başında etrafı ihata duvarı ile çevrilmiş köy muhtarlık binası vardır. Bu bina Şahin Tatar'ın muhtarlık döneminde yapılmıştı. Bu bina içinde bir adet toplantı odası, bir adet iki yataklı misafir odası, bir adet tuvalet ve muhtarın görev yaptığı bir adet odası vardır.

Bu binanın bahçe zeminine muhtar Gazi Daşyürek tarafından kilit taş döşenmiş, ağaçlar budanmış. Atatürk büstü boyanmış olup halkın oturması için kamelya ve banklar konularak park özelliğine kavuşturulmuştur.

Meydanın hemen yanında taşımalı eğitim nedeniyle kapalı olan beş derslik ilkokul, Atatürk büstü, iki adet lojman iki tuvalet ihata duvarı ile çevrili okul bahçesi içinde çeşitli ağaçlar mevcut durumdadır.

Bu meydanda Mehmet Daşyürek'in muhtarlığı döneminde yaptırılmış şebeke suyuna bağlı bir adet çeşme mevcuttur. Bu çeşmenin suyuyla okul bahçesinde birçok ağaç yetiştirildi. Ağaç dikiminde bizden önceki öğrenciler ve bizim dönem öğrenciler tüm görev almıştık.

Sakız:

Bir zamanlar köylülerin doğal bitkilerden üretmiş olduğu sakızlar vardı. Bunlardan birisi Kenger sakızı diğeri ise Kurt kulağı bitkisinden elde edilen Kurt kulağı sakızıydı.

Kenger sakızı:

Kenger dikeni köyümüze ait; Kırgı, Mannasın Ağalı, Kaş ve Erikli adlı mevkilerde bulunmaktadır. Kengerin olgunlaşan tohumları kavrulup öğütülerek kenger kahvesi yapılırmış. Kenger dikeninin gövdesine ince bir çizik atılır. Çizikten akan sıvının altına yassı bir taş konur. Bu taşın üzerine damlayan sıvı yavaş yavaş katı hale gelerek sakız olur.

Kurt kulağı sakızı:

Kurt kulağı bitkisinin yaprakları kül rengindedir. Kök kısmına yakın yerine çizik atılır. Çizikten akan sıvının altına yassı bir taş konur. Bu taşın üzerine damlayan sıvı yavaş yavaş katı hale gelerek sakız olurdu.

Güreş:

Eskiden bazı düğünlerde güreş yapılırdı. Güreş yapılmadan önce güreş yapılacak alanın hazırlanması ve yeri çok önemlidir.

Güreş harman yerlerinde, köy meydanın da çayır bulunan alanlarda yapılırdı. Bel, kürek, kazma ile kazılarak toprak içerisinde bulunan taş veya dikenler temizlenir, düzeltilir böylelikle güreşe hazır alanı oluşturulurdu.

Benim tanık olduğum bir güreş olayını kısaca anlatacağım: Sivas Demir Sporda bir dönem futbol oynayan Feyzullah Kılıç Karpınar Köyünden Höpücüğün Kadir'in oğlu Hanifi Tekmen'in düğününe güreşçileri güreş yapmaları için davet eder. Davet üzerine güreşmek üzere gelirler. Adını hatırlayamadığım bir güreşçi ile Yerlikuyu köyünden Üsülü lakaplı Hüseyin Ünal ile güreş yapmıştı. Güreş yapılacak alan toprak alandı. Ve güreş başlamıştı. Zorlu bir mücadele sonrasında Üsülü güreşi kazanmış büyük bir alkış almıştı.

Eşkıya:

Kaş mevkide, Tayfur'da, Almalı da (Elmalı da) her yerde gezen üç tane eşkıyalar varmış! Bu haber kulaktan kulağa yayılmış ve köyde duymayan kalmamıştı. Birkaç kişi eşkıyaları yakalamak için köyden çıkarlar.

O gün eşkıyaları bulmak için "şu dere senin bu tepe benim" gezmedik yer bırakmazlar. Yorgun bir şekilde köye dönerler. Bu arayış birkaç gün böyle sürer.

Aramış oldukları bu eşkıyaları yılları sonra köylü öğrenmişti. İbrahim Yıldız, Haydar Yalçın ve Kale köyden Ustura Kemal lakaplı Kemal Alataş adlı kişilermiş. Yahu! "Biz bir maceraya kapılıp yola çıktık köylü, bizi eşkıya sandı" diyorlardı.

Koca Keçi:

Körgülü lakaplı Ali Demir ve eşi Meryem Karaözü kasabasın da her hafta cumartesi günlerinde kurulan hayvan pazarına, satmak için birkaç keçi, koyun götürürler. Pazar kalabalık olup hareketlilik had safhadadır. Pazar da hayvan kaybolursa bulması pek kolay olmaz. Tüccar bunların yanına geliyor. Soruyor;

-Keçiye, koyuna kaç lira diyorsun? Ali Demir;

- Ver elini! Tokalaşıyorlar. Bu esnada keçinin birisi eşlerinden ayrılıp gitmekte. Eşi Meryem;

- Herif şo (şu) koca açi (keçi) gidiyo onu çevir de getir. Tüccar verdiği eli

çekiyor ve oradan uzaklaşıyor.

Ali Demir eşine;

- Ben keçiyi satmak içi çaba gösteriyom, sen keçi koca diyorsun.

Burgulu Hendek:

Verimsiz topraklarda çalışa dur karın doymaz. Köylünün ektiği- biçtiği ev halkına (horantaya) yetmez.

Köylü, köyde işleri bitirir bitirmez çalışmak isteyenler bir araya gelirler. Gideceği günü kararlaştırıp o gün geldiğinde sırtında yorgan, elinde bel, kürek, tırpan, bellerinde soğan, ekmek, yumurta, omaç sarılı azık ile düşerler Çukurova'nın yollarına. Yolculuk tren ile yapılmaktadır. Tren yolculuğu sonunda köylüler dinlenebilecek bir yer bulur orada dinlendikten sonra ikinci gün soluğu amelya pazarında alırlar.

Köyümüz halkından Ala sakal lakaplı Süleyman Demir ve birkaç kişi Amelya pazarında iş için beklemeye başlarlar. Bu esnada araba ile gelen kişi "sen, sen, o" diye seslenerek çalışacak kişileri alarak tarlaya varırlar.

Kahya, herkesi bir güzel gözden geçirdikten sonra;

“Buradan buraya hendek kazınacak bu işten kim iyi anlar?” Ala Sakal;

-Ağam ben anlarım der. Kahya yapılacak işi ve ücreti konuşur, gerekli bilgi alışverişinde bulunurlar. Amelya arkadaşları Ala Sakalın önderliğinde işe koyulurlar. Kimi bel, kimi kazma, kimi de kürekle hendeği kazar akşama hazır ederler. Bu sefer ağa gelir yapılan işe bakar;

-Lan! bu nasıl hendek böyle? Hendek düzgün olur bu hendek yılan gibi kıvrım kıvrım olmuş.

Ala Sakal;

“Ağam bu hendeğe burgulu hendek denir. Bu hendek asla yıkılmaz” der. Ağa anlaşmış oldukları ücreti verir bunları kovar.

Köyde biçimsiz, şekilsiz ev temeli kazındığı zaman "Ala Sakalın burgulu hendeği gibi" derler.

Kuyuya Düşen Hösük:

Köylüler Tarsus'a çalışmaya giderler. Aksilik bu ya! Yağmur birkaç gün yağar. Köylü işsiz kalır. Karınlarını doyuracak paraları yoktur. İçlerinden bir kişi, "Hösük şu görünen ev de ekmek yapıyorlar herhalde biraz ekmek istesen de karnımızı doyursak "derler. Hösük, "Tamam isteyim" der. Hösük gider ancak bir türlü geri gelmez. Herkes merak içinde Hösüğü beklerler.

Hösük eve varırken ekmek yapan kadın Hösüğü görür ancak bir köpek Hösüğe saldırır. Kadın köpeği azarlar ama köpek orayı terk etmez. Hösük köpekten korunmak için arka arka giderken çok derin olmayan yeni kazılmış bir kuyuya düşer. Hösük hoplar, zıplar kuyudan çıkamaz. Kadın koşarak kuyunun başına gelir;

"Gardaşım sen kimsin, buraya niye geldin de kuyuya düştün?" Hösük;

"Bacı biz sabahtan beri açız ekmek istemeye geldim, ancak köpek saldırınca buraya düştüm. Şimdi ise çıkamıyorum elini bana uzat beni yukarı çek. Kadın;

"Uzat elini" der. Hösüğün elinden tutan kadın Hösüğün ağırlığına gücü yetmeyince o da kuyuya düşer. Kadın şaşkın Hösük şaşkın! Kadın;

"Buradan çıkmamız lazım kocam bizi böyle görürse ikimizi de öldürür" der. Hösüğü bir korku sarar. Hösük;

"Buradan çıkmamız için ya sen bana basıp çıkacaksın ya da ben sana basıp çıkacağım" der. Kadın;

"Sen kuvvetlisin, erkeksin sen bana bas da çık. Sonra beni yukarı çıkar" der. Nihayet kuyudan çıkarlar. Kadın birkaç yufka ekmek verir Hösüğü hemen yolcu eder.

Kara Dursun'un Atları:

Köyümüz halkından Kürt Ali'nin İsmail lakaplı İsmail Ceylan çabuk kızan, bağırıp çığıran, kaba küfürler eden bir insandı.

İnanç gereği "Azrail her don da gelir insanların canını alırmış". Bunun böyle olduğunu bilen insanlar bir şeylerden sıkıldığı, üzüldüğü zaman "Azrail gel de canımı al!" diye söylenir.

Kürt Ali'nin İsmail'in evinde kadınlar ekmek yaparlarken annesi ile tartışmaya giren Kürt Ali'nin İsmail;

"Azrail gel de canımı al, beni anamın elinden kurtar!" diye söylenir. Böyle der demez çorak kaplı düz damdan evin içine sarkan at ayakları görülür. Kürt Ali'nin İsmail anasına;

“Aba aha Azrail geldi canımı alacak” der ve emekleyerek dizin dizin sürünerek kapıdan dışarı çıkar ve dama doğru bakar. Bir de ne görsün Kara Dursun atları ile dam da duruyor. Meğerse atlar parlamış arkasında düven ile dama çıkmış ayakları damı delerek içeri geçmiş. Kürt Ali'nin İsmail;

“Ulan! Kara Dursun, senin de atlarının da ardına daldırırım. Atlarını al çabucak damdan in.

“Korkumdan altıma sıçtım” der.

Eskiden toprak damların çoğu yola eşit durumdaydı. Yani yolda yürüyen dama çıksa farkına varamazdı.

Kıpırdama:

Köy 1956-57 yıllarında bugünkü yerine taşındığında ahır, samanlık, tandır damı, tuvalet gibi yapıların üzeri toprak ile örtülürdü. Damın akmaması için damlara çorak toprak serilir loğ ile loğlanırdı. Her ne kadar bu tür işlemlerden geçse de yağmur yağdığında damlar akardı.

Yağmurlu bir havada Kürt Ali'nin İsmail'in evinde birçok kişi sohbet etmektedir. Akrabası olan Hondu adlı yaşlı kadın ise kanepe üzerinde uyumaktadır. Bu esnada yağmur yağmaya başlıyor. Kürt Ali'nin İsmail'in gözü evin tavanında, akar mı akmaz mı diye düşünürken tavandan yağmur damlaları akmaya başlıyor. Ev de oturan misafirler birer birer gidiyorlar. Gitmeseler ıslanacaklar. Kürt Ali'nin İsmail evlikten (kilerden) damlayan yerlere tas, tabak, leğen, helke vesaire ne varsa diziyor. Bu ara da Hondunun üzerine de bir tabak koyuyor. Uyku esnasında Hondu kıpırdıyor ve su dolu tas devriliyor bu duruma sinirlenen Kürt Ali'nin İsmail Hondu'ya bağırıyor;

“Kıpırdama, bir daha kıpırdarsan ... daldırırım!”[24]

Sende Deve Varmış:

Deli Hasan lakaplı Hasan Ceylan çok esprili hoş bir insandı. Göğkuyu (Gökkuyu) mevkide çift sürerken elinde deve ile bir şahıs gelir;

“Kolay gelsin!” Deli Hasan;

“Hoş geldin safa geldin! Nereden gelir nereye gidersin?”

“Devem öldü deveme eş arıyorum”. Deli Hasan;

“Şo (şu) görünün tepeyi aştın mı köye varırsın. Köy de kime sorsan sana yardımcı olurlar” der. Adam “Allah senden razı olsun” der ve oradan sevinç içinde ayrılır.

[24] Nejdet Ceylan, İğdeli köyü.

Hüseyin efendinin evini sora sora bulur. Adam kapı önünde durur heyecan ve keyifle;

"Hüseyin Efendi, Hüseyin Efendi!" diye seslenir. Hüseyin Efendi pencereyi açar;

"Kim o!" Devesi olan kişi;

"Arkadaş sen de deve varmış. Benim devenin eşi öldü ya sen deveni bana ver ya da ben deve mi sana vereyim de" Karısının lakabı deve olduğu için sinirlenen Hüseyin Efendi;

"Senin de devenin de seni buraya gönderenin de anasını, avradını s..im" Diye bağırır. Şaşkınlık ve korku içinde adam devesini aldığı gibi köyü terk eder.

Bu Kadının Kocası Katil:

Eskiden Hatay Kırıkhan dan gelen dişçiler, diş yapar, diş çekerdi. Diş kalıpları vardı. Dişi kalıba alır ikinci gün de diş takardı. Günümüzde aylarca sürüyor diş yaptırmak. Buna rağmen dişçi köylüden diş ücretini hasat sonrası alırdı.

Köyümüzde Duran Alkana ait dükkan (bakkal) var idi. Kırıkhan'dan dişçi gelmişti. Ben çocuktum oradaydım. Bunlar diş çekimi ve yapımından başka sünnet işleri de yaparlardı. Dişçinin geldiğini duyan Dığa Bekdeş lakaplı Ebubekir Ekicinin eşi Selime de diş çektirmek için geldi. Ağrıyan azı dişini gösterdi. Dişçi azı dişi çekerken kadının çenesi yerinden çıktı. Adam şaşırdı. Orada bulunan Hösük dişçiye;

"Bu kadının kocasına Katil Osman derler. Yedi kişiyi öldürdü. Ceza evinden yeni çıktı. Çenesinin yerinden çıktığını görürse seni yaşatmaz, haberin olsun! Dedi. Dişçi hemen neyi var neyi yok topladı atına bindi dörtnala köyü terk etti. Böylelikle köylünün dişçiye olan borcu kapandı. Dişçi o günden bugüne buralara adım atmadı. Gidişi o gidiş oldu**".**[25]

Gözümde Ne Görüyorsun:

Topalın Oğlu lakaplı Hasan Alkan kahvehaneye gider garsona;

"Bana okkalı bir çay verir misin? Garson çay getirir. Yan masa da oturan kişiler konuşmaktadır. Kişilerden birisi

[25] Murat Toksöz, İğdeli köyü.

"Kadın kocasının gözünde bulur sevgiyi"der. Bu arada çayını yudumlarken başka birisi;

"Her erkek karısına gözümde ne görüyorsun diye sormalı"… Duymuş olduğu sözleri güzel ve etkili bulan Hasan Alkan eve gelince karısına;

" Avrat! gözümde ne görüyorsun? Karısı;

“Burnunda sümük gözünde çapak görüyom git elinin yüzünü yıka da gel! Mındar (murdar) adam!" der.

Ölmez Ölmez:

Hatem polat (Çıtak Hatem) köyümüzün değerli insanlarından birisiydi. Özentisiz yaşamı ile doğallığını koruyan bir insandı. Çok güzel halay çekerdi.

Çıtak, eşi Sedef'i hastaneye götürür doktor muayene eder. Hatem emmi doktora;

"Karım ölür mü?" der. Doktor;

"Ölmez" der. Çıtak, az sonra doktora;

“Karım ölür mü" diye sorar. Doktor;

"Ölmez" der. Birkaç kez yine sorar sinirlenen doktor Çıtağın iki kulağını eline alır "Ölmez, ölmez ölmeeez!" diye bağırır.

Avrat Aramaya Giden Adam:

Babam ekin biçerken. Oradan geçen kişi;

"Ali Onbaşı kolay gelsin" der. Babam o adamı hiç sevmezmiş. Çünkü onun bunun inancına hakaret içerikli söz edermiş. Babam bu kişi ile karşılaşmayı pek arzularmış ve beklediği an gelmiş. Babam bu kişiye usul gereği;

"Hoş geldin Sağ olasın” der. Hemen sorar;

"Eşeğe binmiş nere gidersin?" adam cevap verir;

"Avrat aramaya gidiyorum" der. Babam o kişiye tekrar sorar;

"Senin Avradının nesi var da tekrar avrat almayı düşünüyorsun?" der. Adam umursamaz bir şekilde;

" Avradı artık beğenmiyorum" der. Babam hazır cevap insandı taşı gediğine kor;

"Allah canını ala! Senin avrattan bütün köy memnun da bir sen mi memnun değilsin" der. Bu cevabı beklemeyen kişi hemen oradan uzaklaşır gider.

Lambanın Işığı Gözümü Alıyor:

Köye elektrik geldiği yıllarda Halil'in Oğlu Hüseyin Alkan;

"Avrat, bu lambanın (ampulün) ışığı çok fazla gözümü alıyor ne yapsak acaba?" der. Karısı;

"Ellağam ışığı hep böyle yanıyor" Bundan rahatsız olan Halil'in Oğlu;

"Ben çaresini buldum" Karısı;

"Ne imiş çaresi?" sen bekle şimdi görürsün;

Evden çıkıp gidiyor. Bir süre sonra saman ile toprak karışımlı çamuru getirip ampulü iki avucu içine alıyor ve sıvıyor. Karısı;

"Ne yaptın ışık iyice gitti, bari çamurun fazlasını al!". Adam başlıyor fazlasını almaya.

"Avrat şimdi nasıl?" karısı;

"Biraz daha silersen eyi olacak" der.

Elektrikle Tanışma:

Köyümüze elektrik 1978 yılında geldi. Köyde bir sevinç bir merak aldı başını gitti. Bu esnada görevlileri merak içinde izliyoruz. İlk önce trafonun konacağı demir direk dikildi. Sonra ağaç direklerin dikileceği çukurlar kazıldı. Kurumun uygun bulduğu yerlere ağaç direkler dikildi. Teknoloji o kadar ilerlemediği için kuyular hep emek gücü ile kazılıyordu. Ellerinde kürek ve kazma gibi ilkel araçları vardı çalışan işçilerin… Köy bekçisi Hösük lakaplı Hasan Hüseyin Yalçın merak içinde olan biten işleri seyreden çocukları kovalıyor ve "buradan uzak durun! Eşilen kuyulara yanaşmayın!" diye sık sık uyarıyordu. Sonra dikilen direklerin tepesine orak benzeri bir alet ile tırmanıp, telleri bağlayacakları "fincanları" taktılar ve peşinden gerildi elektrik telleri… Köydeki binaların hepsi konut olduğu önce "üç tel" çekildi. Biri sokak lambaları diğeri evler için artı uçlara karşılık bir de "nötr" hat…

Herkeste evine elektrik bağlatma heyecanı doruğa ulaşmıştı. Eve elektrik bağlatmak isteyenler duvarlara, tavanlara plastik ince boruları sıva üstüne montajlayıp döşenmesi sonucu evler aydınlanmaya başlanmıştı. Köyde evlere elektrik tesisatını Kadılı köyünden Nurettin adlı kişi döşüyordu.

O dönemler trafo da bulunan sigortanın atması ve bağlantısını görevlilerden öğrenen Tuncay Demir sigorta atması halinde trafo da ki arızayı gideriyordu

Canımızı Kurtaralım:

Köylü en yüksek yere çıkıp Hak (buğday karşılığı) birisinin ezan okumasını ister. Birkaç tercih içinde Hacı Uçurumun ezan okuması yönünde fikir birliğine varılır. Ezanı okuması için Hacı Uçurum ile anlaşma sağlanır. Hacı Uçurum vakti geldiğinde ezan okumaya başlar. Aksilik bu ya ezan okunduğu ilk gün köyden bir kişi ölür. Yine ezan okunduğu ikinci gün akşama bir kişi daha ölür. Bu şekilde ezan okunmasının peşinden ölüm vakası bir müddet daha devam eder.

Buna anlam veremeyen köylü;

"Hacının ayağı uğursuz geldi. Hacıyı köyden uzaklaştırıp canımızı kurtaralım" derler. Böylelikle Hacının köyde ezan okumasına son verirler. Hatta hak bile vermediler.[26]

Ağzında Bok mu Var:

Adaletli, yürekli ve muhtarlık görevini hakkı ile yapan ve öldüğü zaman köylünün bir kısmının isteği üzerine mezar taşına " Efsane muhtar" yazılan Hüseyin Şahin Almanya'dan emekli olup köye gelince babadan kalma evi yıkıp yeni bir bina yaptırdı.

İğdeli köyü ve civar köy insanları misafirperverdir. Çalışan emekçinin hakkına, yemesine-içmesine çok dikkat eder. Yemez yedirir, içmez içirir, hakkını verir.

Öğle vakti (yemek vakti) usta ve amele sofraya davet edilir. Yemekler yenirken bir an Hüseyin Şahin farkında olmadan ustanın kaşığını alır. Eşi uyarır; "Hüseyin ustanın kaşığı ile yemek yeme senin kaşığın sofra da". Hüseyin Şahin ustanın ağzına bakar "Avrat kaşığı aldıysam ne olmuş? Ustanın ağzında bok mu var. Tertemiz adamın ağzı" der.

Kedi:

Bazı kediler vardır evde bulunan yiyecekleri tarumar eder. Ağzı kapalı kapları açar, cingille asılı yoğurdu yemeye çalışır, deri içerisindeki yoğurdu yemek için deriyi yırtar, yumurtadan çıkmış yeni civcivleri yer vesaire.

Köyümüzde böyle ün salmış kedilerden biri Badal Hasan lakaplı Hasan Güneş'in

[26] Murat Toksöz, İğdeli köyü.

kedisiydi. Badal Hasan karısına "Bu kedi akıllı uslu durmuyor. Vursam candır, döğsen olmuyor, yarın Sarıoğlan'a gideceğim hem alışveriş yaparım hem de öteki işleri görürüm" der. Sabah beraberimde giderken kediyi götürüp oraya bırakıyım da bu kediden kurtulalım" der.

Kediyi bir torbanın içine kor ağzını bağlar sabah erkenden Kayseri'ye gidecek olan köy otobüsünde bir koltuğa oturur.

Köy otobüsü Karpınar, İğdeli, Yerlikuyu, Karaözü ve Yahyalı köyünden yolcuları alarak Sarıoğlan ilçesine uğrar. İlçe de inecek yolcular burada iner. Kayseri'ye devam eden yolcular yoluna devam eder.

Badal Hasan Sarıoğlan ilçesine varınca arabadan iner ve torbanın ağzını açar kedi hemen kaçıp gözden kaybolur. Gülerek "ey Sarıoğlan'lılar canımdan bezdiren bu kedi şimdi sizi canınızdan bezdirsin de beni anlayın" der. O gün ilçede yapılacak işlerini yapar, alınacak ev eşyalarını alır köye döner. Eşyalar ile köy meydanına iner.

Eşyalara yardım etmek için hanımı Hayriye onu beklemektedir. Birlikte eşyaları eve taşırlar. Keyif ile odaya giren Badal Hasan bir de ne görsün? kedi sobanın yanında yatıyor. Badal Hasan Karısına "a….s..ğimin kedisi başıma bela oldu" der.

Üzüm Elden Gidiyor:

Yerlikuyu köyünden Keş Ali bağ bozuyormuş. Damadı Kara İsmail'in Veli bağa uğramış.

- Oğlum Veli üzüm ye demiş. Veli Şahin;

- "Yok! Emmi benim canım istemiyor. Sağol ben yemeyim" der. Keş Ali Israr eder. Israra dayanamayan Veli Şahin üzüm çubuklarının olduğu barandan başlamış üzüm yemeye. Bir sıra üzümü baştan başa yemiş, ikinci sıraya geçmiş. Keş Ali bakmış üzüm elden gidecek. Keş Ali;

- "Veli yavrum hasta olursun! bu kadar çok üzüm yenir mi?" Der. Veli Şahin;

- "Canım istemiyor demedim mi sana" der. Keş Ali;

- "Canın istemiyor da bu kadar yiyorsun canın istese bağı tamamen yer bitirirdin öylemi?".

Baylar Bayanlar:

Hanifi Polat'ın yaşamı tamamen köyde geçmiş bir insandı. Askerlik çağı gelince herkes gibi o da askere gider.

Askerde sosyetik olup gelir. Köyümüzde haremlik selamlık olmadığı için kadın erkek iç içedir. Hanifi Polat; "baylar bir yana -bayanlar bir yana" der. Orada bulunan kişilerden bazıları; "baylardan sana ne bayanlardan sana ne? Gel bir güzel sohbet edelim" diyorlar. O günden sonra Hanifi Polat'a "Bay Hanifi" derlerdi.

Kümese Giren Tilki:

Kirvem Hüseyin Ali Polat'a (Üsüyün Ali'ye) ait ahırın içindeki pinniğe (kümese) yağmurlu bir günde tilki girmişti. Tavuklar korkusundan bağırıyorlar. Kirve anam;

"Üsüyün ahırda tavukların sesi geliyor bir bak hele!". Kirvem eline aldığı bir değnek (sopa) ile ahırın kapısına varır. Bu esnada Kirve anam da gelir. Kirvem elinde el feneri ile ahırın içine bakar ve tilkiyi görür. Kirve anama;

"Tilki içerde". Kirve anam, korkuyla ahırın kapısını kapatır. Kirvem içeride kendisi dışarıda kalır. Kirvem, değnek ile tilkiyi döve döve öldürür. Kirvem ahırdan çıkacak ama kapı açılmıyor. Kirvem içeriden bağırır;

"Ayşe, Ayşe, Ayşe" Kirve anam dışarıdan;

"Ne var? Kirvem;

-Kapıyı aç! Kirve anam kapıyı açacak ama tilkiden hala kokmaktadır. Kirvem, kapıyı açması için kirve anamı zar zor ikna eder.

Patates Hırsızlığı:

Köyümüz halkından Aşçı Hasan'ın Hanifi (Hanifi Polat) ile Tülü Bekteş'in Sami Taşyürek bir gece Dayfır'a (Tayfur'a) patates çalmaya giderler. Vakit gece ama ay ışığı ayna gibi parlamakta. Bu hırsızlık olayı ihtiyaçtan değil macera olsun diye yapılan hırsızlıklardan. Bahçe sahibi ne diyecek, nasıl davranacak? neler söyleyecek? Mevzu bu.

Konumuza dönelim: Her ikisinin elinde birer torba patates ekili karık'lara (sebze ekilen bölüme) giriyorlar. Bu arada ay tepeyi aşıyor. Zifiri karanlık bütün Dayfıra hakim oluyor. Korku ve heyecanla birlikte patates toplamaya başlıyorlar. Bir süre sonra Sami Taşyürek "Haydi yakalanmadan gidelim!" diye uyarıyor. Elinde birer torba ile patates ekili alanı terk ediyorlar. Uygun bir yer de Sami Taşyürek,

- "Topladın mı Hanifi!" Hanifi Polat;

-“ Ben patates bulamadım ki topluyayım!” Sami Taşyürek;
- “Nasıl bulamadın? bak ben topladım”. Hanifi polat;
- “Patatesin yapraklarına baktım bir tane bile yok”.

Patatesin domates gibi toplanacağını sanan Hanifi Polat, boş torba ile köyün yolunu tutar. Sami Taşyürek yine de toplamış olduğu patatesi Hanifi Polat ile paylaşır.

Aman Teneke de Kaynatalım:

Köyümüzün değerli öğretmenlerinden Sami Güneş içki ortamını ve bu ortamda güzel muhabbet eden insanlarla bir arada olmaktan keyif alan bir insandı. Annesi Döndü Güneş (Kör Döndü) ise ağzı bozuk yani küfürbaz bir kadındı. Meşhur küfürlerinden biri "Babanızın aş kazanına sıçıyam’dı”.

Sami Güneş ve arkadaşları içki içecekler ama mezeleri yok. Sadece yoğurt ile içki içilmez. O halde ne yapalım diye düşünürler. Sami Güneş,

- Arkadaşlar! Pinniklerden (kümes'lerden) tavuk çalalım ne dersiniz? Arkadaşları tamam der.

Birkaç pinnikten çaldıkları tavuktan başka bir de Kör Döndü’nün (Annesinin) pinniğinden tavuk çalarlar. Çalarlar ama bilmeden Kör Döndü’nün kurk (kuluçka) tavuğunu çalarlar. Çaldıktan sonra tavukları keserler tüyünü, teleğini temizler bir güzel yıkarlar. Artık tavuk kaynatılmak üzere hazır hale getirilmiştir. İçlerinden biri terekten büyük bir kazan indirir. Sami Hoca;

- Ulan arkadaş bu kazanda Kör Döndü aş pişiriyor. Yarın sabah tavuğu bulamazsa çalanların babasının aş kazanına sıçayım der. Biz en iyisi teneke de kaynatalım bu tavukları der. O gün tenekede kaynatırlar.

Sabah Kör Döndü pinnikten dışarı çıkardığı tavukları yemler. Sıra kurk tavuğu yemlemeye gelir. Yumurtalar var ama kurk yok Kör Döndü;

-Kurk tavuğum yok! Kim çaldıysa getirsin! Yoksa babasının aş kazanına sıçarım. Diye bağırır. Bunu duyan Sami Hoca arkadaşlarına döner;

-Ben demedim mi Kör Döndü aş kazanına sıçar diye. Kimse üzerine alınmasın! Biz kazanda değil tenekede kaynatıp yedik tavukları.

Çıtak Hatem:

Hatem emmimin evinin önünden geçiyordum. Emmimin sesi ta yola duyuluyor "Tarla mı kesek'li yoksa ben mi kaçamıyom Sedef beni vurup vurup yıkıyor" diye bağırıyor. Karısı emmimi dövüyor sandım. Elime değnek alıp vardım. Hala sesi dışarı kadar geliyordu. Kapıyı ittim içeri girdim. Döğüş yoktu kendi aralarında ağız dalaşı vardı.

-Emmi kavga yoktu ama sen"tarla mı kesekli yoksa ben mi kaçamıyom Sedef beni vurup vurup yıkıyor" diye bağırıyordun. Ne demek istiyordun?" Emmim;

-Sedefe laf anlatamıyom onu demek istiyom.[27]

Elimin Garerini Bozamam:

Babam, atlarla çift sürmek için Yerlikuyu köyüne gider. Babam başlar çift sürmeye tarla sahibi Keş Ali'nin Memet Çavuş (Mehmet Kaya) babamın çift sürdüğüne bakar yanına yaklaşır, "emmi oğlu çifti kaba sürüyorsun biraz daha ince ince sürsen olmaz mı?" der. Babam dinler, ancak devam eder yine kaba kaba sürmeye..

Memet Çavuş bir söyler, iki söyler durur. Ancak babam da hiçbir değişme yok.

Nihayet tarla sahibi Memet Çavuş "emmi oğlu çifti kaba sürüyorsun biraz daha ince ince sürsen olmaz mı?" der

Babam Memet Çavuşu dinler, düşünür, oflar, puflar, "emmioğlu senin tarlan sürülecek diye ben elimin garerini mi bozacağım!"der.

Doktor Bey Bir Duble:

Müthiş bir şekilde rahatsızlaşan Murat Toksöz hastaneye kaldırılır. Rahatsızlığını duyan eşi, kardeşleri hastanenin yolunu tutarlar. Herkeste bir merak var. Aynı zamanda farklı farklı yorumlar, öngörüler, önyargılar vesaire. Hastane koridorunda hasta takip cihazından ameliyata girecek olanların isimleri geçerken bir an da Murat

[27] Kaynak: Duran Polat, İğdeli köyü.

Toksöz adı takip cihazında görünür. Bir süre sonra ameliyata alınır. Ameliyat sonrası yoğun bakıma alınan Murat Toksöz birkaç gün sonra taburcu edilirken doktor “sigarayı bırakmalısın, alkolü de bırakmalısın” der. Sigaranın ve alkolün zararlı olduğunu yoğun bakım da kabullenen Murat Toksöz kendisini iyi hissetmeye başlar. Doktor tekrar gelir” seni taburcu edeceğim sigara alkol yok yazmış olduğum ilaçları düzenli kullanmalısın” der. Murat Toksöz “Doktor Bey, sigarayı bırakabilirim bari günde bir duble rakı içmeme müsaade edin” der. Doktor “sigara içme bir duble rakı içebilirsin” der. Buna sevinen Murat Toksöz “Doktor Bey, benim gördüğüm en anlayışlı doktorsun. Bir duble de senin şerefine içebilir miyim” der. Doktor bakmış olacak gibi değil, elinin tersi ile git ya git! Ne yapıyorsan yap” der.

Malın Gibi Ye:

Köyde birkaç kafadar, Boz Ahmet'in Halil'in (Halil Ceylan' nın) bağından üzüm yolarlar (çalarlar) üzümü yerlerken Halil emmi yanlarına gelir "boğazınız olsun" der. Bağdaş kurup oturur. İçlerinden birisi "buyur Halil Emmi beraber yiyelim!" der. Halil Emmi üzümden yemeye başlar. İçlerinden birisi üzüm salkımının büyüğünü Halil Emmi'ye uzatarak" ye Halil Emmiye!" der. Halil Emmi " Yav bu üzüm bal gibi ne kadar güzel üzüm” der. Kafadarların hepsi aynı ağızdan "Ye Halil Emmi ye malın gibi ye!" derler.

Pırasa Tarlası:

Köyümüzden Hösük (Hasan Hüseyin) emmi Tarsus'da çalışırken ağa bunun yaptığı işi beğenmediği için hak ettiği parasının yarısını vermiş. Hösük emmi ne yapsın ne etsin çaresiz evin yolunu tutmuş. O gün uyuyamamış hep intikam hesabı yapıyor. Kendi kendine "ağa, ben bunun hesabını senden sorarım" diyor.

Yokluk diz boyu çalışmak zorunda. Bir sabah tırpanı atıyor omuzuna amele pazarına varıyor. Amele pazarında bunu da tırpancı olarak diğer tırpancılarla ekin tarlasına götürüyorlar. Hösük emmi hakkını vermeyen ağanın pırasa tarlası tam da ekin tarlasının yanında.

Hösük emmi "senin çıranı yakacağım ama nasıl" diyor. Ekin biçilmeye başlanıyor. Bu esnada dinlenme molası veriliyor. Bunlar dinlenirken bir köpek bunlara saldırır. Hösük emmi köpeğe doğru koşarak "Oşt oşt!" der tırpanı pırasalara vurmaya

ve talan etmeye başlar. Hösük emmiyi gören ağanın kahyası koşup gelir "sen delimi sin? bu biçtiğin pırasa kaç lira biliyormusun? "diye bağırıp çağırıyor. Hösük emmi "it beni boğup öldürse benim ederim kaç lira biliyor musun? Der. Ve devam eder" "Aha ben şikayet etmeye gidiyorum. Ağanın iti bana saldırdı diyeceğim" der. Kahya "ırgat ağayı şikayet ederse Ağanın itibarı üç kuruşluk olur" der. Hösük emminin eline koz geçer. "İt saldırdı dizimin dermanı kesildi. Bugün çalışamam ver yevmiyemi ben davacı olmayayım" der. Kahya bunun istediği yevmiyeyi verir. Hösük emmi arkadaşlarının yanına varır ekin biçmeye devam eder.

Kurtlar Köye İndi:

Eskiden kar çok yağardı. o kadar çok yağdığı için dağı taşı örter Kurt, kuş Yabani hayvanlar aç kalırdı.

Yine böylesi bir kış gününde (1971-72 yılları) kurtlar köye inmiş Hasan Alkan'ın (Çoban Hasan'ın) Alaç adlı koyun köpeğini yemişti.

Kurtlar o sene köylerde "zağar" denen küçük kapı köpeklerinden birkaç tanesini yemişti.

Eskisi gibi çok kar yağmıyor. 2025 yılında 40 cm kar yağdı ve her yeri kapladı. Aç kalan kurtlar köye indi. Köyde umduğunu bulamayan kurtlar, kendi grubu içindeki Kurt'u öldürüp yemişler. Bu olay medyaya haber konusu oldu.

Köyümüz halkından Hasan Tatar, kendi bütçesinden her yıl kış aylarında yaban hayvanların yemesi için köy yerleşim yerinden uzak farklı noktalara ekmek, kemik ve et bırakmakta.

Çok ilginçtir, Alıcı kuşlar ve Kurtlar arabanın gelmesini bekliyorlar. Arabayı gördüklerinde kuşlar uçarak, kurtlar koşarak Hasan Tatar'ın bulunduğu arabayı kuşatıyorlar.

Şunu bilmek gerekiyor; Doğa insanların, bitkilerin ve hayvanların içinde kardeşçe yaşayabileceği tek yerdir. Yaşayabileceğimiz bir başka yerimiz yoktur.

İĞDELİ KÖYÜ KIŞ GECELERİ :

Eskiden kış gecelerinde, komşular evlere oturmaya gelir, güzel sohbetler yapılırdı. Sohbetlerin büyük bölümünü heka (hikaye), gündelik haberler, Hz.Ali hakkında mitolojik (efsanevi) söylemler, fıkra, masallar vesaire. Kadın- erkek ayrımı (haremlik-selamlık) olmaz hep birlikte aynı odada oturulurdu.

Sohbet koyulaştıkça koyulaşırdı. Sohbet koyulaştığında büyüklerimiz "laf kucağa düştü" derlerdi. Bu koyu sohbet demekti. Sohbet ikramsız olmazdı. Komşunun komşuya yeme içme gibi ikramı, içtenlikle yapılırdı. En çok çedeneli kavurga, haside, un helvası, meyve kurusu ve sobanın gözüne atılmış patates ikram edilirdi.

Çay ikramda her zaman baş rolü oynamıştır. Soba üzerinde demlenen çay tavşan, gül, üzüm desenli cam bardaklarla ikram edilirdi. Bardak kırılmasın diye çocuklara "plastik bardak" ile verilirdi. Kesme şeker pek bulunmazdı. Turhal şekeri olurdu evlerde çay, onunla içilirdi. Toz şeker daha sonra da kesme şeker mutfakta yerini almıştı çok sonraları. Bazı evlerde şeker yoktu ya da o an olmadığı için çayı pekmezle içenleri çok iyi biliyorum.

Büyüklerimiz anlatırdı" çay her evde olmazdı hele hele kahve hiç olmazdı". Çocukluğumuzda misafir her kim olursa olsun misafirin yeri evin baş köşesi olurdu. Kahve ise itibarlı, saygın, bilgili insanlara ikram edilirdi. Nedeni ise kahve çok nadir bulunurdu evlerde. Ama çay herkese...

Kadınlarımızın hemen hemen hepsinin çok yanık sesleri vardı. Çok güzel türkü söylerlerdi. Erkeklerde öyleydi ama kadınlarımızın sesi turna gibiydi. Söylenen türkünün peşinden göz yaşları dökülürdü. Çünkü; çok ezilmişiz, horlanmışız, dışlanmışız, ötekileştirilmişiz, konuşamamışız dilimizi ağzımıza tıkamışlar ağladığımız ondandır. Türküler ile anlatmaya çalışmışız göz yaşları içinde hayatın gerçeklerini. İğdeli ve yöresinde genellikle "türkü" diye dile getirilenler aslında "Ağıttı.

Okul ve Oyun:

Bizler hiç büyümezdik ama büyük adam gibi sopa yerdik anamızdan. Anamız kafamıza tasla, şamarla, bazanda yumrukla vurarak cağlağın, bazı zaman leğenin için de çimdirirdi bizi. Oyun uğruna her gün üstümüzü başımızı kirletir ama sopa yememenin de bir yolunu arardık, oyun her şeyden daha tatlıydı. Disiplinli öğretmen,

İbrahim Özdemir (Karaözü'lüydü ilk okul öğretmenimizdi) öğretmenimiz Cumartesi günleri ev ödevi verirdi o ödevi lambanın ışığında yapmak zorundaydık. Hafta başı (pazartesi) okula gidince öğretmen kimin ders çalışıp çalışmadığını bilirdi. Çünkü çocukların arasına bir muhbir yerleştirirdi o muhbir oyun oynayan bütün öğrencileri gammazlardı.

Tutmuş Tutmuş olduğu muhbir sayesinde ders çalışıp çalışmadığımızı bilir. Çalışmadığımız yerden sorardı bu yüzden kafamıza inen cetvelle ölçülürdü boyumuz. Havalara zıplardık canımız nasıl yanardı. Unuturduk yediğimiz sopayı. Yine de öğretmenimizi sokakta görünce asker gibi esas duruşa geçer "topuk vurmadan" başımızla selam verirdik. Okul öğrencileri paydos edildikten sonra oyun oynamaya koşardık haliyle yine dayak yerdik ama yine de öğretmenlerimize hiç saygısızlık etmezdik.

Kışın, her öğrenci kendi evi önüne kardan adam yapardı. Kardan adamın gözlerini kömürden "kömür yoktu kerme parçası korduk", "burnunu çöpe sarılmış kırmızı bez parçasından yapardık. Şehirde kardan adamın burnu havuçtan yapılırmış biz yemek için bulamadığımız havucu kardan adamı burnu havuçtan yapılırmış biz yemek için bulamadığımız havucu kardan adamı burnuna nasıl takarız?

Oyun hevesi soğuğa galip gelirdi, hiç üşümez hiç acıkmazdık.

Biz çukulota bilmezdik hasidemiz vardı, gofret bilmezdik un helvamız vardı. Fındık, fıstık bilmezdik iğdemiz, kuru kayısımız vardı. Şehirden gelenler portakal, mandalina, havuç, yenidünya vb getirdiklerinde arkadaşlarımızla aramızda paylaşırdık.

Karlı soğuk kış günlerinde kara lastik içinde ayaklarımız aşırı şekilde üşürdü. Oyun oynamak için hoplaya, zıplaya ısıtırdık ayaklarımızı.

Bizim en büyük zevkimiz kızaktı. Biz hep kar içinde oynardık kurt gibi; bizim oyuncağımız kar dı bu bir coğrafyanın gereğiydi.

Şimdinin çocukları çelik-çomak bilmezler, appan bilmezler, mendil kapmaca bilmezler, saklambaç vb. bilmezler, ata binemezler, eşek koşturamazlar, damda kedi kovalayamazlar, saldırgan köpeklerin olduğu evlere gidemezler, koçları vuruşturamazlar, gece vakti dere tepe gezemezler korkarlar oysa biz öylemi idik?

Aşiret Köylerinde Yaşam (Çocuktuk):

Eskiden çelik çomak oynardık. Naylon leğen, teneke, üzerine oturarak kızak kayardık. Haliyle üstümüz başımız ıslandığı için annemiz' den bir güzel sopa yerdik.

Kömen oynardık, silahlar tahtadan olurdu. İp atlanır, çanak, yakar top, appan, köşe kapmaca, beş taş, sek sek saklambaç, çelik çomak oynardık.

Öğrenciler, gaz lambasının ışığında ders çalışır, tüm aile o ışıkta yaşamını idame ettirirdi.

Hafta başı okula temiz gidilmesi için kazanla su ısıtılır tabure üzerine oturan büyükler ve çocuklar cağlak denen yer de yıkanır. Hayat şartlarının verdiği stresten dolayı anneler çocuklarının kafasına tas ile vururdu.

Komşular birbirine misafirliğe giderdi. Ev sahibi, konuklara aside, meyve kurusu, çetene'li gavurga, un helvası ikram ederdi.

Kadınlar arı lastiği, soğuk kuyu, naylon ayakkabı giyerler, yün tarar, ip eğirir çorap, kazak, eldiven örer, giysilere ve çuval habe (heybe)'lere yama yapardı.

Genç kızlar, çehiz'lik, kaneviçe, dantel, oya yaparlar bazı zamanda, model örneklerini bir birbirlerinden alırlardı.

Yağ, çay, şeker, tuz, biber kibrit gibi şeyler komşudan alınırdı. Komşular arası alış-verişte ölçü aracı su bardağı, tas ve tabak olurdu.

Kış gelmeden önce; meyve kurusu, mantı, erişte, un, pekmez, peynir çanağa, tarhana küpe kurulur, et kurutulur, kavurma yapılırdı. Sabahları camlar da soğuk ve ayaz nedeni ile buzdan desenler olur pencere camının önüne varır desenleri zevkle incelerdik.

Ev önleri, yollar diz boyu, hatta boyumuzu aşan kar yağardı. Kardan adam yapardık. Büyükler saya gezerdi. Ayağımız da soğuk kuyu, arı lastiği vardı.

Kazada ve vilayette devlet dairesinde yapılması gereken bir iş varsa, devlet dairesine gitmeden önce, banyo yapılır, tıraş olunur, kömürlü ütü ile elbiseler ütülenirdi. İğdeli'de orman olmadığı için sobada, iri saman, çalı, calba kerpiç, keven, kerme yakardık.

Sabahları tarhana pişer, yufka ekmeğe peynir dürülür, tahta kaşıkla karnımızı doyururduk. Sırada hayvanların karnını doyurmak için ahıra, sulamak için köy çeşmesine gidilirdi. Eve içme suyu fıçı, ağaç bardak, helke ve kova ile taşınırdı.

Evlerin dış cephesi sarı toprakla, iç cephesi kireçle badana edilirdi. Dam akmasın diye çorak toprak serilirdi. Sokaklar lambasız, köpek sesleri ile dolardı.

Haber radyodan dinlenir, ders çalışılır, defterlere kenar süsü yapılırdı.

Hiç geçmeyecek gibi bir hayat, ömür öyle geçecekmiş gibi düşünülürdü. Değişmeyen hiçbir varlık yoktu tıpkı yaşam gibi. Herkes yarına kendi düşünü kurar, kendi hayatını şekillendirirdi.

5 km uzakta olan Karaözü kasabasına karda, ayazda, tipide kışta okula yaya gidip gelinirdi. O eski insanlar artık yok, o dönemin çocukları şimdi torun sahibi oldular, gerçek şu ki her şey anılarda kaldı. Şimdi herkes yoğun ve yorgun…

Navruz (Nevruz) Çiçeği ve Biz Çocuklar:

Yöremiz kırsalında Nevruz (Navruz) çiçeği, baharı en erken müjdeleyen çiçeklerden biridir. Çok sevilen bu çiçek mart ayının ortalarına doğru açmaya başlar.

Konuyu biraz daha açacak olursak, mart ayında yağan karın erimesiyle birlikte,

güneşe bakan kumlu ya da yarı kumlu yamaçlarda boy göstermeye başlayan nevruz çiçekleri, engin yerlerde erken; biraz daha yüksek yerlerde geç açar.

Çocukluk yıllarımızda Mannasın Ağalı, Dip Ali'nin Göleği, Hodanın Ağalı, Ağ Tepe, Hanifili (Erikli), Büyük Dere, Kılıç Burnu, Tilki Tepesi (Tavşan Tepesi)" gibi mevkilerden nevruz çiçeğini toplar eve getirirdik.

Topladığımız nevruzları büyüyüp evlendiğimizde çocuklarımızın kız mı yoksa oğlan mı olacağını düşünür

" Kuzla kuzla kuz getir; oğlan getir kız getir "

tekerlemesini söyler iki parmak arasında çeviridik. Nevruzun iç kısmı yan düşerse kızımız; dik düşerse oğlumuz olacağı inancı vardı.

Ucu sivri sopa ya da bıçak yardımı ile toplamış olduğumuz nevruz çiçeklerini büyüklerimize vererek onlardan harçlık alırdık.

Bu bir müjde idi. Neyin müjdesiydi; yeni bir baharın başladığının ve reşberlerin (Rençberlerin) toprakla haşır neşir olacağı, hayvanların yavrulama (doğum) vaktinin geldiğinin müjdesiydi.

Büyükler; nevruz çiçeğini öper sonra yüzlerine sürer ve ellerini ceplerine atarlardı. "Bir bahar daha gördük! her kış gelir geçer yeter ki Allah gönül kışı vermesin!" der bizlere harçlık verirlerdi.

Yöremiz kırsalından topladığımız nevruzların artanını getirir bardak dolu suyun içine koyar solmamasını isterdik.

Pekmezli Kar Yeme:

Kış ayı biter ilkbaharın ilk ayları başladığında bazı mevkilerin kuytu yerlerinde kar olurdu. Biz çocuklar elimize almış olduğumuz cingil, helke ve kova gibi kaplarla kar getirmek için yollara düşerdik. Hem baharın tadını çıkarır hem sohbet ederdik çocuk aklımızla. Kar genellikle "Eşek Yolu" dediğimiz Kaş mevkinin kuzeyinde bir küçük kuytu yer de olurdu. Burada karın üst katmanını elimizle sıyırır atar temiz yerinden Kristalleşmiş karı kaplara kor tekrar köyün yolunu tutardık.

Annelerimiz getirmiş olduğumuz bu karı bir büyük tas içine koyar üzerine pekmez dökerdi. Kar pekmezin renginden dolayı kan rengini alırdı. Kaşıkla pekmezli karı yemeye başlardık. Dişlerimiz sızlardı soğuktan. Yine de zevk içinde yerdik.

Şunu da belirtmek gerekir ki; kar, güneş ışığından veya sıcaktan fazla etkilenip erimez. Daha çok yağmur ve "lodos" dediğimiz rüzgara maruz kalırsa eriyor.

Yöremiz ve iğdeli köyünde "lodos, kara kor gibi değer" denmektedir.

Garip:

Köyümüzün insanları Garip adlı köpeği çok seviyordu. Garip uysal, sevimli bir köpek'ti. Köylü, Garibe ekmek, yemek veriyordu. Garip yaşlanmış, dişleri dökülmüş, refleksleri azalmıştı. Garibi bir başka köpekler boğmuş vücuduna kurt düşmüştü. Vücudundan kurtları temizleyip ilaçlamıştık. Garip rahatlamıştı. Fakat çoktandır görünmüyordu. Duyduk ki belediye görevlileri Garibi barınağa götürmüşler.

Hayvan deyip geçmemek gerekiyor. Onların dili var ama konuşamıyor, konuşamadığı için meramını anlatamıyor. Onları anlamak bizlere düşüyor. Basından okuduğumuz ve televizyon kanallarında duyduğumuza göre köpekler barınaklarda ya öldürülüyor ya da kendi kaderine terk ediliyorlarmış. Bu tür haberleri duyan insanlar Garip için çok üzüldüler.

Kedi, köpek gibi sokak hayvanlarına sahip çıkılmalıdır. Onlara yaşam hakkı tanınmalıdır. Barınağa götürülen köpeklerin serüvenine kısaca göz atalım.

1- Önce korkudan kuyruğunu paçasına sokar.

2- Korkudan altına eder. Korku bütün bedenini sarar ve korkulu gözlerle etrafa bakar.

3- Sokulmak istenen bölmeye girmemek için cebelleşir.

4- Ağlamaya başlar ve birilerinin onu kurtarmasını bekler durur.

5- Bütün iştahı kaçar. Birkaç gün gece- gündüz aç, susuz yaşar.

6- Onu oraya getiren insanlardan korkar ya da medet umar.

7- Bilinçsiz, çaresiz insan gibi o da bulunduğu ortama ayak uydurmaya çalışır.

8- Soydaşı olan diğer köpeklerden korkar! "Bilinçsiz insanlar" gibi, köpekler birbirini hırpalarlar. Artık kavga (boğuşma) sürekli vardır.

9- Karın doyurma esnasında verilenle yetinmek zorunda kalır. Ya da hırgür içinde boğuşa boğuşa karınlarını doyururlar hayatta kalmak için.

10- Aslan olsan kaç yazar! Kediye döndürür soydaşları.

11- Hayatta kalması, alışması, günleri, ayları alır. Öldürülmezse, ölmezse...

12- Kapısını, eşyasını vs. bekleten yaşlanınca ya da hastalanınca terk edilen, köpek psikolojik olarak çöker ve ölümü zaten kendine hak görür.

13- Sahibi dahil duyarsız bütün insanların vicdansız, katil ve soykırımcı olduğunu o zaman anlar ve kahrından yemez, içmez, kalkmaz, dolaşmaz inzivaya çekilir.

14.Hiçbir koşulda ötanazi yoluna gidilmemelidir.

15. Korunmak, barınmak, beslenmek ve üremek bütün canlıların doğal hakkıdır. Bu haklardan mahrum etmek hiç de insani bir eylem olamaz!!!

BEN KÖYÜMÜ ÖZLEDİM

Ben köyümü özledim
Sabrım kalmadı gidiyorum
Aylardır yolunu gözlerim
Sabrım kalmadı gidiyorum.

Orası benim ana yurdum
Tam hayalimi orada kurdum
Hasretliğini içtim yudum-yudum
Sabrım kalmadı gidiyorum.

Çoban döşeği kevenini
Hatta kuşkonmaz dikenini
Ahmet zapt edemiyor kendini
Sabrım kalmadı gidiyorum.[28]

0.09.1994

[28] Ahmet Şahin. Emekli Polis memuru, İğdeli.

ESKİ GÜNLER

Çocuktuk o zamanlar,
Yazları giderdik kasabamıza.
Evimiz, barkımız yoktu,
Babaannemde kalırdık.
Okullar tatilken, Eylül ayına kadar,
O sefil ortamdan bile,
Büyük bir zevk alırdık.

Ev bile değildi burası,
Kadir Çavuş'un kahvesinin arkası,
Tek göz bir yer,
Dükkâna açılır tahtalısı.

Yatağı yan sererdi annem,
Beş çocuk sığsın diye,
Yün ne gezer çaput, çul, kendir kilim,
Yorulurdum yatardım,
Sabah dayak yemiş gibi kalkardım,
Ağrırdı belim.

Kuşluk vakti,
Gün erişirken sabaha
Kalkardı babaannem,
Biz uyurken daha,
Bostana gider salatalık domates toplardı,
Buz gibi taze taze,
Doldururdu heybesini,
Üzerine iki dal da reyhan koyardı,
Geri geldiğinde saat yedi, sekiz,
Uyumaktayız hala biz.
Ortalık bir anda reyhan kokardı,
Eve girer girmez bağırırdı bize,
Duyunca gür sesini,
Ne mümkün daha yatmak,
Ayaktayız hepimiz.

Hemen toplanırdı ortalık,
Apar topar,
Ne yapsın zavallı annem,
Yoksa kıyamet kopar,
Öteberi hazırlar kahvaltılık,
Duru muru bir çay yapar.
Oturup sofraya bir şeyler yerdi çoluk çocuk,
Dağılırdı herkes giderdi bir yere,
Kimine bostan, kimine bağ, kimine dere.

Birkaç sene sürdü bu perişanlık ve yokluk,
Biz her sene yaz geldi mi,
Bu ortamı özlüyorduk,
Sefillik diz boyuydu ama,
Biz çocuk dünyamızda mutluyduk,
Ufak tefek işlerde anama,
Yardım ediyorduk.
Arkadaşlarla beraber, ırmağa gidiyorduk,
Bazen aç kalıyorduk Eğerci Bucağı'nda,
Bazen mısır pişirip yiyorduk.

Sefildik perişandık beş paramız yoktu,
Fakat memnunduk halimizden,
Memnun olmasak bile,
Ne gelirdi elimizden?
Anılara kazındı o günler,
Acısıyla, sevinciyle,
Her birimiz büyüdük evlendik biriyle,
Her şeyimiz var ve sağlığımız yerinde,
Yine de özlüyorum o günleri,
Belki geri döneriz o eski çağlara,
Kim bilir,
Günün birinde.[29]

[29] Nevzat Erdoğan, Karaözü.

Halk Taşıtları:

Halkın bir yerden başka bir yere ulaşmak için kullandığı araçlara halk taşıtları denir. Kullanılan araçlar, zamana, halkın yaşadığı bölgenin coğrafyasına göre çeşitlilik ve değişiklik gösterebilir. Çocukluk yıllarımızda halk uzak mesafelere (Çukurova'ya çalışmaya giderlerdi) "tren" ile seyahat ederlerdi. Motorlu taşıma araçları 1970'li yıllarda İlçe ve şehir merkezine yolcu otobüsü olarak işlevini yerine getiriyordu. Bunda hem imkanların kısıtlı olması hem de köy yollarının motorlu araç kullanımına elverişli olmamasıydı. O dönemlerde ata bağlanan arabalar taşıma araçlarıydı. İğdeli köyü 1967-1957 yıllarında bugün yaşamış olduğumuz yere heyelan nedeniyle taşınmış olduğu yıllara kadar her çiftçi öküz arabası (kağnı) ile taşıma işlerini yapıyorlarmış. O yıllarda ev yapmak için inşaat malzemelerini at arabası ile taşıyan insanları gördükten sonra birçok kişi öküzünü ve kağnısını satıp at ve at arabası satın almışlar. O yıllardan sonra köylü atları taşımacılıkta yaygın olarak kullanır olmuş. Arabaya atlar koşulduğu için arabaya binerek köyler arası yolculuktan başka bir yerden başka bir yere de gidiyorlardı.

Tarla sürme, sap, saman çekme, harman döndürme, değirmene gitme gibi birçok işler öküze göre ayağı şahbaz olan atlar gelin getirmeye kadar her alanda kullanılıyordu.

Kır Bekçisi:

Önce ağaç dalları çatılır sora araları otlarla kapatılır huyma yapılırdı. Kır bekçilerinin, görev yaptıkları süre içinde kaldıkları mekanları…

Huyma her yeri görebilme imkanı olan bir tepe başına yapılırdı. Huymanın zemininde serili bir çul, çulun üstünde minder veya koyun, keçi postu. Bir köşede su kabı plastik ibrik...

Bekçilik sorumluk ister... Kolay iş değil. Bütün alandan sorumlu her bir yeri gözleyecek, hırsıza, arsıza, uğursuza, başıboş hayvanlara karşı köylünün ekinini, çayırını, bağını, bostanını, harmanını koruyacak... Bu görevi yerine getirmek için genç, gözü kara, uyanık, adaletli biri olmalı. Aldığı hak'ı hak etmeli.

Bekçi, köylünün vereceği hak (arpa, buğday) karşılığı görev yapardı. Fakir fukara için uygundur kır bekçiliği. Kim nerede, ne yetiştiriyor; bilir, izler. Sonra o ürünlerden, az da olsa (tadımlık) kendisine bir pay düşecektir elbet.

Çocukluğumuzda ekinleri, bağı, bostanı, çayırı, harmanı koruyan kır bekçisi vardı. Omuzunda tüfeği (Mavzer), başında şapka, elinde sopası, ağzında düdüğü, belinde bekçi yazılı tokalı bir kemer...

Bekçi görevini iyi yapmazsa Muhtara başvurur idi mal sahipleri. Günümüzde bağ, bostan, harman, çayır yok artık. Köylü evinden çıkmıyor. Köyde kalan birkaç hane o da yaşlılardan ibaret.

Çerçi ve Köylüler:

Köy yaşamımızda unutamadıklarımızdan biri de çerçilerdir.1970'li yıllarda köy köy, kasaba kasaba gezen çerçiler vardı. Ne yazık ki bunları yeni kuşak çocuklar ve gençler bilmezler.

Çerçilerin yaşı genellikle elli-altmış yaş arası insanlardan oluşurdu. Bu yaşlarda köye gelen çerçilerin "Çerçici geldii, çerçicii!.." sesi ancak orta kuşak ve üzeri insanların kulaklarda çınlamaya devam ediyor.

Köy halkı şehirden uzak kırsal alanlarda yaşaması nedeniyle, birçok ihtiyacını yani gereksinimlerini temin etmekte zorlanıyorlardı. O dönemlerde bazı ihtiyaçlar çerçilerden karşılanıyordu. Çerçilere seyyar bakkal mı desek yoksa seyyar market mi desek acaba... Çerçilik köy köy, kasaba-kasaba her yeri gezerek yük de hafif paha da ağır küçük çaplı ticaret yapan bir meslekti. Çerçiler çevreyi ve yaşayanları yakından tanıyan, ağzı iyi laf yapan güven verici insanlardı.

Köylerde yeri geldiğinde bir iğnenin bir öküz kadar değerli olduğunu unutmamak gerekir. Büyüklerimiz "bir dikiş bin ayıp örter" derlerdi. Önemsiz gibi gözüken iğneyi bile köylüye ulaştıran çerçilerdi. Özellikle kadınlar ve çocuklar çerçinin yolunu gözlerdi; ihtiyaç olan birçok şeyleri alabilmek için. Köylünün ihtiyaç duyduğu eşyaları eşeğe yükleyen köy köy, dağ bayır, dere tepe demeden aşıp gelen çerçilerin yorgunluğu yüzünden okunurdu. Eşyalar eşek üzerinden indirilir herkesin görebileceği ve seçebileceği şekilde uygun bir zemine yerleştirilirdi. Bu arada alışveriş esnasında sırtındaki yükü alınmış olduğundan dinlenme fırsatı bulan eşek/ eşekler sanırım çok mutlu olurlarken çerçi de yol yorgunluğunu sırtından atma fırsatı buluyordu.

Ulaşım araçları kış aylarında kardan, yağmurlu havada çamurdan çıkamazdı. Yollar topraktı bugünkü gibi asfalt değildi. Bırakın şehirden bir başka şehre gitmeyi, bağlı olduğu şehre bile gidemezlerdi. Şehre yalnızca çok büyük alışveriş (düğün düzgün, çeyiz ve) için gidilirdi.

Eskiden şehir ile köy arasında köprü vazifesi kuracak araçlar yoktu. Köylüler bir zaman üstü kapalı kamyon ile yolculuk yaptılar. Köylü bu şartlar altında şehre her daim gidemiyordu. Köylü şehre gidemediğinden çerçilerden alışveriş yapıyorlardı.

Çerçinin köye girdiğini gören kişi, anında komşulara haber uçuruyordu. Çerçinin geldiğini her daim sokakta oyun oynayan çocuklar görüyordu. En çok da çocuklar mutlu oluyorlardı. Annelerini ikna etmek için bin bir dil döken çocuklar haber vermekle birlikte isteklerini de bir-bir sıralıyorlardı. Çocuklar bilmezdi anne ve babasının parasının olup olmadığını.

Bir anda çerçinin etrafını saran kadınlar, genç kızlar, çerçiye nefes bile aldırmadan sıralarlardı isteklerini. Kalabalıktan dolayı sıkıntıya düşen çerçi hesabı kitabı karıştırdığı için köylüyü sıraya koyardı. Bu arada ihtiyacı olsun olmasın oraya gelen insanlar bu vesileyle bol bol sohbet ederlerdi.

Yokluk, yoksulluk köylünün sanki bedeninde bir organ gibiydi. Birbirlerinden hiç kopamıyorlardı. Genellikle köylülerin durumu üç aşağı beş yukarı aynıydı. Erkeklerin ayaklarında lastik ayakkabı, başlarında kasket, bacaklarında yırtık yamalı bir don, üzerinde buruşuk, solgun eski püskü bir gömlek olurdu. Kadınlar ve çocuklarda aynı vaziyetteydi.

Üstte başta olmayanın cebinde ihtiyaçlara karşılık verebilecek para olması pek olanaklı değildi. Para yerine yün, eski yırtık ayakkabı, leğen, güğüm, ibrik, kayısı çekirdeği, tahıl ürünleri vb. Çerçiye verilerek takas yoluyla ihtiyaç olan şeyler alınırdı. Onun için alışverişte peşinatın pek önemi olmazdı. Çerçiler, ödemelerde kolaylık sağlardı. Evin hanımının kararıyla önceden hazırlanan kullanılabilir ya da satılabilir eşyalar takas yoluyla değerlendirilirdi. Şimdiki gibi elektronik teraziler yoktu. Tartı aleti olarak iki kefeli kollu terazi kullanılırdı.

Kadın ve genç kızların alabileceği; dikiş yüzüğü, şimşir kaşık, çay bardağı, lastik, mandal, iplik, toka, çatal iğne (filkete), yorgan iğnesi, çuvaldız, düğmeler, çıt çıt, don lastiği, cep aynası, rengarenk cıncık boncuk, oya boncukları, dantel ipleri, tığ, mil (şiş) dülbent kenarı için renk renk pul, tarak, plastik leğen, ayakkabı, bazı kumaş türleri, süpürge, alüminyum kap-kacak, kaşık, çaydanlık, sakız, tarak, jilet, lokum ve şeker türü yiyecekler gibi her evin ihtiyaç duyacağı her cinsten küçük eşyalar oldurdu. Çocuklar ise balon, düdük (naylon ve metal bekçi düdüğü), kuş lastiği, su tabancası, bandırma, şeker sucuğu, leblebi, keçi boynuzu, gibi malzemelerin yanında ayrıca kara üzüm, kızıl üzüm de bulunurdu. Özellikle şeker sucuğu ya da bandırma

oldukça kıymetliydi. O dönemlerde köylünün bal, pekmez, pestil, un helvası dışında tatlı yiyecek yeme alışkanlığı yoktu, çay bile yaygın değildi.

Çerçiler köylünün hasat zamanını gözlerdi. Hasat sonrası çeşitleri daha çok artırarak iki eşekle gelirlerdi köye. Hasat öncesi köylüde pek para bulunmaz, ama harman sonrası elde ettikleri ürünlerin bir kısmını sattıkları için paraları olurdu.

Eskiden çerçiler köyden köye geçer, vakit geç olmuşsa vermiş olduğu güvenden dolayı bazen akşamları gittiği köyde misafir olurlardı.

Ayrıca çerçilerin önemli bir işlevi daha vardır. Sürekli yöreyi dolaşan bu kişiler, gördüğü, duyduğu haberleri köylere taşırlardı. Köylülerin diğer köylülere Selamını dileğini de getirir götürürlerdi.

Son olarak şunu söylemek istiyorum: İletişimin ve ulaşımın olmadığı yıllarda şehir kültürü ile haşır neşir olan çerçiler topluma, ticari eşyalar dışında birçok kültürel hizmet taşımacılığında yapıyorlardı.

Bohçacı Kadınlar:

Bohçalarını sırtında taşıyan bohçacı kadınlar ayağında naylon terlikleri, rengarenk şalvarları, üzerlerinde renkli bluzları ile ilgi çekici olurlardı. Saçlarını tamamen kapatmayıp başlarının üzerine düğüm yaptıkları yağlıklarıyla, o dönem bize çok garip gelen şiveleriyle, sıcak havalarda güneşin altında saatlerce dolaşmış ve alınlarında ve gerdanında ter damlacıkları görünen, kare şeklindeki o kocaman bohçalarını sırtında taşıyan, genç, endamlı, kara kaşlı, kara gözlü güzel neşeli insanlardı. Bazı kadınlar kilolu olur, renkli şalvar giyerlerdi. Köpek saldırısına karşı bohçacı kadınların ellerinde değnek (sopa) olurdu.

Evlere girmeden önce havlu (avlu), önünde durarak "bohçacı geldi, bohçacıı!" diye ses verirlerdi. Hane sahibi kadınların alabileceği ev ve çehizlik (çeyizlik) şeyler varsa eve buyur ederdi. Bu arada komşu kadınlar da çağrılırdı.

Genelde evin havlusunda oturulur, renk renk işlemeli masa örtüleri, peşkirler (havlular), yatak ve somya, sedir örtüleri vesaire ortaya yayılır, çay ve kahve içilerek neşe içinde, ilginç pazarlık yöntemleriyle satışlarını yaparlardı.

Çocukluk yıllarım da çocuklarını kadınlar “Bohçacı kadınlar şalvarının içine

sakladıkları çocukları kaçırıyor sonra da ya dilenci yapıyor ya da satıyorlar" diye korkutuyordu. Bizim köyümüz de böyle bir şey hiç olmadı. Fakat bohçacı kadınlar köye ne zaman gelseler onlardan uzak durur onlara yaklaşmazdık.

Eskiden bohçacılar köyden köye giderlerdi. Erkekler satış yapmaz sadece kadınlar satış yaparlardı. Günümüzde minibüs ile köylere gelmekteler. Eskisi gibi kapıları gezmiyorlar. İhtiyacı olanlar bohçacının yanına gidiyor alışverişini yapıyor.

Karaözü Hayvan Pazarı:

Eskiden köylülerin, emeğinden, bir çift öküzünden birkaç koyun ve keçisinden başka bir gelir ve sermayeleri yoktu. Verimsiz, susuz ve engebeli bu toprakları atalarından devralmışlardı. Atalarından bu yana ektiği biçtiği hayvanlarına ve kendilerine ancak yetiyordu. Çoğu zamanlar yetmez Çukurova'ya ırgatlık yapmaya giderlerdi.

Eskiden, düğün, nişan, okul ihtiyaçları ve kış hazırlıkları hasat sonrası yapılırdı. İnsanlar düğüne katılarak şeref verebileceği fırsatı hasat sonu elde edebiliyorlardı. Gençler evlenmek isterken anne-baba da çocuklarının mürvetini görmeyi pek arzuluyorlardı. Bu tür giderler harmandan elde edilen ürün fazlalığı ile, yaşlı, hasta ya da uyum sağlamakta zorluk çeken hayvanını satar elde ettiği paralar ile ihtiyaçlarını bir şekilde temin etmeye çalışırlardı.

Eski bir özdeyiş vardır "paran yoksa gücün malına yeter!" diye. Eskiden insanlar çok dürüst ilişkiler içindeydiler. Bu dürüstlük nedeniyle esnafların yanında hasat sonrası ödeme adına kredileri sonsuzdu.

Karı-koca, çok ihtiyaç duyduğunda hayvanlarını istemeye-istemeye satmak zorunda kalıyorlardı. Bu ise haneden bir insan eksilmiş gibi derin üzüntü yaratıyordu. Hayvanlar satıldığında birkaç gün hayvanlar hakkında konuşur dururlardı. Hayvanlar satılmazdan önce karı-koca ev ekonomisini kendi aralarında enine boyuna bir güzel tartışırlardı. Birçok çarelere baş vururlardı sonuç olarak işin içinden çıkamayacaklarını anladıkları an hayvanlarını satma konusunda karı-koca hemfikir olurlardı. Öyle ya herkesin gücü malına yeterdi. Hemfikir olunmasına rağmen endişe başlıyordu "elden çıkan hayvan bir daha dönmez! yerine yenisi almak zor olabilir!" diye. Bu tartışma bazen göz yaşı bazen de ihtiyaçlara yanıt vereceği için neşe içinde son bulurdu. Özellikle kadınlar hayvanlarını pek çok severlerdi. Diğer yandan dost-

düşman "bunların durumu iyi değil ki mallarını satıyorlar" derler mi acaba? endişesi karı- kocanın uykularını kaçırır sabahı sabah edemezlerdi. Ama ne çaredir ki istemeye-istemeye hayvanlarını satmak zorunda kalıyorlardı.

Satılacak hayvanların, zayıf görünmemesi için akşamdan bol yem ile karnı doyurulurdu. Sabah erkenden tekrar yemlenir sulanır üstü süpürge ile süpürülür pazara götürmek için hazır edilirdi. Akşamdan planlandığı gibi yetişkin çocuklar uyandırılır, karnı doyurulur, pazarda aç kalmamak için bir de kendileri için azık koyulurdu ve hayvanlar ahırdan çıkarılıp pazara giden yola düşülürdü.

Anne ve babanın üzgünlüğü çocukların pek de umurunda olmazdı. Çünkü; bakkaldan veya pazardan bazı ihtiyaçlarının alınacağı ve harçlık verileceğini düşünürlerdi neşe içinde.

Köylüler ihtiyaç duydukları büyükbaş, küçükbaş ve koşum hayvanlarını genellikle haftada bir kurulan Karaözü Hayvan Pazarından (cumartesi günleri) temin ederlerdi. Kalabalık olan pazarda her türlü hayvan alınıp satılır, sıkı pazarlıklar yapılırken caymalar (vazgeçmeler) çok olurdu. Köylü yüksek fiyattan satmaya tüccar ise düşük fiyattan almaya çaba gösterirdi. Birkaç tüccar hayvanlara bakar istenilen parayı vermezdi. Köylü akşamdan yaptığı hesaba göre satmanın gayretindedir. Tüccarlar birbirlerini ve aracı simsarları tanırlar. Satılacak hayvanlar iyi ise anında haber diğer tüccarlara ve simsarlara ulaşır. Bu esnada aracılık yapıp tüccardan para kazanan simsarlar hemen devreye girer elleri buluşturur. Eller buluştuktan sonra var gücü ile kollar sallanır "sattım, hayırlı olsun!" der, alan, satıcının yanında bulunan çocuğa emek parası adında bahşiş veririr çocuk almış olduğu harçlığa sevinirken tüccar hayvan sahibinin caymasından korktuğu için hayvan/hayvanları hemen alır ve oradan uzaklaşır.

Pazarlık bitmiş, hayvanlar verilmiştir artık. Satılmasına rağmen "ucuza sattık"," uygun fiyata verdik" diye söylenir dururlar.

Pazara hayvan götürmek öyle kolay iş değildi! Köyden köye geçerken köydeki köpekler saldırır hayvanlar ürker çocuklar korkarlardı. Hava yağmurlu ya da karlı ise perişanlık ayyuka çıkardı. Pazara gidecek olan köylüler akşamdan haberleşir hayvanları pazara birlikte götürürlerdi. Birbirine alışık olmayan hayvanlar vuruşur, tepinir, sağa-sola kaçışırdı. Kaçan hayvanlar, çevrilip getirilemezse başını alıp gider kaybolurdu. Köylü için hayvanını kaybetmek büyük bir maddi çöküntü demekti. Bunları yakalamak, çevirip geri getirmek için gözü açık atak çocuklara ihtiyaç

duyulurdu. Hayvan almak için erkenden yaya olarak köyden çıkılır bir kısmı Tilki Tepesinden (Karaözü'lü insanlar bu mevkiye Tavşan Tepesi derler), bir kısmı da otobüs yolundan hayvanlarını sürerek alaca karanlıkta Karaözü hayvan pazarına varılırdı.

Karaözü muhtarı Yasin Kaya'ya ait Kaya Market'in bulunduğu yer canlı hayvan pazarıydı. Komşu köylerden başka, Sızır, Çepni, Alakilise (Eskiyurt), Yeniçubuk, Eğerci, Gemerek ve daha birçok yerlerden pazara gelirlerdi. Pazarda eşek anırır, inek böğürür, at kişnerdi. Bazen hayvanlar kaçar sahipleri, ya da aldıkları hayvanı kaçıran tüccarlar yakalamak için koşuşturur dururlardı.

Tüccarlar ve simsarlar kolaçan ederlerdi pazarın içini. Biliyorlardı kimler saf, kimler uyanık, kimler paraya daralmışlar hemen çöküyorlardı gariban köylünün ümüğüne. Üstü başı perişan köylüler, ayağında arı lastik ayakkabı, sırtında yırtık ceketi ve yamalı pantolonu ile malını uygun fiyata vermek için ellerini havaya açıp "içinden" dua ediyorlardı.

Cumhuriyet Çeşmesinin olduğu alan yiyecek, giyecek, cıncık-boncuk, oyuncak ve nalburcu malzemelerinin satıldığı pazardı. Çocuklar oyuncak almak ister ancak babalarına söyleyemezlerdi.

Tüçcarları tanıyan maddi imkanları elverişli olmayan köylüler, bir tavuk bile olsa, ekseri veresiye alırlar, peşin ödedikleri de olurdu.

O tarihlerde çek, senet, kefil yoktu verilen söz vardı! Söz vermek ve yerine getirmek onurlu insanların işiydi. Köylüler o tarihlerde toplumun onurlu kesimini temsil ediyorlardı. Borca alınan bir şeyin ödenmesi genellikle hasat sonrasına bırakılırdı.

Evdeki hesap çarşıya hiç uymadığı zaman sıkıntı çok büyük olurdu. Hayvanını satsa tamamen zarar edecek, satmasa satamadığı hayvanları yaya olarak tekrar köye götürmek oldukça zahmetli ve yorucu olacaktı. Ayrıca evdeki hesap çarşıya uymayınca moralleri de bozulur, yollara umutsuzca düşülürdü. Hayvan alımı-satımı bazen komşular arasında da karşılanırdı. Ancak "verdiği mal da gözü kalır" diye genellikle alış-veriş yapılmazdı.

Bir zamanlar Karaözü kasabası; pazarı, bakkalları, dernekleri, lokalleri, esnafları ve cıvıl cıvıl canlılığı ile çevre köylere hayat veriyordu. Çevre köylerde Karaözü kasabasına canlılık katıyor aktivite sağlıyordu. Şimdi ara ki bulasın o eski günleri.

GURBET – SILA ve ÖZLEM :

Herkes göç (köy'den kente göç) sonrası köy özlemi yaşıyor. Köylünün sılasına bunca özlemi ve bu özlemi giderme arzusu tartışılamaz bir gerçektir. Çoğu kişi köyüne geldiğinde evinin balkonuna kuruluyor ya da kahvehaneye masa başına geçerek miskin miskin somurtarak değerli zamanını boşa harcıyor. Halbuki güzel bir ağaç gölgesinde dinlenmeye bağı- bahçeyi ziyaret etmeye, doğayı gezmeye ihtiyaç duyacağı aşikardır. Hatta bir ağaç gölgesinde derin derin nefes alarak organik havayı ciğerlere doldurmak büyük bir huzur ve ferahlık verecektir. Kendinle başbaşa, doğa ile başbaşa olmak doğanın bir yaratığı olarak bir an gözlerini kapayıp teninde rüzgarı, kulaklarında kuş sesleri biriktirmek ne hoş olacaktır. Halk arasında "şekerleme" denen gündüz uykusu için biraz kestirmekte belki bedensel yorgunluğu giderecektir.

Ağaçlar; irili ufaklı, meyveli; meyvesiz özelliklerine rağmen insan gibi narin zarif ve bir o kadar duygulu, hassastırlar. Dallarında arı, börtü böcek, kuş ve diğer küçük yaratıkları gölgesinde, diğer canlıları konuk etmeyi pek sever. İnsan gibi suyu sever, akar suyun çığıltısını, körkemli köpüklerini ve hafif serin esen rüzgarı sever. İstemez dalı budağı kırılsın, çiçeği dökülsün, istemez özünden gelen evladı olan meyvelerin dökülüp vakitsiz ölmesini...

Ağaçlar da insan gibidir kendini ve evladını (meyvesini) korumak için bir ayağı toprakta diğer ayağı su da yaşar. Bir ayağı mutlaka suyu diğer ayağı verimli toprağı arar bulur. Bulduğu an artık orayı yaşam alanı seçer. Hayat su ve verimli toprak ile mümkündür. Temel htiyacını karşılayan ağaçların dalları uzar, yaprakla donanır ve çiçeğe durur ve meyve verir. Ağaçlar inanılmaz güzellikteki yapraklarıyla, çiçeği ve meyveleri ile insan ruhunu okşar huzur verir. Her ağaç doğaya aşıktır. İnsanlar aşkı bunlardan öğrenmeli de diyebiliriz. Mecnun ile leyladan öte düpedüz aşıktır ağaçlar. Vefalıdır bakım yapılmasa da, yağmur-kar yağmasa da yine de doğaya ve insana küsmez...

Ağacın gölgesi yeryüzünün en güzel doğal klimasıdır. Yararlı bir serinliktir bu. Psikolojiyi düzeltir, ağrıları dindirir, kan dolaşımını hızlandırır, vücudu rahatlatır adeta.

Su, ağaç gölgesinde içilmeli, yemek burada yenmelidir. Çoğu zaman verimli olmalı insan ağaç gibi. Toprakla, su buluşmalı ve ağaç dikmelidir. Serin bir ağaç gölgesinde biraz şekerleme yapıp uyanınca ne güzel acıkır. insan. Ekmeğin yufka ise yenilebilir yabani otlardan, sebzelerden dürüm yapıp yenebilir zevkle. Yemek sonrası su içmenin en ideal yeri ağaç gölgesidir.

Özlü bir söz vardır "bal yiyen baldan usanır" diye. Yaşam elbette hep ağaç gölgesinde devam edemez. İnsan sıkılabilir bir süre sonra. Su kenarında, dağ ve tepe

gezmelerinde, eş dost buluşmalarında, yolculuklarda, düğün ve eğlencelerde yer almalıdır. Çünkü insanın bedensel ve zihinsel ihtiyacı böyle zamanlarda ortaya çıkar adeta, bastırılamaz olur: buna kişinin kendini ifade fırsatı da denebilir. Bir bakıma insana özgü ihtiyacıdır bu. Ne de olsa bütün etkinlikler yaşadığımız ve yaşamak istediğimiz coğrafya da oluyor, burada insan sosyal- kültürel etkinlikte bulunmazsa kendisi kendini ifade edemezse yaşamın hiçbir anlamı olmaz.

Üretici olmak gerekir. İnsan ürettikçe kendini de üretir. Üreten insanın bedeni sağlıklı olurken zihni de (bilinci de)açık olur. Bunu ailemize, etrafımıza yaymamız lazımdır, yaymak ve çoğaltmak ve doğayla buluşturmak şarttır. İyi düşünen insanların çalışkan olduğunu biliyoruz İstisnalar hariç. Sağlıklı insanlar bedeni ve bilgisiyle diğer insanlara ilham verir.

Malumunuz sılaya gelmenizle birlikte zaman su gibi akar ve gider. Bilinçli bir tatil yapmamışsanız özlem giderilemez ve sılaya gelmek hiçbir anlam ifade etmez. Çok insan elinde telefon, tablet, laptop vs evinden çıkmıyor. Telefon, internet (özellikle Facebook) ve teknoloji iyi ki var. Ama bunlar sayesinde yakınlarınızla, doğayla iletişim kopuyor, hatta iletişim aracı olan Viber gibi uygulamalar sevdiklerinizle insan insana paylaşımı yok ediyor.

Gündelik hayatın gereklerini yerine getirirken bir yandan da uzaktaki insanlarla irtibat kurmak gerek. Buna itirazımız olamaz! Tabii söz konusu sıla olunca teknolojiye çok da gömülmeye yok!

Yani doğanın, eşin dostun, sosyal ve kültürel etkinliklerin yararlılığını hiçe saymaya gerek yok. Çok gerekmedikçe dursun bir kenarda ne olur?

Topluma örnek davranışlar sergilenmeli. Özellikle çocuklarla tatili ve üstelik de aile büyükleriyle tatili yerinde yapmayı ihmal etmemeli.

Sılaya ilk kez gelen çocuk/ çocuklar, belki henüz duygularını açığa vuramaz... Onlara yardımcı olmalıyız. Tüm gün eve kapanarak bunalıma girmek, bir zaman ne çabuk geçti deyip saatleri saymak yerine karşı komşuyla bir kahve, yakındaki markete giderek günlük alışveriş yapmak, düğünlere gitmek, eğlencelere katılmak, hakka yürüyen insanların evini ziyaret etmek, hastalara şifa dilemek insanlarla sosyal bağları güçlendirir. Çocukların diğer çocuklarla oyun oynayıp hoş vakit geçirmelerine önayak olmak gerek. Aslında çocuklar olunca ister istemez uyum daha çabuk sağlanıyor sanırım. Çocuklar sılada kalan insanlarla yaşadığı güzellikleri asla unutmazlar. Beton yığını apartman dairelerinde sıkılan çocuklar sılaya gelmeyi hep arzularlar ve sılada yaşadığı anları hep özlerler hasretini çekerler.

Sıladan ayrılan mı en çok hasret çeken, yoksa sılada kalan mı? Önce kim özlemini sevdiklerinin yüreğine bırakır? Giden, arkasına dönüp son kez bakarken mi, yoksa uğurlayan son kez el sallayıp su dökenler mi? En çok sıla hasreti çekenin mi kalbi dağlanır, yoksa "Gurbette evladım var." diyen annenin babanın mı? Zaman en çok

kimin için durur... Hasret çekenler ile hasreti çekilenler arasında bir fark varsa o da şu olsa gerektir: Hasret çekenler, gurbetteki bir yakınına hasret. Ya gurbette sıla hasreti çekenler her şeye hasret çeker.

Sadece annesini, babasını ve kardeşlerini, dostlarını, komşularını mı özler? Sıla toprağını, toprağının kokusunu, kuşların hayvanların sesini, gece yıldızların görünümünü mü? Sabaha karşı öten kuş seslerini, tandır damında (tandır evinde) yapılan yufka ekmek ve katmer, çörek yemeyi mi? Oğlunu, gelinini, kızını, damadını, torunlarını özleyen annenin yemeğinin lezzetini, komşularla lakırdı ederek bir iki duble rakı ya da çayı içeni mi? Anılarının geçtiği sokakları mı? Düğün (kına) gecelerini, bayram sabahlarını, dört mevsimi doyasıya yaşamayı mı? İnsan neler özlemez ki? Herkesi, her şeyi, yaşanmışlıkları, yarım kalmışlıkları… Hele ki sıla sevdası yüreğini dağlar insanın. Yöremizde " burnumda tütüyorlar" sözü boşu boşuna denmemiştir. Sılasını özleyenin özledikleri burnunda tüter, hasretinizden ciğeriniz yanar yüreğinize gömer, beyninize yazarsınız silinmezcesine… "Ben de seni/ sizi çok özledim dersiniz!".

İnsan pozitif düşünmeli. Yaşadığımız yerin güzelliklerini, neleri sevdiğimizi düşünmeli ve gelecek nesillere bunu anlatmalı.

O halde ne için geldin köyüne, mahallene ve kasabana!

Celep (Tüccar):

İğdeli köyü ve civar köylerde hayvan ticaretiyle uğraşanlara neden "**celep**" denir. Celep maldan çok iyi anlarlar. Köyümüzde hayvan pazarı olmadığı için yakın köylerden Karaözü kasabasına kurulan canlı hayvan pazarına hayvanlar bin bir zahmet ile götürülürdü. Götürülen hayvanlar; koyun, keçi dana ya da düve ihtiyaçtan veya ihtiyaç fazlası olduğu için satılırdı. Ya da yaşlı veya hastalıklı olarak satılırdı. Hayvan pazarında sergilenerek uygun fiyatı veren bir alıcı çıkarsa satılır veya az bir para ile trampa (değiştirme) yoluna gidilirdi.

Çoğu zaman celep köye gelir hayvan satın alırdı. Ya da satar giderdi. Eskiden söz senetti. Günü geldiğinde ödeme yapılırdı.

Yerlikuyu köyünden İzzet Ünal köye gelen bir celebe ineği üç aşağı beş yukarı pazarlık sonrası satar. Celep İzzet Ünal'a " parasını 10 gün sonra öderim" diyor. İzzet Ünal "tamam" diyor. Celep ineği alıp gidiyor. Köylü "İzzet ineği 10 gün sonra ödenmek üzere satmışsın " İzzet " hı sattım" köylüler "hangi celebe sattın adı ne"" İzzet "adını sormadım ki ne bileyim" köylüler "celep nereli?" bilmiyorum. Köylüler "yahu mal sattığın adamın adı, nereli olduğu sorulmaz mı?" diyorlar. Dikkat edilirse celep

"parayı öder mi ödemez mi" diye sormuyorlar. 10 gün sonra celep geliyor ineğin parasını ödeyip gidiyor. İğdeli köyü ve civar köylerde verdiği sözden dönen kişiye "sözünü yedi bokunu yedi" derlerdi.

Çocukluk yıllarımda hasat sonu ödemeli mal satın alınır hasat sonu ödeme yapılırdı.

Sıhhiyeciler (Sağlık memuru):

Köyümüzde sağlık evi, sağlık ocağı hiç olmadı. Hala da yoktur. Sağlık memuru Yerlikuyu köyünden Seyit Ali Taşıgüzel, Cemal Tunçer elinde fermuarlı çanta ile köye gelir; parmağımıza iğne batırır çıkan kanı cam üzerine bulaştırır ikinci bir camı kanlı camın üzerine kapatır üzerine adımızı soyadımızı yazar, aynı işlemi gerçekleştirmek için diğer haneleri dolaşırdı. Ayrıca iğne vurulacak hasta varsa onlara iğne vururdu. En çok da okuldaki öğrencileri aşılamak için gelirlerdi bu da öğrencilik yıllarımızın bir kabusu idi; Aşı olmak… Yaptıkları aşının etkisi ile kolumuz şişer günlerce kolumuzu havaya kaldıramaz ağrısından yatamazdık. O tarihlerde sağlık memurlarının iğne enjekte etmeyi portakal, domates ve patatese iğne vurarak öğrendikleri söylenirdi. Bu ise korkumuzu iki katına çıkarıyordu.

Sağlık memurunun okula doğru geldiğini görmüş okuldan kaçmıştım. Kaçmak çözüm değildi beni yakalayıp getirdiler zorla aşı yaptılar. Bizim kuşak ve öncesi kuşak silahtan bıçaktan korkmaz iğneden korktuğu kadar.

Atların Hamını Almak:

Eskiden kışlar uzun sürerdi. İlkbahar ayları geldiğinde insanlarda iş görme hevesi artardı. Tarlalar sürülür, bağ-bahçe işleri başlardı. Ahırda bahara kadar yiyip içip yatan atlar o kadar hareketli olurdu ki yularından tutmakla baş edilmezdi. İlkbahar geldiğinde atlar arabaya ve çite (Çifte) koşulmadan önce ısınma hareketleri yaptırılırdı. Güneş ısıtır, lodos eser karlar erimeye başlardı. Köyün gençleri hamını almaya at üzerinde gelirlerdi.

Biz çocuklar atların getirildiği yere gider beklemeye başlardık. Hamını almadan önce atlar sıra halinde yan yana dizilirdi. Deh! Komutu ile başlayan yarış ilk gün çok uzun mesafeli olmazdı. İkinci gün yarış mesafesi biraz daha uzatılırdı. Asıl yarış üçüncü gün başlardı. Köyümüz halkından Turan Demir ve İhsan Şahin yarışta genellikle birinci gelirlerdi. Yarış köy meydanından başlar ziyaret dediğimiz mevkiye kadar devam ederdi.

İhsan Şahin ve Turan demir at binmede çok ustaydı. Dere tepe demez atı her şekilde koştururlardı. Atların hamı alınmazsa işe koşulduğunda veya uzun süre binerek yürütüldüğünde hayvan ayaklarını bazı zaman yere basamazdı. Halk bu duruma "Zorukma" derdi. Hamını almak koşum ve yük hayvanları için bir zorunluluktu.

ANILAR

Anten Ayarlamak:

1970'li yıllarda uydu yayınları henüz faaliyete geçmemişti, bu yüzden TRT'ye bağlı kanallar vardı. Çoğu zaman kanalları bulmak mümkün olmuyordu. Kanallara erişim büyük ölçüde antenlerin doğru şekilde ayarlanmasına bağlıydı. Anten ayarı, çatıya çıkma becerisi olan ya da yükseklik korkusu olmayan kişi tarafından yapılan bir işti ve bu süreç bazen tüm aileyi kapsıyordu. Çatı da bulunan kişi milimetrik hareketlerle anten ayarı yapmaya çalışırken Televizyonun yanında duran kişi "görün yok!" diye bağırır. Kapı ağzında duran kişi çatıdaki kişiye "görüntü yok!" diye seslenir. Bu ekip çalışması saatler süren doğru anten kurulumu ile sonuçlanırdı.

Kızların Başına Taç Yapmak:

1970'li yıllarda çocuk olmanın belki de en eğlenceli ve ilgi çekici simgelerinden biri kız çocuklarının başına ot ve çiçeklerden taç yapmaktı.

Her kız çocuğu güzel olmayı, güzel görünmeyi arzular. Ancak anne-baba ve kardeşlerin taç yapması kız çocukları çok mutlu ederdi. Taç yapımı, büyükler için olduğu kadar kız çocukları için de oldukça heyecan verici bir süreçti.

Önce baş çevresini saracak kadar uzunlukta renkli uzun otlardan örgü yapılırdı. Ardından örgü içlerine yayla gülü, papatya gibi çiçeklerin görüneceği şekilde çiçek sapları tutturulurdu. Çiçeklerin solmaması için taç, ara sıra su dolu kap içine daldırılırdı. Taç, sadece bir güzel görünme aracı değil, aynı zamanda yaratıcı bir süs eşyası yapma başarısı oluyordu.

Kaset:

Kasetler, daha çok 1980'lerde köylerde yer almaya başlamıştı. Birçok evde bir kasetçalar bulunuyordu. Kaset doldurmak, dinlemek ve sevdiklerine hediye etmek, dönemin en keyifli aktivitelerindendi.

Teyp içine yerleştirilen kasette ki müzikleri dinlemek kişiye büyük keyif veriyordu. Teyp içine yerleştirilip "Play" tuşuna basıldığında, türkülerin güzelliği birer birer yüreğimiz ve kulağımıza yerleşiyordu. Bazı zamanlar hoşumuza giden türküleri bir kez daha dinlemek için kaseti ileri geri sarmak zorunda kalırdık. Bazen de kaseti ileri geri sardırırken kaset içindeki şerit kopardı. Kopan şeridi şeffaf bant ile yapıştırır tekrar kaldığımız yerden dinlemeye devam ederdik.

Bazen bozulan kasetleri açar tamir ederdik. Kaset içinde dönmeyen manyetik şeridi ileri geri hareket ettirmek için bazen küçük parmağımızla bazen de kalem ile çözüm yoluna giderdik.

Müzik marketlerinde yeni çıkan Arif Sağ, Musa Eroğlu, Muhlis Akarsu'nun daha sonra Yavuz Top'un dahil olduğu muhabbet serisini almak için kaset satan yerleri herkes biliyordu.

Çevirmeli Telefonlar:

Çevirmeli telefonlar, 80'ler de muhtarlık binasında veya muhtarların evlerinde bulunmaktaydı. Hacmi büyük, uzun kablolu, döner kadranı içerisinde sayı numaraları olan haberleşme aracıydı.

O tarihlerde eve telefon almak, evinde telefon bulundurmak çok büyük bir ayrıcalıktı.1990'lı yıllarda artık her evde telefon bulunmaktaydı. Telefon çaldığında tüm aile fertleri heyecanla kim arıyor diye merak eder, telefonun başında toplanırdı. Konuşmalar, genellikle herkesin duyabileceği bir şekilde yapılır, böylelikle bütün meraklanma ortadan kalkardı.

Mektup:

Anadolu'nun birçok köylerinde olduğu gibi bizim köylere de posta hizmeti kapsamlı bir şekilde verilmezdi. İnsanların daha çok haberleşme aracı mektup ile olurdu. Askerde ve gurbette olanlardan haber almak, haber salmak ve hal hatır sormak insani bir durumdur. Özlemler en çok mektup ile giderilirdi. Çünkü Mektup özlem gidermektir, mektup haber beklemektir, mektup haber göndermektir, mektup yüreğini

ortaya koymaktır, mektup aynı zamanda anaya, babaya, sevgiliye, eşe, dosta, kardeşe yazmak kişiler arasında ciddi bir belgedir. Mektup kişiler arasında bir sırdır, mektup dert ortağıdır. Mektup, konu komşu ve memleket haberidir. Mektup ele alındığı an insanın yüreği yerinden oynardı "İçinde neler yazılı acaba" diye merak uyandırırdı.

Gurbette yaşayan ya da askeri vazife gören kişinin bir de çocuğu/ çocukları varsa mektup kağıdının bir yerine en küçük çocuğun eli kalem ile çizilirdi. "Bak sağlıklı, hem de hayatta!" anlamı taşıyordu bu resim.

Evli veya nişanlı ise ya da sevgili ise kurutulmuş gül ya da yaprak konurdu mektup içine. "Sen benim gülümsün, çiçeğimsin, nefes alan yaprağımsın..." anlamına geliyordu.

Mektuba mektup ile cevap yazıldığı zaman önem kazanır. Kişiler arasında insani ilişkileri geliştirirdi. Bunun bilincinde olan kişiler gelen her mektuba mutlaka bir cevap yazdırırdı. Gurbette yaşayanlar mektubu (köyümüze 4-5 km mesafe de bulunan Karaözü Kasabasında Bakkal işleten) Haydar Aslan eliyle, diye başlayan adresle gönderirlerdi. Sıladan gurbete mektup göndermek isteyenler Sarıoğlan ilçesinde bulunan P.T.T. aracılığı ile gönderirlerdi. Köyümüzde P.T.T. şubesi ve acentesi olmadığı için mektuplar bu şekilde gönderiliyordu.

Köye gelen mektupları kasabaya inen kişiler alır getirirdi. Daha çok Karaözü'de okuyan öğrenciler getiriyordu.

Okuma yazma oranı yüksek olan köyümüzde az da olsa yaşlı kesimde okuma yazma bilmeyenler vardı. Mektup getiren kişiye müjdelik olarak yumurta verilirdi. Okuma yazma bilmeyen kişi "Kurban olduğum bi oku da dinleyim" derdi. Anneler evladından gelen mektubu dinlerken göz yaşlarına boğulurlardı. Babalar ağlasa da anneler daha çok ağlardı. Mektubu dinleyen kişi "Kurban olduğum Allah sana kara kaşlı, kara gözlü bir kız yazsın" der peşinden "Ben desem de sen de bir cuvap (cevap) yazsan olmaz mı?" diye ricada bulunurdu. Okuma yazma bilen kişiler ile öğrenciler hiç "Yok!" demezler hemen cevap yazarlardı.

Okuma yazma bilmemek insanları çok üzüyordu.

"Yüce dağ başında goncalar köksüz
Babadan yetimim de anadan öksüz
Bir mektup yazayım da sizlere mahsus

Okuyan bulunmaz da dert olur bana" diye devam eden türkü sözleri herşeyi anlatıyor sanırım.

Mektup yazan kişi "Öncelikle büyüklerimin ellerinden, küçüklerin gözlerinden..." diye başlayan mektup "Ora da bulunan tüm cemi cümleye selam eder...) diye mektuba son vererek sevgisini saygısını dile getirmeyi ihmal etmeyen geçmişte değerli insanlarımız çoğunluktaydı. Telefon, İnternet vesaire çıktıktan sonra mektup haberleşme aracı olarak hafızalarda kaldı.

Köy Otobüsleri:

Çok eskiden köyden şehre yolculuk at ve eşeklerle yapılırmış. Yolların yapılması ve teknolojinin gelişmesi ile köylü rahat bir yolculuk yapmaya başlamış oldu. Sabahtan çıkıp akşama Kayseri'ye varan ve ora da han da kalmak zorunda yolcular birbir buçuk saatte köyden şehre ulaşmakta olup akşam evine dönmektedir. Bir yolculuk esnasında Yerlikuyu köyünden Keş Al'inin Oğlu Mehmet Kaya (Mehmet Çavuş) "Otobüsü icat edene Gavur diyen olursa ana-avrat söverim" demişti. Mehmet Çavuş, böyle demekle "Şehre gidip gelmenin ne kadar zahmetli olduğunu çok yıprandıklarını" anlatmış oluyordu.

Benim aklımın erdiği köylülerimiz, şehre gitmek için ilk olarak her ne kadar Yerlikuyu köyünden Alişen Yıldırım'ın çadırlı kamyonuyla tanışmış olsalar da Karpınar Köyünden Derviş Özel, Ahmet Avar, Mustafa Öztürk ve en sonmMehmet Avar, Kızılpınar köyünden Seyfi Yerlikuyu köyünden Hüseyin Ünal'a ait otobüs ile köyden şehre yolculuk yapılmıştı. Onların ardından Talay Yılmaz ve Sabri Yılmaz'ın kullanmış olduğu minübüs ve günümüzde Sarıoğlan Yolcu Taşıma Kooperatif'ine bağlı minübüsler yolcu taşımaya devam ediyorlar.

İlk otobüsler Kızılpınar, Karpınar, İğdeli, Yerlikuyu, Kale ve Burunören köylerini gezerek yolcuları alır Sarıoğlan ilçesine uğrayarak doğruca Kayseri ili merkezinde Bulunan Bünyan köy otobüsleri Garajına yolcuları indirirdi. Köye dönüş yine Bünyan Garajından alınan yolcularla yolculuğa devam edilirdi.

Köy otobüsleriyle yolculuk, sabahın alaca karanlığında başlardı. İnsanların birbirini tanımakta bile zorlandıkları bu saatte Sarıoğlan ilçesine veya şehre gitmek için yola çıkmaya hazırlanan her yolcunun amacı diğerinden farklıydı. Şehre gitmek üzere köye yaklaşan otobüs geldiğini belli etmek için farlarını yakardı. Bu esnada bir koşuşturma başlar ve herkes yer tutmak ve varsa eşyalarını bagaja yerleştirmek

için yarışırlardı.

Komşu köylüler birbirini iyi tanıyordu. Şafakla başlayan yolculuk esnasında edilen sohbetler, köylü için bulunmaz bir fırsattı. Çocuklar ise şehre gidiyor olmanın verdiği sevinç ile etrafına gülücükler saçıyorlardı.

Yolculuk esnasında anne-baba, kardeş ve bacılar askere gidecek olan genci yolcu ederken göz yaşlarına boğuluyorlardı. Tabi ki sevinçle şehre gidenlerde vardı; gelinlik kız için kayıt görmeye giden dünürler; üniversiteyi kazandığı için başka şehre okumaya gidenler de vardı.

Eskiden köylüler ihtiyacı olan gaz, gaz lambası ve şişesi, tuz, toz biber, ayakkabı, bez, çay şeker, kepek, küspe; iğne, iplik, orlon vesaire almak için giden anne- babalardan başka okuyan çocuklarına; yufka ekmek, çörek, un, bulgur, düğür (ince bulgur) peynir, çökelek, tarhana, yumurta götüren anne-babalar bütün hazırlıklarını akşamdan yapar şehre götürmek için otobüs gelmeden yarım saat öncesinde köy meydanında beklemeye başlardı. Otobüse binme bagaja eşya yerleştirme işi muavine düşmekteydi. Karpınar'dan Hidayet Yıldırım, muavin olarak çok görev yapmıştı.

Köylü ihtiyacı için satacağı koyun, keçiyi bagaja yüklüyordu. Otobüsün sahibi ve şoför aynı kaderi paylaştıkları için ses çıkarmıyorlardı.

Köylüleri taşıyan otobüs haber merkezi niteliği taşıyordu. Köylerde oluşan kavga, evlilik, ayrılık, hayırlı, hayırsız evlat, mahkeme, şahitlik, ölüm, yangın, kaza vs.

Her köylünün farklı farklı öyküleri ve hikayesi vardı. Kimi hastalığından, hastasından, atından, eşeğinden, öküzünden, koyun ve kuzusundan, ineğinden, köpeğinden bahsederken kimileri çocuklarından, damadından, gelininden, hısımından bahsederdi.

Yaz ve kış yolculuklarının da başlı başına sıkıntıları vardı. Yazın sıcaktan bunalan insanlar kış aylarında soğuktan donuyordu. Sabah sert esen kış soğuğunda otobüs beklemek çoğu zaman yolcuları hasta ediyordu.

Eskiden kar çok yağdığı için otobüs yolda kalırdı. Yolcular yardım eder yolu açarlardı. Yine yollar asfalt olmadığı için yağmur yağdığında, karlar eridiğinde araba çamura çöker kayma ve devrilme tehlikesi ile burun buruna gelinirdi.

Alakiliseli Abdallar (Deşiriciler):

Deşiriciler daha çok toplumun din, inanç ve vicdanına hitap ederek bazı ihtiyaçlarını elde etme yoluna giderek evinin geçimini sağlıyorlardı.

Eşeklerle köyleri gezen deşiriciler, omuzlarında veya eşeklerin üzerinde heybeleri ile ev ev gezinirlerdi. Bu deşiriciler un, bulgur, düğür (ince bulgur), mercimek isterlerdi. Deşiricilere köyümüz ve çevre köylerde "Abdal" derlerdi. Bu Abdallar hangi köyün neler ekip hasat ettiklerini çok iyi biliyorlardı.

Abdalların köye gelmesi bazan işe yarıyordu. Her ev de yük taşımak ve binmek için eşeklere ihtiyaç vardı. Bunlardan ya satın alınır ya da trampa ile eşek alınırdı.

Radyodan başka haberleşme aracı olmayan dönemlerde köyden köye giden deşiriciler birer haber kaynağı da oluyorlardı. Gördüklerini, duyduklarını bir bir aktarırlardı. Sır olarak bilinen şeyleri hiç anlatmazlardı. Çünkü o köye bir daha gitmek zorunda kaldıklarında zor duruma düşebilirlerdi.

Ayrıca edebi yönüyle zengin insanlardı. Şiir, hikaye, masal, nasihat, vesaire içeren konuları konuk olduğu evlerde anlatırlardı.

Bu deşiriciler diş çeker, sünnet de yaparlardı. Alevi köyüne vardıklarında "Ali gardaşınız, hızır yoldaşınız olsun" derlerdi. Sünni köylere gidince ne diyorlardı bilemem. Deşiriciler Sivas Gemerek ilçesine bağlı Alakilise adlı köyden gelirlerdi. Deşiriciler köyde ki bütün hane halkını tanır o eve misafir olurlardı. Çünkü edepli davranır, edepli konuşurlardı. Meşhur Alakilise'li Ali vardı. Köylüler bu Ali adlı kişiye "Abdalların piri Ali Ağa" derlerdi. Onun oğulları Naki ve Taki vardı. Başka çocukları var mıydı hatırlamıyorum. Naki ve Taki de edepli kişilerdi.

MASALLAR:

Tak tak kabacık hani benim babacık:

Annesi ölen biri kız biri oğlan iki öksüz kardeş ve babaları varmış. Çocukların babası yeniden evlenmiş ve artık üvey anne ile yaşamaya başlamışlar. Üvey anne, ev de çocukları istemezmiş. Baba tarlaya, bağa, bahçeye gittiği zaman çocukları döver aç bırakırmış. Üvey anne çocuklara "sizi dövdüğü mü, aç koyduğu mu babanıza söylerseniz sizi daha çok döverim diye tehdit ediyormuş. Çocuklar korkusundan

babasına hiçbir şey diyemiyor muş. Kadın daha da ileri giderek "çocuklarını azıtırsan senin ile çok mutlu bir hayat yaşar gideriz. Çocukları atmazsan ben senden ayrılırım" diyor.

Çocukların babası düşünmüş, taşınmış ve çocukları azdırmaya karar vermiş. Oynamaları için iki tane kabak koymuş kağnıya. Çocukları da yanına alarak tarlaya varmışlar. Çocuklara "siz şu ağacın dibinde oynayın uykunuz gelince uyuyun, gideceğimiz vakit ben sizi uyandırırım" demiş. Çocuklar oynamaya babaları ise öküzlerle çit (çift) sürmeye başlamış. Vakit akşam olunca çocukların uyuduğunu gören baba öküzleri kağnıya koşuyor oradan sessizce ayrılıyor.

Çocuklar uyanmışlar ki ortada ne baba var ne de kağnı. İki tane kabak ile oracıkta kala kalmışlar. Çocuklar, "Tak tak kabacık bizi azdıran babacık." diyerek ağlamaya başlamışlar. Ayağa kalkıp etraflarına bakınmışlar.
Bir tarafta baca tütüyor muş diğer yandan it sesi geliyormuş. Erkek kardeş "tütün tüten yere mi gitsek, it üren yere mi gitsek" diye kız kardeşine sormuş. Kız kardeş "it üren yere gitsek it kapar" demiş. Tütün tüten yere gitmeye karar vermişler. Yürüye yürüye bacası tüten eve varmışlar. Pencereden içeri bakmışlar ki içeri de bir dev karısı ekmek yapıyormuş. Çocuklar pencereden bakarken o sırada dev karısı çocukları fark etmiş. Kim var orada diye seslenmiş. Gelin buraya birazdan kocam gelecek sizi yakalayıp yer diyor. Dev kadın çocukları yakalayıp saklamış. Az sonra erkek dev gelmiş. Dev kadına "evde insan eti kokuyor hemen getir acıktım" diye homurdanır. Dev kadın çok uzakları göstererek "az önce şu tarafa gittiler" diyor. Erkek dev gösterilen yöne gidince dev kadın çocukların karnını doyuruyor bir de yolda yemeleri için azık koyuyor. Çocuklar "sen bizi yersin diye korktuk ama sen bize iyilik ettin" diyorlar. Dev kadın "iki çocuğumu kaybettim hala arıyorum. Ben de bir anayım" diyor. Sizi de arayan bir anne baba vardır. "Hadi yolunuz açık olsun!" diyor. Çocuklar kendi köyünü sora sora buluyor eve varıyorlar. Çocukların geldiğini gören baba çocuklara sarılıp ağlıyor. "Sizi çok aradım bulamadım. Artık beraberiz o kötü kadından ayrıldım" diyor. O günden sonra hep birlikte mutlu bir yaşam sürüyorlar.

İt Yese Çatlardı:

Bizim iğdeli köyünden dört kişi karnını doyurmak için bir lokantaya giderler. Garson, buyur edip bunlara yer gösterir ancak bizim köylüler garsonun dediği yere değil kapıya yakın bir masaya otururlar. Garsonu yanlarına çağırırlar birer mercimek

çorbası isterler, garson biraz gecikince bizim köylüler çorba gelene kadar bir sepet ekmeği yerler. Çorba gelir yan masanın ekmeğini de alır onu da yerler. Bu ara da ekmeği çorbaya hafiften dokunarak ekmek yiyorlar. Garson yan masa da ekmek olmadığını düşünerek yine ekmek bırakır. Bizimkiler onu da yiyerek çorbaları bitirirler.

Karnını doyuran bizim köylüler Garsona "bir su alabilir miyiz?" derler. Garson mutfağa su getirmeye gider. Bizim köylüler uzak masadaki ekmekleri yakın masalara taşırlar. Su geldikten sonra hesabı ödeyerek oradan ayrılırlar.

İçlerinde biri "ula uşak bizim yediğimizi it yese çatlardı, yediğimiz ekmekler neremize gitti anlamadım" der.

Padişahla Çiftçi:

Bir varmış bir yokmuş… Padişahlar varken köleler çokmuş...

Bir varmış bir yokmuş deseler de (var olan da yok olmazmış).

Taşlı, verimsiz bir tarlada aşırı sıcağın altında bir çiftçi çift sürer imiş. Çiftçi hem çift sürer hem de şıkıldım şıkıdım oyun oynarmış. Tarla yakınından Padişah ve askerleri geçiyorlarmış. Padişah kendi kendine ben Padişahım bu kadar neşeli değilim bu adam niçin bu kadar neşeli diye merak etmiş. Padişah yanındaki askerlere;

"şu çift süren çiftçiyi bana getirin" demiş. Askerler çiftçiye,

"Padişah sizi istiyor" demişler. Adam korku, heyecan ve şaşkınlık içinde Padişahın yanına varmış. Çiftçi,

-"Devletlim beni emretmişsiniz" der. Padişah,

"bu sarı sıcağın altında bu taşlı toprağın üstünde sana bu keyf nereden geliyor merak ettim" der. Çiftçi,

-" devletlim, ben eşim ile çok mutluyum benim keyfim ondandır" der. Padişah düşünür taşınır çiftçiye,

- "benim üç tane eşim var,

- "Üç kadını sana vereyim sen eşini bana ver" der. Padişah der de itiraz olur mu? Ya baş gider ya kafa da akıl gider. Çiftçi,

-"Siz ne der ise kulunuz kabul eder efendim" der.

Padişah çiftçinin karısını alır üç karısını çiftçiye verir. Çiftçi kara kara düşünür koskoca Padişahın karıları nasıl olurda Padişahı mutlu etmez...!

Çiftçi üç kadını tek tek huzuruna çağırır;

Bana doğru cevap verirseniz hep birlikte mutlu bir hayat yaşarız. Yanlış cevap verirseniz sizleri bırakmam ömür boyu huzursuz bir hayat yaşarız" der. Kadınlar kendi kendilerine düşünürler. Doğru cevap vermeyi uygun bulurlar. Çiftçi,
- "Senin huyun nedir?" Kadın,
-"ben hırsızılık yapıyorum. Huyum bu!" der. Çiftçi,
- "evliğin" (kilerin) anahtarı sende dursun. Çalmak istediğin şeyler ora da olabilir" der. Kadın hayretle kendi kendine anahtar ben de ise ben niye hırsızlık yapayım der. Hırsız kadın çiftçiye,
- "tövbe olsun bir daha hırsızlık yapmayacağım" der. Çiftçi ikinci kadına sorar,
-"senin huyun nedir?" der. Kadın
-"ben orospuluk yapıyorum" der. Çiftçi,
- şu oda senin. Odaya bir kapı daha açtırayım. Ben eve geldiğimde sen birlikte olduğun adamı diğer kapıdan gönderirsin ben de görmemiş olurum" der. Kadın kendi kendine düşündükten sonra çiftçiye,
- "tövbe olsun bir daha yapmayacağım" der. Çiftçi üçüncü kişiye sorar,
- Senin huyun nedir?" Kadın,
- dediğim dedik çaldığım düdük yanı ben inadımdan vaz geçmem" der. Çiftçi,
-" demek öyle... " Der inat kadını köyün yakınından geçen bir ırmağın yanına götürür. Çiftçi,
- "inadından vazgeçer misin yoksa ırmağa seni atayım mı?" diye sorar. Kadın,
- " ben inadım dan vazgeçmem" der. Çiftçi bir kez daha sormuş, bir kez daha sormuş. Aynı cevabı alınca, kadını ırmağa atmış. Irmak kadını götürüyor muş kadın hala
-" inadım inat" diye bağırıyormuş.

Gel zaman git zaman Padişah yine aynı yerden geçerken bakmış ki büyük bir şato gibi ev. Padişah askerlerine,
"ben şu evde biraz dinlenmek istiyorum" der. Askerlerden birisi kapıyı çalar kapıyı aynı çiftçi açar,
"Buyurun!" der. Asker,
" Padişahımız bura da biraz dinlenmek istiyor" der. Çiftçi,
"buyursun Padişahımız" der. Padişah eve konuk olur. Çiftçi Padişaha yemek ikram eder. Yemekler yenir sofrayı toplayan kadına Padişah,
" özellikle bu yemek çok güzel. Bu yemeğin adı nedir?" diye sorar. Kadın yüzünde ki peçeyi yukarı kaldırır yüzünü Padişaha dönerek;
"bunun adı berdi, içinden çıkmasın derdi" der. Kadın sofrayı toplar odadan çıkar! Eski eşini gören Padişah şaşırır kalır. Padişah çiftçiye,
" öteki kadınlar nere de?" der. Çiftçi Padişahım,

"bunlardan birisi hırsızmış ona erzak odası olan evliğin anahtarını verdim. Ya diğeri orospuymuş onun için şu odaya bir kapı daha açtırdım. Ona
"birlikte olduğun kişi bu kapıdan giriyorsa diğer kapıdan çıksın ki ben görmeyeyim" dedim. Üçüncü kadın,
"pek inat olduğunu söyledi. İnadı yola getirmek hiç mümkün değildir onu nehre attım" der. Padişah "bu iki kadınla mutlu musun?" diye hayretle sorar. Çiftçi, "devletlim, yasak konan her şey ilgi çeker. İnsanlar yasağı yıkmayı sever. Ben yasak koymadım ve yapabileceklerine engel olmadım onlarda huylarını terk ettiler" der.

Tilkiyle Tazı:

Tilki, üzüm bağının içini, dışını kolaçan etmiş. Etrafta tehlike olmadığını anlayınca üzüm dolu bir bağa girmiş. Karnı acıkan tilki bal sarısı üzümlerden salkım salkım yiyormuş. Bir yandan da kendinden emin bir şekilde atıp tutuyormuş yüksek sesle "tazı da kim oluyormuş' ta beni yakalayacakmış", " Koşarken tazı, benim yerden kaldırdığım toza dahi yetişemez" diyormuş.

Tilkinin nara atarcasına konuşmasını duyan tazı harekete geçmiş. Keyif ile üzüm yiyen tilki bir bakmış ki tazı kendisine doğru geliyor hemen bağdan dışarı atmış kendini. Tilki önde tazı peşinde "bu dere senin, bu tepe benim" koşuşturmaya başlıyorlar. Tilkiye yetişen tazı tilkinin kuyruğundan öyle bir tutmuş ki kuyruğunun yarısı kopmuş. Yarım kuyruk ile kaçıp canını kurtaran tilki,
" bir daha sağına-soluna, önüne-arkasına bakmadan bağıra bağıra konuşan tilkinin anasını -avradını s...m" diyor.

Hırsız Var:

Oğlum tıkırtı var demiş, bak bakalım ne var demiş.

Varmış bakmış, hırsız:
—Baba hırsız var!
—Al gel oğlum demiş.
—Gelmiyor, demiş.
—Sen gel oğlum demiş.
—Hırsız beni bırakmıyor, demiş.

Tavşan ve Ayı:

Ormanın kralı aslan, tatile çıkmak ve kafasını dinlemek için tatil yapmaya karar verir. Etrafına bakar kendisi yokken işlerini kim götürebilir diye. Bir de bakar ki tavşan geliyor, tavşana,

-Koca kulak gel buraya" der kükreyerek. Tavşan korku içinde gelir yanına,
-Bak der, ben tatile çıkacağım, gidince benim yerime bakabilir misin?

-Tavşan olur der çekinerek. Bunun üzerine bir toplantı yapar ve ormandaki hayvanları toplar. Onlara,

- Ben bir süre buralarda olmayacağım, benim yokluğumda bütün yetkilerim tavşanda olacak ve ona herkes itaat edecek. İtaat etmeyeni geri geldiğimde parça parça ederim.
Tüm hayvanlar olur derler ve aslan tatile çıkar. Tavşan, krallığının ilk gününde ormanda gezinirken bir maymun görür ve "dur der şuna bir tekme atıyım", gider bir tekme atar, maymun sinirlenir birşey diyemez, kurdu görür ona da bir tekme atar, kurt çok sinirlenir ama bir şey diyemez, çakalda aynı akibete uğrar, tavşan neşeli dolaşır ormanda ve AYI'ya rastlar. Ayıya da

bir tekme atar ama ayı döner buna bir tekme atar ki tavşan savrulur düşer uzaklara, tavşan can acısıyla uzaklaşırken kendi kendine söylenir,

"A..na ko...mun Ayısı, hiçbir toplantıya katılmaz ki" der.

Tosbağa (Kaplumbağa):

Carbık (ekin faresi) tosbağa'ya "Filan yerde kavun, karpuz dolu bostan tarlası var. Git oraya ye yiyebildiğin kadar ye keyfine bak!" demiş. Bu öneri üzerine iştahı açılan tosbağa kavun, karpuz yeme hayali ile düşmüş yollara. Tosbağa bostan tarlasına varana kadar tarla sahibi tarlasında yetişen kavun ve karpuzları toplamış toprağı ikinci bir ekim için öküz koşulu karasaban ile aktarıyormuş. Umduğunu bulamayan kaplumbağa "önüne gelenin sözüne inanırsan kırk günde bir tepe aşarsın sonrada böyle aç perişan dönersin" demiş.

Serçe Kuşuyla Göçmen Kuşları:

Kuşlar, bir araya toplanır konuşurlarmış "Kış gelmeden sıcak diyarlara gidelim" derlermiş.

Kuşlar, konuşmalara dahil olmayan serçe kuşuna "Arkadaşlarına söyle yaz bitti kış geliyor. Sen ve arkadaşların, karda, kış ta, tipi de ne yapacaksınız? Tavuklara yem ve su veren kadınlar sizi sopa ile taş ile kovalıyorlar. O zaman ne yiyeceksiniz? Gideceğimiz diyarlarda yiyecek içecek çok hem de sıcacık yuva da yatar kırlarda eğlenirsiniz, gelmek istemez misiniz" demişler. Serçe, " Biz yerimizden memnunuz, ablalar ile döğüş çekiş idare edip gidiyoruz" demiş.

Tavukla Sahibi:

Sabah pinnik'ten (kümesden) çıkan, yem arayan tavuklardan birisi evin kadınına,

- "Yumurtlamıyoruz diye her gün dırdır ediyorsun. Pinniğin kapısı açık kalıyor. Tilki, sansar gelecek diye korkuyoruz. Pinniğe tilki, sansar girmesin kapıyı iyi kilitle, yemi mi suyu mu eksiltme biz yumurta vermeye devam ederiz. Aksi hal de yumurta vermeyiz. Ya da karşı komşunun pinniğine yumurtlar geliriz haberin bile olmaz ne dersin?" demiş. Tavuğa hak veren kadın,

- "haklısın galiba" demiş. O günden sonra pinniğin kapısını kilitleyen, tavuğunun yemini, suyunu eksiltmeyen kadın düzenli bir şekilde yumurta almaya devam etmiş.

3.DEYİMLER

Deyimler, kendi anlamından daha çok farklı anlam taşıyan, kalıplaşmış söz veya söz öbekleridir.

İğdeli köyünde deyimlerden bazıları:

Abayı yakmak	: Tutulmak, âşık olmak.
Abdal çalıyor, Kürt oynuyor	: Karma karışık, dağınık, düzensiz.
Acısını çıkarmak	: İntikam almak bedel ödettirmek.
Aç gezer ol tokçasına	: Açlığını kimseye bildirme.
Açtı ağzını, yumdu gözünü	: Aklına ne geldiyse söyledi.
Adı çıkmak	: Kötü kişi olarak anılmak.
Ahı gidip vahı kalmak	: Güçten, takatten düşmek.
Aklına mukayyet ol	: Aklına sahip ol.
Al birini, vur ötekine	: Birbirinden farkı yok anlamındadır.
Abuk subuk konuşmak	: Ne konuştuğunu bilmemek
Apışıp kalmak	: Şapşallaşmak.
Ara yerde kalmak	: Sığınacak, barınacak yeri olmamak.
Ayıkla pirincin taşını	: İşin içinde çıkılamaz hale gelmek.
Bağrına taş basmak	: Acıları hafifletmeye çalışmak.
Baldırı cıplak	: Yoksul, fakir, fukara.
Başına yemek	: Tamamen azıtmak, belasını bulmak.
Bel vermek	: Destek vermek.
Bir deri bir kemik kalmak	: Cılızlaşmak, zayıflamak, erimek.
Bir dikili ağacı yok	: Hiçbir malı mülkü olmamak.
Bir dalda durmaz	: Durmadan karar değiştirmek.
Bir eli yağda, bir eli balda	: Rahat bir yaşantı sürmek.
Bir Köroğlu, bir Ayvaz	: Yalnız yaşayan karı koca.
Bitap düşmek	: Yere serilmek, yorgun düşmek.
Boğazınız olsun	: Yemek yiyen, içenlere söylenir.
Bölük pörçük	: Ufak tefek.
Burnundan kıl aldırmamak	: Kibirli olmak.
Car car etmek	: Çok ve gereksiz konuşmak
Cicikleri gevşedi	: Olaya ikna oldu, gevşedi.
Cin yavrusu	: Anasının gözü, çok uyanık insan.
Cor cor etmek	: Çok dedikodu etmek, çok konuşmak, ge

reksiz konuşmak.

Cumbul cemaat : Topluca.
Çam sakızı çoban armağanı : Hediyenin küçüğü büyüğü olmaz.
Çil yavrusu gibi dağılmak : Darmadağın olmak, canının derdine düş mek.
Defterini dürmek :İşini bitirmek.
Dem sürmek : Mutlu yaşamak.
Dıdısının dıdısı : Akrabalardan uzaklaşmak için ileri sürü len bahane.
Dışarı çıkmak : Tuvalete gitmek.
Dik alanın daniskası : Tam hakikat, hakikatin ta kendisi.
Dilbaz : Konuşkan.
Dimdik durmak : Zor karşısında eğilip bükülmemek.
Dölek durmak : Düzgün, iyi, uslu durmak.
Düttürü : Hafif kadın.
Düzüm düzüm olmak : Sıra-sıra olmak.
Efendime söyleyeyim : Ondan sonra.
Eksik etek : Kadını aşağılamak için söylenen söz.
El kiri : Para, gereksiz, önemsiz.
Eli belinde, eli böğründe : Ahşap yapılarda çıkmaların altına Konu lan yan destek.
Eli işte gözü oynaşta olmak : İşine gereken ilgiyi göstermemek.
Elini öptüğüm : Karşısındakine hürmet ifade eder.
Eliyin artığı : Yediği yemeği söylerken ar etmek.
Enikli kancık : Yavruları olan dişi köpek.
Eski köye yeni adet getirmek : Olmayan bir şeyi huy edinmek.
Eşeğin terkisi : Eşeğin binilecek arka kısmı.
Etliye sütlüye karışmamak : Meselelere uzak kalmak, kendi halinde yaşamak.
Fellik fellik aramak : Didik didik aramak.
Fırıl fırıl gezmek : Çabuk çabuk dolaşmak.
Fit olmak : Ödeşmek. Sağlıklı olmak.
Gadasını almak : Derdini, belasını almak.
Garametli başım : Dertli aşım.
Götü kuş pişirmek : Aşırı telâşlı olmak
Göz değmek : Nazar değmek.
Gözü dışarıda : Ahlaksız olmak.
Gözünün kökü : Biricik.

Gümana gelmek : İnanmak
Har vurup harman savurmak : Sahip olduklarını gelişigüzel harcamak.
Her kafadan bir ses : Herkes aklına geleni konuşuyor.
Her taşın altından çıkmak : Kendisini ilgilendiresin ilgilendirmesin her işe karışmak.
Herk etmek : Tarlayı dinlendirmek.
Herkes cin kesilmiş : Çok kurnazlaşmış.
Hop etmek : Çocukları yukarı doğru atıp tutmak.
Iras gitmek : İşi rast gitmek.
Irzı kırık : Namussuz, güvenilmez.
Iskartaya çıkartmak : Çürüğe çıkarmak, işe yaramaz hale ge tirmek.
Izbandot gibi : İri yarı.
İbiği gızarmak : İbiği kızarmak, benzine kan gelmek, kanı hareketlenmek, iyileşmek.
İç güveyinden hallice olmak : İç güveysinden biraz iyice.
İki ayağı bir pabuca sokmak : Aceleye getirmek.
İki ayaklı eşek : Ahmak adam.
İkrah gelmek : Bıkmak, Usanmak.
İmanını gevretmek : Herhangi bir durum karşısında zora sok mak.
İpsiz sapsız : Başıboş, sorumsuz.
İşkembeden atmak : Doğru yanlış demeden konuşmak.
İşmar etmek : İşaret etmek, işaretle çağırmak.
İtin kılı : Serseri, seviyesiz insan
İt eniğini arasa bulamaz : Aradığında bulunmayan.
İtin dölü : Irz düşmanı, namussuz adam.
İtin hali kendinin hali : Rezil, perişan olmak.
Kabala almak : Götürü alınan iş.
Kail olmak : Kayıl olmak, razı olmak.
Kapalı kutu : Ne yapar ne eder bilinmez.
Kapıya çıkmak : Dışarı çıkmak.
Kesene ömrüne bereket : Yemek yediren ev sahibine denilir.
Kesesine kalmamak : Tenezzül etmemek.
Kılı kırk yarmak : İnce eleyip sık dokumak.
Kıran girmek : Topluca ölmek.

Kırk yılda bir : Çok gerekmedikçe.
Kim kime dumduma : Kuralsızlık, başıboşluk.
Kirli çıkın : Bir şeyleri el altında tutmak.
Kör itin öldüğü yer : Çok uzak yer.
Kuruya yüzmek : Bedavaya çalışmak.
Küçen olmak : Dişi köpeğin erkek köpeklerle çiftleşme isteği.
Laf kucağa düştü : Konuşmaların koyulaşması, kıvama gel mesi hali.
Macca etmek : Çaresiz etmek, rezil etmek, bıktırmak.
Mafolmak (mahvolmak) : Mahvolmak, bitmek, tükenmek.
Mal bulmuş mığrap : Görgüsüz zengin.
Malıyla malamat olmak : Serveti, malı olmakla birlikte rezil ve pe rişan olmak.
Mayıl mayıl oynatmak : Gereksiz işler yaptırmak, alay edercesine iş yaptırma
Mitili sermek : Bir yerde sürekli kalacakmış gibi eğleşip kalmak oturmak.
Muşmula suratlı : Sevimsiz yüzlü (muşmula fındık şeklinde tadı eriğe benzeyen yabani meyve).
Nenni söylemek : Ninni söylemek.
Nevri dönmek : Rengi değişmek.
Oğlu gibi everip, kızı gibi gelin etmek : Tüm yetkiyi vermek.
Ondan gayrı : Ondan sonra.
Oruç tuttuğuyla bayram etmemek : Geçimsiz.
Öllüyün körü : Daha neler! şaşırma anlamında.
Para tuzağı : Gösterişli olup, işe yaramayan mallar için bu tabir kullanılır.
Param parça : Darmadağınık, lime lime.
Partal atmak : Yalan söylemek.
Pırpır gözlerinden döküyor : Aşırı derecede ağlıyor.
Pers olmak : Yüzükoyun, yüzüstü yere düşmek, Peri şan olmak.
Püskülü sallamak : Saç savurmak.
Sak durmak : Uyanık, dikkatli, tedbirli olmak.
Sakalını yoldurmak : Sakalını kaptırmak, sözünü dinleteme mek.
Seksen kapıya doksan deynek (değnek) vurmak: Kapı kapı dolaşmak

Sıdkım sıyrıldı : Artık önemsememek, iğrenmek, tiksin mek,yüzünü görmeme isteği.
Sicim gibi olmak : İp gibi olmak, dümdüz olmak.
Siv siv : Çıkarı için kapı kapı doşlaşmak, gezin mek.
Sohum sohum sokranmak : Kendi kendine söylenmek.
Son soluk : Son kes.
Su dökmek : İdrar yapmak.
Süt yoldaşı : Yoğurt mayası.
Şafağı atmak : Sinirlenmek.
Şamar atmak : Tokat atmak.
Şamata etmek : Yemek, içmek, eğlenmek.
Şikara çekmek : Nazlanmak.
Taş çatlasa : Bu tabir en fazla, en kötü ihtimalle anla mında kullanılır.
Tava gelmek : Toprağın sürülecek hale gelmesi, bir şe yin istenilen kıvama gelmesi.
Telef olmak : Ölmek, yok olmak, kaybolmak.
Tamah etmek : Boyun eğmek, kabul etmek
Tembih etmek : Öğüt vermek, uyarmak.
Temcid pilavı gibi karıştırmak : Aynı şeyi sürekli tekrarlamak.
Tengi terezi : Derli toplu.
Tın tın etmek : Gereksiz konuşmak.
Tırık adam : Çelimsiz, zayıf kişi.
Tiril tiril : Tertemiz.
Tongaya düşmek : Oyuna gelmek.
Torlayıp toplamak : Derleyip toplamak.
Toz olmak : Kaybolmak, gözden uzaklaşmak.
Vıddırıvızzık : İşe yaramaz nesne.
Ya herro ya merro : Ya hep ya hiç.
Ya taht ya baht : Ya kazanmak ya da kaybetmek.
Yantirisiz duramaz : Evli kadının gönül verdiği kişi. (*Ayşe'nin yantirisi geliyor*).
Yatıya gitmek : Bir yerde yatmak üzere konuk olmak, hayvanları geceleyin otlatmak.
Yazının yüzü : Açık arazi.
Yumuş buyurmak : Birisinden bir şey yapmasını istemek, bu-
yurmak.

Yükünü yükseğe kaymak	: Kendini pahalıya satmak, naz etmek.
Yüreği oynamak	: Korkmak, heyecanlanmak.
Yüz ağartmak	: Memnun etmek.
Yüzünguyu	: Yüz üstü, yukardan aşağıya.
Zıngadak durmak	: Aniden durmak.
Zıbar yat!	: Gözüm görmesin yat uyu.
Zılgıt yemek	: Azar işitmek.
Zır cahil	: Hiçbir şeyden haberi olmayan, hiçbir şey bilmeyen.
Zırnık vermemek	: Hiçbir şey vermemek.
Zil salmak	: Bitkinin kök salması.
Zillinin biri	: Utanmaz kadının biri.

ATASÖZLERİ:

Atasözleri, kulaktan kulağa söylenen, sözün kime ait olduğu bilinmeyen (Anonim) birtakım gerçekleri kısa ve öz bir Şekilde ifade eden ve insanın varlığından bugüne kadar gelebilmiş özlü sözlerdir. Sistemin gelenek ve göreneklerini, ayakta tutmak için birçok söylemler geliştirmişlerdir. Her atasözü doğru sözler içermez.

Atasözleri, yeni bir yaşam ve düzen karşısında çoğu zaman etkisini kaybeder. İğdeli köyünde dile getirilen bazı atasözleri aşağıda okuyucuya sunulmuştur.

- Cana gelene kadar mala gelsin.
  Vicdanı olmayanın şerefi olmaz.
  İl ilin aynasıdır.
- Ağır otur Batman kalk!
- Sakla samanı, gelir zamanı.
- El kızının nazı çekilmez.
- Ağaca dayanma, kurur; insana güvenme, ölür.
- Besle kargayı oysun gözünü.
- Yaş ilerledikçe akıl başa gelir.
- Cimrinin karnı tok olmaz.
- Görmemişin oğlu olmuş, tutmuş çükünü yolmuş.

• Abdalın karnı doyunca gözü yolda olurmuş.
• Acele işe şeytan karışır.
• Acı patlıcanı kırağı çalmaz.
• Perşembe'nin gelişi, çarşambadan bellidir.
• Akıl veren çok ama para veren yok.
• Acele eden ecele gider.
• El elin eşeğini türkü çığırarak ararmış.
• Başa gelmeyince bilinmez.
• Hacı olmakla adam olunmaz.
• İki kişinin bildiği sır sır değildir.
• Sular akarken testini doldur.
• Yel eserken harmanını savur.
• Gönülsüz yenilen aş ya diş ağrıtır ya baş.
• Her gördüğün sakallıyı deden sanma.
• Haram yemeyen zengin olmaz.
• Yüzsüze yüz versen astar ister.
• Başa gelen çekilir.
• Ateşle barut yan yana durmaz.
• Yalancı ile doğru adam yan yana gelmez.
• Ürümesini bilmeyen it, sürüye getirir kurt.
• İte güvenme atası kurttur.
• Altın, yere düşünce pul olmaz!
•Altının kıymetini sarraf bilir.
• Aman diyene el kalkmaz.
• Allah'ın bildiği kuldan saklanmaz.
• Minareyi çalan kılıfını hazırlar.
• Bakarsan bağ, bakmazsan dağ olur.
• Yalancının dili her yere döner.
• Nankörden dost olmaz.
• Bilmediğin işe karışma, bilmediğin yoldan gitme.
• Arife tarif gerekmez.
• Tayken oynamayan, at olmaz.
• Eşeği yoldan çıkarır sıpanın oynaması.
• Aç ayı oynamaz.
• Aç gözünü, açarlar gözünü.

• Aç it fırın yıkar.
• Ne Şam'ın şekeri ne de Arap'ın yüzü.
• Tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır.
• Adın çıkacağına canın çıksın.
• Akşamın hayrından sabahın şerri iyidir.
• Akşamın işini sabaha koyma.
• Alacağına şahin, vereceğine karga gibi olma.
• Çağrılmayan yere gitme.
• Buyrulmayan işi puşt oğlan tutarmış.
• Alma mazlumun ahını, çıkar, aheste aheste.
• Doğru kadın istersen, doğru erkek ol.
• Ana gibi yar olmaz, Bağdat gibi diyar bulunmaz.
Anasına bak, kızını al; kenarına bak, bezini al.
Kağnı devrilince yol gösteren çok olur.
Huylu huyundan vazgeçmez.
Arayan Mevla'sını da bulur, belasını da.
Armudu say da ye elmayı soy da ye.
Yiğit it leş başında belli olur.
Balık baştan kokar.
At ölür meydan kalır; yiğit ölür şan kalır.
Körler diyarında şaşı ol.
Ava giden avlanır.
Ağaca balta vurmuşlar, neyleyim sapı bendendir, demiş.
Zenginin malı züğürdün çenesini yorar.
Aza kanaat etmeyen çoğu bulamaz.
Bağa bak üzüm olsun, yemeye yüzün olsun.
İt ile çuvala girilmez.
Arı, bal alacak çiçeği bilir.
Erken kalkan yol alır.
Bedava sirke baldan tatlıdır.
Benim adım Hıdır, elimden gelen budur.
Söz, kalbin aynasıdır.
Bir elin verdiğini öbür elin bilmesin.

BİLMECELER

Eskiden televizyon, cep telefonu, tablet, laptop, masa üstü bilgisayar vesaire yoktu. Günümüzde yediden yetmişe herkesin elinde bu tür teknolojik ürünler var. Bilmeceler kimsenin umurunda bile değil. Bilmeceler, eskiden uzun kış gecelerinde, aile içinde, misafir ortamında okul da yolda, sokak ta söylenip insanı düşünmeye, arayış içine sevk eden halk edebiyatı ürünlerinden birisi de bilmecedir. İğdeli köyü halkı arasında söylenen bilmecelerden bazıları Şunlardır:

-Ağzı var Kerme yutar, bacası var duman tüter. (Soba)

• Sağdan gelir dak gibi buynuzları (Boynuzları) budak gibi; eğilir su içer bağırır oğlak gibi (Kağnı)

• Avucuma sığar, ambara sığmaz (mesez)

• Ağzı var konuşmaz, yatağı var uyumaz. (Akarsu)

• Allah yapar yapısını bıçak açar kapısını. (Karpuz)

• Ayağımla basınca kırt kırt eder, güneşi görünce eriyip gider. (Kar)

• Ben giderim o kalır. (İsim)

• Ben giderim, o gider, kuyruğu tin-tin eder.(Gölge)

• Ben varmadan o varır, her şeyden hızlı yol alır. (Işık)

• Çarşıdan aldım bir tane, eve geldim bin tane (Nar)

• Çat orda, çat burada, çat kapı arkasında. (Süpürge)

• Dışı var içi yok, dayak yer suçu yok. (Top)

• En utangaç sebze. (Domates)

• Dört ayağı var canı yok, ayağını kessen kanı yok. (Masa)

• En temiz böcek hangisidir? (Hamamböceği)

• Geceleri fener, gündüzleri söner. (Yıldız)

• Geldi mi gelir, gitti mi gelmez? (Ömür)

• Gökte gördüm köprü, rengi yedi türlü. (Gökkuşağı)

• Ben giderim o kalır. (İsim)

• Ben giderim, o gider, kuyruğu tin tin eder. (Gölge)

• Ben varmadan o varır, her şeyden hızlı yol alır. (Işık)
• Çarşıdan aldım bir tane, eve geldim bin tane (Nar)
• Çat orda, çat burada, çat kapı arkasında. (Süpürge)
• Dışı var içi yok, dayak yer suçu yok. (Top)
• En utangaç sebze. (Domates)
• Dört ayağı var canı yok, ayağını kessen kanı yok. (Masa)
• En temiz böcek hangisidir? (Hamamböceği)
• Geceleri fener, gündüzleri söner. (Yıldız)
• Geldi mi gelir, gitti mi gelmez? (Ömür)
• Gökte gördüm köprü, rengi yedi türlü. (Gökkuşağı)
• Hangi adam hamama girmez? (Kardan adam)
• Hangi Atanın sözüne inanılmaz (Salatanın)
• Hangi bacalardan duman tütmez? (Peri bacalarından)
• Hiç kimsenin gitmek istemediği köy hangisidir? (Tahtalıköy)
• Allah yapar yapısını, kul açar kapısını. (Karpuz)
• Altı ataş, üstü daş, içinde bin bir baş. (Hamam)
• Dal üstünde kitli sandık. (Ceviz)
• Yedi delikli tokmak bunu bilmeyen ahmak. (Kafa)

DUALAR:

-Allah analı babalı etsin.
-Allah beterinden saklasın.
-Allah çok versin.
-Allah elden ayağa düşürmesin.
-Allah gittiği yere yakıştırsın (Gelin olan kıza denir).
-Allah ne muradın varsa versin.
-Allah Halil İbrahim bereketi vere.
- Allah helal süt emmişe nasip etsin.
-Allah razı olsun.

- Allah başa kadar götürsün (Yeni evlenen çifte söylenir).
-Başın pınar, ayağın göl olsun.
-Cemi cümlenin işi rast gelsin.
-Cümle geçmişlerinin canına değsin.
-Darısı başına.
-El öpenlerin çok olsun.
-Ellerin dert görmeye.
-Evlatlarının gününü göresin.
-Fadime Anamıza komşu olasın.
-Geçmiş ola (olsun).
-Gözünüz aydın olsun.
-Hızır yoldaşın Ali kardeşin olsun.
-İşin rast gelsin Kazancın bol olsun.
-Cennet mekanı olsun.
-Ölmüşlerinin canına değsin.
-Ömrüne bereket.
-Siftah senden bereket Allah'tan.
-Ölmüşlerinin canına değsin.
-Ömrüne bereket.
-Su gibi aziz olasın

Beddualar

Adı batasıca.

- Allah belanı versin.
- Allah dert vere de derman vermeye.
- Allah'ından bulasın.
- Babayın berkini ye.
- Bir tas su verenin olmasın.
- Boynu altında kalsın.
- Boyun bosun devrilsin.

• Cennet yüzü görmeyesin.
• Dert bulup derman bulamıyasın.
• Dilin dişin kitlensin.
• Ekmek aş bulamayasın.
• Ekmeğin atlı sen yaya kalasın.
• Emeklerim gözüne dizine dursun.
• Evi yıkılsın, kapısı kitli (Kilitli) kalsın.
• Evin başına yıkıla.
• Gençliğinin hayrını görmeyesin.
• Gidişin ola da dönüşün olmaya.
• Gözün kör olsun.
• Gözüne dizine dura da hayrını görmeyesin.
• İki yakan bir araya gelmeye.
• İnim inim inleyesin.
• Karartısı ortadan kalksın.
• Kıran giresice.
• Kör kurşunlara gelesin.
• Kör olasıca.
• Muradın gözünde kala.
• Oğul uşak yüzü görmeyesin.
• Parçalanasın da, her bir parçan bir yerden gele.
• Sidikliği dura da, tilkiler gibi çığırasın (Bağırasın).
• Sürüm sürüm sürünesice.
• Tatlı canından bulasın.
• Töremeyesice (Türemiyesice) Yağlı kurşunlara gelesin.
• Yerinde yatmayasın.
• Yiğit iken yıkılasın.
• Yurdun yuvan viran ola.
• Zıkkımın kökünü ye.

YEMİNLER

• Allah belamı versin ki.
• Allahın bir ismi hakkı için Allah kulum demesin.
• Anam babam ölsün.
• Çocuklarımın hayrını görmeyeyim ki.
• Ekmek, çarpsın. • Göğdeme (Gövdeme) yapışsın.
• Güneşe kör bakayım. • İki elim yanıma düşsün.
• İnsan değilim.
• Hünkarı çağıran dilim dursun.
• Nabalın (vebalin) boynuma olsun.
• Namusuma şerefime.
• Yalan söyleyenin dili kopsun.
• Sellere gideyim.
• Şu ekmeği (nimeti) kırk kapıda bulamayım.
• Tatlı canımda bulayım ki.

Öfke dolu sözler:

Tevzir. Yalaka. Yavşak. Boklu. Çirkef. Dangalak. İt oğlu it. Defol git. Çaltak. Dolaşık. Dürzü. Edepsiz. Kaltak. Ahlaksız. Bok herif. Şerefsiz. Hayasız. Haysiyetsiz. Cahil. Oşt (Hoşt). Höst. Kokmuş. Eşşek oğlu eşşek. Çemkirip durma. Kepaze. Kes lan. İt oğlu it. Meymanatsız. Mıymıntı. Mikrop. Lanet. Pezevenk. Puşt. Salak. Sürtük. Sidikli. Sahtekar. Üç kağıtçı. Soytarı. Uyuz. Ayarsız. Edepsiz. Yılışık, Zağar gibi çemkirme. Utanmaz arlanmaz.

İğdeli Köyünde İnsanlarının Bazı Önemli Özellikleri

Elbette her toplumda uygunsuz tavır ve davranış içinde yaşayan insanlar vardır. Haliyle bizim köyümüzde de bu tür değersiz insanlar var ancak yok denecek kadar azdır. Köyümüz ve çevre köylerde "Senin arkadaşın kim? Onu söyle ki senin karakterini söyleyeyim" derler. Onun için köyümüz insanları genelde seçicidirler bu tür insanlarla dostluk kurmazlar uzak dururlar. Toplumumuzda böylesi insanlar hiç benimsenmez.

1- Verdiği sözden dönmez. Sözünden dönen kişiyi insan yerine koymazlar.
2- İyi niyetlidir ve önyargılı değildir.
3- Herkesi kendisi gibi bilir.
4-İnsanlara insan olduğu için inanır, güvenir, iyi davranır, hoşgörü gösterir.
5- İnsancıldır ve barış içinde yaşamayı sever.
6- Çabuk kırılır, tez kızar ancak kızgınlığı da çok çabuk geçer.
7- Kindar ve intikamcı değildir, düşmanlık gütmez. Özür dileyeni affeder, barışır.
8- Yaşlıya ve kadınlara saygılı ve yardım severdir.
9- Cana kıymaz, canlıyı öldürmez, cana kıyanı kınar ve ayıplar.
10- Doğayı ve içindeki canlı ve cansız varlıkları sever.
11- Haremlik selamlık olmadığı için kadınlar erkeklerden kaçmaz. Kadınlar erkeklerle rahat konuşurlar.
12- Kadınlar başlarını ve saçlarını kapamazlar.
13- Haksız yoldan para kazananların (hırsız, kapkaççı, mafya, karı kız ticareti, uyuşturucu madde kullananlar) yok denebilir. Böyle kişiler sevilmez, dışlanır.
14- Nankör değildir, ekmeğini paylaşır, iyilik gördüğü kişiye sevgi ve saygı duyar, hatır gözetir.
15- Eline, diline, beline sahiptir.
16- Kendi nefsine ağır gelen bir şeyi bir başka kimseye reva görmez.
17- Din, dil, ırk, cinsiyet ayrımı yapmaz.
18-Cumhuriyete ve laikliğe sonsuz saygı ve sevgileri vardır.
19- Devlet kurumlarına ve memurlarına "Cumhuriyetin kurumu" diye saygı gösterirler.
20- Kötülük yapmayı sevmez. Kendisine kötülük yapılmasını da istemez.

21- Köyümüzde kız-erkek ayrımı yapılmadan hepsi okutulur.

22- Hırsızlık yapmaz, malına, mülküne zarar vermez, kimsenin namusuna göz dikmez, şerefi ile oynamaz.

23- Cenazede, hastalıkta, düğün de komşular ihmal edilmez, acısı ve tatlısıyla hep birlikte olunur.

24- Eşler birbirini çok sever. Çocuklar arasında kız-erkek ayrımı yapmazlar. Anne-babaya saygı sonsuzdur.

Tercih olarak erkek mi okusun kız mı dense "öncelikle kız çocukları okumalı" derler.

Köyümüz halkı tutucu ve gelenekçi değildir. Gelişime açıktır. Yanlış olanı terk eder doğru olanı kabul eder.

Hitap ve Söyleniş Şekilleri:

Yeğen, Beri gel, Bre, Ula, Hele, Kele, Bakar mısın, Ne yapıyon, Gözüm, Canım, Babam, Baba, Aha, Beyefendi, Devrem,

Akrabalar Arası Hitap Şekilleri:

Ağa-Aba-Emmi- Dayı -Hala - Elti-Görümce- Kayın- Kaynana- Ana--Enişte -Kayınbaba-Damat- Güvey -Gelin -Abi-Abla - Gardaş- Kuma-Baldız- Bacanak- Emmoğlu- Emmi kızı- Dayıoğlu- Halaoğlu.

Hayvanlara Hitap ve Çağırma:

- Cu bili bili: (Tavuk çağırmak)
- Kiş kiş kiş: (Tavuk kovmak)
- Oha!: (Öküz durdurmak)
- Ho ho!: (Öküz sürmek)
- Oşt (Hoşt): (Köpek azarlamak)
- Höst: (At azarlamak)
- Bürrrüs: (At durdurmak)
- Deh deh!: (At sürmek)
- Çü: (Eşek sürmek)
- Çüş: (Eşek durdurmak)

• Geh geh: (Köpek çağırmak)
• Köpeği kurt'a saldırtmak için (Kiş kiş, daha daha tut tut!)
• Pisi pisi: (Kedi çağırmak)
• Pist pist: (Kedi kovmak)
• Gij gij: (İnek ile boğanın çiftleşmesi için söylenir)
• Geç geç (İnek sürmek)
• Çiçi çiçi: (Keçi çağırmak)
• Çiç çiç: (Keçi sürmek)
• Kis kis (Koyun sürmek)
• Bürrüüd (Koyun çağırmak)

Hakaret İçeren Kelimeler / Sözler:

Hacana, Buynuzlu (Boynuzlu), Pezevek (pezevenk), Şerefsiz, Eşşek (eşek), Eşşek oğlu eşşek, Sıpa, İt, İt oğlu it, Öküz, Piç, Kanı bozuk, Oruspu (orospu), Oruspu çocuğu, Sahtekar, Üçkağıtçı, Yalancı.

Bazı İsimlerin Söyleniş Şekli:

Anşa	: Ayşe
Abdulla	: Abdullah
Bakı	: Baki
Assef	: Asaf
Hariye	: Hayriye
Zöhre	: Zehra
Bekteş	: Bektaş
Gülle	: Güllü
Irız	: Rıza
İrfat	: Rıfat
İmine	: Emine
İyip	: Eyüp
Ferzi	: Fevzi
Hümmet	: Himmet
Gözel	: Güzel
Selfiraz	: Selvinaz

Hava	: Havva
Gamer	: Kamer
Meyrem	: Meryem
Salman	: Selman
Üsüyün	: Hüseyin
İrbağam	: İbrahim
İsmağal	:İsmail
Mağmut	: Mahmut
Menevşe	: Menekşe
Şahrıban	: Şehriban
Gülsüm	: Gülsün
Mıstafa	: Mustafa
Memed	: Mehmet
Gülle	: Gülüzar
Muzafer	: Muzaffer
Nuru	: Nuri
Navruz	: Nevruz
Sülemen	: Süleyman
Tefik	: Tevfik
Yusup	: Yusuf
Zılfağar	: Zülfükar.

Islık Çalmak

Islık, parmakla veya dudakla çalınabilen bir sestir. Islık, insanlar ve diğer varlıklar arasında en etkili haberleşme ve uyarı aracıdır. Sevgililer, gizemli ıslık sesi ile buluşurlardı. Yakalanmamak için, çocuklar ıslık sesi ile buluşur oyun oynamak için, erik, elma, kayısı... çalan çocuklar tehlike anında ıslık sesi ile koşar gece karanlığında kaybolurlar.

Köyde mal sahipleri, dağda çobanlar, büyük ya da küçükbaş hayvanları yaymaya (otlatmaya), sulamak için çeşmeye ya da akarsuya götürdüklerinde hayvanın suyunu içmesi için sürekli ıslık çalarlar. Hayvan ıslık çalınınca su içer çünkü şartlandırılmıştır.

Tenhada tek başına olan kişi ıslıkla türkü söyler ya da türkü makamı çalar. Uzak mesafedeki kişiler de diyalog içine girmek için ıslık çalarlar. Çobanlar köpekleri ıslık yardımı ile çağrır ya da tehlikeli bir durum için uyarır. İnsanın sesi, gizem dolu ıslık kadar uzak mesafelerden duyulmaz.

Balıklar için deniz lazım,
Sevişmek için işsiz olmak
Ve geceleri yatakta
Duymamak için tabanların sızısını
Zengin olmak lazım.
Halbuki ıslık çalmak için
Bir şey lazım değil.

(Melih Cevdet Anday)

Abartılı Sözler:

Bir şeyi olduğundan daha fazla göstermeye abartı denir.

Abartma Örnekleri:

-Olanları duyunca kıyameti koparttı.
-O kadar zayıftı ki üflesen uçacak gibiydi.
-Bir pire için yorgan yakardı.
-Bir karış boyu var türlü türlü huyu var.
-O kadar çok şişmiş ki top gibi olmuş.
-Daha dünya kadar gidecek yolum var.
-Tükürsem tükürüğüm donacak soğuktan.
-O kadar acıkmış ki lokantada bulunan bütün yemekleri sildi süpürdü.
-Ayakları o kadar büyük ki ayakkabısına bir çocuk sığar.
-Elleri öyle büyüktü ki fırıncının ekmek küreği kadardı.
-Abu hayat gibi su akıyor.
-Gözlerinden akan yaş sel gibi çağladı aktı.
-El kadar çocuk bana nasihat ediyor.
-Köpeğin boyu eşek den yüksekti.

-Taş gibi kadın.
-Püf dese adamı yıkar.
-Adamı tükürüğü ile boğar.
-Of desem dağları yakar kül ederim.
-Yüreğimde ki sevda dağı taşı deler geçer.
-Köpeğimiz iki kurdu aynı an da yıkmıştı.
-Adam da öyle yürek vardı ki dört aslanı dize getiriyordu.
-İnek öyle büyük ki bir inek karnına sığardı.
-Savaş ta Hazreti Ali'nin kılıcı kırk arşın uzar idi.
-Köroğlu'nun atı dağı, taşı rüzgar gibi aşardı.
-Koyun inekten daha çok süt veriyordu.
-Bizim köy de dört kişi, düğün ahalisine pişirilen yemeği yiyip bitirdiler.
-Adam korkudan öyle kaçıyordu ki tazı bile yetişemez di.
-Adam korkusundan gazel gibi savruluyordu.
-Çocuk ateşten kıvranıyordu.
-Koyunun kuyruğu kağnı tekerinden büyüktü.
-Her bir üzüm salkımı beş kilo gelir.
-Her elma kafam kadar.
-Öyle susadım ki bir fıçı dolusu suyu içerim.
-Adam o kadar güçlü idi ki bir boğayı sırtına alıp gezdiriyor.
-Şu küçük sofram da bir orduyu doyuracak kadar yemeğim var.
-Ufacık çocuk boğayı bir yumrukta yere serdi.
-Adam Evliya Çelebi gibi bütün şehri 70 yılda gezdi.
-Öyle ateşim var ki buza dokunsam erir.
-Kadın dünya kadar yer süpürdü.

Övgü ve Benzetmeler:

Eskiden köylülerimiz kaba, ayıp ve onur kırıcı benzetmeler de "söz meclisten dışarı" derlerdi. Örnek: " çalış! it gibi geziyorsun" demezlerdi. "Söz meclisten dışarı it gibi gezmenin yararı yok. Çalışırsan kazanırsın" derlerdi. Neden böyle derlerdi: İnsan onurunu kırmak, incitmek, küçük düşürmek insanlar arasında kırgınlığa, küskünlüğe, kavga ve düşmanlığa götürecek kadar ileri gidilmemesi için "söz meclisten dışarı" derlerdi.

Kişi bir şeylere benzetilir ise o kişi sizi incitir. İncitmenin ötesine geçer ve öyle bir benzetme yapar ki ömrünüz boyunca incinir ve yapmış olduğunuz benzetmeden dolayı hep pişmanlık duyarsınız. İyi bir motivasyon içeren sözler, iyi bir yol gösterici benzetmeler insanları mutlu eder.

- Güzel çul da giyse yakışır.
- Güzellikte benzeri yok.
- Gönül kimi severse güzel odur.
- Güzele bakmak sevaptır.
- Güzele kırk günde doyulur; iyi huylu ya kırk yılda doyulmaz.
- Güzellerin bahtı kara olur.
- Güzel ne giyse yakışır.
- Güzelliğe yeter olmaz.
- Her güzelin bir kusuru vardır.
- Güzeli herkes beğenir.
- Güzel gülden naziktir.
- Hörmet (hürmet) güzel ile bilgeye.
- Yüzü güzel olanın yüreği de güzel olur.
- Güzel olmak herkese nasip olmaz.
- Gül yüzlü güzel.
- Gül gibi: Çok güzel, çekici.
- Ay gibi: Benzi parlak ve güzel.
- Altın gibi: Altına benzeyen, değerli.
- Tay gibi: Estetik güzel ve alımlı kadın.
- Aslan gibi: Güçlü ve kuvvetli, cesaretli.
- Bıldırcın gibi: Zarif, çekici kadın.
- Sülün gibi: Endamlı, zarif ve güzel kadın.
- Bir içim su gibi: Su gibi hayat veren çok güzel kadın.
- Ceylan gibi: Vücudu ince ve gerdanı güzel.
- Çiçek gibi: Temiz, albenisi olan kadın.
- Fidan gibi: İnce zarif yapılı.
- Dalyan gibi: Boylu poslu.
- Pırlanta gibi: Çok güzel, çok değerli, nadir bulunan.
- Fındık gibi: Ufak tefek, sevimli kadın.
- Filinta gibi: Genç, ince, uzun boylu, yakışıklı kimse.
- Hilal gibi: ince ve düzgün kaşlı.
- Fincan gibi: Ağzı, burnu küçük ve düzgün olan.
- Melek gibi: Çok güzel, iyi huylu, güzel kadın.

• Kadife gibi: Yumuşak, pürüzsüz ve parlak ses, ten vb.
• Keklik gibi: Güzel, güzel sesi olan alımlı, hareketli kadın.
• Keman kaşlı: Kaşları ince ve kusursuz kadın.
• Çiğdem gibi: İnce, uzun, narin yapılı.
• Kumru gibi: Eşini seven, eşine aşık kişi.
• Gül yüzlü: Arı, duru, temiz ve güzel olan kadın.
• Peri gibi: çok güzel kadın.

Diğer Benzetmeler:

• Eşek gibi: İnat, kafası çalışmaz.
• At gibi: Çok çalışır az yer.
• Katır gibi: İnat.
• Çakal gibi: Fırsatçı.
• Kurt gibi: Canlı düşmanı, cani, katil, fırsatçı.
• İt gibi: Fırsatçı, saldırgan, sadık.
• Kedi gibi: Nankör.
• Ayı gibi: Kaba, biçimsiz.
• Sırtlan gibi: Gurup halinde saldıran.
• Tavuk gibi: Çok gezinen kişi.
• Koyun gibi: Kafası çalışmayan, sürülen yere giden.
• Öküz gibi: Kafası çalışmaz, sürekli çalışır.
• Şahin gibi: Saldırgan, cesur ve çevik.
• Kuzgun gibi: Leş takip edici, bedavacı.
• Tilki gibi: Uyanık, kurnaz, aldatıcı.
• Keçi gibi: İnat, çevik.
• Tazı gibi: Hızlı koşan, verilen emre göre saldıran.
• Deve gibi: Şekilsiz, kaba, kafası çalışmaz.
• Yarasa gibi: Karanlıkta gezer, kan ile beslenir.
• Sülük gibi: Kan emer.
• Arı gibi : Vızıldar, çiçekten çiçeğe uçar, çalışkan.
• Kedi ve köpek gibi: Sürekli tartışan, dövüşen geçimsiz.
• Karınca gibi: Çalışkan.
• Kösnü (köstebek) gibi: Gizli gizli çalışarak, zarar verir.

İğdeli Köyü ve Çevre Köylerde Söylenen Türküler:

Türküler, bağlama (sazla) çalınan ezgiler eşliğinde icra edilir. İğdeli köyü ve yörede en ağırlıklı müzik aleti bağlamadır ve hemen bütün sohbet ortamlarında eşlik eder. Halaylarda ise, davul ve zurna ana çalgıdır.

"İnsanların türküleri kendilerinden güzel,
kendilerinden umutlu,
kendilerinden kederli,
daha uzun ömürlü kendilerinden.
Sevdim insanlardan çok türkülerini.
İnsansız yaşayabildim
Türküsüz hiçbir zaman.
Hiçbir zaman beni aldatmadı türküler de.
Türküleri anladım hangi dilde söylenirse söylensin.
Bu dünyada yiyip içtiklerimin,
gezip tozduklarımın,
görüp işittiklerimin,
dokunduklarımın, anladıklarımın
hiçbiri, hiçbiri,
beni bahtiyar etmedi türküler kadar..."[30]

Köyümüzde söylenen pek çok türkü mevcuttur. Sevgiyi, acıyı, gurbeti, göç ve özlemi konu edinmiş türküler olduğu gibi, geçmişte Seferberlik de kaybedilen canlar üzerine de pek çok türkü söylenmektedir. Köyümüz İğdeli'de kadınlarından bir zamanlar Melek Şahin, Zeyneti Avşar, Urfaniye Öztürk (*Güneş*), Fatma Demir (*Turhal'ın Kızı*), Saniye Yıldız, Melek Taşyürek, Emine (Metelik)Toksöz, Karasatı'nın kızı lakaplı Fatma Demirel, Kara Fadime'nin Kızı lakaplı Zöhre Özkan ve daha birçokları...

Köyümüz erkeklerden; Mannasın Ali lakaplı Ali Şahin, İdrisin Hasan lakaplı Hasan Yalçın, Kul İsmail lakaplı İsmail Şahin, Hösük lakaplı Hüseyin Yalçın, Lök Ali Lakaplı Ali Osman Taşyürek ve daha birçokları…

[30] Nazım Hikmet Ran.

Köyümüz ve civar köylerde daha çok Sivas, Maraş, Malatya, Çorum, Gaziantep, Erzincan ve Kırşehir ağırlıklı türküler söylenmektedir. Bu türkülerden bazıları;

Allı Turnam

Allı durnam bizim ele varırsan
Şeker söyle, kaymak söyle, bal söyle
Gülüm gülüm, kırıldı kolum,
Tutmuyor elim, durnalar hey

Ah gülüm gülüm, yar gülüm gülüm
Kız gülüm gülüm, durnalar hey
Eğer bizi sual eden olursa
Boynu bükük, benzi soluk yar söyle

Allı durnam ne gezersin havada
Arabam kırıldı kaldım burada
Gülüm gülüm, kırıldı kolum,
Tutmuyor elim,durnalar hey

Ah gülüm gülüm, yar gülüm gülüm
Kız gülüm gülüm, durnalar hey
Ne onmamış bir kulmuşum dünyada
Akşam oldu allı durnam dön geri

Huma Kuşu

Huma kuşu yükseklerden seslenir
Yar koynunda bir çift suna beslenir
Sen ağlama kirpiklerin ıslanır
Ben ağlim ki belki gönül uslanır

Sen bağ ol ki ben bahçende gül olim
Layık mıdır yanim yanim kül olim
Sen bey ol ki ben kapında kul olim
Koy desinler bu da bunun kuludur.

***

Başı Pare Pare Dumanlı Dağlar

Başı pare pare dumanlı dağlar
Duman eğlenir mi kar olmayınca
Bana derler bana gel gönül eğlen
Gönül eğlenir mi yar olmayınca

Aşağıdan gelir saçı sırmadan
Nere koyup gidem murat almadan
Verin martinimi ben beni vuram
Ölüm hayırlıdır böyle durmadan

Beni görüp yüzün öte dönderme
Yine benim gönlüm sendedir sende
Yıkıp hilal kaşın da yavrum yere indirme
Yine senin aşkın yavrum candadır canda

Şerbet senin dudağında dilinde
Arzumanın kaldı ince belinde
Sen bir güzelsin ki Türkmen elinde
Günah bende değil sendedir sende

Sensiz çıkıp şu yaylayı yaylayamam
Sırrın açıp yad ellere söyleyemem
Çok günah işledim inkar eylemem
Günah bende değil sendedir sende

Bin cefalar etsen almam üstüme oy
Gayet şirin geldi dillerin dostum oy
Varıp yadellere meyil verirsen oy
Gış ola bağlana yolların dostum dostum

İlahi onmaya yardan ayıran oy
Bahçede bülbüller ötüyor uyar oy
Kula gölge ise allah'a ayan oy
Senden ayrılalı gülmedim dostum dostum.

Pir Sultan Abdal'ım gülüm dermişler oy
Bu şirin canıma nasıl kıymışlar oy
İster isem dünya malın vermişler oy
Sensiz dünya malı neylerim dostum dostum.

***

Bu yarayı dosttan (dosttan) aldım ezeli
Eser şu bağrıma yel dertli dertli
O dost benden ayrı (ayrı) gezdi gezeli
Akar gözlerimden sel dertli dertli

Düşkün iken dost bağına girilmez
Yalan ile hakka (hakka) ikrar verilmez
Kamil olmayınca (hey dost) menzil görünmez
Kör cahil elinden kul dertli dertli

Bir garibim böyle (böyle) çamurlu yolda
Döküldü yaprağım kalmadı dalda
Derman bulunur mu (canım) biçare kulda
Halını söyleyen dil dertli dertli.

***

Gel ha gönül havalanma
Engin ol gönül engin ol
Dünya malına güvenme
Engin ol gönül engin ol

Şu dünyanın hali böyle
Yalan yahşi geçer şöyle
Söyledikçe engin söyle
Engin ol gönül engin ol

Gökde uçar huma kuşu
Bilmeyenler atar taşı
Enginlik gönülün işi
Engin ol gönül engin ol

Teslim abdal özüm haktır
Sözümün yalanı yoktur
Engin söyle büyüklüktür
Engin ol gönül engin ol

***

Halay başı kim çeker
Bir edalı kız çeker
O kız yolu şaşırmış
İnşallah bize gider

Halaylı yar halaylı
Maşrabası kalaylı

Halayda gördüm seni
Gül iken derdim seni
Öpmeye kıyamazken
Ellere verdim seni

Halaylı yar halaylı
Maşrabası kalaylı

Girerim böylesine
Şehitler yaylasına
Şehitler konup gitmiş
Giderim ardısıra

***

Halaylı yar halaylı - Maşrabası kalaylı.

Hazan ile geçti şu benim ömrüm
Eyle dertli bülbül zar garip garip
Ne bir gülüm galdı ne de dikenim
Ağla bundan sonra har garip garip

Hançeri feleğin ucu ciğerde
Durmadan kanıyor yaram içerde
Gurbet ellerinde dutuldum derde
Gel tabib yaramı sar garip garip

Emrah bu ellerin gonca gülleri
Seherde ağlıyor dostun dilleri
Dert çilesi bitmez gurbet ellerin
Gezeyim bir zaman dost garip garip.

***

Karlı dağlar karanlığın kalktı mı oy oy
Kahpe felek ayrılığın vakti mi
Karlı dağlar ne olur ne olur
Asker ağam gelse yerelerim
Ey olur ey olur ey olur

Bir bulut kaynıyor sivas elinden
Ucu telli mektup geldi yarimden
Karlı dağlar ne olur ne olur
Asker ağam gelse yarelerim
Ey olur ey olur ey olur

Allah bu askere ömürler vere oy oy
Teskeresini alıp geriye döne
Karlı dağlar ne olur ne olur
Asker ağam gelse yarelerim
Ey olur ey olur ey olur.

***

Niçin ağlamayım niçin gülmeyim
Deli gönlüm bir sevdaya bağlandı
Özü şirin sözü şirindir yarin
Gamzesi ok kaşı yaya bağlandı

Yürüdükçe eda verir özüne
Kuduret sürmesi çekmiş gözüne
Taramış zülfünü dökmüş yüzüne
Zannedersin bulut aya bağlandı

İrfaniye'm yeni buldum bir devlet
Sakın yadlarınan eyleme ülfet
Eskiden kalmadı mihri muhabbet
Şimdi gönül taze yara bağlandı.

***

İnsan kısım kısım hey hey yer damar damar,
Kaşların lamelif yüzlerin kamer yüzlerin kamer.
İnce bel üstüne yar yar olayım kemer,
Yakışır bellere canan sar beni beni.

Değişmiş donunu canan olmuş üveyik,
Şahine benziyor gözlerin rengi gözlerin rengi,
Sen bir avcı ol da yar yar ben olam geyik,
Doldur tüfeğini hey hey vur beni beni.

Hadi canım kapınızda kul olam
Layık mıdır yanıp yanıp kül olam
Sen bir bahçıvan ol yar yar bende gül olam
Yakışır ellerinen der beni beni.

***

Eğer benim ilen gitmek dilersen
Alen güzel yaz gelsin de gidelim
Bizim eller gırçıllıdır geçilmez
Yollar çamur kurusunda gidelim (Güzel gidelim)

Geçeyidim Garamanın elini
Köprüsü yok geçemezsin selini
Gerdan yaylasını perçem telini
Lale sümbül bürüsün de gidelim (güzel gidelim)

Karacoğlan der ki buna ne fayda
Rağbet kalmamış yoksulda bayda
Bu ayda olmazsa gelecek ayda
On bir ayın birisinde gidelim (güzel gidelim).

***

Asri gurbet harab etmiş köyümü
Bülbül gidip baykuş konmuş gel hele
Ben ağayım ben paşayım diyenler
Kapıları kitlemişler gel hele

Gel hele de dudu dillim gel hele
Bağlantı Gel hele de ben ölüyüm gel hele
Bir ev bur da bir ev garşı da kalmış
Sorun hele bizim gomşular n'olmuş

Kırk senelik ağaç gurumuş galmış
Bizim köye benzemiyi gel hele

***

Ben de şu dünyaya geldim geleli
Emaneten bir don giymişe döndüm
Sahibi çıktı da elimden aldı
Koru yerde koyun yaymışa döndüm

O yar geldi geçti geri bakmadı
Hendekler kazdırdım sular akmadı
Çok yuva bekledim cücük çıkmadı
Boş yuva beklemiş yoz kuşa döndüm

Ben de erler meclisinde eğlendim
Farzı kıldım sünnetinde bağlandım
Dünya kumar imiş geldim ütüldüm
Kendi hayaline dalmışa döndüm

Pir Sultan Abdal'ım bu dünya fâni
Baştan başa kim sürdü bu devranı
Yârin bir çift sözü üşüttü beni
Yüce dağ başında buymuşa döndüm

***

Dinek dağı yeni geldim gurbetten
Başım eksik olmaz kadadan dertten
Adama kemlik mi gelir merdoğlu mertten
Kötülerin dalı gölgesi olmaz olmaz

Yiğit olan ata biner atlanır
Yiğit olan Her cefaya katlanır
Yiğit gölgesinde yiğit saklanır
Kötülerin dalı gölgesi olmaz olmaz

Meydanda deşinir yiğidin atı
Her nere gitse de söylenir methi
Altına batırsan ey'olmaz kötü
Aslı kara demir mücevher olmaz.

***

HALK HUKUKU - (Halk Mahkemesi):

İnsanlığa, tüm canlı ve cansız varlıklara karşı işlenen suçlar kabul edilebilir değildir. İnsanlığa, tüm canlı ve cansız varlıklara karşı bazı belli başlı suçlar aşağıda maddeler halinde sunulmuştur. Bu suçları işleyen ya da meyilli olan insanlar dışlanmış, kınanmış, toplumdan ve gönüllerden uzaklaştırılarak cezasız kalmaması amaçlanmıştır.

Bu durum, canlılara yaşam hakkı, cansız varlıkları koruma adına en temel ilkelerinden biri olan halk hukuku (halk mahkemesi) bir yönüyle işlevini yerine getirmiş olmaktadır.

1. Anne - baba sözünü dinlemeyenler.
2. Kardeşleri birbirlerine düşman edenler.
3. Komşular ve aileler arasında söz getirip-götürenler (dedikodu).
4. Birilerinin kapısını, penceresini dinleyenler.
5. Yalan yere yemin edenler.
6. İhbarcılık (muhbirlik) yapanlar.
7. Komşuları birbirine düşürenler.
8. Kendi kulaklarıyla duymadığını ve gözleriyle görmediğini “gördüm, duydum” diye söyleyenler.

9. Komşular ve akrabalar arasında meydana gelen kavgaları yatıştırması gerekirken kışkırtıcı sözler sarf ederek körükleyenler.

10. Kendisine ait olmayan tarlaların kelisini (sınırını) bozanlar.

11. Bir başkasına ait ağaçları kesenler.

12. Bağ- bahçeye zarar verenler.

13.Çocukların özellikle kız çocuklarının eğitimini yaptırmayanlar ve okutmayanlar (günümüzde kız-erkek tüm çocuklar okutulmaktadır).

14. Sağlıklı olduğu halde çalışmayanlar.

15. Hayvanları aç- susuz koyanlar, bilerek öldürenler, döverek yaralayanlar. Hayvanların yayılmasına ve sulanmasına engel olanlar.

16. Bir başkasının habersizce bağına- bahçesine girenler veya eşyasını alanlar.

17. Suçsuz yere akrabalarına, komşularına ve herhangi bir insana hakaret edenler, aşağılayanlar.

18. Herhangi birisinin harmanlarını bozmuş olanlar, ayrıca ağaçlarını yakmış, kırmış, kesmiş veya tahrip etmiş olanlar.
19. Kamuya ait çeşmeleri, arkları (sulakları), yolları, mezarları ve benzeri yerleri tahrip etmiş olanlar.
20. Kızını-oğlunu gönülsüz (rızasız)evlendirenler ve bu evliliğe yardım edenler.
21. Faize (tefecilik) para verenler, alanlar ve aracılık (komisyonculuk) edenler, faiz yoluyla başkalarını borçlandırarak evini, tarlasını, bağ ve bahçesini, malını alanlar.
22. Hile ve güç yetenlik yoluyla başkalarının mallarını zorla ellerinden alanlar.
23. Kumar oynayanlar.
24. Karısını dövenler, küçümseyenler, alay edenler, keyfi boşamış olanlar veya boşanmamış nikahlı kadını alanlar veya eşinin üzerine kuma getirenler, eşinden başka (eşi varken bir başkası ile aşk yaşayanlar) birisini sevenler.
25. Mal edinmek amacıyla insan öldürenler ve zulüm edenler.
26. Cinsel taciz ve tecavüz edenler, edenlere yardım edenler.
27. Darda kalan insan ve canlılara yardım etmeyenler.
28. Müsahibi ve kirvesi ile dövüşenler, bu tür olaya yardım edenler.
29. Av yapanlar, avcıya yardım edenler ve tepki göstermeyenler (her canlının yaşam hakkı vardır. Canlının yaşam hakkını elinden almak ve bu duruma seyirci olmak insanlık suçudur).
30. Kız evladına mirastan pay vermeyenler, mal kaçıranlar ve bu suça yardımcı olanlar.

31.Köy bekçisine, kır bekçisine, çobana, değirmenciye, azap'a (çiftçi yanında belli bir ücretle çalışan kişi) hak ettiği ücreti vermeyenler.
32. Emeği ile geçinen insanlara hakkını vermeyenler.
33. Misafir kabul etmeyen, ekmeğini, suyunu ikram etmeyenler.
34. Yalan yere şahitlik edenler.
35. Başlık parası alanlar. (Çok eskiden ender olarak başlık parası alınırmış).
36. Doğayı kirletenler, bitki ve yaban hayvanlarına zarar verenler.
37. Kişileri din, inanç, mezhep, ırk ve cinsiyet farkı gözeterek aşağılamak, kınamak, küçümsemek, baskı altına almak ve ötekileştirmek.

SÖZLÜK (Şive)

A

Ağ : Beyaz.
Aalen : Dur, eğlen, bekle.
Aba : Yaşlı kadın, çoban giysisi.
Aboo : Hayret sözü.
Aburcubur : Gelişigüzel/ Değersiz şeyleri düzensizce yiyip içme.
Abrıl : Nisan.
Acep : Acaba.
Acer : Taze, yeni.
Accık : Az, azıcık.
Acımtırak : Acımsı, acısı az olan.
Açar : Anahtar.
Adaş : Aynı ismi taşıyan.
Ağan : Kuzlamış (doğum) yapmış hayvanın ilk sütü.
Ağanmak : Sırtını kaşıması için hayvanın yatıp yuvarlanması.
Ağanti : Beceri.
Ağar : Eğer.
Ağarmak : Beyazlaşmak, büyükbaş ve küçükbaş hayvanlarda sıcaktan, yağlılıktan ileri gelen bir hastalık.
Ağartı : Süt, yoğurt, ayran gibi süt ürünleri.

Ağaz : Yeni doğum yapmış hayvan ve kadının ilk sütü.
Ağca : Ak, beyaz.
Ağı : Zehir.
Ağıt : Ağlamak.
Ağsak : Hafif topallamak.
Ağıl : Koyun, keçi ahırı.
Ağrice : Eğrice.
Ağız (ağaz) bağı: Çuval ağzı bağlamakta kullanılan ip.
Ağızlık : Bir yerin başladığı yer.
Ağ toprak : Pekmez yapılırken içine katılan toprak.
Ağzı kara : Kötü haber veren kişi.
Aha : İşte.
Ahır sekisi : Ahırda insanların oturduğu bölüm
Ahmun : Büyük ve küçükbaş hayvanların dışkısı.
Ahraz : Sağır ve dilsiz kişi.
Ahren : Yaşıt.
Ağzını Bellemek:Bir daha yapmamaya karar vermek, ders çıkarmak.
Anadut : Üç parmaklı tarım aleti.
Akrep : Zehirli bir böcek.
Al : Hile, tuzak.
Ala : Karışık renkli.
Alaca kapı : Ahşaptan havlu (Avlu) kapısı.
Alabula :Karışık renkli olan.
Al basması : Lohusa kadınlarda görülen bir hastalık hali.
Alha : Şaşkınlık için söylenen söz.
Altını üstünü görme : Hayvanların tımarını yapma, yemini suyunu verme.
Amel : İshal.
Anadan üryan : Çırılçıplak.
Anık : Merada bazı yerlerde kendiliğinden yetişen yaban nanesi.
Annaç : Karşı, karşı taraf.
Ara kesdim : Çocuk ve gençlerin koşarak, kovalayarak oynadığı bir oyun.
Arın : Alın.
Ark : Su yolu.
Arkaç : Merada koyun ve keçilerin sürü halinde yattığı yer.
Arı : Temiz, pak.

Arık : Zayıf, cılız.
Asbap : Giysi, üst baş.
Aseri : Büyük mıh.
Alaf : Ateş.
Anayın babayın aşını içiyim: Bu kadar da olmaz, yok daha neler.
Aşgar : Kir çıkarıcı, çamaşır yumuşatıcı olarak kullanılan, Üzerlik otu ya da çöven otu külünün kaynatılmasıyla elde edilen sulu karışım .
Aşgarsız : Yüzsüz, biçimsiz, sevimsiz, çirkin.
Aşı : Koyun sürülerini birbirinden ayırmak ya da koç katımında koçları boyamak için kullanılan kiremit renginde bir boya.
Aşıraşı : Aşure tatlısı veya yemeği
Aşma : Erkek hayvanın dişi hayvanla cinsel ilişkide bulunması.
Aşşa : Aşağı.
Ark : Üstü açık su yolu.
Art : Arka.
Avanak : Kolaylıkla kandırılan kişi.
Avara : İşsiz, boş gezen.
Avgun : Üstü kapalı su yolu.
Avkalamak : Eziyet etmek, yıpratmak.
Avrat : Erkeğin eşine hitap şekli.
Avrat ağızlı : Karısının her dediğini yapan kişi, karı gibi dedikodu yapan kişi (dedikodu kadına mal edilse de, dedikodu-yu erkek daha çok yapmakta).
Avukturmak : Eğitmek. (Bu köpek bu eniği avıktırır).
Ayak altı : Ortalık yer.
Ayarsız : Edepsiz, ahlaksız.
Ay : Aydede.
Aygır : Erkek at.
Ayık : Uyanık.
Ayrıksı : Toplum içine katılmayan, uzak duran.
Azap : Rençber yanında çalışması için altı aylığına veya bir yıllığına tutulan erkek kişi.
Azbuçuk : Biraz, az da olsa.
Azdırmak : Yoldan çıkartmak,
Avurt : Ağzın yan boşlukları (avurdunu şişirme).
Azıtmak : Yolunu şaşırtmak, yanlış yere yöneltmek.

B

Baartlak : Eti yenen bir kuş. (Yöremizde nesli tükenen kuşlardandır).
Baba : Çocuğu olan erkek, Bektaşilikte önder kişi, çatıların yükünü taşı yan direk, zehir, zıkkım.
Babal : Günah, vebal.
Babalı boynuna alma: Günahı, vebalı üzerine alma.
Babalık : Üvey baba.
Babana rahmet : Doğru söyledin, bildin, anladın.
Babacan : Sevimli, yardımsever, merhametli kişi
Baba yiyeysice : Kızınca söylenen söz.
Baba : Çocuk sahibi erkek.
Baca : İs ve dumanın çıktığı yer.
Badal : İriyarı kişi.
Bade : Dolu, içki.
Bağcak : Çobanın, gece sürünün kaçmasından haberdar olması için bir ucunu koyunun boynuna diğer ucunu kendi koluna bağladığı ip, tırpancının ekin biçerken sapları destelemesi için ottan yaptığı düzenek.
Bağ gazanı (kazanı): Pekmez ve bulgurluk kaynatmakta kullandıkları büyük bakır kazan.
Bağrı dalmak : Uyumak.
Bağrı geçmek : Uyumak.
Bağrı yuha : Yufka yürekli, vicdanlı, merhametli.
Bah : Bak.
Baharın ucu : Mart ayının on beşi.
Bakale : Şaşma ünlemi.
Balak : Camız (manda) yavrusu.
Barabar : Hep birlikte.
Bardak : Camdan kadeh, çamdan yapılmış su testisi.
Baş aşağı : Aşağı doğru.
Baş göz etmek : Evlendirmek.
Başı bozulmak : Eşlerden birisinin ölmesi ya da ayrılık halinde dul kalmak.
Başlık : Erkek tarafının kız tarafına verdiği para.
Baştan çıkmak : Doğru yoldan sapmak.
Baştan çıkarmak: Doğru yoldan sapmasına sebep olmak.
Bayahtan : Biraz önce, az önce.
Bayrak kaldırma: Erkek evine bayrak dikerek düğüne başlama.

Bayraktar : Düğünlerde bayrak taşıyan kişi.
Bayramcalık : Bayram günü giyilmek üzere alınan giysi.
Bazlama : Yufka ekmeğin biraz kalın pişirilmiş hali.
Becek : Köşe.
Beceyiş : Başabaş değiştirme usulü. (Biz tarlayı beceyiş yaptık).
Berkitmek : Sağlamlaştırmak.
Bel : Hafif yokuş, tarım aracı.
Belen : Yüksek yer. (Köyün üst kısmında belen tarla mevki).
Belek : Kundak bebek bezi.
Belik : Saç örgüsü.
Bereltmek : Bakışlarını sertleştirmek.
Beştaş : Beş tane küçük taşla oynanan bir oyun türü.
Bet : Engel, sima.
Beter : Kötü, rezil.
Bezir yağı : Çırayı yakmakta kullanılan yağ.
Bezmek : Bıkmak, usanmak.
Bıçkı : Destere. Testere.
Bıldır : Geçen sene.
Bıldırcın : Eti yenen yabani kuş.
Bırçak : Burçak.
Bibi : Hala. Babanın kız kardeşi.
Bicik : Buzağı.
Bileği taşı : Bileme taş.
Bilik : Tavuk (yavrusu) civ civin irisi.
Bilik atma : Bölüm oluşturma.
Bişirik : Dama atılan saman karışımlı çamur balçık.
Biyol : Bir kez.
Boğasak : Boğa isteyen inek.
Boğunuk : Boğucu hava.
Boküs : Boks.
Boön : Bugün.
Bostan : Kavun, karpuz yetiştirilen yer.
Boruk : Bir tür ot.
Boyna : Sürekli.
Boz : Beyaz karışımlı renk, sürülmemiş tarla.
Böcük : Böcek.
Böğör : Karın boşluğunun yan kısımları.
Böğürme : İnek veya öküzün yüksek ses ile bağırması.

Bön : Ahmak.
Böyük : Büyük.
Bucak : Köşe. (*Şu tarlanın bucağı*)
Buğanak : Yağmurlu, sisli hava.
Buğda : Buğday.
Bulamaç : Sulandırılmış un. Un çorbası.
Buruk : Beceriksiz, mızmız,
Burunsaa : Harman sürerken hayvanlar tahıl yemesin diye buruna takılan metalik gereç.
Buymak : Aşırı şekilde üşümek.
Buynuz : Boynuz.
Buzaa : İneğin yeni doğmuş yavrusu.
Büllük : Erkek çocuğun cinsel organı.
Büngüldeme : Suyun topraktan fışkırırcasına çıkması.
Bürüklü : Başını örtmüş kadın.
Büsgüüt : Bisküvi.

C

Cağlak : Oda içerisinde tahminen 1×1 Ölçüsünde suyu dışarı akıtan pis su borusu bulunan yıkanma (banyo) yeri.
Cağşamış : Eskimiş, gevşemiş, duvar, yapı.
Cahal : Cahil, cahil genç, cahil kişi.
Cam : Pencere.
Camız : Manda.
Can : Var olan bütün canlılar. Sevgili, dost, yararlı insan.
Canavar : Canlıya zarar veren yaratıklar, kurt.
Cansız : Zayıf, sıska.
Cartşak karı : Osuruklu yaşlı karı.
Cartlama : Osurma.
Cascavlak : Çırılçıplak.
Cayırtı : Bağırıp çağırmak.
Cazı : Ortalığı kızıştıran kadın.
Cebelleşmek : Uğraşmak, mücadele etmek.
Ceç : Savrularak samandan ayrılmış hububat (tahıl) yığını.
Celep : Hasattan hasatta mal satan tüccar.
Ceryan : Elektrik.

Cet : Ata.
Cem : Topluluk.
Cem evi : Din, dil, ırk, Mezhep ve cinsiyetçiliğin ayrıştırılmadığı, ötekileştirilmediği Alevi ritüellerinin uygulandığı yer.
Cemile : Cemre.
Ceraat : İrin, iltihap.
Cerek : İnce, uzun düz ağaç.
Cereme : Bedel ödeme.
Ceyran : Elektrik.
Cıbıl : Yoksul, variyetsiz.
Cıbıldak : Çırılçıplak, üstsüz.
Cıbır : Hiçbir şeyi olmayan züğürt.
Cığıltı : Su sesi.
Cılga : İnce, dar patika yolu.
Cıncık : Cam eşya, misket.
Cırcır : Atın ishal olmuş hali, fermuar, ağustos böceği.
Cırık (tipili) : Serçe iriliğinde bir kuş.
Cırıt : Tez, çabuk. (Cırıt gibi git gel!)
Cırtlak : İnce bozuk ses.
Cırtlama : Osurma.
Cıvmak : Hemen kaçıp uzaklaşmak.
Cınnah : Tırnak. (Kedi elimi cınnahladı).
Cibicik : Alkış.
Cicibacı : Amcanın karısı.
Cicik : Meme, göğüs.
Cilet : Jilet.
Cimcik : (bi cimcik): Azıcık, bir tutam.
Cin : İnsanları korkutmak, ürkütmek ve yıldırmak için ortaya atılan hayali yaratık.
Cingan : Çingene.
Cingil : Küçük bakraç.
Cinlenmek : Aşırı sinirlenmek.
Corcor : Sulu, cıvık, ciddiyetten uzak olan.
Coruk : Zayıf, cılız, biçare.
Cozutmak : Bir şeyin ciddiyetini bozmak, cıvıtmak.
Cura : Telli sazlardan gövdesi küçük, sapı kısa saz. (*Nesimi Çimen cura saz ile müzik icra ederdi*).
Cuvara : Sigara.

Culuk : Hindi.
Cücük : Yumurtadan yeni çıkmış tavuk ya da kuş yavrusu civciv.

Ç

Çaba : Mücadele.
Çabıt : Çaput.
Çağal : Küçük taşlı yer.
Çağla : Olgunlaşmamış yeşil meyve.
Çağmel : Kanca.
Çakıldak : Koyunları kuyruk bölgesinde topaklanmış dışkı kurusu.
Çalık : Çarpık yürüyen, kök kısmı yenilebilen yabani bir ot.
Çalkama : Ayran.
Çalkalamak : Elemek, suyu kabın içinde hızlıca döndürerek dökmek.
Çalmaç : Etrafı taş ile yükseltilmiş, koyun sürüsünün merada gecelediği yer.
Çapar : Yüzünde aşırı oyuk izleri olan, aşırı ince benekli olan.
Çapak : Göz kenarlarında biriken kir.
Çara : Memeli hayvanların kızgınlık zamanları ile doğumları yaklaşınca dişilik organlarından akan sıvı.
Çarık : Camız (manda) ya da öküz gönünden (derisinden) yapılan ilkel ayakkabı.
Çarkıt : Bozuk, dağınık.
Çat : İki yolun veya suların buluştuğu yer.
Çat ayaz : Dondurucu soğuk.
Çatma : Bir şeyleri birbirine bağlama, kişilerin birbirlerine söz ve fiziki olarak saldırması.
Çaykara : Eşildiğinde ırmak kenarından çıkan su.
Çebiş : Bir yaşına değmiş keçi yavrusu.
Çedene : Kenevir tohumu.
Çehiz : Çeyiz.
Çektirmek : Hayvanları çiftleştirmek, zulüm etmek.
Çelik : Değneklerle (sopalarla) oynanan çocuk oyunu.
Çelik : Kısa odun.
Çeltek : Yardımcı çoban.
Çemkirmek : Karşısındakini saygısızca azarlarcasına konuşmak.
Çenet : İki bacağın buluştuğu yer.

Çenilemek : Darbe yemiş köpeğin acısından havlaması.
Çepellik : Kar ve yağmur karışımı yağış şekli.
Çeten : Saman taşımak için at arabası veya kağnı etrafı çuldan çevrilmiş yer.
Çıbık : Çubuk.
Çıkın : Küçük bohça.
Çıkım : Tarla biçilirken önceden belirlenen bölüm. (*Kahvaltı öncesi bir çıkım yer biçelim*).
Çıngı : Kıvılcım.
Çıralık : Çıra, gaz lambası ve löküs (lüks) gibi aydınlatma araçlarının kon duğu yer.
Çıtak : İyi giyinmiş şık kişi.
Çıt çıt : Giysilerin bazı bölümlerini üst üste getirerek kapamaya yarayan metal eşya.
Çıtırgı : İnce dallardan elde edilen yakacak maddesi.
Çıtlık : Yenilebilen yabani bir ot türü.
Çiçi çiçi : Keçi çağırma ünlemi.
Çiriş : Odunsu yabani bir ot cinsi.
Çit (çift) demiri : Çitin (karasaban) ın ucuna takılan demir.
Çimdirmek : Yıkamak, yumak.
Çinik : 8 kg ağırlığında tahıl ölçeği. (*Arpa, yulaf buğday kadar ağırlığa saship değil*)
Çipri : Odun, çalı gibi ince ve dayanıksız yakacak şeyler.
Çirtme : Patates gibi şeylerin kabuğunu taş ile soymak, patates ve soğanı çok küçük parçalara ayırarak yemeğini yapmanın adı.
Çitlemek : Sulanmış yufka ekmeği katlamak.
Çitime : Çamaşırı avuç içinde ufalama.
Çöğdürmek : İşemek.
Çokuşmak : Toplanmak.
Çolak : Eli işe yatkın olmayan kişi.
Çoluk çocuk : Ev halkı.
Çor : Hastalık.
Çorlu : Hastalıklı.
Çot : Eli ayağı sakat kişi.
Çöğdürmek : İşemek.
Çökelik : Yağsız bir tür peynir.
Çömçe : Kepçe.
Çömelme : Dizleri bükerek oturmak.

Çörtük : Yabani armut, yabani ot.
Çörten : Oluk.
Çul : Bez parçalarından yapılan bir dokuma çeşidi.
Çuvaldız : Çuval, heybe, aba gibi sert dokuma ürünlerini dikmeye yarayan büyük iğne.
Çü : Eşeğin yürümesi için verilen komut.
Çüş : Yürüyen eşeğin durması için verilen komut.

D

Dabaz : Vücutta kabarma, kızarma ile oluşan bir kaşıntı hastalığı.
Dadanmak : Alışmak.
Daermen : Değirmen.
Dağal : Değil.
Daklaşmak : Sataşmak.
Dal : Omuz.
Dalak : Bal peteği.
Dalama : Köpek, arı ve böcek saldırısı.
Dalap : Eşeğin ve atın (cinsel) çiftleşme isteği.
Dalaş : Karşılıklı ağız münakaşası.
Dalavere : Üç kağıtçı işler.
Daldaşşak : Anadan üryan, çırılçıplak.
Dalga : Alay, kitap, defter sayfası.
Dam : Ahır, cezaevi.
Damat donanması: Damadın üst-baş giydirilmesi.
Damızlık : Yoğurt mayası. Eşleştirmek için seçilmiş cins hayvan.
Dana burnu : Sebze ekilen bahçelerde bitkileri yiyen iri bir böcek türü.
Dane : Hububat tanesi.
Dangırdak : Koyunların boğazına asılan çan.
Dan ışığı : Tan ışığı. (Davar aşağı gitmez damına gider.)
Daraltı : İç sıkıntısı.
Dasdaylak : Çırılçıplak.
Dalyarak : Salak tipli kişi.
Dayak : Kağnıların okunu havada tutmaya yarayan dayak.
Debelenmek : Çırpınmak.
Defar : Derman, ilaç, çare. (Bu derdime hiçbir şey dafar etmez).

Daal : Değil.
Dehlemek : Atı yürütmek için söylenen komut.
Delibaş : Koyun ve kuzuları oldukları yerde, döne döne öldükleri bir hasta lık türü.
Delice : Yırtıcı bir kuş türü.
Delimsaağ : Delimsi hareketleri olan.
Depik : Tepme, tekme.
Deşirici : Dilenci.
Dıhma : Sokma.
Dıngırtı : Boş konuşma.
Dıvrak : Şık, bedenin üzerinde elbisenin güzel duruşu.
Didikleme : Bir şeyi karıştırma.
Diğdirmek : Bir şeyin fışkırması, idrar yapma.
Dikilmek : Ayak üzeri durmak, dinelmek.
Dil : Kapı anahtarı.
Dilbaz : Konuşkan olan.
Dilik : Bir şeyin iki parça halinde dilinmesi.
Dillemek : Bir şeyi sürekli dile getirmek.
Dinelmek : Ayakta durma.
Direme : Büyük çuval.
Dişlen : Dişleri dışarı uzamış olan.
Dizlik : Dize kadar uzanmış yün çorap.
Dodah : Dudak.
Dohtur : Doktor.
Dolama : Parmaklarda çıkan irinli hastalık.
Dolukmak : Ağlayacak vaziyete gelmek.
Domalmak : Başı yere eğip kalçayı yukarı kaldırmak.
Dombalak aşmak: Takla atmak.
Dulda : Esintisiz, sakin, kuytu yer.
Duluk : Çene altı.
Döl : Yavru, verim, sperm.
Dölek : Düz yer. Düzgün duran.
Dölek dur : Akıllı uslu dur.
Dönek : Verdiği sözde durmayan alçak kişi.
Dövme : Ten üzerine yapılan aksesuar. (Anne sütü ve soba ya da sacdan alınan is ile dövme yapardı yaşlı kadınlarımız).
Duluk : Çenenin altı.
Düğür : Evlenenlerin ana babaları.

Dülbent : Çok yaşlı kadınların baş örtüsü.
Dümbelek : Darbuka.
Düve : İki yaşında inek.

E

Evrağaç : Yufka ekmeği aktaran ahşap yassı tahta.
Ebe : Yaşlı kadın, nine, büyük anne, köy de doğum yaptıran yaşlı kadın.
Ebedi : Sürekli.
Ebem gömeci : Yenilebilir yabani ot.
Ebem karı : Çok bilmiş kişi.
Ede : Baba, dede.
Eke : İşini bilir, uyanık, nerede nasıl davranacağını bilen.
Etmek : Yapmak.
Elalem : Başkaları.
Elbirlikçi : Kadın veya kızı ayartarak buluşturan, konuşturan ahlaksız kişi.
Elbiz : Örümcek ağı.
Elcek : Tırpanın sapı üzerinde elle tutmaya yarayan parça.
Ellik : Eldiven.
Eli çap : Hırsız.
Elleaam : Herhalde.
Emlik : Yeni doğmuş kuzu veya oğlak.
Emmi : Amca.
En : Hayvanların (koyun, keçi, oğlak, kuzu) kulağı kesilerek yapılan işaret.
Eneme : Hayvanın hayasını (taşağını) bükmek, hadım etmek, kısırlaştır mak.
Enik : Köpek yavrusu.
Er : Koca, erken, herif.
Erinmek : Bir şeyi yapmak istememek, üşenmek
Essah : Doğru.
Evlek : Dönümün dörtte biri.
Evmek : Acele davranmak.

Evmek : Acele etmek, hızlı telaşlı davranmak.
Evreağaç : Yufka ekmeği altüst etmek için kullanılan araç.
Evsin : Avcıların hayvanı vurmak (canına kıymak) için saklandıkları dört tarafı taş örülü yer.

F

Fak : Tuzak.
Fakir : Yoksul.
Farımak : Etkisini kaybetmek.
Ferik : Keklik yavrusu.
Fırdolayı : Cepeçevre yer.
Fırlanma : Dönme.
Fırlama : Ara bozucu, piç.
Filcan : Fincan.
Fingirdek : Yılışık hareket eden, aşırı derecede oynak, ahlaksız kadın.
Firek : Büyük asma kilit.
Firez : Ekini biçilmiş tarla.
Firik : Yeni olgunlaşmaya başlayan ekin başağının ateşte kavrularak yenmesi.
Fisfis : Dedikoducu erkek ve kadınların kulaktan kulağa Sessizce söz etmesi.
Fişek : Boş mermi kovanı.
Fos : Boş

G

Gabala : Götürü.
Gabayel : Lodos.
Gab gacak : Mutfak araç ve gereçleri.
Gada : Hastalık, dert, bela.
Gader : Kader.

Gafil : Habersiz.
Gamga : Ağaç yongası, parçası.
Garemetli : Zavallı, başı dertten kurtulmayan.
Gavat : Namussuzluk yapan erkek.
Gavurga : Sac üzerinde kavrulmuş buğday.
Gaybet : Gıybet, birilerini kötüleme.
Gayrak Taşı : Tıpan bileme taşı.
Gebre : Hayvanları tımar ettikten sonra üzerinde kala kılları almakta kul lanılan kıldan küçük kese.
Gejgere : Üzerinde ahmun (hayvan dışkısı) taşımakta kullanılan dört kollu ahşap sedye.
Gelgit akıllı : Onun bunun sözüne inanan yarı akıllı kişi.
Gelin bacı : Amca ya da dayı karısı.
Gelin parmağı : İğdeli ve yöre köylerde bulunan bir üzüm çeşidi.
Gem : Atı yönlendirmek için ağzına takılan demir.
Gever : Tarla, bahçe sulamada kullanılan su yolu.
Gı : Be!.. Hey!.. gibi kadınlar arasında seslenme ünlemi .
Gıdak : Koyun, keçi dışkısı.
Gıdım : Çok az.
Gıdım gıdım : Azar azar.
Gığıldamak : Yumurtası gelen tavukların çıkardığı ses.
Gırışma : Poz yapma, üstten bakma.
Gicişme : Kaşınma, istekli olma.
Göbelek : Mantar.
Göcek : Eni çıkmış ekin.
Goğ : Dedikodu, kov, gıybet
Gop : Koş.
Göbelek : Mantar.
Göğ : Yeşil.
Göğerti : Yeşillik.
Gön : Deri.
Götlek : Sözünde durmayan erkek.
Götün götün : Geri geri, arka-arka gitme.
Göz : Nazar.
Gözer : İri delikli halbur (kalbur).
Gözel : Güzel.
Gözünde tütmek: Çok özlem duymak.
Gubur : Basca, soba isi.

Gurk : Tavuğun kuluçkaya yatması.
Güdük : Dam üzerine atılan uzun, kalın yuvarlak ağaç.
Güleş : Güreş.
Güva : Damat.
Güre : Çiftleşmek isteyen at ve eşek.

H

Habe : Heybe
Haba : Aba.
Hacana : İnsanları birbirine düşüren terbiyesiz kadın.
Hak : Yapılan işin, harcanan emeğin karşılığı (çoban hakkı, bekçi hakı, değirmenci hakkı vb.)
Halbur : İri gözlü eleme aracı.
Haley: Halay.
Hamır : Hamur.
Haral : Kıldan dokunmuş büyük çuval.
Haramzade : Aslını inkâr eden kişi.
Harpadan : Ansızın ısırdı.
Hatlamak : Atlamak.
Havas : Heves.
Havlu : Avlu.
Havt : Hayvanın su içtiği beton tekne.
Hayıf : İntikam.
Hayın : Hain.
Hayva : Ayva.
Hayvah : Eyvah.
He : Evet.
Hedaye : Hediye.
Heka : Hikâye.
Helik : Taş duvar örülürken büyük taşların altına konan küçük taşlar.
Herif : Eş, koca.
Herk : Ekilmeye hazır hale getirme, dinlenmeye bırakma.
Herkeş : Herkes.
Hers : Hırs.
Herslenmek : Sinirlenmek.
Hezen : Damların üzerine atılan dayanıklı, kalın, büyük (kiriş) ağaç.

Hınzır : Vicdansız, fesat, yaramaz, içten pazarlıklı, alçak kişi.
Hırgür : Tartışma, kavga, niza.
Hırtlak : Gırtlak.
Hol : Tavuğun yumurtlayacağı yere konulan yumurta.
Hoplamak : Atlamak.
Hoppala : Ciddiyetsiz basit kadın.
Horanta : Aile halkı.
Horuz : Horoz.
Hoter : Fötr şapka.
Hoyrat : Kötü, yakışıksız.
Hökela : Ukala.
Höküm : Hüküm.
Hökümet : Hükümet.
Hökümlü : Hükümlü.
Hömermek : Kafa tutmak.
Humar : Kumar.
Hüngür hüngür : Yüksek sesle ağlamak.
Höllük : Bebe beleme toprağı.
Höpür höpür : Hızlı hızlı içmek. (Ayranı höpür-höpür içiverdi)
Höst : Atları durdurmak ya da sürmek için söylenen söz.
Huyma : İçinde tandırı olan tek odalı bağ evi.
Huysunmak : Kötü huyu benimsemek.
Hüs : Sus.

I

Iccıcık : Çok az, minnacık.
Iğralama : Sallama.
Iğralanmak : Sallanmak.
Ilgıt : Yavaş.
Irak (Yırak) : Uzak.
Irahat : Rahat.
Irama : Uzaklaşma.
Irazı : Razı.
Irız : Irz, namus.

Işgın : Bağ çubuğunun taze sürgünü.

İ

İbik : Tavuk, horoz tepeliği.
İçi geçmek : Uyuya kalmak.
İdare : Çıra.
İkileme : Tarlayı ikinci kez sürerek ekime hazır hale getirme.
İkircikli : Terettütlü, kararsız, tutarsız, ilkesiz.
İlaan : Leğen.
İlik : Giysi düğmesi.
İlimon : Limon.
İlme : Tarla içindeki taşların öbek halinde biriktirildiği yer.
İlistir : Kevgir.
İlletli : Ağır ve bulaşıcı hastalığı olan kişilere söylenir.
İmekleme : Emekleme.
Iradıyo : Radyo.
İreçberlik : Rençberlik.
İrenkli : Renkli.
İskembe : Ahşap sandalye.
Ismarıç : Sipariş vermek, istemek.
İşmar : Kaş, göz ve el ile işaret etme.
İtdirseği : Arpacık.

K

Ka : Köyün ve sülalenin ileri gelen kişileri için söylenir.
Kabala : Götürü, toptan.
Kabayel : Lodos.

Kafa kağıdı : Nüfus cüzdanı.
Kah : Tepenin en üst kısmı.
Kakıç : Utandırma, yüzüne laf söyleme.
Kakılı : Her şey bol bol var.
Kalık : Evlenmemiş evde kalmış kız.
Kamga : İnce ağaç parçacığı.
Kapkacak : Mutfak gereçleri.
Karağaş(karakış): Aralık ayı.
Karık : Bahçede ekim için oluşturulan bölüm.
Kavurga : Kavrulmuş buğday.
Keli : Tarla sınırı.
Kercen : İnat etmek, kıskandırıcı davranış.
Kestenkelle : Kertenkele.
Kıyık : Sert dokuma ürünlerini dikmek için kullanılan en büyük iğne.
Kirik : Sıpa, eşek yavrusu.
Kişkilemek : İte saldırması için komut vermek.
Koşam : İki eli birleştirerek oluşturulan çukurluk.
Körsen : Sönük, solgun, donuk.
Kötele : Fırlat, atmak.
Kuskun : Hayvanın kuyruk altından geçirilen, kürtünü tutan dokuma bez ya da deri kemer.
Kurt : Canavar, itin atası. (İte güvenilmez aslı, atası kurttur)
Kümük : Kötü, beceriksiz, şekilsiz.
Kurt : Canavar, cana kıyıcı
Kürtün : Yük hayvanlarına vurulan palan.

L

Laflamak : Konuşmak, söyleşmek, dertleşme, çene yapmak.
Lağap (*Lakap*) : Takma ad.
Lalak : Saf, salak.
Lalek : Leylek.
Lalin : Takunya.
Langırdak : Geveze.
Lalanmak : Konuşmayı taklit etme, yerme, dalga geçme.

Livik : Yaprakları pişirilerek yenen bir ot.
Loda : Üzeri toprakla örtülmüş saman yığını.
Loğ taşı : Dam toprağını sıkıştırmakta kullanılan silindirik taş.
Loksan : Eksik, noksan.
Lök : Erkek deve.
Lökçü : Deve tüccarı.
Lök gibi : Ağırbaşlı, oturaklı.

M

Maarise : Meğerse.
Mahana : Bahane.
Makat : Ahşap sedir, tahta divan.
Malama : Sapın, başaktan tamamen ayrılıp savrulma aşamasına gelmiş durumu.
Malamat Etmek: Rezil etmek.
Maana : Bahane.
Maarim : Meğerse
Masimek : Değer vermek, önemsemek.
Mavu : Mavi.
Mayasız : Kişiliksiz, kişiliği bozuk kimse.
Mayıs : Yaş sığır dışkısı, gübre, ahmun.
Mazı : Kağnı tekerleklerini birbirine bağlayan, kalın ağaç dingil.
Mecel : Güç, kuvvet.
Mecek : Çamur kazımak için mesezin ucuna takılan demir.
Mektep : Okul
Meses : Ucu çivili uzun sopa.
Mılcıma : Çürüme, ezilme.
Milek : Çamur; balçık.

N

Nafaat : Ne zaman.
Nahas : Ne şekilde.
Narh : Eder, değer.

Narpız : Narpuz. Sulak yerlerde kendiliğinden yetişen yaban nanesi.
Ne biyim : Ne bileyim.
Nodul : Değneğin ucundaki çivi.
Nörüyon : Ne yapıyorsun?
Noorek : Ne yapalım.

O

Oha : Öküzü durdurma ünlemi.
Okla : Oklava
Okuntu : Düğün davetiyesi.
Omaç : Yağ ve yumurta ile yapılan ekmek.
Osanmak : Bıkmak, usanmak.
Ossuruğu cinni : Çok sinirli, en ufak bir nedenle bağırıp çağıran kişi.
Oynaş : Dost, metres, kırık.

Ö

Öbürsü gün : Yarından sonra.
Ödek : Korkak.
Öğnük : Önlük.
Öğürsek : Çiftleşmek, isteyen dişi sığır,
Öjbe : Şımarık, konuşkan.
Öndüç : Ödünç.
Öylen : Öğlen.
Öz : Küçük akarsu.
Özü kara : Kötü yürekli, kindar, yaramaz insan.

P

Pambıh : Pamuk.
Panka : Banka.
Pontul : Pantolon.
Paysınmak : Önemsemek.
Pece : Baca.
Pel pel bakmak : Aptal aptal bakmak.
Pendir : Peynir.
Peşkir : Havlu.
Pırtma : Kaçma.
Poyraz : Kuzey doğu yönünden esen soğuk rüzgar.
Pöyrek : Yassı taşlardan yapılan su yolu.
Pörtlek : Dışa taşan iri gözlü.
Pürçüklü : Havuç.
Pürlenmek : Yeşermek, tomurcuklanmak, gurur, mutluluk duymak
Pürpürüm : Semizotu.

R

Rahmet : Yağmur.
Reşber : Rençber, çiftçi.
Reşberlik : Rençberlik, çiftçilik.

S

Sabatsız : Sabırsız.
Sabındırık : Kağnıda mazının yağlanması için, yoğurt, sabun konulan boynuzdan kap.
Saçgı : İri saman, kurumuş ahmun (hayvan dışkısı) vb. tandırda yanacak maddeler.
Sağarmek : Seğirmek.
Sahap : Sahip.
Sah : Uyanık.
Sahan : Tabak.
Salma : Köy işlerinin görülmesi için her haneden toplanan para.
Savrıh : Dağınık, dikkatsiz.
Savuşturmak : Yolcu etmek, göndermek.
Say : Bayır.

Saya gezmek : Karnapa, tilki, Arap, gelinler ve deveden oluşan ekip Kış yarasında evleri tek tek gezerek yiyecek, içecek toplayıp köy halkı ile hep birlikte eğlenirler.
Serpenek : Torak dam saçağı.
Seten taşı : Buğdayın kepeğini ayırmaya yarayan, at, eşek, öküz gibi hayvanlarla döndürülen dikey konulmuş taş.
Sehim : Pay, hisse.
Serpeneg : Kerpiç evlerde dam kenarlarından dışarı uzanan çıkıntı.
Sıpa : Eşek yavrusu.
Sıracalı : Hastalıklı.
Soğukkuyu : Kara lastik ayakkabı.
Sohranmak : Söylenip durmak.
Soku : Ahşap tokmaklarla tahıl dövmeye yarayan içi oyulmuş taş.
Sokum : Lokma.
Somurma : Sömürme.
Soyha (*soyka*) : Kötü şey.
Sumsuk : Yumruk.

Ş

Şağar : Şehir.
Şaplak : Tokat.
Şemşamer : Ayçiçeği.
Şerkata : Sürekli yaramazlık yapan kişi.
Şıvgın : Fırtına ile yağan yağmur. Ağaç sürgüsü.
Şif : Ezilmiş üzümün çöp, kabuk ve çekirdeklerinin toplamı.
Şifan : Yulaf.
Şikarlanmak : Nazlanmak.
Şorda : Orda, Orada
Şurda : Burda, burada

T

Taka : İçine para, takı, senet ve tapu gibi önemli evrakların konduğu kapaklı, kilitli duvara açılmış küçük ahşap dolap.

Taklaşmak : Dalaşmak.
Tan : Ufuk.
Tapan : Tohum ekildikten sonra tarlayı düzeltmeye ve kesekleri ezmeye arayan "T" şeklinde yassı ağaçtan tarım aleti.
Tavatır : Çok iyi, uygun.
Tekesakalı : Arazilerde yetişen, ince uzun püskül yapraklı, yenilebilir bir çeşit ot.
Teşt : Hamur yoğrulan, çamaşır yıkanan, pekmez kaynatılan metal le ğen.
Tevellüt : Doğum tarihi.
Tığ : Savrulmak üzere bir araya toplanmış saman ve tane kışımı.
Tohlu : Bir yaşında kuzu.
Toplu : Eti budu yerinde olan.
Toht : Çivili köpek tasması.
Tuman : Don.

U

Ud : Utanma.
Uğrun : Gizlice yapılan şeyler.
Uhut : Çimlendirilmiş buğdayın ezilmesi ve içine şeker katılması sonucu elde edilen yiyecek.
Uçma : Duvar, ev vb. yıkılması.
Uğunmak : Nefesi kesilmek.
Urubla : Bir kiloluk tahıl ölçü birimi.
Urup : Çiniğin dörtte birine denk gelen tarım ölçü aleti. (8 kg eşit tahıl ölçeği)
Uylamak : Üstelemek.

Ü

Üçetek : Eskiden kadınların giydiği bir çeşit giysi.
Üleş : Leş. Hayvan ölüsü.
Üleşmek : Paylaşmak.
Ülger : 22 Haziran da ortaya çıktığı ve hayvanların gözüne boz (katarakt) indirdiğine inanılan yıldız.

Ürüme : Havlama. (İt ürür kervan yürür)
Üryan : Ayan beyan, açıkta, gizlisi saklısı olmayan.
Üşenmek : Erinmek.
Üvez : Hayvanları ve insanları huzursuz eden bir çeşit sinek.
Üzerlik : Nazara iyi geldiğine inanılan yabani ot.

V

Veran : Virane, yıkıntı.
Verep : Yokuş.
Vırvır : Boş yere konuşmak.
Vızır vızır : Hızlı hızlı, peş peşe.

Y

Yaba : Tığ savurmaya, saman doldurmaya, harman aktarmaya yarayan ahşaptan, dört-beş parmaklı (çatallı) tarım aracı.
Yad : Yabancı, el.
Yadırgı : Yabancı.
Yağır : Hayvanlarda sırt bölgesi.
Yal : Arpa unundan yapılmış köpek yiyeceği.
Yalak : Hayvanların su içtiği yer.
Yallı : Onun bunun eline bakan ahlaksız kişi.
Yaltak : Dalkavuk, kişilik yoksunu, karaktersiz kişi.
Yanıç : Su içinde bulunan bir böcek türü. (Su içerken boğa zımıza kaçacağı uyarısı alırdık)
Yannıh : Yannık, yayık. Elinde uzun dövecekle yoğurttan yağ çıkarmaya yarayan, ahşaptan silindirik alet.
Yanpiri : Yan yan yürüme.
Yarenlik : Şaka, şakalaşma.
Yasamak : Vurmak, sopa atmak.
Yav : Yahu.
Yavşan : Genellikle ırmak kenarında yetişen bitki türü.
Yaygı : Oda içerisine hasır, çul, kilim, halı gibi serilen dokuma ürünleri.
Yazı : Yerleşim yerinin uzağında olan alanların ortak adı.
Yelli : Hızlı, tez, koşarcasına. (Yelli yeli geldi geçti)
Yelikme : Hızlıca gitme.

Yelleme : Gaza getirmek.
Yelpik : Balgam.
Yesir : Esir.
Yeşillk : Bahçede yetişen sebzelerin genel adı.
Yeygi : Uzun kış günleri için hazırlanan yiyecek ya da hayvan yiyeceği.
Yeğni : Hafif.
Yığın : Ekin destelerinin üst üste yığılmış hali.
Yılan kırkan : Cimri, varyemez kişi.
Yılbırt yılbırt : Işıl ışıl, pırıl pırıl.
Yılgın : Özellikle ırmak kenarlarında kendiliğinden yetişen çok çatallı bodur bir ağaççık türü.
Yuha : Yufka.
Yumuş : İş buyurma.

Z

Zaar : Küçük kapı köpeği.
Zabın : Zayıf, çelimsiz.
Zartlamak : Yellenmek.
Zağlama : Birdenbire akıp gitme. (Zağladı gitti).
Zati : Zaten.
Zahra : Buğday, arpa vb. tahılların ortak adı.
Zahmeri : Zemheri.
Zavar : Köpeğe yal yapmak için hazırlanan arpa unu.
Zelve : Öküzün boyunduruktan çıkmasını önlemek için boyunduruğa geçirilmiş ucu deri iplikli çubuklar.
Zelzele : Deprem.
Zerze : Demirden yapılmış kilit asılan yer.
Zıkkım : Zehir, agu.
Zikke : Hayvan bağlamak için yere çakılan demir kazık.
Zinde : Sağlıklı.
Zırzop : Dengesiz davranışlı kişi.
Zibidi : Kişiliksiz, kılıksız kişi.
Zibil : Çör-çöp.
Zöhre yıldızı : Sabah yıldızı.
Zula : Bir şeyin saklandığı gizli yer.
Zıllıma : Bir şeyden vaz geçme, oyunbozanlık.
Zibil : Çör çöp.

Kısaca Bazı Hatırlatmalar

BUNLARI BİLİYOR MUSUNUZ?

• Ağ toprak ile evlerin dış cephesine sıva yapılırdı.

• İlkbahar mevsiminde köylülerimiz atlarına binerek atın hamını alırlardı.

• Köylü nisan ayında koyun sürüsünü çobana teslim ederdi. Çoban mayıs ayının birine kadar sürüyü sabah yaymaya (otlatmaya) götürür akşam köye getirirdi.

• Yoğurtlar deri de biriktirilirdi. Yaz sonunda deriler az bir su yayılır önceden haşlanmış yarma, nohut, fasulye ile karıştırılarak tarhana yapılırdı.

• Dağda çobanın yanına sigara, tütün, çay veya şeker gibi hediye ile gidilirdi.

• Dağda oğlak-kuzu olursa çobana ya da çobanın çocuğuna yumurta verilirdi.

• Gurbette olan kişiden mektup getirene yumurta ya da para verilirdi.

• Köpek enikleri saldırgan olsun diye insanların göremeyeceği yerlerde büyütülür dü.

• Kedi, köpek öldüğünde çok meyve versin diye meyve ağacının altına gömülürdü.

• Arı oğul verdiğinde arının uzak yerlere gitmemesi ve yakın bir yere konması için teneke çalınırdı.

• Kuyruk kavrulur kalıba konur tuzlanır kış aylarında yemeklere katılarak tüketilir di.

• Turp toprağa gömülür kış aylarında çıkarılarak yemeklerin yanında tüketilirdi.

• Bahçe de yetiştirilen maydanozun üzeri sap, saman ya naylon, çalı ile örtülür kış aylarında ihtiyaç halinde yerinden alınarak yenirdi.

• Etler kavurma yapılarak çanaklara basılırdı.

• Etler ince ince dilinerek ipe ya da çalı üzerine dizilerek kurutulur.

• Pekmezler küplere doldurularak kışın yenirdi.

• Şarabın üşümemesi için küp ya samana gömülürdü ya da çul çaput ile iyice sarılırdı.

• Çökelekler çanaklara basılırdı.

• Pekmez ekşimesi halinde az bir süre ile kaynatılır ateşten indirilirdi.

• Kibrit, çakmak olmadığı için küle kor gömerlerdi.

• Çıkan dişler dışarıya atılmaz, dişi hayvanların altına atılırdı. Hayvan dişi veya erkek yavru kuzlasın (doğum) diye.

• Kesilen saç ayak altına atılmaz baş ağrısı olur diye.

• Çocuk güzelse çirkin diye sevilirdi.

• Hamile kadına ciğer yedirilmez, çocuğun vücudunda ve yüzünde siyahlıklar olmasın diye.

• Cenaze giderken çocuk uzun ömürlü olsun diye kapıya çıkarılırdı.

• Birçok evde kilim dokuma tezgahları vardı. Bu tezgaha ip ağacı adı verilirdi.

• Bağ bozumuna komşularla aynı gün (yardımlaşmak için) başlanırdı.

• Irmağa koyun yıkamak için hep birlikte gidilirdi.

• Zorunlu olmadıkça yaş ağaç kesilmezdi. Kesilmesi halinde günah sayılırdı.

• 1980'li yıllara kadar kabukları alınmamış buğday unu ile yufka ekmek yapılırdı.

• Seferberlik de köyümüzden her sülale den şehit ve gazi olmuştur. Ayrıca esir düşenler de olmuştur.

• Mart ayında dağlardan Navruz (Nevruz) toplayan çocuklar yaşlı kişilere ikram eder harçlık toplarlardı.

• Bayram sabahı öncelikle sülalenin en yaşlı kişisinin evine bayramlaşmaya gidilirdi.

• Düğün sabahı davul zurna eşliğinde önce sülale büyüğünün evi ziyaret edilirdi. Sülale büyüğü davul-Zurna çalan kişilere gönlünden geçen miktarda para takardı.

• Su dağıtan kişi bardağı verince iki elini döşünün üstüne koyarak beklerdi.

• Evlerin kuzey duvarlarına pencere kapı konulmazdı. Gerekli hallerde bu duvarlara küçücük bir pencere açılırdı.

• Kömür olmadığından ısınmak için soba da iri saman, gıdak, kerme, kerpiç, tezek, calba, keven gibi şeyler yakılırdı.

• Aydınlatma gaz lambası, löküs (lüks) çıra ve idareyle yapılırdı. (Çıraya idare denirdi).

• Ölen eşek ve hayvan leşleri köy yakınındaki Büyük Dere'ye atılırdı.

• Yatakların içi yün ile doldurulurdu.

• Yaralara sigara külü, tütün, toprak, yanmış bez parçası basılır kanama durdurulurdu.

• Kadın erkeğin önünü kesip geçmezdi. Erkek, kadın (eşler) yan yana yürürdü.

• Ekinler orak ve tırpanla biçilir harman yerine t arabası veya kağnılarla taşınır düvenler ile sürülür, tığ yapılır, yabalarla savrularak taneler samandan ayrılırdı.

• Piç (Ahlat) Armut toplanır ishal olma halinde yenirdi.

• Yemek yiyen kişiye Afiyet olsun denmez "Boğazınız olsun" denir.

• Piç Armut (Ahlat) ulu ağaç olarak bilindiği için kesilmez zarar verilmezdi.

İĞDELİ KÖYÜNDEN GÖRÜNTÜLER :

1956-57 Yıllarında Yapılmış İki Katlı Bir Kerpiç Ev

Mesut Şahin
12 Oca 2025 13:27:09

Mesut Şahin
4 Ağu 2024 19:50:46

İĞDELİ KÖYÜ BELGESELİ

Yazar:
Mesut Şahin

Editör: Haydar Erdoğan
2025